

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ- ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

ΤΟ ΝΕΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΕΙΡΗΝΗ ΔΡΑΚΟΥ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2012

Στον Βασίλη

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Όπως σε καθετί έτσι και σε αυτή τη διπλωματική θα ήθελα να ευχαριστήσω πρώτα από όλα, τον Θεό που άλλη μία φορά στήριξε τη θέληση μου. Έπειτα θέλω να πω ένα τεράστιο ευχαριστώ στον Βασίλη Μπελεγράτη, που πιστεύει πάντα σε εμένα και είναι παρόν σε κάθε μου βήμα, με κάθε τρόπο. Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω επίσης στον κ.Ηλία Μπλάνα, που με παρότρυνε να κάνω αίτηση στο μεταπτυχιακό τμήμα των Διεθνών σχέσεων του Πειραιά και πράγματι ήταν αυτό που ήθελα και πράγματι έμαθα πολλά. Βέβαια τα πιο πολλά ευχαριστώ για την εμβάθυνση μου στον τομέα των διεθνών και ευρωπαϊκών θεμάτων την οφείλω στον κ.Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, που με εμπιστεύτηκε και με ενσωμάτωσε στην ομάδα του στο ΙΔΙΣ/ΚΕΑΜ και χάρη σε αυτή, και στα συνέδρια που βρέθηκα μέσω αυτής, κατανόησα πολλά άγνωστα για μένα, στα διεθνή δρώμενα και έτσι γίνομαι συνεχώς καλύτερη. Τον ευχαριστώ επίσης για την τιμή που μου έκανε να είναι ο υπεύθυνος της διπλωματικής μου.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στον κ.Αθανάσιο Πλατιά και στον κ.Παναγιώτη Ήφαιστο που με δέχτηκαν στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα και έτσι απέκτησα την ευκαιρία να ασχοληθώ με έναν τόσο σημαντικό και επίκαιρο τομέα και φυσικά για τις πολύτιμες γνώσεις που μου μετέδωσαν.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τον κ.Νικόλαο Φαραντούρη και τον κ.Χάρη Σαχίνη, καθώς με ενέπνευσαν να ασχοληθώ με το ζήτημα της ενεργειακής πολιτικής των κρατών και να πω, ότι ο χρόνος που μου αφιέρωσαν ήταν πολύτιμος και το εκτιμώ ιδιαίτερα.

Ένα ευχαριστώ πολύ μεγάλο θα ήθελα να πω στον κ.Χαράλαμπο Γκούσιο για την πολύ σημαντική στήριξη του όλο αυτό το διάστημα, υλοποίησης της εργασίας μου. Στον κ.Τσάλτα και στον κ.Κολιόπουλο για τις γνώσεις τους που μου μετέδωσαν στα ζητήματα γεωπολιτικής και γεωγραφίας. Στον κ.Κωσταντόπουλο που με βοήθησε καθοριστικά στην εύρεση των πηγών μου, στον κ.Λιαρόπουλο, που όποτε τον χρειάστηκα ήταν παρόν και στον κ.Παραβάντη που ο χρόνος του μου ήτανε πέραν από πολύτιμος.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τον κ.Πέτρο Λιάκουρα και τον κ.Ηλία Παπαγιανόπουλο, καθώς σε έναν κόσμο που κατακλύζεται από 'ρεαλισμό' έδωσαν μια άλλη οπτική και προοπτική των πραγμάτων, κάτι που θεωρώ

μείζονος σημασίας για έναν ερευνητή. Ένα ευχαριστώ οπωσδήποτε οφείλω και στον κ.Αρη Τζιαμπίρη, καθώς για έναν εκκολαπτόμενο διεθνολόγο, το ιστορικό υπόβαθρο είναι η βάση και ο κ.Τζιαμπίρης με τον ενθουσιασμό του και τους σωστούς προβληματισμούς που θέτει, βοηθά η βάση αυτή να αποκτηθεί εύκολα και ευχάριστα.

Πολλά ευχαριστώ θέλω να δώσω στον κ.Νίκο Κοτζιά, που είναι ιδιαίτερη τιμή να ακούει κανείς τις απόψεις του και να παίρνει κάποιες από τις άπειρες γνώσεις του και στις φίλες μου Φέη Παπαντωνίου, Αλεξάνδρα Ρούσση, και Μαρία Δεληγιάννη που κατά τη διάρκεια του μεταπτυχιακού η συνεργασία μας ήταν υψίστης σημασίας.

Δε θα μπορούσα να ξεχάσω φυσικά την αγαπημένη μου οικογένεια, για την στήριξη και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και που μου δείχνει τόσα χρόνια και ιδιαίτερα τον αδελφό μου Κωνσταντίνο Δράκο, που για μένα πέραν από οικογένεια είναι και ένας σπουδαίος άντρας που με χαροποιεί να μοιράζομαι όλες τις σημαντικές μου στιγμές μαζί του. Ένα τεράστιο ευχαριστώ στον κ.Παναγιώτη Παναγόπουλο και στον κ.Νίκο Βάθη που αποτελούν πυρήνα της ύπαρξης μου και ιδίως στον κ.Παναγόπουλο όπου με βοήθησε σημαντικά για την απόκτηση της τωρινής μου αντίληψης όσον αφορά την παγκόσμια σκηνή.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω έναν άνθρωπο που για μένα είναι μέντορας μου, εμπνευστής μου, τον αγαπώ και τον θαυμάζω. Έχει ιδιαίτερη σημασία η παρουσία του στη ζωή μου και ο χρόνος που μέχρι τώρα μου έχει αφιερώσει. Είναι ο άνθρωπος που η θύμηση του μου θυμίζει που θέλω να φτάσω και πόσο δρόμο έχω να διανύσω. Αυτός δεν είναι άλλος παρά ο αξιότιμος κ.John Mearsheimer.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή	7
ΜΕΡΟΣ Α	9
1. Ρεαλιστική έναντι φιλελεύθερης πολιτικής	9
1.1 Ρεαλιστική έναντι φιλελεύθερης θεωρίας στο ενεργειακό ζήτημα	9
1.2 Ρεαλιστική προσέγγιση στην Ευρασία	11
1.3 Προς το νέο μεγάλο παιχνίδι	12
2. Ιστορική αναδρομή	14
2.1 Ιστορική αναδρομή και η ισχύ του πετρελαίου	14
2.2 Από την Ινδία στην Κεντρική Ασία	16
3. Ενεργειακή ασφάλεια	18
3.1 Ιστορικά η ενεργειακή ασφάλεια	18
3.2 Η Ενεργειακή ασφάλεια	19
3.3 Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας στο επίκεντρο	20
3.4 Η ενέργεια ως πολιτικό αγαθό σε παραγωγούς και καταναλωτές ενέργειας ..	21
3.5 Ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού	22
3.6 Ασφάλεια εφοδιασμού και ο πόλεμος στο Ιράκ	23
3.7 Ενεργειακή ασφάλεια- από το πετρέλαιο στο φυσικό αέριο	23
3.7.1 Πετρέλαιο ως πηγή ενέργειας	24
3.7.2 Φυσικό αέριο ως πηγή ενέργειας	25
3.8 Τύποι διαταραχών εφοδιασμού	27
3.9 Μείωση του κινδύνου ενεργειακού εφοδιασμού μέσω της διαφοροποίησης...	27
3.10 Σύνοψη	28
ΜΕΡΟΣ Β'	29
4. Γεωπολιτική	29
4.1 Γεωπολιτική ισχύ	29
4.2 Γεωπολιτική και νέο μεγάλο παιχνίδι	29
4.3 Νέο Μεγάλο Παιχνίδι	31
5. ΕΥΡΩΠΗ	32
5.1 Ευρώπη και ενεργειακές ανάγκες	32
5.2 ΕΕ και ανάγκη διαφοροποίησης πηγών	35
5.3 ενεργειακή ασφάλεια στο επίκεντρο της ΕΕ	37
5.4.1 ενεργειακή ασφάλεια και κοινή ενεργειακή πολιτική	38
5.4.2 Εμπόδια προς μια κοινή ενεργειακή πολιτική	41
5.5 Σύνοψη	43
6. Ρωσία	44
6.1 Η Ρωσική ενεργειακή πολιτική	44
6.2.1 Ρωσία- Ευρώπη	47
6.2.2 Ρωσία- ΗΠΑ	49
6.2.3.1 Ρωσία-Κεντρική Ασία- Εγγύς Εξωτερικό	50
6.2.3.2 Ρωσία-Ευρώπη-Κεντρική Ασία	51
6.3 Σύνοψη	52
7. ΗΠΑ	53
7.1.1 Ο Mackinder και η πολιτική των ΗΠΑ	53
7.1.2 Νίξον- Κάρτερ- Μπους - Ομπάμα	54
7.2 Μετά την πτώση της ΕΣΣΔ	54
7.3 Οι παρεμβάσεις των ΗΠΑ και Μετά την 11 ^η Σεπτεμβρίου	56
7.4 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και το ζήτημα της ενέργειας	59
7.5 Σύνοψη	60

8. Κίνα.....	61
8.1 Κινεζική ενεργειακή πολιτική	61
8.2 Ρεαλιστική και φιλελεύθερη θεωρία- Κίνα	62
8.3 Ενέργεια ως εσωτερικό ζήτημα	65
8.4 Σύνοψη.....	66
9. Μέση Ανατολή- Κεντρική Ασία- Κασπία	66
9.1.1 Περσικός κόλπος	66
9.1.2 Ιράν	68
9.1.3 Σύνοψη.....	69
9.2 Κεντρική Ασία	70
9.3 Κασπία	71
9.3.1 Από τη σοβιετική διάλυση έως το 2005	72
9.3.1.α Καζακστάν	73
9.3.1.β Αζερμπαϊτζάν.....	74
9.3.2 Μετά το 2005	75
9.3.3 Συμπερασματικά	78
10 Αγωγοί – case studies	81
10.1 Προβλήματα που προκύπτουν επί των αγωγών.....	81
10.1.1. Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν (BTC)Η αντιπαλότητα και η στρατηγική σύγκρουσης μεταξύ της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και της Ρωσικής Αυτοκρατορίας για την κυριαρχία στην Κεντρική Ασία διήρκησε από τα μέσα του 19 ^{ου} αιώνα έως τις αρχές του 20 ^{ου} αιώνα. Στο τέλος του 19 ου αιώνα, το Μπακού ήταν ο μεγαλύτερος παραγωγός πετρελαίου στον κόσμο, και πρόσβασης σε φυσικούς πόρους και το πετρέλαιο ήταν ένας από τους οδηγούς πυρήνες του μεγάλου παιγνιδιού.	84
10.1.2. Η Ανατολική Σιβηρία-Ειρηνικός Ωκεανός (ESPO)	88
10.1.3 Ο αγωγός Ιράν- Ινδία- Πακιστάν (IPI)	91
10.1.4 Σύνοψη.....	95
10.2 Ευρωπαϊκή ενεργειακή διαφοροποίηση- δυτικός ενεργειακός διαμέσων της Τουρκίας	97
10.2.1 Εμπόδια στους αγωγούς της Κασπίας	98
10.2.2 Διαφοροποίηση εφοδιασμού μέσω Κασπίας ή/και μέσω Μέσης Ανατολής.....	98
10.3 NABUCCO	99
10.4 Τουρκία.....	104
ΜΕΡΟΣ Γ'	106
11 Ρεαλιστική ή φιλελεύθερη πολιτική	106
11.1. Υπό την ρεαλιστική πολιτική των κρατών	106
11.2 Υπό την φιλελεύθερη πολιτική των κρατών.....	108
11.3 Ποια πολιτική χρησιμοποιούν τα κράτη.....	109
11.4 Τι συμβαίνει στην πραγματικότητα	111
11.5 Μέσα εξασφάλισης του ενεργειακού εφοδιασμού	111
11.6 Συμπέρασμα.....	114
Επίλογος.....	119
Ξένη βιβλιογραφία.....	122
Ελληνική βιβλιογραφία.....	122
Άρθρα.....	123
Πρόσθετη βιβλιογραφία.....	125

Εισαγωγή

Σε αυτή την εργασία μελετάται η γεωπολιτική της ενέργειας και κυρίως του πετρελαίου¹, καθώς μέχρι πρόσφατα ήταν η κύρια πηγή παροχής ενέργειας, υπό την ρεαλιστική θεώρηση. Παίρνοντας ως υπόθεση ότι τα κράτη δρουν ρεαλιστικά, γίνεται μια προσπάθεια να απαντηθούν κάποια καίρια ερωτήματα όσον αφορά τα κράτη, την εξωτερική τους πολιτική και το συσχετισμό αυτής με την ενεργειακή ασφάλεια.

Οι περισσότερες Μεγάλες Δυνάμεις, είναι χώρες εισαγωγής ενεργειακών πόρων². Με την αυξανόμενη οικονομική ανάπτυξη της Κίνας, τίθενται στο προσκήνιο νέα ερωτήματα και προκλήσεις, όσον αφορά την μετάφραση της οικονομικής της ευμάρειας σε ενεργειακή ζήτηση, τους κινδύνους που διατρέχει η ίδια και πως οι άλλες μεγάλες δυνάμεις απαντούν σε αυτούς και τις ανάγκες της. Σε συνδυασμό με την ανοδική πορεία των μακροχρόνιων ενεργειακών αναγκών της Ευρώπης και την εξάρτηση της, κυρίως από έναν μόνο προμηθευτή φυσικού αερίου, τη Ρωσία, αναδύεται η περιοχή της Ευρασίας σε περιοχή έντονου ανταγωνισμού μεταξύ των συμμετεχόντων. Η Αμερική δεν μένει αμέτοχη σε όλο αυτό το παιχνίδι. Ασκεί πίεση στην Ευρώπη για τη διαφοροποίηση των εισαγωγών της και επιδιώκει τον έλεγχο της περιοχής της Κασπίας και της Κεντρικής Ασίας, με αποτέλεσμα ο ανταγωνισμός μεταξύ των μεγάλων παικτών να οξύνεται. Έτσι ο ρόλος της γεωπολιτικής έρχεται ξανά στην επιφάνεια κι η ενεργειακή ασφάλεια διαδραματίζει αποφασιστικό μοχλό κίνησης στην εξωτερική πολιτική των κρατών.

Λέγεται ότι το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι των Μεγάλων δυνάμεων για τον έλεγχο των πηγών και της περιοχής της Κεντρικής Ασίας, είναι πολύ πιο έντονο από εκείνο του 19^{ου} αιώνα για τη διεκδίκηση της Ινδίας από την Αγγλία και τη Ρωσία.

Τα ερωτήματα είναι πολλά και οι απαντήσεις αμφιλεγόμενες ακόμη και για την αρχική υπόθεση, του ποια θεωρία είναι ερμηνευτικά πιο ισχυρή στο να εξηγήσει την πολιτική των κρατών και κυρίως σε ζητήματα υψηλής στρατηγικής.

Στην εργασία αυτή, υποθετικά και εμπειρικά, η ρεαλιστική προσέγγιση είναι η καλύτερη ερμηνευτικά, ώστε να εξηγήσει τη δράση των κρατών στον τομέα της ενέργειας.

Μέσα από ιστορικά γεγονότα τονίζεται, η σημασία της ενέργειας και της ενεργειακής ασφάλειας για την οικονομική ανάπτυξη και την ισχύ των κρατών. Και μέσα από case

---

¹ William Engdahl " A Century of War Anglo-American Oil Politics , 1.The Three Pillars of the British Empire pp.1 the New World Order" Revised Edition

² Κυρίως πετρελαίου και φυσικού αερίου

studies φανερώνεται ότι η φάση πολιτικοποίησης ενός σχεδίου διαμετακόμισης ενέργειας, από ένα κράτος- προμηθευτή σε ένα κράτος- καταναλωτή, είναι κεφαλαιώδους σημασίας και σχετίζεται άμεσα με τα συμφέροντα και την εξωτερική πολιτική των κρατών αυτών και όσων εμπλέκονται σε αυτό το σχέδιο.

Πιο συγκεκριμένα το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στη φιλελεύθερη και στη ρεαλιστική πολιτική και ασχολείται με το ποια τελικά ερμηνεύει καλύτερα τις πολιτικές των κρατών στον τομέα της ενέργειας. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια ιστορική αναδρομή και συσχέτιση των ιστορικών αυτών γεγονότων με την ενέργεια και κυρίως με το πετρέλαιο. Στο τρίτο κεφάλαιο εξηγείται γιατί είναι σημαντικός ο ενεργειακός εφοδιασμός, τι απειλείται με την έλλειψη αυτού και τι σημαίνει η ενεργειακή ασφάλεια για τους παραγωγούς και τους καταναλωτές ενέργειας. Το τέταρτο κεφάλαιο μέσα από μια γεωπολιτική προσέγγιση μιλάει για το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι. Το πέμπτο κεφάλαιο μέχρι το όγδοο, ασχολούνται με την εξωτερική πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων και πως ο ενεργειακός τομέας την επηρεάζει. Στο ένατο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις κρίσιμες, γεωπολιτικά και ενεργειακά, περιοχές της Μέσης Ανατολής, της Κεντρικής Ασίας και της Κασπίας. Στο δέκατο κεφάλαιο, μέσα από την περιγραφή σχεδίων κατασκευής κάποιων αγωγών, φαίνεται πόσο έντονα συσχετισμένη είναι η υλοποίηση ενός αγωγού, με τα πολιτικά συμφέροντα των εμπλεκόμενων κρατών, αλλά και τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων και κυρίως της μίας παγκόσμιας δύναμης, των ΗΠΑ. Τέλος, στο ενδέκατο κεφάλαιο, αποδεικνύεται ότι η ρεαλιστική πολιτική ερμηνεύει το παίγνιο της παγκόσμιας σκακιέρας και γίνεται λόγος για μέσα που μειώνουν τον κίνδυνο εφοδιασμού των κρατών.

Μέσα από αυτά τα έντεκα κεφάλαια, στόχος είναι να αποδειχθεί ότι σε έναν κόσμο έντονα ανταγωνιστικό, η μια παγκόσμια δύναμη επιθυμεί και διεκδικεί τη θέση της ηγέτιδας δύναμης και για τον 21^ο αιώνα και για την εξασφάλιση αυτής, προσπαθεί να εμβαθύνει το ρόλο και τη θέση της στην περιοχή της Ευρασίας, ώστε να ελέγχει τις πηγές ενέργειας και να αποτρέπει άλλες μεγάλες δυνάμεις να συστήσουν άμεση απειλή για τα συμφέροντα της και την ηγεμονία της.

ΜΕΡΟΣ Α

1. ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΝΑΝΤΙ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1.1 Ρεαλιστική έναντι φιλελεύθερης θεωρίας στο ενεργειακό ζήτημα

Οι θιασώτες της φιλελεύθερης θεωρίας υποστηρίζουν ότι η διεθνής πολιτική υπέστη μια θεμελιώδη μεταβολή με το τέλος του Ψυχρού πολέμου. Πλέον, το χαρακτηριστικό γνώρισμα των σχέσεων μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων είναι η συνεργασία και όχι ο ανταγωνισμός ασφάλειας και η σύγκρουση.

Υποστηρίζεται ότι το κράτος καθίσταται ανίκανο λόγω της παγκοσμιοποίησης ή λόγω των σημερινών άνευ προηγουμένου επιπέδων οικονομικής αλληλεξάρτησης. Ειδικότερα λέγεται ότι οι μεγάλες δυνάμεις είναι ανίκανες να αντιμετωπίσουν τις πανίσχυρες δυνάμεις που εξαπολύει ο παγκόσμιος καπιταλισμός, και μετατρέπονται σε περιθωριακούς παίκτες στη διεθνή πολιτική.

Για ορισμένους, ο σημαντικότερος δρών στις αγορές είναι η πολυεθνική επιχείρηση, η οποία θεωρείται ότι απειλεί να συντρίψει το κράτος.³

Στο θέμα της ενεργειακής πολιτικής, λένε ότι η απόφαση για την επιλογή της καταλληλότερης διαδρομής αντανάκλα έναν ανταγωνισμό μεταξύ στρατηγικών ανησυχιών και οικονομικών συμφερόντων. Και καθώς οι περισσότεροι αγωγοί κατασκευάζονται από εταιρείες, και όχι από κυβερνήσεις, μακροπρόθεσμα, οι αγωγοί που είναι πιο αποτελεσματικοί από οικονομική άποψη είναι πιο πιθανό να κατασκευαστούν από εκείνους που δεν είναι οικονομικά αποτελεσματικοί.

Σε αντίθεση με την παραπάνω άποψη, οι ρεαλιστές ισχυρίζονται ότι οι θεσμοί είναι ουσιαστικά «αρένες εκτέλεσης σχέσεων ισχύος» και συγκεκριμένα στον τομέα της ενέργειας οι κυβερνήσεις και οι κρατικές εταιρείες πετρελαίου ελέγχουν το σημαντικότερο ποσοστό των μετοχών. Το πετρέλαιο δηλαδή, παραμένει ουσιαστικά υπό την διοίκηση των κυβερνήσεων.

Τα σύγχρονα κράτη δεν συντρίβονται από τις δυνάμεις της αγοράς ή τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, αλλά κάνουν τις απαραίτητες προσαρμογές προκειμένου να

---

³ Gal Luft and Anne Korin, Editors, "Energy Security Challenges for the 21st Century" A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues P RAEGER SECURITY INTERNATIONAL An Imprint of ABC-CLIO LLC, Copyright 2009 by Gal Luft and Anne Korin, Realists vs. Idealists, pp.341

διασφαλίσουν την επιβίωση τους. Ο εθνικισμός είναι μάλλον η ισχυρότερη πολιτική ιδεολογία στον κόσμο.⁴

Τα έθνη-κράτη εξακολουθούν να είναι οι βασικές μονάδες του παγκόσμιου συστήματος.⁵ Τα κράτη ως ορθολογικοί δρώντες, προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους και εκμεταλλεύονται κάθε ευκαιρία να την αυξήσουν έναντι των αντιπάλων τους. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και η χρήση στρατιωτικής βίας παραμένει ένα πάγιο χαρακτηριστικό της διεθνούς πολιτικής.

Σύμφωνα με τον Mearsheimer οι μεγάλες δυνάμεις φοβούνται η μια την άλλη και ως εκ τούτου ανταγωνίζονται για ισχύ. Ο τελικός τους σκοπός είναι να αποκτήσουν μια θέση κυρίαρχης ισχύος σε σχέση με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις, επειδή το να κατέχει κανείς κυρίαρχη ισχύ είναι ο καλύτερος τρόπος για να διασφαλίσει την επιβίωση του. Η δύναμη παρέχει ασφάλεια και η μέγιστη δύναμη είναι η μέγιστη παροχή ασφάλειας.

Δυστυχώς ο ισχυρισμός ότι ο ανταγωνισμός ασφάλειας και ο πόλεμος μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων έχουν εξαλειφθεί από το διεθνές σύστημα είναι λανθασμένος.⁶

Καθώς αν και η σοβιετική απειλή έχει εξαφανιστεί, οι ΗΠΑ εξακολουθούν να διατηρούν περίπου εκατό χιλιάδες στρατιώτες στην Ευρώπη και περίπου τον ίδιο αριθμό στη Βορειοανατολική Ασία.

Ο προέχων σκοπός του κάθε κράτους είναι να μεγιστοποιήσει το μερίδιο του επί της παγκόσμιας ισχύος. Και μάλιστα, μια μεγάλη δύναμη, όχι μόνο προσπαθεί να αποκτήσει ισχύ εις βάρος άλλων κρατών, αλλά επίσης προσπαθεί να εμποδίσει τους ανταγωνιστές της που προσπαθούν να αποκτήσουν ισχύ εις βάρος της⁷. (ΗΠΑ-Ρωσία)

Ο John Mearsheimer υποστηρίζει ότι τρία⁸ είναι τα στοιχεία του διεθνούς συστήματος που συνδυάζονται και κάνουν τα κράτη να φοβούνται το ένα το άλλο. 1) Η απουσία μιας κεντρικής εξουσίας η οποία βρίσκεται πάνω από τα κράτη και μπορεί να προστατεύσει το ένα από το άλλο, 2) το γεγονός ότι τα κράτη πάντοτε έχουν κάποια

⁴ Gal Luft and Anne Korin, Editors, "Energy Security Challenges for the 21st Century" A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues PRAEGER SECURITY INTERNATIONAL An Imprint of ABC-CLIO LLC, Copyright 2009 by Gal Luft and Anne Korin, pp.344

⁵ S.B. Cohen * "The 2002 Annual Political Geography Lecture Geopolitical realities and United States foreign policy"

⁶ ενώ στις αρχές της δεκαετίας του 1990, όλοι ήλπιζαν ότι ο κόσμος θα δει μια νέα εποχή ειρήνης και ευημερίας, αντίθετα, τα χρόνια από το τέλος του ψυχρού πολέμου χάραξαν την αυγή ενός νέου πολέμου, αυτού, κατά της τρομοκρατίας. Στην Ουάσιγκτον, η γεωπολιτική εστίαση μετατοπίστηκε από την πολιτική του Ρόναλντ Ρίγκαν κατά της «Αυτοκρατορίας του Κακού», την Σοβιετική Ένωση δηλαδή, στην πολιτική του Μπους και τον άξονα του Κακού. William Engdahl, "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition, Copyright © William Engdahl 1992, 2004, 12. From the Evil Empire to the Axis of Evil pp 223-225

⁷ Νέο Μεγάλο Παιχνίδι

⁸ John J. Mearsheimer, "Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων", 2006, σελ.23-109

επιθετική στρατιωτική ικανότητα και 3) το γεγονός ότι τα κράτη ποτέ δεν μπορούν να είναι σίγουρα για τις προθέσεις των άλλων κρατών.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί, ότι, προκειμένου να χαρακτηριστεί ως μεγάλη δύναμη ένα κράτος, θα πρέπει να διαθέτει επαρκή στρατιωτικά στοιχεία, που αυτό συνεπάγεται και επαρκή αποθέματα σε ενέργεια και κυρίως πετρέλαιο μιας και είναι η κινητήρια δύναμη για τους περισσότερους στρατιωτικούς εξοπλισμούς.

Τα κράτη δίνουν προσοχή όχι μόνο στην επίθεση, αλλά και στην άμυνα. Έτσι, οραματίζονται κατακτήσεις και ταυτόχρονα εργάζονται ώστε να εμποδίσουν άλλα επιθετικά κράτη να αποκτήσουν ισχύ εις βάρος τους. Αυτό αναπόφευκτά οδηγεί σε έναν κόσμο συνεχούς ανταγωνισμού ασφάλειας.

1.2 Ρεαλιστική προσέγγιση στην Ευρασία

Οι Δυτικοί ηγέτες, καθώς και οι γείτονες της Ρωσίας στην ανατολική Ευρώπη, συνεχίζουν να φοβούνται ότι μια αναγεννημένη Ρωσία μπορεί να είναι επεκτατική, γεγονός που εν μέρει εξηγεί το γιατί το NATO επεκτάθηκε προς ανατολάς.

Οι ενέργειες όμως του NATO στα Βαλκάνια και η επέκταση του προς ανατολάς έχουν εξοργίσει και φοβίσει τους Ρώσους.

Για την Αμερική, όμως, το κύριο γεωπολιτικό λάφυρο είναι η Ευρασία. Το πώς διαχειρίζεται η Αμερική την Ευρασία είναι κρίσιμο ζήτημα. Η Ευρασία είναι η μεγαλύτερη ήπειρος της υδρογείου και αποτελεί άξονα από γεωπολιτική άποψη.

Περίπου το 75% του παγκόσμιου πληθυσμού ζει στην Ευρασία και το μεγαλύτερο μέρος του φυσικού πλούτου του κόσμου βρίσκεται επίσης εκεί.

Η Ευρασία αντιπροσωπεύει το 60% περίπου του παγκόσμιου ΑΕΠ και τα ¾ περίπου των παγκόσμιων γνωστών ενεργειακών πόρων.

Η άσκηση της αμερικανικής παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας είναι ευαίσθητη στο γεγονός ότι η πολιτική γεωγραφία παραμένει κρίσιμη παράμετρος των διεθνών υποθέσεων.

Στο μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας των διεθνών υποθέσεων, ο εδαφικός έλεγχος ήταν το επίκεντρο της πολιτικής σύγκρουσης.

Το ρωσικό εθνικό μεγαλείο ταυτιζόταν με την απόκτηση εδαφών και ακόμη στα τέλη του 20ου αιώνα, η επιμονή της Ρωσίας να διατηρήσει τον έλεγχο ενός μη ρωσικού λαού, όπως οι Τσετσένοι, που ζουν γύρω από ένα ζωτικό αγωγό πετρελαίου,

δικαιολογείται με τον ισχυρισμό ότι αυτός ο έλεγχος είναι ουσιαστικός για τη θέση της Ρωσίας ως μεγάλη δύναμη.

1.3 Προς το νέο μεγάλο παιχνίδι

Σύμφωνα με τον Brzezinski τα κράτη χωρίζονται⁹ σε γεωπολιτικούς παίκτες και γεωπολιτικούς άξονες.

Δραστήριοι γεωπολιτικοί παίκτες είναι τα κράτη που έχουν την ικανότητα και την εθνική θέληση να ασκήσουν δύναμη ή επιρροή πέρα από τα σύνορα τους ώστε να μεταβάλλουν την υπάρχουσα γεωπολιτική κατάσταση πραγμάτων, ενώ γεωπολιτικοί άξονες είναι τα κράτη των οποίων η σημασία δεν προέρχεται από τη δύναμη τους ή τα κίνητρα τους, αλλά από την ευαίσθητη θέση τους και από τις συνέπειες τις οποίες έχει η δυνητικά ευάλωτη κατάσταση τους στη συμπεριφορά των γεωστρατηγικών παικτών. Τις περισσότερες φορές, τους γεωπολιτικούς άξονες καθορίζει η γεωγραφία τους. Έτσι, σύμφωνα με τον ορισμό του Brzezinski, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ρωσία, η Κίνα και η Ινδία είναι σημαντικοί και δραστήριοι παίκτες. Ενώ η Ουκρανία, το Αζερμπαϊτζάν, η Νότια Κορέα, η Τουρκία, το Ιράν παίζουν το ρόλο κρίσιμα σημαντικών γεωπολιτικών αξόνων.

Σχετικά με τα κράτη παίκτες, η ανεξαρτητοποίηση των κρατών της περιφέρειας της Ρωσίας έχει μεγάλη σημασία για τα ζωτικά συμφέροντα τους και σίγουρα για την αναδιάταξη του γεωπολιτικού χάρτη.

Χωρίς την Ουκρανία, η Ρωσία παύει να είναι ευρασιατική αυτοκρατορία. Ενώ, ένα ανεξάρτητο Αζερμπαϊτζάν, το οποίο συνδέεται με τις δυτικές αγορές μέσω αγωγών πετρελαίου οι οποίοι δεν περνούν από εδάφη ελεγχόμενα από τη Ρωσία, γίνεται επίσης σημαντική λεωφόρος πρόσβασης των ανεπτυγμένων και ενεργοβόρων οικονομιών στις πλούσιες σε πηγές ενέργειας Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας.

Για τη Ρωσία, το Αζερμπαϊτζάν¹⁰ είναι υποχρεωτικά στόχος προτεραιότητας. Η υποταγή του θα βοηθούσε να αποκοπεί η Κεντρική Ασία από τη Δύση, ιδιαίτερα από την Τουρκία.

Σχεδόν ακριβώς όπως στην περίπτωση της Ουκρανίας, το μέλλον του Αζερμπαϊτζάν και της Κεντρικής Ασίας είναι κρίσιμο προκειμένου να καθοριστεί τι θα μπορούσε και τι δε θα μπορούσε να γίνει η Ρωσία.

⁹ Zbigniew Brzezinski, «Η Μεγάλη Σκακιέρα», 1997, σελ.78-92

¹⁰ Το Μπακού από τον 19^ο αιώνα θα γίνει ένα από τα μεγάλα διακυβεύματα στις παγκόσμιες συγκρούσεις. Daniel Yergin, «The Prize- The Epic Quest for Oil, Money& Power», copyright 2009, Chapter 3 «Competitive Commerce», pp.41-43

«Για τη Ρωσία, ο στόχος είναι να επαναβεβαιώσει τον κρατικό έλεγχο» στους στρατηγικούς πόρους » και να αποκτήσει υπεροχή έναντι των κύριων αγωγών και τα κανάλια αγοράς μέσω των οποίων ωθεί τους υδρογονάνθρακες της στις διεθνείς αγορές.

Η Κίνα και η Ινδία¹¹ είναι οι χώρες που σηματοδοτούν μια άνευ προηγουμένου αύξηση της ζήτησης ενέργειας, καθώς και οι δύο είναι σε ένα πολύ ενεργειακά απαιτητικό επίπεδο λόγω της αύξουσας οικονομικής τους ανάπτυξης. Η Κίνα αντιστοιχεί πάνω από το μισό της παγκόσμιας αύξησης της κατανάλωσης ενέργειας το 2005. Η Ινδία ήταν ο κύριος παράγοντας για την αύξηση της ασιατικής κατανάλωσης LNG κατά την ίδια περίοδο. Ως εκ τούτου, η εξάρτηση από εισαγωγές, κυρίως από το πετρέλαιο αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά στο μέλλον. Δεδομένου ότι μέχρι πρόσφατα εξαρτάται από τις εισαγωγές, κυρίως από τη Μέση Ανατολή, μια περιοχή όπου οι ΗΠΑ είναι στρατιωτικά παρούσα και έχει τον έλεγχο των οδών μεταφοράς, η Κίνα προσπαθεί να διαφοροποιήσει τους προμηθευτές της. Πρόκειται να ακολουθήσει επιθετική πολιτική προς όλες τις κατευθύνσεις για τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της, επενδύοντας στο Ιράν, το Σουδάν, την περιοχή της Κασπίας και της Αυστραλίας. Η Κίνα σχεδιάζει μια σύνδεση αγωγού πετρελαίου με τη Ρωσία, καθώς και κάνει προσπάθειες για να συμμετάσχει στην εκμετάλλευση του πετρελαιοφόρου στον Καναδά. Έχει επίσης, παρουσία στο Καζακστάν από το 1997. Αυτή η ενεργός πολιτική θα αυξήσει τον ανταγωνισμό για τους ενεργειακούς πόρους, και συνιστά απειλή για τις θέσεις των ΗΠΑ, της ΕΕ και της Ρωσίας στη Μέση Ανατολή, την Κεντρική Ασία και την Αφρική.

Η ζήτηση ενέργειας στην ΕΕ θα αυξηθεί κατά περίπου 15 τοις εκατό έως το 2030. Περίπου το ήμισυ των αναγκών της ΕΕ σε πετρέλαιο θα μείνει ικανοποιημένο από τον ΟΠΕΚ, και ειδικότερα τη Σαουδική Αραβία, το Ιράν, το Ιράκ και την Αλγερία, ενώ το υπόλοιπο θα προέλθει από τη Ρωσία και τη Νορβηγία. Φυσικό αέριο θα εισάγεται κυρίως από τη Ρωσία, ακολουθούμενο από τη Νορβηγία και την Αλγερία. Ωστόσο, η αυξανόμενη χρήση του υδροποιημένου φυσικού αερίου θα μπορούσε να βοηθήσει στη

---

¹¹ η Ινδία έχει αναδειχθεί σε μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες μεγάλες οικονομίες του κόσμου. Η οποία είναι ήδη το δεύτερο πολυπληθέστερο έθνος στον κόσμο.

Η Ινδία εξαρτά περισσότερο από το 60 τοις εκατό των αναγκών της σε πετρέλαιο μόνο σε τέσσερις χώρες, τη Σαουδική Αραβία, τη Νιγηρία, το Κουβέιτ και το Ιράν. Η Ινδία εξαρτάται από τη Μέση Ανατολή για σχεδόν τα δύο τρίτα των εισαγωγών της σε πετρέλαιο. Η Ινδία βρίσκεται στη διαδικασία να καθιερωθεί ως περιφερειακή δύναμη και βλέπει τον εαυτό της ως δυνητικά σημαντικό παγκόσμιο παίκτη. Θεωρεί επίσης τον εαυτό της αντίπαλο της Κίνας.

διαφοροποίηση των εισαγωγών φυσικού αερίου, με χώρες όπως το Κατάρ, και την Αίγυπτο ως προμηθευτές.¹²

Οι ΗΠΑ πρέπει να αντιμετωπίσουν το δυσάρεστο γεγονός ότι ο στόχος της ενεργειακής ανεξαρτησίας, είναι όλο και περισσότερο σε αντίθεση με την πραγματικότητα. Υπάρχουν δύο βασικές προκλήσεις για την ενεργειακή ασφάλεια των ΗΠΑ: ο ευάλωτος χαρακτήρας του κράτους προμηθευτή για εσκεμμένη διατάραξη της παραγωγής του και τα σχέδια των αναδυόμενων ανταγωνιστών.

Οι ΗΠΑ προσπαθούν να ελέγξουν την παραγωγή και τη μεταφορά του πετρελαίου και του φυσικού αερίου από την κεντρική Ασία στα Βαλκάνια και από εκεί στις δυτικές αγορές.

Αυτό το γεωπολιτικό παιχνίδι είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τα προγράμματα κατασκευής αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου που θα συνδέουν ασιατικές και ευρωπαϊκές ζώνες. Ένα ευρασιατικό δίκτυο αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου με την Κίνα και τη Ρωσία στο επίκεντρο του, θα τορπίλιζε όλα τα αμερικανικά σχέδια για την εγκαθίδρυση ηγεμονίας στην κρίσιμη αυτή περιοχή. Επιπλέον οι ΗΠΑ θα προτιμούσαν μια απεμπλοκή της ΕΕ από την εξάρτησή της από τη ρωσική παροχή φυσικού αερίου, καθώς πάντοτε υπάρχουν φόβοι μιας ειδικής γεωπολιτικής συνεννόησης μεταξύ Ρωσίας και Γαλλίας/Γερμανίας¹³

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

2.1 Ιστορική αναδρομή και η ισχύ του πετρελαίου

Κανένα άλλο στοιχείο δεν έχει διαμορφώσει την ιστορία τα τελευταία 100 χρόνια τόσο όσο, ο αγώνας για την εξασφάλιση και τον έλεγχο των αποθεμάτων του κόσμου σε πετρέλαιο.¹⁴

Το τέλος του 19ου αιώνα σημαδεύτηκε από μια παγκόσμια έκρηξη της ζήτησης πετρελαίου που αυξανόταν ραγδαία, οι προμήθειες ήταν σύντομες και οι τιμές είχαν ανοδική πορεία.

Σύμφωνα με τον Χένρι Κίσινγκερ «ελέγχοντας την ενέργεια μπορεί κανείς να ελέγχει τα έθνη».¹⁵

---

¹² Jeffrey Mankoff, "Eurasian Energy Security", Conclusions and Recommendations "Obtain energy From new Sources" Council Special Report No. 43 February 2009, pp.34

¹³ Βασίλης Φούσκας, «Ζώνες πολέμου- Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή», 2003, 2. Η νέα γεωπολιτική του φυσικού αερίου και του πετρελαίου

¹⁴ William Engdahl , " A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order", Revised Edition 2004, 1.The Three Pillars of the British Empire pp.1

Ιστορικά, το 1882, ο Fisher¹⁶ επέμεινε ότι η δύναμη του πετρελαίου θα επιτρέψει στη Βρετανία να διατηρήσει αποφασιστικό στρατηγικό πλεονέκτημα μελλοντικά ως προς τον έλεγχο των θαλασσών . Μέχρι το 1905, οι βρετανικές μυστικές υπηρεσίες και η βρετανική κυβέρνηση είχε τελικά αντιληφθεί τη στρατηγική σημασία του νέου καυσίμου. Της Βρετανίας το πρόβλημα ήταν ότι δεν είχε καμία γνωστή πηγή πετρελαίου δική της. Θα έπρεπε να βασιστεί στην Αμερική, τη Ρωσία και το Μεξικό για την προσκόμισή του, μια απαράδεκτη κατάσταση σε καιρό ειρήνης, αδύνατη σε περίπτωση πολέμου. Ένα χρόνο πριν, το 1904, ο καπετάνιος Φίσερ είχε προαχθεί σε βαθμό, ως ο ανώτατος διοικητής των βρετανικών ναυτικών υποθέσεων και αμέσως έφτιαξε μια επιτροπή για να «εξετάσει και να διατυπώσει συστάσεις για το πώς το βρετανικό ναυτικό θα εξασφάλιζε τον εφοδιασμό του με πετρέλαιο »¹⁷.

Συγκεκριμένα, με την έναρξη του α' παγκόσμιου πολέμου, το 1914 και ως το τέλος του, το 1918, το πετρέλαιο είχε αναδειχθεί ως ένα στρατηγικής ισχύος κλειδί για την επιτυχία μιας στρατιωτικής επιχείρησης . Στην εποχή του πολέμου, και κατά τη διάρκεια του στρατιωτικού σχεδιασμού, ο εφοδιασμός με νέα καύσιμα ήταν ολοένα και πιο απαραίτητος και το πετρέλαιο αποδείχθηκε ως το επίκεντρο της γεωπολιτικής. Ιδιαίτερα από το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, κανένα άλλο στοιχείο, δεν αποδείχθηκε ζωτικής στρατηγικής σημασίας, για τη διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων και τη μελλοντική στρατιωτική και οικονομική ασφάλεια των κρατών.¹⁸

Αν και τα αγγλοαμερικανικά συμφέροντα για πετρέλαιο, αναδύθηκαν κυρίως από τον β' παγκόσμιο πόλεμο¹⁹, μόνο μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, το πετρέλαιο έγινε ο κατ'εξοχήν ένας στρατηγικός πόρος.

Το Πετρέλαιο έπαιξε επίσης, αποφασιστικό ρόλο μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης.

---

¹⁵ William Engdahl "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition 2004, preface pp.xi

¹⁶ Ναύαρχος της Βρετανίας Λόρδος Fisher, τότε καπετάνιος Φίσερ, υποστήριξε ότι η Βρετανία πρέπει να μετατρέψει το στόλο της από την ογκώδη καύση του σε άνθρακα στο νέο καύσιμο, αυτό του πετρελαίου William Engdahl "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition 2004, 3.A Global Fight for Control of Petroleum Begins pp.19-20, http://en.wikipedia.org/wiki/John_Fisher,_1st_Baron_Fisher

¹⁷ Ο Fisher είχε κάνει την εργασία του σχετικά με την ποιοτική υπεροχή του πετρελαίου σε σύγκριση με τον άνθρακα ως καύσιμο, και ήξερε ότι ήταν ορθή. Έναθωρηκτό που τροφοδοτούταν με πετρέλαιο δεν εξέπεμπε καπνό, ενώ οι εκπομπές άνθρακα του πλοίου ήταν ορατές μέχρι και δέκα χιλιόμετρα μακριά. Επίσης χρειαζόταν περίπου τέσσερις με εννέα ώρες για να επιτευχθεί πλήρης δύναμη στον κινητήρα από άνθρακα, ενώ σε αυτόν του πετρελαίου απαιτούνταν μόλις 30 λεπτά και θα μπορούσε να φτάσει στο αποκορύφωμά μέσα σε πέντε λεπτά.

¹⁸ William Engdahl "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition 2004, 4.Oil Becomes the Weapon, the Near East the Battleground pp.35-38

¹⁹ η προσπάθεια για τον έλεγχο των πετρελαϊκών πόρων ήταν ένας σημαντικός λόγος για την έναρξη αυτού.

Η πτώση της ΕΣΣΔ ανέδειξε τις ΗΠΑ ως τη μόνη μεγάλη παγκόσμια δύναμη. Επομένως, η αμερικανική γεωπολιτική στρατηγική, είναι αυτή που κατά κύριο λόγο, διαμορφώνει τα πιο σημαντικά παγκόσμια γεγονότα και για αυτή, το πετρέλαιο και το δολάριο παίζουν καθοριστικό ρόλο.

Η Αμερικανική κυριαρχία και οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν στην αμερικανική γεωπολιτική την 'οικονομική πρόκληση' μετά το 1990 για να συνεχίσουν την πολιτική τους. Συγκεκριμένα η κυβέρνηση Κλίντον μίλησε και προώθησε την επέκταση της ελεύθερης αγοράς και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ως δικαιολογία/μέσο για την εύρεση της και την επέμβαση της σε εσωτερικές και εξωτερικές πολιτικές χωρών της Ευρασίας²⁰...

Η λέξη «παγκοσμιοποίηση» και στην πραγματικότητα η παγκοσμιοποίηση της αμερικανικής δύναμης, από τις αρχές του 1990, έχει για τα αμερικανικά συμφέροντα μια ιδιαίτερη σημασία και αποτελεί μεγάλη πρόκληση.

Η Ουάσιγκτον γνώριζε ότι η συνέχιση της παγκόσμιας κυριαρχίας της εξαρτάται από το πώς θα ασχοληθεί με την Ευρασία, από την Ευρώπη προς τον Ειρηνικό.

«Η κατάρρευση της Σοβιετικής οικονομικής δομής προετοίμασε τις δυνατότητες και επέτρεψε την επέκταση της Ουάσιγκτον μέσω της παρουσίας του NATO σε ό, τι ο Μπρεζίνσκι ονόμαζε «καρδιά», μέχρι δηλαδή την πόρτα της Ρωσίας».²¹

Ένα σκέλος αυτής της στρατηγικής έχει ως στόχο την εξασφάλιση περισσότερου πετρελαίου από τον υπόλοιπο κόσμο, όμως το άλλο, έχει στόχο την ενίσχυση της παρέμβασης της Αμερικής σε ζητήματα της περιοχής, ακριβώς όπως οι ντόπιοι.

2.2 Από την Ινδία στην Κεντρική Ασία

Το πρώτο μεγάλο παιχνίδι στην ιστορία, ήταν η μάχη για τον έλεγχο της πρόσβασης στον πλούτο της Ινδίας²². Το νέο μεγάλο παιχνίδι, είναι η μάχη πάνω στα τεράστια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου της περιοχής της κεντρικής Ασίας!²³

²⁰ William Engdahl "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition 2004, 12. From the Evil Empire to the Axis of Evil pp223-225

²¹ William Engdahl "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition 2004, 13. A New Millennium for Oil Geopolitics, OIL AND BASES: REMOVING THE OBSTACLES pp 263-267

²² Από 1813 έως 1907 η Μεγάλη Βρετανία και η τσαρική Ρωσία ενεπλάκησαν σε μια στρατηγική ανταγωνισμού για την κυριαρχία της Κεντρικής Ασίας, που είναι γνωστή στη Βρετανία ως «Μεγάλο Παιχνίδι», και στη Ρωσία ως το "Τουρνούα των Σκιών". Η ναυτική βρετανική δύναμη και η βάση της στην ινδική υποήπειρο χρησίμευσε ως πλατφόρμα για την Βορειοδυτική ώθηση της στην Κεντρική Ασία, ενώ η Ρωσική Αυτοκρατορία ωθήθηκε στην περιοχή από το Βορρά. Ο ανταγωνισμός τους παίχτηκε στο Αφγανιστάν, αν και ποτέ οι δύο δεν πήγαν σε έναν άμεσο πόλεμο μεταξύ τους.

²³ Dennis J.D. Sandole* *Central Asia: Managing the delicate balance between the "discourse of danger," the "Great Game," and regional problem solving* Institute for Conflict Analysis and Resolution (ICAR),

Λόγω του νέου ενεργειακού χάρτη και το νέο θέατρο δράσης, η γεωγραφία είναι και πάλι στο επίκεντρο της προσοχής. Έτσι, το Όραμα του Mackinder είναι ακόμη ισχυρό. Το κλειδί για την παγκόσμια δύναμη είναι ο έλεγχος του γεωγραφικού άξονα της ιστορίας. Μετά τον Halford Mackinder, στη Μεγάλη Σκακιέρα του Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι είχε υπογραμμιστεί η ασύγκριτη αξία της Κεντρικής Ασίας για τις γεωστρατηγικές επιταγές των ΗΠΑ.²⁴

Μέχρι το τέλος του Α' Παγκόσμιου Πολέμου, το πετρέλαιο²⁵ απαιτούνταν για την λειτουργία των στρατιωτικών μηχανών. Η γεωπολιτική αλλαγή ήταν βαθμιαία επειδή ο άνθρακας εξακολούθησε να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην παροχή ενέργειας. Όμως, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο²⁶ το πετρέλαιο έγινε ο κατ'εξοχήν ένας στρατηγικός πόρος. Η περιοχή της Κασπίας Θάλασσας, έτσι στο γύρισμα του αιώνα και αργότερα η Μέση Ανατολή έγιναν στρατηγικά πιο σημαντικές από ότι οι περιοχές που ήταν πλούσιες σε άνθρακα.

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο της Κασπίας έγιναν μια ελκυστική επιλογή, καθώς η αστάθεια στη Μέση Ανατολή υπογράμμισε τη σημασία της διαφοροποίησης του εφοδιασμού και τη συνολική ενεργειακή ασφάλεια ως βασικό μέρος της στρατηγικής εθνικής ασφάλειας.

Η Μέση Ανατολή έχει πάψει να αποτελεί το αποκλειστικό επίκεντρο της στρατηγικής σκέψης των ΗΠΑ. Έπειτα από την ήττα της ΕΣΣΔ στον Ψυχρό Πόλεμο η Κασπία και η Μαύρη θάλασσα, ο Καύκασος και τα Βαλκάνια έχουν αποκτήσει μια νέα γεωστρατηγική

George Mason University (MSN 4D3), 3401 North Fairfax Drive, Arlington, VA 22201, USA Available online 25 May 2007, The "Great Game" pp.261

²⁴ Garry Leech, "Crude interventions" The US, oil and the new world (dis)order, first published in 2006 2 | Central Asia: the Silk Road strategy, pp.52-55

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν τη χρήση της Θεωρίας Heartland στις κατευθυντήριες γραμμές τους για την εξωτερική τους πολιτική. Οι ΗΠΑ έχουν στρατιωτικές βάσεις σε όλο τον κόσμο και διατηρούσαν μακροχρόνια συμμαχία με τη Σαουδική Αραβία και το Κουβέιτ για επιρροή στη Μέση Ανατολή, κοντά στην περιοχή του άξονα. Έχοντας στρατιωτική παρουσία στο Αφγανιστάν και με τον πόλεμο του Ιράκ οι Ηνωμένες Πολιτείες, απέκτησαν ακόμη περισσότερη δύναμη στην περιοχή της Heartland.

²⁵ Το πετρέλαιο ισοδυναμεί με δύναμη/ ισχύ-έχει ήδη αποδειχθεί στα πεδία των μαχών του Α Παγκοσμίου Πολέμου, και από αυτή τη σύγκρουση προέκυψε μια νέα εποχή στις σχέσεις μεταξύ των εταιρειών πετρελαίου και των εθνών-κρατών. Αυτές οι σχέσεις ήταν, φυσικά, που τροφοδοτούνται από τις δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης. Ωστόσο, τώρα περισσότερο από ό, τι η οικονομία της αγοράς έπρεπε να ληφθεί υπόψη στην εξίσωση. Εάν το πετρέλαιο ήταν εξουσία, ήταν επίσης ένα σύμβολο κυριαρχίας. Αυτό σήμαινε αναπόφευκτα μια σύγκρουση μεταξύ των στόχων των εταιρειών πετρελαίου και τα συμφέροντα των εθνών-κρατών, μια σύγκρουση που ήταν να γίνει ένα μόνιμο χαρακτηριστικό της διεθνούς πολιτικής. ", Daniel Yergin "The Prize- The Epic Quest for Oil, Money & Power, copyright 2009, Chapter 12 The Fight for New Production, pp.212

²⁶ ένας ιστορικός έχει γράψει, «εμμονή του Χίτλερ ήταν το πετρέλαιο". Για τον Χίτλερ, ήταν η αναγκαία πρώτη ύλη της βιομηχανικής εποχής για την οικονομική εξουσία. Εάν το πετρέλαιο του Καυκάσου-μαζί με τη «μαύρη γη», τα καλλιεργήσιμα εδάφη της Ουκρανίας, μπορούσαν να έρθουν στη γερμανική αυτοκρατορία, η Νέα Τάξη του Χίτλερ θα ήταν άτρωτοι. Σε αυτή την αντίληψη, υπήρξε μια εντυπωσιακή ομοιότητα με την ιαπωνική μονάδα να ενσωματώσουν τους πόρους των Ανατολικών Ινδιών και της Νοτιοανατολικής Ασίας μέσα στην αυτοκρατορία της. Ο Άλμπερτ Σπέερ, ο Γερμανός υπουργός Εξοπλισμών, δήλωσε σε ανάκριση του τον Μάιο του 1945, «η ανάγκη για το πετρέλαιο σίγουρα ήταν ένα πρωταρχικό κίνητρο», στην απόφαση να εισβάλει στη Ρωσία η Γερμανία. . ." Daniel Yergin "The Prize- The Epic Quest for Oil, Money & Power", copyright 2009, Chapter 17 "Germany's Formula for War", pp.317

σημασία για την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Ο βασικός σκοπός των ΗΠΑ μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου δεν είναι μόνο το να έχουν τη δυνατότητα να αγοράζουν φθινό πετρέλαιο, αλλά και να ελέγχουν την παραγωγή και τη μεταφορά του, εξουδετερώνοντας σημαντικούς ανταγωνιστές, όπως την Κίνα και τη Ρωσία, καθώς και μεσανατολικούς παίκτες, όπως το Ιράν.

Τα συμφέροντα ενεργειακής ασφάλειας και άλλα συμφέροντα των ΗΠΑ μπορούν να διασφαλιστούν μόνο με τη σταθεροποίηση και την επέκταση του NATO στην Ευρώπη και την προβολή της αμερικανικής ισχύος βαθύτερα στην Ευρασία. Ατλαντική Συμμαχία οχυρώνει την αμερικανική πολιτική επιρροή και στρατιωτική δύναμη άμεσα στην ευρασιατική ήπειρο.

3. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

3.1 Ιστορικά η ενεργειακή ασφάλεια

Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της εθνικής στρατηγικής για την ασφάλεια ενός κράτους από τότε που ο Ουίνστον Τσόρτσιλ, αποφάσισε να μετατρέψει τα βρετανικά σκάφη από άνθρακα σε πετρέλαιο το 1912, προκειμένου να αποκτήσουν ένα σημαντικό στρατιωτικό πλεονέκτημα έναντι των γερμανικών πλοίων που κινούντο με άνθρακα. Δεδομένου ότι η Βρετανία δεν είχε εγχώριες πηγές πετρελαίου, η προστασία των αποθεμάτων πετρελαίου στη νοτιοδυτική Περσία (τότε υπό βρετανική σφαίρα επιρροής) έγινε ένα μέρος της αμυντικής πολιτικής της Βρετανίας ήδη από το 1914. Αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετές μάχες κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ήταν, επίσης, άμεσα ή έμμεσα σχετιζόμενες με θέματα που αφορούν την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού.²⁷

Ένας σημαντικός λόγος για τον οποίο η Γερμανία επιτέθηκε στη Ρωσία το 1941 οφειλόταν στην απελπισμένη ανάγκη της για πετρέλαιο. Στον Ειρηνικό, η απόφαση της Ιαπωνίας να επιτεθεί στις ΗΠΑ στη ναυτική βάση στο Περλ Χάρμπορ ήταν εν μέρει λόγω του εμπάργκο των ΗΠΑ σε εξαγωγές πετρελαίου στην Ιαπωνία. Συνειδητοποιώντας τη στρατηγική σημασία του πετρελαίου (και, συνεπώς, τις πετρελαιοπαραγωγές περιοχές της Μέσης Ανατολής), οι ΗΠΑ προσπάθησαν να ενσωματώσουν τη Σαουδική Αραβία, το Ιράκ και το Ιράν σε συμμαχίες ασφαλείας υπό την ηγεσία της Ουάσιγκτον, προκειμένου να μειωθεί η επιρροή της Μόσχας στην περιοχή αυτή κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός

---

²⁷ Manjeet Singh Pardesi, Amitav Acharya, Premarani Somasundram, Young Ho Chang, Joey Long Shi Ruy, Tang Shiping, Hiro Katsumata, Vladimir I. Ivanov, "Energy and Security The Geopolitics of Energy in the Asia-Pacific", Institute of Defence and Strategic Studies Nanyang Technological University, October 2006, pp.12-15

ότι όλα τα μεγάλα οπλικά συστήματα κινούνται με πετρέλαιο, υπήρξε πάντα μια άμεση σχέση μεταξύ της ασφάλειας του πετρελαίου και της στρατιωτικής ασφάλειας. Ωστόσο, ο βιομηχανικός κόσμος συνειδητοποίησε τη σημασία του πετρελαίου κατά τη διάρκεια της «Πετρελαϊκής κρίσης» του 1973-1974.²⁸

Ενεργειακά θέματα ασφάλειας κυριαρχούν στην παγκόσμια ατζέντα και σε συζητήσεις σε εθνικό επίπεδο σε πολλές χώρες τα τελευταία χρόνια. Παραδοσιακά, τα ενεργειακά θέματα ασφάλειας έχουν επικεντρωθεί στην πολιτική αστάθεια στη Μέση Ανατολή και την ασφάλεια του εφοδιασμού με πετρέλαιο από την περιοχή αυτή, συμπεριλαμβανομένου του Περσικού Κόλπου. Εκτός από αυτές τις παραδοσιακές ανησυχίες οι οποίες έχουν γίνει πιο περίπλοκες τα τελευταία χρόνια λόγω της κρίσης στο Ιράκ και το πυρηνικό ζήτημα του Ιράν, η ενεργειακή ασφάλεια σήμερα ασχολείται επίσης με μια σειρά από άλλα θέματα, όπως, μια εξαιρετικά σφιχτή αγορά πετρελαίου, την ανάδυση της Ρωσίας ως ενεργειακή υπερδύναμη, την πολιτική αστάθεια σε προμηθευτές της μη- Μέσης Ανατολής όπως η Βενεζουέλα και η Νιγηρία, την αυξανόμενη ζήτηση για ενέργεια από την Κίνα και την Ινδία καθώς και τον ανταγωνισμό τους για τις πηγές των ενεργειακών προμηθειών, και, φυσικά, το γεωπολιτικό ανταγωνισμό μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και των αναδιδόμενων δυνάμεων του κόσμου για τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού, καθώς η ενεργειακή ασφάλεια έχει τη δυνατότητα να αναδιαμορφώσει την αρχιτεκτονική ασφαλείας του διεθνούς συστήματος.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις εξελίξεις, ο Daniel Yergin σχολίασε ότι «πρέπει να αναγνωριστεί ότι η ενεργειακή ασφάλεια δεν στέκεται από μόνη της, αλλά έχει κατατεθεί στις μεγαλύτερες σχέσεις μεταξύ των εθνών και πώς αλληλεπιδρούν μεταξύ τους».

3.2 Η Ενεργειακή ασφάλεια

Αν και η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί σήμερα ένα από τα πιο πολυσυζητημένα θέματα, δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί, επειδή είναι μία “πολύπλευρη” έννοια.

Η ενεργειακή ασφάλεια θα μπορούσε να οριστεί ως «η διαθεσιμότητα ενός ικανού ενεργειακού εφοδιασμού, στο σημείο της τελικής κατανάλωσης, σε οικονομικό επίπεδο τιμών και σε επαρκείς ποσότητες κατά μια συγκεκριμένη περίοδο.

Η ενέργεια είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική σταθερότητα και την γεωπολιτική ασφάλεια κάθε χώρας. Έχει γίνει ακόμη πιο

---

²⁸ Manjeet Singh Pardesi, Amitav Acharya, Premarani Somasundram, Young Ho Chang, Joey Long Shi Ruy, Tang Shiping, Hiro Katsumata, Vladimir I. Ivanov, “Energy and Security The Geopolitics of Energy in the Asia-Pacific”, Institute of Defence and Strategic Studies Nanyang Technological University October 2006, INTRODUCTION, pp.12

σημαντική με τον αυξανόμενο ανταγωνισμό για την πρόσβαση των περιορισμένων ενεργειακών πόρων, όπως η δυναμική οικονομική ανάπτυξη και η αύξηση του πληθυσμού επιφέρουν αύξηση της ζήτησης ενέργειας.²⁹ Η ενεργειακή πολιτική θεωρείται ένας στρατηγικός τομέας πολιτικής, που έχει επίδραση στις εθνικές οικονομίες. Αν η ενέργεια διατίθενται σε λογικές τιμές επηρεάζει την οικονομική ανταγωνιστικότητα και την ισχύ ενός κράτους. Οι μεταβολές των τιμών της ενέργειας μπορεί να έχουν τεράστιες συνέπειες για τα έσοδα του προϋπολογισμού ενός κράτους ή για την κατανομή του πλούτου και της διανομής σε εθνικό επίπεδο όσο και διεθνώς. Επίσης, επηρεάζει την ασφάλεια ενός κράτους, καθώς η διαταραχή του ενεργειακού εφοδιασμού περιορίζει τις δυνατότητες υπεράσπισης αυτού.³⁰

Η ενεργειακή ασφάλεια, όσον αφορά την ασφάλεια εφοδιασμού και τις σταθερές τιμές όλο και περισσότερο συνδέεται με τη γεωπολιτική και τις διεθνείς σχέσεις. Οι αποφάσεις για τη διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας λαμβάνονται πάντοτε σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα, γιατί προϋποθέτει την υλοποίηση μεγάλων έργων, που χρειάζονται τεράστιες επενδύσεις, πράγμα που συνεπάγεται σημαντικό ρόλο για τις κυβερνήσεις. Η ενέργεια ωστόσο, είναι τόσο στρατηγικό όσο και εμπορικό αγαθό. Επομένως, υπάρχουν δύο πτυχές της ενεργειακής πολιτικής: η εμπορική και η πολιτική. Οι κυβερνήσεις κυρίως λαμβάνουν αποφάσεις και διεξάγουν διαπραγματεύσεις για την ενέργεια, αλλά υπάρχουν και άλλοι σημαντικοί παράγοντες που εμπλέκονται, όπως οι μεγάλες εταιρείες ενέργειας, ιδιωτικές ή κρατικές.³¹

3.3 Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας στο επίκεντρο

Η ενεργειακή ασφάλεια επανεμφανίστηκε ως ένα κρίσιμο ζήτημα για τη χάραξη πολιτικής κατά τη διάρκεια του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν ο ενεργειακός εφοδιασμός και η ζήτηση κλυδωνίστηκε από δύο μεγάλες αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου. Ομοίως, οι ανησυχίες ανανεώθηκαν και αυξηθήκαν κατά τη διάρκεια της κρίσης του Ιράκ-Κουβέιτ το 1991. Πολλοί παράγοντες έχουν συμβάλει σε αυτό το αίσθημα ανασφάλειας. Από τότε υπάρχει μια αυξημένη αίσθηση αμηχανίας σχετικά με την ασφαλή πρόσβαση σε αξιόπιστες προμήθειες ενέργειας και σε λογικές τιμές.

Δύο πρόσφατα παραδείγματα που ενέτειναν την αίσθηση ανασφάλειας στην Ευρώπη είναι η Ρώσο-Ουκρανική διαφωνία του 2006 σχετικά με το φυσικό αέριο και η Ρώσο-

²⁹ Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines" European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007 European Energy Institute and contributors, Tokyo Institute of Technology (SIMOT) pp.3

³⁰ Aglika Gavona "European Union: Energy supply policy: Diversified in Unity?", Nice, May 2007 pp.27

³¹ , Aglika Gavona "European Union: Energy supply policy: Diversified in Unity?", Nice, May 2007 pp.27

Λευκορωσική σχετικά με το πετρέλαιο το 2007, όπου αποδεικνύουν ότι οι περιφερειακές διαμάχες αφορούν σημαντικά τον τομέα της ενέργειας.

3.4 Η ενέργεια ως πολιτικό αγαθό σε παραγωγούς και καταναλωτές ενέργειας

Για τις χώρες παραγωγούς καθώς επίσης και τις καταναλώτριες χώρες, η ενέργεια είναι ένα στρατηγικής σημασίας αγαθό. Οι χώρες παραγωγής βασίζονται στις εξαγωγές ενέργειας για ένα σημαντικό μέρος του ΑΕΠ τους και έτσι δέχονται πιέσεις από τις καταναλώτριες χώρες, στις «εσωτερικές» τους υποθέσεις. Οι καταναλώτριες χώρες είναι τόσο οικονομικά όσο και στρατηγικά εξαρτημένες από την αδιάλειπτη παροχή ενέργειας. Η ενεργειακή ασφάλεια συνδέεται στενά με μικροοικονομικές και μακροοικονομικές μεταβλητές. Εισαγωγές και εξαγωγές της ενέργειας μπορεί να έχουν τεράστιο αντίκτυπο στο ισοζύγιο πληρωμών. Επιδοτήσεις, η φορολογία, καθώς και το κόστος ή τα έσοδα των κρατικών επιχειρήσεων μπορεί να έχουν σημαντική επίδραση στον προϋπολογισμό του κράτους. Επιπλέον, το κόστος της ενέργειας αποτελεί σημαντικό παράγοντα για το ποσοστό του πληθωρισμού και στη διεθνή ανταγωνιστική θέση της οικονομίας μιας χώρας. Επιπλέον, η στρατιωτική υπεροχή εξαρτάται σημαντικά από τις διαθέσιμες προμήθειες ενέργειας. Ιδίως του πετρελαίου, επειδή οι περισσότεροι εξοπλισμοί οδηγούνται με βάση το πετρέλαιο ως καύσιμο. Η ενέργεια ως εκ τούτου δεν είναι μόνο ένα στρατηγικό οικονομικό αγαθό, αλλά και πολιτικό αγαθό.³²

Αυτό τοποθετεί την ενέργεια, ως ζωτικής σημασίας αγαθό για τα έθνη, σταθερά μέσα στη σφαίρα της γεωπολιτικής τάξης πραγμάτων. Με αυτό, οι γεωπολιτικές σχέσεις διαμορφώνονται από μια σειρά άλλων ζωτικών συμφερόντων- ενώ τα ζητήματα της ενέργειας αποτελούν σημαντική συνιστώσα της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας των αποφάσεων. Αυτό φαίνεται καθαρά από τον τρόπο με τον οποίο οι σχέσεις μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ επηρέασαν την εξαγωγή φυσικού αερίου από τη Σοβιετική Ένωση στην Ευρώπη επί του Ψυχρού Πόλεμου. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1970 και τις αρχές του 1980, αυτή η εκστρατεία συνάντησε σφοδρή αντίσταση από τις ΗΠΑ, ενώ το τέλος του ψυχρού πολέμου είχε επίσης ένα μεγάλο αντίκτυπο στις πολιτικές και οικονομικές σχέσεις στον κόσμο. Επίσης, οι περιφερειακές συγκρούσεις με διεθνή συμμετοχή, όπως η κρίση του Σουέζ, οι συγκρούσεις γύρω από το Ισραήλ και τους Παλαιστίνιους, και μια σειρά από συγκρούσεις στην Αφρική έχουν διαμορφώσει τις σχέσεις μεταξύ των παραγωγών πετρελαίου και των καταναλωτών. Επί του παρόντος, η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών στον Περσικό Κόλπο και στην περιοχή της Κασπίας και στην Κεντρική Ευρασία έχει σημαντική

³² Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) *Study on energy supply security and geopolitics*, final report, January 2004, introduction, pp.31

επιρροή στις σχέσεις της ενέργειας, άμεσα. Έμμεσες συνέπειες προκύπτουν από τον τρόπο με τον οποίο οι ΗΠΑ παρενέβησαν στο Αφγανιστάν και το Ιράκ. Επίσης, η στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στο Κιργιστάν και το Ουζμπεκιστάν και η επιρροή της στη Γεωργία επηρεάζει τις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των εθνών και τη λειτουργία των διεθνών οργανισμών. Οι Μακροπρόθεσμες προκλήσεις για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ είναι και θα συνεχίσουν να διαμορφώνονται από ένα μίγμα πτυχών, περισσότερο ή λιγότερο συνδεδεμένους με την αγορά ενέργειας.³³

3.5 Ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού³⁴

Η Ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού περιλαμβάνει: 1. την αξιόπιστη παροχή ενέργειας-που συνεπάγεται διαφοροποίηση των πρωτογενών πηγών ενέργειας και των προμηθευτών 2. την αξιόπιστη μεταφορά εφοδιασμού. Ενεργειακά δίκτυα θα πρέπει να είναι φυσικά διαθέσιμα, και θα πρέπει να προσφέρουν πολλές επιλογές διαδρομών 3. την αξιόπιστη διανομή και παράδοση της προμήθειας στον τελικό πελάτη 4. λογικές τιμές για μια συνεχή περίοδο.

Σε όρους βραχυπρόθεσμης ασφάλειας εφοδιασμού μπορεί να απειληθεί από γεγονότα με αποδιοργανωτικό αντίκτυπο, όπως ατύχημα, σαμποτάζ, απεργία ή άλλη κοινωνική επίδειξη, ασυνήθιστα καιρικά φαινόμενα, στρατιωτική ή αστυνομική επέμβαση ή αύξηση των τιμών. Μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, απειλές για την ασφάλεια του εφοδιασμού έχουν σχέση με τη διαθεσιμότητα επαρκούς ενέργειας, η οποία μπορεί να επηρεάζεται από παράγοντες όπως η έλλειψη διαθέσιμων πόρων και η μείωση των επενδύσεων.. Έτσι, η έννοια της ασφάλειας εφοδιασμού περιλαμβάνει την τεχνολογία, την πολιτική, την οικονομία, τις επενδύσεις και τις καιρικές συνθήκες. Η ενεργειακή ασφάλεια έχει επίσης μια σημαντική στρατιωτική διάσταση, καθώς οι στρατιωτικές δυνάμεις είναι σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένες από πετρελαικά προϊόντα για τις δραστηριότητές τους.

Τα κράτη έχουν ένα ρόλο στη διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας³⁵. Σε πολλές χώρες, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο και η υποδομή των μεταφορών βρίσκονται στα χέρια επιχειρήσεων κρατικής ιδιοκτησίας. Οι κυβερνήσεις έχουν, περισσότερες δυνατότητες να βοηθήσουν τις μακροπρόθεσμες επενδύσεις.

³³ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) "Study on energy supply security and geopolitics", final report, January 2004, introduction pp.31-32

³⁴ Aglika Gavona "European Union: Energy supply policy: Diversified in Unity?", Nice, May 2007 pp.28

³⁵ Η Διεθνής ενεργειακή ασφάλεια απασχολεί κυρίως από την πλευρά των καταναλωτών ενέργειας. Όπου προκύπτουν προβλήματα για την επιλογή των οδών διέλευσης των αγωγών πετρελαίου ή φυσικού αερίου και (ασυμφωνία) μεταξύ των χωρών πάνω στην επιλογή διαδρομής, καθώς και πάνω σε γεωπολιτικά συμφέροντα των κρατών τα οποία αφορά. Διαφωνίες επίσης, προκύπτουν στο πλαίσιο του "τριγώνου" παραγωγού-διαμετακομιστή-καταναλωτή κράτους.

Δεν υπάρχει κράτος ή περιφέρεια που μπορεί να επιτύχει ενεργειακή ασφάλεια και μόνο. Είναι απαραίτητο και επιπλέον να υπάρχει σχέση μεταξύ της ενεργειακής ασφάλειας και της εξωτερικής πολιτικής³⁶.

3.6 Ασφάλεια εφοδιασμού και ο πόλεμος στο Ιράκ

Οι εξελίξεις στο Ιράκ επηρεάζουν ουσιαστικά την ασφάλεια του εφοδιασμού για την ΕΕ, την Κίνα και τις ΗΠΑ ... Η παρέμβαση από τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο για να επιφέρει μια αλλαγή καθεστώτος στο Ιράκ προκάλεσε θεμελιώδεις διαφωνίες ανάμεσα στα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (ΗΠΑ, Βρετανία, Ρωσία, Γαλλία, Κίνα), λόγω των ασύμμετρων δυνάμεων και των τρωτοτήτων. Ενώ ορθολογικό για τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν η παρέμβαση στο Ιράκ με μακροπρόθεσμο πλεονέκτημα την αλλαγή του καθεστώτος και την απομάκρυνση του Σαντάμ Χουσεΐν, οι άλλες χώρες, αντίθετα, επικεντρώνονταν περισσότερο στους κινδύνους του ανεξέλεγκτου χάους στην περιοχή, που θα μπορούσε να απειλήσει το διεθνή εφοδιασμό σε πετρέλαιο.³⁷

Η ασφάλεια του εφοδιασμού πετρελαίου, επωφελείται σημαντικά από μια επιτυχημένη ανάκαμψη του Ιράκ και την επανένταξή του στη διεθνή κοινότητα. Αυτό αρχικά φαινόταν ότι θα μπορούσε να προωθήσει και τις μεταρρυθμίσεις στις γειτονικές χώρες του Κόλπου, πράγμα όχι και τόσο δεδομένο τελικά. Η συνεχιζόμενη πολιτική αναταραχή και η οικονομική στασιμότητα στο Ιράκ, επηρεάζει σοβαρά την ασφάλεια του εφοδιασμού, σε σχέση με ολόκληρη την περιοχή του Περσικού Κόλπου. Επομένως, και τις εξελίξεις των διεθνών αγορών πετρελαίου και φυσικού αερίου τα επόμενα χρόνια. Αυτή η δυναμική στο γεωπολιτικό περιβάλλον μπορεί να πυροδοτήσει κρίσεις εφοδιασμού.

3.7 Ενεργειακή ασφάλεια- από το πετρέλαιο στο φυσικό αέριο

Μέρος της ενεργειακής ασφάλειας ενός κράτους υλοποιείται μέσα από την αγορά και οι εξελίξεις στην αγορά έχουν επιπτώσεις στην ασφάλεια του εφοδιασμού. Η αλλαγή, για παράδειγμα, από το πετρέλαιο στην κατανάλωση φυσικού αερίου φέρνει νέες προκλήσεις για την ασφάλεια του εφοδιασμού. Ο Daniel Yergin συγκρίνει αυτή τη στροφή " με την κατάσταση στις αρχές της δεκαετίας του 1970 όταν οι ΗΠΑ πήγαν να

³⁶ Από την πετρελαική κρίση του '73, όπου το πετρέλαιο χρησιμοποιήθηκε ως όπλο "oil weapon" στα χέρια των χωρών του ΟPEC, οι περισσότερες χώρες εισαγωγής πετρελαίου της Ευρώπης και των ΗΠΑ αντιλήφθηκαν καθαρά ότι μια τέτοια κρίση απειλεί άμεσα όλη την κοινωνία, περιλαμβανομένης της κυβέρνησης, των επιχειρήσεων και των ατόμων. Έτσι, από τη δεκαετία του '70, η ασφάλεια των πηγών ενέργειας έχει γίνει κρίσιμο σημείο της εξωτερικής πολιτικής των κρατών. Özgür Özdamar «Energy, Security, and Foreign Policy», University of Economics and Technology, Ankara, 2009, pp.1415-1416

³⁷ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) "Study on energy supply security and geopolitics", final report, January 2004, pp.32

εισάγουν από λίγο πετρέλαιο, πολύ πετρέλαιο, κι έτσι για πάντα άλλαξαν την πορεία της εξωτερικής πολιτικής τους." Μια παρόμοια ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των καταναλωτριών και των χωρών παραγωγής φυσικού αερίου είναι πιθανή και μπορεί εύκολα να γίνει εξίσου πολιτικά φορτισμένη. Οι εισαγωγές φυσικού αερίου των ΗΠΑ από μακρινές χώρες της Αφρικής ή της Μέσης Ανατολής, παρόμοια με τη διεθνή αγορά πετρελαίου, θα εισαγάγει γεωπολιτικές ανησυχίες στην αγορά φυσικού αερίου των ΗΠΑ. Για τις χώρες που εισάγουν φυσικό αέριο στην Ευρώπη και την Ασία αυτό συνέβη ήδη, αλλά σε μια πιο ανταγωνιστική αγορά για τις εισαγωγές φυσικού αερίου, οι γεωπολιτικές ανησυχίες θα έρθουν όλο και περισσότερο στο προσκήνιο. Επιπλέον, τα γεγονότα στην μετά-9/11/2001 περίοδο έχουν αυξήσει τις αβεβαιότητες σχετικά με τις γεωπολιτικές και οικονομικές εξελίξεις τόσο σε επίπεδο εταιριών όσο και κρατών. Ο Philip Watts, πρόεδρος της Royal Dutch / Shell, δήλωσε μετά την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001 ότι : «Πρέπει να προετοιμαστούμε για αυξημένη γεωπολιτική αναταραχή και οικονομική αστάθεια». Στο πλαίσιο της αύξησης των εισαγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου στις μεγάλες καταναλώτριες χώρες και την αναπόφευκτη πολιτικοποίηση των ενεργειακών σχέσεων που συνοδεύει την παρούσα διαρθρωτική εξάρτηση πετρελαίου και φυσικού αερίου, έχουν γίνει και το πετρέλαιο και το αέριο, οδηγοί των γεωπολιτικών εξελίξεων, όπως και θηράματα».³⁸

3.7.1 Πετρέλαιο ως πηγή ενέργειας³⁹

Το πετρέλαιο⁴⁰ ήταν καθοριστικός οδηγός όσον αφορά τη σημαντική αύξηση του διεθνούς εμπορίου τις τελευταίες δεκαετίες. Το πετρέλαιο ήταν το προτιμώμενο καύσιμο επειδή ήταν ευρέως διαθέσιμο, εύκολο στη μεταφορά, και εφαρμόζεται ευρέως στις νέες βιομηχανικές τεχνολογίες επεξεργασίας και τα προϊόντα. Το Πετρέλαιο ήταν στο επίκεντρο στη μετά το 1945 οικονομική ανάπτυξη στον κόσμο.

Αποθέματα πετρελαίου

Ο κόσμος δεν προβλέπεται να εξαντλήσει το πετρέλαιο στις επόμενες δεκαετίες. Έτσι, το πρόβλημα μέσα στις επόμενες δεκαετίες δεν είναι οι πόροι, αλλά η κινητοποίηση των πόρων.

³⁸ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) "Study on energy supply security and geopolitics", final report, January 2004, σελ43

³⁹ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) "Study on energy supply security and geopolitics", final report, January 2004, σελ53-57

⁴⁰ Gal Luft and Anne Korin, Editors, "Energy Security Challenges for the 21st Century" A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues P RAEGER S ECURITY INTERNATIONAL An Imprint of ABC-CLIO LLC, Copyright 2009 by Gal Luft and Anne Korin, CHAPTER 5 No Blood for Oil: Why Resource Wars Are Obsolete, Christopher J. Fettweis, pp.70-71

Το επίπεδο της ανασφάλειας πετρελαίου που προκαλείται από την πολιτική αβεβαιότητα στην περιοχή του Περσικού Κόλπου ποικίλει μεταξύ των καταναλωτριών χωρών όσον αφορά τον κίνδυνο στη βραχυπρόθεσμη, μεσοπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη διάρκεια της ασφάλειας του πετρελαίου.

Η μακροχρόνια κακή σχέση των ΗΠΑ με το Ιράν, η διαφορά με το Ιράκ του Σαντάμ Χουσεΐν, η αναποτελεσματικότητα των κυρώσεων του καθεστώτος και η αβεβαιότητα για το μέλλον της ειδικής σχέσης της Σαουδικής Αραβίας⁴¹-ΗΠΑ μετά την 09/11/2001 δημιούργησε ένα διαφορετικό κατώτατο όριο για τις ΗΠΑ από ό, τι για τις άλλες μεγάλες καταναλώτριες περιοχές⁴².

3.7.2 Φυσικό αέριο ως πηγή ενέργειας⁴³

Η διεθνής αγορά φυσικού αερίου ήταν μέχρι πρόσφατα μια αγορά χωρισμένη σε τρεις περιοχές όπου οι δύο αγορές, Βορείου Αμερικής και Ευρω-ρωσικής αγοράς, ήταν αγορές αγωγών, ενώ η ασιατική αγορά ήταν αγορά υγροποιημένου φυσικού αερίου, LNG. Τα παγκόσμια αποθέματα φυσικού αερίου δεν είναι τόσο συγκεντρωμένα όσο τα αποθέματα πετρελαίου παγκοσμίως. Ωστόσο, τα δύο τρίτα των αποθεμάτων φυσικού αερίου στον κόσμο βρίσκονται στη Μέση Ανατολή, στην περιοχή της Κασπίας Θάλασσας και τη Ρωσία, στις περιοχές που ο κόσμος βασίζεται επίσης για τη μελλοντική προσφορά πετρελαίου τους. Τα αποθέματα φυσικού αερίου της Ρωσίας και των άλλων κρατών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης είναι περίπου το ένα τρίτο των

⁴¹ Η ειδική **σχέση ΗΠΑ-Σαουδικής Αραβίας**, υπηρέτησε την ενεργειακή ασφάλεια των ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ για την ενεργειακή ασφάλεια της «διαπραγματευτόταν» για την προστασία της ακεραιότητας της Σαουδικής Αραβίας ως χώρα και για την προστασία του Σαουδικού καθεστώτος από εξωτερικές / εσωτερικές απειλές. Για πολλά χρόνια, η Σαουδική Αραβία λάμβανε αμερικανική στρατιωτική βοήθεια και εξοπλισμό. Μετά την 9 / 11 οι σχέσεις τους έγιναν ασυνήθιστα τεταμένες, επειδή η πλειοψηφία των αεροπειρατών αποδείχθηκε ότι ήταν Σαουδάραβες. Με την ΗΠΑ-Σαουδική Αραβία σχέση υπό πίεση, η ενεργειακή ασφάλεια των ΗΠΑ βρέθηκε σε μεγάλο κίνδυνο. Ο Jeffrey Sachs, υποστηρίζει ότι η σχέση μεταξύ Σαουδικής Αραβίας-ΗΠΑ ήταν ένας από τους κύριους λόγους για τους Αμερικανούς να προχωρήσουν σε επέμβαση στο Ιράκ, επειδή, εκτός από την απομάκρυνση του Σαντάμ Χουσεΐν που θα τους επέτρεπε να δημιουργήσουν μια νέα στρατιωτική παρουσία στον Περσικό / αραβική περιοχή του Κόλπου και να ξεκλειδώσει το ιρακινό πετρέλαιο στη διεθνή αγορά πετρελαίου.

⁴² Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001 και την εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ, τόσο η ΕΕ όσο και η Κίνα διατηρήσαν σχέσεις με το Ιράν και το Ιράκ για να εξασφαλίσουν ενδεχομένως μελλοντικά τις προμήθειές τους. Ενώ η αβεβαιότητα στην περιοχή του Περσικού Κόλπου συνεχίστηκε για τις ΗΠΑ. Από αυτή την άποψη, το χάσμα στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ για το Ιράκ ήταν πιο εύκολο να κατανοηθεί. Οι ΗΠΑ ήθελαν να αντιμετωπιστεί η αβεβαιότητα και να κατευθύνουν την περιοχή του Περσικού Κόλπου σε μια κατεύθυνση που θα δημιουργούσε μεγαλύτερη σταθερότητα για τις ΗΠΑ, ενώ η Γαλλία, η Γερμανία και η Κίνα θέλησαν να μειωθεί η αβεβαιότητα στον Περσικό Κόλπο με την συγκράτηση της αβεβαιότητας. Αυτή η διάσταση απόψεων για την άρση της παρατεταμένης κατάστασης αβεβαιότητας σε μια περιοχή ζωτικής σημασίας για την ασφάλεια του πετρελαίου καθορίζεται από την αποτελεσματικότητα και τη διαθεσιμότητα του συνόλου των εργαλείων πολιτικής. Η ΕΕ και η Κίνα, για διάφορους λόγους, δεν ήταν σε θέση να συλλογιστούν τη στρατιωτική επέμβαση. Επιπλέον, ο φόβος του χάους ήταν μεγάλος και η ικανότητα της ΕΕ για την αντιμετώπιση της ασφάλειας του πετρελαίου σε μια τέτοια κατάσταση, περιορισμένη.

Σε μια κατάσταση κρίσης στον Περσικό Κόλπο τα περισσότερα εργαλεία πολιτικής ήταν αναποτελεσματικά. Η ασφάλεια του εφοδιασμού σε πετρέλαιο διατρέχει μεγάλο κίνδυνο σε μια τέτοια κατάσταση και το κενό της προσφοράς είναι πολύ μεγάλο.

⁴³ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) "Study on energy supply security and geopolitics", final report, January 2004, pp.57-60

παγκόσμιων αποδεδειγμένων αποθεμάτων φυσικού αερίου. Αυτά τα αποθεματικά αντιστοιχούν με τα ίσα αποδεδειγμένα αποθέματα φυσικού αερίου στη Μέση Ανατολή. Ιδιαίτερα το Ιράν έχει μεγάλα αποθέματα, περίπου το 15% των παγκόσμιων αποδεδειγμένων αποθεμάτων. Η βιομηχανία φυσικού αερίου είναι πολύ λιγότερο ώριμη από την πετρελαϊκή. Ωστόσο, με την προβλεπόμενη ζήτηση για φυσικό αέριο να αυξάνεται σημαντικά, νέα προσθήκη στα αποθεματικά απαιτούνται για να διατηρηθεί η μακροπρόθεσμη διαθεσιμότητα φυσικού αερίου.

Η Ρωσία και τα άλλα κράτη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης ξεπέρασαν τη Μέση Ανατολή σε πιθανά αποθέματα. Σε αντίθεση με τα αποθέματα φυσικού αερίου της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, τα αποθέματα φυσικού αερίου της Μέσης Ανατολής μετά βίας έχουν αναπτυχθεί. Το κόστος επίσης, για να έρθει φυσικό αέριο από τη Μέση Ανατολή στην αγορά είναι πολύ μεγάλο. Ως αποτέλεσμα, το μεγαλύτερο μέρος του φυσικού αερίου της Μέσης Ανατολής ήταν χαμένο. Μόνο κατά την τελευταία δεκαετία, το LNG στο Κατάρ και στο Ομάν αναπτύχθηκαν για την εξαγωγή του φυσικού αερίου.

Όταν πρόκειται για την ασφάλεια του εφοδιασμού με φυσικό αέριο της ΕΕ, πρέπει να δοθεί έμφαση στη Ρωσία και στην Αλγερία. Και οι δύο χώρες είναι οι κυρίαρχοι προμηθευτές στην Ευρώπη από χώρες εκτός Ευρώπης. Σε κατάσταση πολιτικής αβεβαιότητας, η ασφάλεια του εφοδιασμού σε φυσικό αέριο γίνεται όλο και πιο ανασφαλής.

Η πιθανότητα, στην οποία ο ρωσικός εφοδιασμός να είναι αβέβαιος και οι παραγωγοί από τη Μέση Ανατολή και την περιοχή της Κασπίας Θάλασσας να παρέχουν μεγαλύτερη ασφάλεια επενδυτικά και πιο ασφαλή ροή του φυσικού αερίου, είναι μεγάλη. Την ίδια στιγμή, είναι εύκολο να φανταστεί κανείς ότι η Αλγερία θα επηρεαστεί από την αβεβαιότητα στη Μέση Ανατολή, καθώς η κυριότερη αντιπολιτευτική δύναμη στη χώρα προέρχεται από ισλαμικές ομάδες. Οι εξαπλωμένες συνέπειες για την περιοχή της Κασπίας και οι παρατεταμένες αβεβαιότητες στη Μέση Ανατολή κάνουν την διαφοροποίηση πέρα από τη Ρωσία δύσκολη.

Η ασφάλεια εφοδιασμού είναι συχνά ο πιο σημαντικός λόγος για τον οποίο οι χώρες προσπαθούν να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο ανεξάρτητες. Η εξάρτηση από τις εισαγωγές ενεργειακών πόρων θα μπορούσε να είναι ένα στρατηγικό-γεωπολιτικό μειονέκτημα σε καιρό πολέμου ή μια τέτοια οικονομική ευπάθεια θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως όπλο σε εμπορικές συγκρούσεις. Επιπλέον, θα κάνει τις χώρες ευάλωτες στις διακυμάνσεις των τιμών στις διεθνείς αγορές, καθώς προκαλεί διαταραχές στα ισοζύγια πληρωμών τους, την οικονομική ανάπτυξη κλπ. Ωστόσο, η εγχώρια παραγωγή ενέργειας δεν είναι πάντα πιο εξασφαλισμένη από τις εισαγωγές.

3.8 Τύποι διαταραχών εφοδιασμού

Υπάρχουν τρεις τύποι διαταραχών του εφοδιασμού, που ορίζεται ως μια ξαφνική αποκοπή του εφοδιασμού. Πρώτον, η αδυναμία της χώρας παραγωγής για την εξαγωγή, λόγω είτε εσωτερικών (εμφυλίου πολέμου), ή εξωτερικών συνθηκών, ένα παράδειγμα είναι η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Δεύτερον, διαταραχές λόγω περιορισμού των εξαγωγών είναι σκόπιμος περιορισμός των εξαγωγών από παραγωγό ή ομάδα παραγωγών, για πολιτικούς ή στρατηγικούς σκοπούς. Τέλος, το εμπάργκο είναι μια αυτοσυγκράτηση από καταναλώτριες χώρες για τις εξαγωγές πετρελαίου από συγκεκριμένες χώρες, όπως για παράδειγμα κατά τη διάρκεια της κρίσης στον Κόλπο του 1990/91.⁴⁴

3.9 Μείωση του κινδύνου ενεργειακού εφοδιασμού μέσω της διαφοροποίησης

Η διαφοροποίηση⁴⁵ είναι μια ευρεία έννοια. Μπορεί να αναφέρεται: σε τύπους⁴⁶ καυσίμων, ενεργειακού μίγματος, πηγές των καυσίμων όσον αφορά την εταιρεία ή την προέλευση των εισροών, τα είδη τεχνολογίας και τις πηγές τεχνολογίας. Η διαφοροποίηση στην πηγή είναι επίσης δυνατή εντός της ομάδας των ορυκτών καυσίμων. Μεγάλη εξάρτηση από ένα μόνο καύσιμο αυξάνει την ευαισθησία στην διακοπή του ενεργειακού εφοδιασμού. Σε γενικές γραμμές, η διαφοροποίηση στην παροχή ενέργειας με βάση τον **τύπο** και την **προέλευση** θεωρείται ότι παράγει περισσότερη ασφάλεια. Στα τελευταία 20 χρόνια, η εμφάνιση του φυσικού αερίου έχει βοηθήσει να δημιουργηθεί ένα πιο διαφοροποιημένο μείγμα ενέργειας. Η διαφοροποίηση της προέλευσής του πετρελαίου έχει επεκταθεί σε σημαντικό βαθμό τα τελευταία 20 χρόνια. Ο αριθμός των χωρών που παράγουν πετρέλαιο έχει αυξηθεί σημαντικά και η εξάρτηση από τις εισαγωγές των χωρών του ΟΠΕΚ μειώθηκε έναντι

⁴⁴ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) "Study on energy supply security and geopolitics", final report, January 2004, 2. Definition of energy crisis, geopolitics and security of supply, pp.35

⁴⁵ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) "Study on energy supply security and geopolitics", final report, January 2004, 4.4.2 diversification, pp.66-67

⁴⁶ πυρηνική δύναμη

Ένα σημαντικό ζήτημα σχετικά με την πυρηνική ενέργεια είναι η διάδοση της πυρηνικής τεχνολογίας, ιδίως της τεχνολογίας που σχετίζεται με τον εμπλουτισμό και την επανεπεξεργασία.

Αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως απειλή για την διεθνή ασφάλεια, δεδομένου ότι θα μπορούσε να είναι ένα βήμα προς τη δημιουργία ενός πυρηνικού όπλου.

Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

Το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στον παγκόσμιο ενεργειακό εφοδιασμό έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, αλλά δεν είναι ακόμη σημαντικό. Τα ορυκτά καύσιμα θα συνεχίσουν να κυριαρχούν στην κατανάλωση ενέργειας κατά το πρώτο μισό του 21 ου αιώνα.

Λαμβάνοντας υπόψη την επικείμενη εξάντληση των αποθεμάτων των υδρογονανθράκων, η ρύπανση που προκαλείται από αυτούς και τα προβλήματα ασφάλειας του εφοδιασμού που σχετίζονται με το πετρέλαιο και τις εισαγωγές φυσικού αερίου, η προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας γίνεται όλο και πιο σημαντική. Η ΕΕ έχει αναλάβει ηγετικό ρόλο στην πολιτική για την κλιματική αλλαγή, εγκρίνοντας ένα φιλόδοξο σχέδιο να δεσμεύσει νομικά τα κράτη μέλη να έχουν 20 τοις εκατό της ΕΕ συνολικής κατανάλωσης ενέργειας προερχόμενη από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας μέχρι το 2020. Aglika Gavona "European Union: Energy supply policy: Diversified in Unity?", Nice, May 2007, pp15

αυτών της Νορβηγίας και του Ηνωμένου Βασιλείου και μετά την πετρελαϊκή κρίση στη δεκαετία του 1970 οι εισαγωγές πετρελαίου από «ασφαλείς χώρες» προήχθησαν. Οι δυνατότητες για διαφοροποίηση ανάλογα με την προέλευση του φυσικού αερίου είναι πιο περιορισμένη από αυτή του πετρελαίου. Οι διαδρομές εφοδιασμού σε φυσικό αέριο είναι πιο άκαμπτες, καθώς οι περισσότερες είναι μέσω ειδικών πετρελαιαγωγών. Πέραν της μεταφοράς φυσικού αερίου LNG σε μεγάλες αποστάσεις, με πλοίο.

3.10 Σύνοψη

Στο κεφάλαιο 3 έγινε φανερό πόσο σημαντικό ρόλο παίζει για τα κράτη η εξασφάλιση των ενεργειακών τους πηγών. Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας για τα κράτη δεν είναι μόνο ένα οικονομικό ζήτημα, αλλά ταυτόχρονα και ένα πολιτικό και στρατιωτικό ζήτημα. Αφορά την υψηλή στρατηγική των κρατών και γι αυτό βρίσκεται ψηλά στην πολιτική ατζέντα των κρατών και ιδιαίτερα των μεγάλων δυνάμεων. Τα κράτη προσπαθούν να είναι όσο το δυνατόν ενεργειακά ανεξάρτητα ή να έχουν εν μέρη ή εξ ολοκλήρου τον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών τους.

Η ενεργειακή ασφάλεια επανεμφανίστηκε ως ένα κρίσιμο ζήτημα για τη χάραξη πολιτικής κατά τη διάρκεια του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν ο ενεργειακός εφοδιασμός και η ζήτηση κλυδωνίστηκε από τις δύο μεγάλες αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου. Πιο πρόσφατα οι κρίσεις Ρωσίας Ουκρανίας το 2006 και το 2009, καθώς και της Ρωσίας με τη Γεωργία το 2009 έκαναν επιτακτική την ανάγκη η Ευρώπη να διαφοροποιήσει τις πηγές τις σε φυσικό αέριο, από κυρίως μία, τη Ρωσική. Η ταχεία οικονομική ανάπτυξη της Κίνας και της Ινδίας και η ανάγκη τους για περισσότερο πετρέλαιο και φυσικό αέριο, εντείνουν τον ανταγωνισμό, καθώς αυξάνονται «τα κομμάτια της πίτας» μεταξύ των χωρών που ζητούν ενέργεια. Τέλος, η άνοδος της Ρωσίας ως ενεργειακή υπερδύναμη σε συνδυασμό με την ταχεία ανάπτυξη της Κίνας, ανυσηχούν τις ΗΠΑ ότι δυνητικά μέσο-μακροχρόνια θα μπορούσαν να απειλήσουν ξεχωριστά ή σε συμμαχία, άμεσα την θέση της Αμερικής ως υπερδύναμη στην παγκόσμια σκακιέρα και έτσι, θέτει εμπόδια και ένα εκ των εργαλείων της είναι η ενέργεια. Ποιος θα έχει τον έλεγχο της πίτας, ποιος θα κόβει τα κομμάτια και σε ποιους θα μοιραστούν, σε τι ποσότητες και σε ποιες τιμές. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των δυνάμεων δεν θα είναι εύκολος. Η ενεργειακή πολιτική είναι στο επίκεντρο και στην ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής των κρατών. Το νέο μεγάλο παιχνίδι έχει ήδη αρχίσει με πρωταγωνιστές τις Μεγάλες Δυνάμεις, συμπρωταγωνιστές τα «κράτη άξονες» και την γεωπολιτική ξανά στο προσκήνιο.

ΜΕΡΟΣ Β'

4. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ

4.1 Γεωπολιτική ισχύ⁴⁷

Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι η κυρίαρχη ναυτική δύναμη. Περιλαμβάνει σήμερα τη γεωπολιτική των περιφερειών της Βόρειας και της Μέσης Αμερικής, θαλάσσιας Ευρώπης και του Μαγκρέμπ, την περιοχή Ασίας-Ειρηνικού, Νότιας Αμερικής και την Αφρική νοτίως της Σαχάρας

Η Ευρασιατική (Heartlandic) περιοχή, κυριαρχείται από τη Ρωσία και περιλαμβάνει στο εσωτερικό της περιφέρειας τις γειτονικές περιοχές της Ανατολικής Ευρώπης, όπως τα Κράτη της Βαλτικής, τη Λευκορωσία, την Ουκρανία, τη Μολδαβία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία, επιπρόσθετα την περιοχή του Καύκασου, την Κεντρική Ασία, και τη Μογγολία. Μεγάλο μέρος αυτής της περιφέρειας είναι πλέον αντικείμενο των Δυτικών προσπαθειών διείσδυσης.

Στην Ανατολική Ασία, επικεφαλής είναι η Κίνα. Περιλαμβάνει τη Βόρεια Κορέα και την Ινδοκίνα⁴⁸. Η σφαίρα έχει και χερσαίο και ναυτικό προσανατολισμό. Μέχρι το σινο-σοβιετικό σχίσμα, η Ανατολική Ασία είναι μια γεωπολιτική περιοχή που ανήκει στην Heartlandic Realm.

Παγιδευμένη μεταξύ των τριών κυριαρχιών και της Νότιας Ασίας είναι η Μέση Ανατολή, η οποία είναι γεωπολιτικά κατακερματισμένη τόσο από εγχώριες και ενδοπεριφερειακές συγκρούσεις, όσο και από πιέσεις από τις μεγάλες εξωτερικές δυνάμεις.

4.2 Γεωπολιτική και νέο μεγάλο παιχνίδι

Το παγκόσμιο γεωπολιτικό σύστημα είναι δυναμικό. Υπάρχει μια ισχυρή σχέση μεταξύ της εξωτερικής πολιτικής χάραξης ενός έθνους και της γεωπολιτικής δομής.

Η ενέργεια είναι ένα σημαντικό μέσο στον γεωπολιτικό αγώνα για την αναδιάρθρωση του διεθνούς συστήματος και για τη θέση που οι χώρες επιθυμούν να λάβουν στο εν λόγω σύστημα.⁴⁹

---

⁴⁷ S.B. Cohen * "The 2002 Annual Political Geography Lecture Geopolitical realities and United States foreign Policy", Department of Geography, Hunter College, City University of New York, 695 Park Avenue, New York, NY 10021, USA Geopolitical structures—the global framework, pp.5-7 & Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική- παρελθόν, παρόν και μέλλον», 2002

⁴⁸ Το Βιετνάμ δεν ανήκει στην κινεζική σφαίρα επιρροής

⁴⁹ S.B. Cohen, "The 2002 Annual Political Geography Lecture "Geopolitical realities and United States foreign Policy" Department of Geography, Hunter College, City University of New York, 695 Park Avenue, New York, NY 10021, USA Geopolitical structures, pp..7 & Coby van der Linde "The geopolitics of EU security of gas supply", European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007

Το αποτέλεσμα του επαναπροσδιορισμού της σχέσης τους θα μπορούσε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ισορροπία δυνάμεων ανάμεσα στους ρόλους που η Κίνα και οι Ηνωμένες Πολιτείες χαράζουν για τον εαυτό τους. Σε ένα πολυπολικό σύστημα, η ισορροπία δυνάμεων δεν στηρίζεται στη στρατηγική δύναμη και μόνο, αλλά και σε άλλα σχετικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Παραδείγματος χάρη, η Ρωσία και οι ΗΠΑ είναι πλούσια προικισμένες με αποθέματα ορυκτών καυσίμων, αλλά μόνο η Ρωσία είναι σημαντικός καθαρός εξαγωγέας, ενώ οι ΗΠΑ είναι καθαρός εισαγωγέας πετρελαίου και αερίου.

Καμία γεωπολιτική συζήτηση για την περιφέρεια της Ρωσίας δεν μπορεί να γίνει χωρίς αναφορά σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Η μελλοντική ανάπτυξη αυτών των πόρων στον Καύκασο και την Κεντρική Ασία είναι σημαντική για τη Δύση. Για τη Ρωσία, αυτές οι περιφέρειες είναι σημαντικές από την άποψη τόσο των ενεργειακών αποθεμάτων τους, όσο και για τη στρατηγική τους και στρατιωτική τους αξία.

Από την πλευρά της, η Ουάσιγκτον έχει καταβάλει σημαντικές προσπάθειες να διευρύνει την επιρροή της στη Γεωργία μέσω της εξωτερικής βοήθειας για την υποστήριξη των δυτικών πετρελαϊκών συμφερόντων που επιδιώκουν την κατασκευή ενός αγωγού από το Μπακού στο Αζερμπαϊτζάν, σε ολόκληρη τη Γεωργία προς τη Μαύρη Θάλασσα.⁵⁰

Οι δράσεις των ΗΠΑ στην Κεντρική Ασία που απορρέουν από τον πόλεμο στο Αφγανιστάν, έχουν προκαλέσει ερωτήματα για την πολιτική «βραχυπρόθεσμης έναντι μακροπρόθεσμης» σε αυτή την περιοχή. Είναι της Ουάσιγκτον στόχος απλά να συμβάλει στην υλοποίηση του πολέμου ενάντια στα υπολείμματα των Ταλιμπάν και της Αλ Κάιντα και για να εξασφαλιστεί η μετάβαση του Αφγανιστάν σε ένα σταθερό, δημοκρατικό μέλλον; Ή μήπως αυτό το προοίμιο είναι για μια μακροπρόθεσμη στρατηγική των ΗΠΑ για τη διεξόδυση στην Κεντρική Ασία στο «Μεγάλο Παιχνίδι», ένα νέο ανταγωνισμό με τη Ρωσία για την επιρροή στην περιοχή και τους ενεργειακούς της πόρους;

Ο συνδυασμός των πρόσφατων γεωπολιτικών εντάσεων, κυρίως στη Μέση Ανατολή, με την επιδείνωση της ανισορροπίας του πετρελαίου σε σημαντικά ενεργοφόρα κράτη έχει θέσει το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας πίσω στην παγκόσμια πολιτική ατζέντα. Με τις νέες πετρελαιοπηγές που ανακαλύφθηκαν με βραδύ ρυθμό, τις

---

⁵⁰ S.B. Cohen * "The 2002 Annual Political Geography Lecture Geopolitical realities and United States foreign Policy", Department of Geography, Hunter College, City University of New York, 695 Park Avenue, New York, NY 10021, USA Geopolitical structures, Trans-Caucasus, pp.18-19

εναλλακτικές πηγές ενέργειας που προσπαθούν να τηρήσουν τις υποσχέσεις τους, ο ανταγωνισμός για τους λιγοστούς πόρους της ενέργειας, και οι προσπάθειες για την ασφαλή παράδοσή τους, θα μπορούσε να αποτελέσει πιθανό έναυσμα για εντάσεις μεταξύ κρατών, ακόμα και συγκρούσεις. Οι στρατηγικές για την ενεργειακή ασφάλεια των Μεγάλων Δυνάμεων, αν υπολογιστούν λάθος, θα μπορούσαν να προκαλέσουν σοβαρές γεωπολιτικές και οικονομικές επιπτώσεις για όλα τα κράτη.

4.3 Νέο Μεγάλο Παιχνίδι

Το νέο μεγάλο παιχνίδι⁵¹ περιλαμβάνει τους άμεσους γείτονες και τις περιφερειακές δυνάμεις (Ιράν, Ρωσία, Τουρκία, Κίνα, και, επίσης, το Αφγανιστάν και το Πακιστάν), προηγμένες βιομηχανικές χώρες (ιδίως τις ΗΠΑ, την ΕΕ και τις χώρες μέλη του) και μερικές από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις(πολυεθνικές) στον κόσμο. Νέες μη κρατικές οντότητες, όπως οι οργανωμένες ριζοσπαστικές ισλαμικές ομάδες, διεθνείς οργανισμοί και ΜΚΟ που ασχολούνται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, οικολογικά ζητήματα και τη δημοκρατία, δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Αυτό το μίγμα των φορέων που ασχολούνται με την κεντρική Ασία και την περιοχή της Κασπίας δείχνουν ότι το μετασοβιετικό Νέο Μεγάλο Παιχνίδι για την επιρροή και τον έλεγχο των πόρων της περιοχής είναι πιο περίπλοκο από ό, τι του 19ου αιώνα ανταγωνιστικό αποικισμό της περιοχής από τις Άγγλο-ρωσικές δυνάμεις⁵².

Η αυξανόμενη συμμετοχή των ΗΠΑ, της ΕΕ, της Ρωσίας, της Κίνας, του Ιράν και της Τουρκίας, αλλά και πολυεθνικών επιχειρήσεων στην περιοχή, υπογραμμίζει τη σημασία του πετρελαίου και του φυσικού αερίου στην κεντρική Ασία και το δυνητικό ανταγωνισμό για τον έλεγχο αυτών των πόρων. Αυτό που παρατηρείται σήμερα είναι μια εκ νέου σύνθεση του γεωστρατηγικού χάρτη, όχι μόνο για την κεντρική Ασία και την περιοχή της Κασπίας, αλλά και όλου του κόσμου.

Αυτή η συμμετοχή αυξάνει τον ανταγωνισμό και προκαλεί ένταση μεταξύ των ανταγωνιζόμενων. Η ένταση θα μπορούσε να επιδεινωθεί ακόμη περισσότερο από τις ανισότητες στην στρατιωτική δύναμη, αν οι συγκρούσεις κλιμακωθούν. Η περιοχή της Ευρασίας περιλαμβάνει κράτη με μια σειρά από τις μεγαλύτερες ένοπλες δυνάμεις στην Ευρώπη και την Ασία: τη Ρωσία, την Τουρκία, το Ιράν, το Πακιστάν, την Κίνα, την Ινδία, το Ουζμπεκιστάν. Η περιοχή έχει επίσης τέσσερις πυρηνικές χώρες- τη Ρωσία, την Κίνα, το Πακιστάν, την Ινδία, καθιστώντας την ένα επικίνδυνο δυναμικό σημείο

⁵¹ Manjeet Singh Pardesi, Amitav Acharya, Premarani Somasundram, Young Ho Chang, Joey Long Shi Ruy, Tang Shiping, Hiro Katsumata, Vladimir I. Ivanov, "Energy and Security The Geopolitics of Energy in the Asia-Pacific", Institute of Defence and Strategic Studies Nanyang Technological University October 2006, pp.53-54

⁵² Mehdi Parvizi Amineh, "Globalization, Geopolitics and energy security in central Eurasia and the Caspian region", hand out of lecture held on June 19 2003, pp.3

ανάφλεξης, παγκόσμιας σημασίας. Επιπλέον, οι κίνδυνοι για την ασφάλεια αφορούν και τις ΗΠΑ / ΝΑΤΟ, τη συμμετοχή τους σε πολυάριθμες πολιτικές και οικονομικές κρίσεις στη μετα-σοβιετική κεντρική Ασία, τον πόλεμο_κατά της τρομοκρατίας στο Αφγανιστάν και τον πόλεμο και την κρίση στο Ιράκ.⁵³

Όλες αυτές οι συγκρούσεις είναι στενά συνδεδεμένες με ένα κεντρικό θέμα: ότι οι ΗΠΑ προσπαθούν να επικρατήσουν στις πηγές πετρελαίου και αερίου της Κεντρικής Ασίας και του περσικού κόλπου, έναντι των αντιπάλων τους, και στον αγώνα για πολιτική ηγεμονία, τόσο στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ενώ βάθυνε η παρουσία των ΗΠΑ στην Κεντρική Ασία παρουσιάστηκε εντατικοποίηση της αντιπαλότητας με τη Ρωσία, την Κίνα, το Ιράν στο Νέο Μεγάλο Παιχνίδι.

Εύκολα η περιοχή θα μπορούσε να οδηγηθεί σε εντάσεις μεταξύ των ηγετών της Κεντρικής Ασίας, που θέλουν να συνεχίσουν τα αυταρχικά καθεστώτα και να κερδίσουν εξωτερική υποστήριξη για τους ίδιους και τις περιφερειακές φιλοδοξίες τους. Δεν υπάρχει έτσι, απλός τρόπος για την επίλυση όλων αυτών των εντάσεων ειρηνικά και φιλικά. Είναι πιθανό να υπάρξει περαιτέρω αστάθεια, εκτός εάν η οικονομική ανάπτυξη και πολιτική σταθερότητα πάνε παράλληλα με την εξόρυξη των πόρων.

Μια εναλλακτική λύση για το μεγάλο παιχνίδι θα είναι να δοθεί έμφαση στην τοπική διαφύλαξη της σταθερότητας, αρχίζοντας με μεγαλύτερη προσοχή στις τοπικές κοουλτούρες, τα τοπικά προβλήματα, και την τοπική πολιτική, η οποία να πιστοποιείται με τη διεθνή συνεργασία προς μια ευρεία οικονομική ανάπτυξη και σταθεροποίηση της περιοχής. Τόσο οι ΗΠΑ όσο και η ΕΕ έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν την οικονομική ευημερία, την ασφάλεια και την πολιτική σταθερότητα μεταξύ των μετα-σοβιετικών χωρών της κεντρικής Ασίας. Σε περίπτωση σύγκρουσης στην περιοχή, αυτή θα έχει μεγάλη επίδραση όχι μόνο για την ασφάλεια της περιοχής, αλλά και για την παγκόσμια ασφάλεια στο σύνολό της. Πρέπει ωστόσο, να αναμένεται ότι η πολιτική της ενέργειας στην Κεντρική Ασία και την περιοχή της Κασπίας θα χαρακτηρίζεται και από τον ανταγωνισμό και τη συνεργασία.

5. ΕΥΡΩΠΗ

5.1 Ευρώπη και ενεργειακές ανάγκες

Η Ευρώπη εξαρτάται όλο και περισσότερο από εισαγόμενους υδρογονάνθρακες. Η Αυξημένη εξάρτηση της Ευρώπης από τις εισαγωγές είναι σε μεγάλο βαθμό

---

⁵³ Βάθυνε η παρουσία των ΗΠΑ στην Κεντρική Ασία, περιλαμβάνοντας την εντατικοποίηση της αντιπαλότητας με τη Ρωσία, την Κίνα, το Ιράν στο νέο μεγάλο παιχνίδι.

αποτέλεσμα της μείωσης της παραγωγής που αφορούν τις αυτόχθονες πηγές πετρελαίου και φυσικού αερίου-κυρίως από την Ολλανδία, τη Νορβηγία, και τη Βρετανία στη Βόρεια Θάλασσα, καθώς και από την αυξημένη ζήτηση.⁵⁴

Η Ευρώπη, εισάγει 80 τοις εκατό του πετρελαίου της, και 55 τοις εκατό του φυσικού αερίου της. Αυτή η εξάρτηση για το πετρέλαιο δεν είναι ίση για όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ, καθώς και για τα νέα κράτη ΕΕ₁₀ της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, είναι πολύ περισσότερο εξαρτώμενα από τους ρωσικούς υδρογονάνθρακες.

Η Ευρώπη είναι αναμφισβήτητα εξαρτώμενη στο πετρέλαιο της Μέσης Ανατολής.

Όμως, η Ενεργειακή ασφάλεια σε ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο συνδέεται με το φυσικό αέριο αναλογικά τόσο, όσο η αμερικανική ασφάλεια συνδέεται με το πετρέλαιο.⁵⁵

Η Δανία και το Ηνωμένο Βασίλειο είναι οι μόνες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν έχουν καμία εξάρτηση από εισαγωγές πετρελαίου καθώς και οι Κάτω Χώρες δεν έχουν καμία εξάρτηση από εισαγωγές φυσικού αερίου.

Στη Δυτική Ευρώπη οι μεγαλύτεροι καταναλωτές φυσικού αερίου είναι η Γερμανία, η Βρετανία, η Ιταλία, η Γαλλία και η Ολλανδία. Η Κατανάλωση της Γερμανίας σε φυσικό αέριο, για παράδειγμα, θα είναι υψηλότερη προς το τέλος της περιόδου μεταξύ 2001 και 2025 ειδικά λόγω της σταδιακής κατάργησης της χρήσης της πυρηνικής ενέργειας τα επόμενα 20 χρόνια. Αυτό με τη σειρά του θα οδηγήσει σε μεγαλύτερη εξάρτηση από το εισαγόμενο φυσικό αέριο τη Γερμανία.⁵⁶

Η Ρωσία είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παραγωγούς ενέργειας στον κόσμο, και η πιο σημαντική χώρα για την ασφάλεια εφοδιασμού της Ευρώπης, με ενέργεια.

Επίσης, η περιοχή της Μεσογείου⁵⁷, διαδραματίζει έναν σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό της πολιτικής της ΕΕ για την εξασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού, λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας και του όγκου των κοιτασμάτων πετρελαίου και αερίου στις μεσογειακές χώρες⁵⁸

---

⁵⁴ Jeffrey Mankoff "Eurasian Energy Security" Russia the Monopolist , Council Special Report No. 43 February 2009, pp.12

⁵⁵ Gal Luft and Anne Korin, Editors "Energy Security Challenges for the 21st Century" A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues PRAEGER SECURITY INTERNATIONAL An Imprint of ABC-CLIO LLC, CHAPTER 11 The European Union: On Energy, Disunity Kevin Rosner , pp.164-165

⁵⁶ Sanam S Haghghi "Energy Security The External Legal Relations of the European Union with Major Oil- and Gas-Supplying Countries", 2007, 1.Security of Energy Supply in Europe: An Analysis, pp.11-12

⁵⁷ Sanam S Haghghi, "Energy Security The External Legal Relations of the European Union with Major Oil- and Gas-Supplying Countries", 2007, 6.EU Relations with Russia, the Mediterranean and the Persian Gulf Countries: The Missing Elements, 6.2.EU-MEDITERRANEAN ENERGY RELATIONS, pp.358

⁵⁸ σημαντική εγγύηση για τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ΕΕ δίνει σαφώς έμφαση σε ορισμένες χώρες και σε ορισμένα στοιχεία της ενεργειακής συνεργασίας. Όμως, ένα ιδανικό πλαίσιο ενεργειακής συνεργασίας μεταξύ των χωρών καταναλωτών και των χωρών παραγωγής, σε πολυμερές επίπεδο, δεν είναι ακόμη υπαρκτό και η ΕΕ συνάπτει διμερείς ή περιφερειακές σχέσεις με τις χώρες αυτές. Ωστόσο, η ενεργειακή ευρωπαϊκή προσέγγιση θα πρέπει να ενσωματώνει αμοιβαίες ανάγκες και κοινά προβλήματα των χωρών-μελών της ΕΕ που προκύπτουν από τις χώρες που παράγουν ενέργεια, μιας και ενέχεται ο κίνδυνος μιας ξαφνικής μείωσης της παραγωγής ή άλλων διαταραχών, λόγω απρόβλεπτων αιτιών κι έτσι θα αφηνόταν η ΕΕ με μικρή ή καθόλου ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού.⁵⁹

Μετά το τέλος του χειμώνα 2005-6 και τη σύγκρουση φυσικού αερίου μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, η μελλοντική ασφάλεια των γερμανικών και ευρωπαϊκών ενεργειακών προμηθειών έχει γίνει το επίκεντρο μιας ευρύτερης πολιτικής συζήτησης.⁶⁰

Οι αρχηγοί των κρατών της ΕΕ και οι κυβερνήσεις έχουν αποτύχει να συμφωνήσουν σε μια κοινή στρατηγική έναντι της Ρωσίας, του σημαντικότερου ενεργειακού προμηθευτή τους. Η έλλειψη συνοχής της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής των κρατών-μελών, επιτρέπει στη Ρωσία να συνεχίζει το διμερές «bilateralization» των ενεργειακών εταιρικών σχέσεων. Με την παραδοσιακή πολιτική της Ρωσίας "διαίρει και βασίλευε», η χώρα βρίσκεται σε ισχυρή θέση να παίξει μεμονωμένα με τα διάφορα ευρωπαϊκά κράτη και τις μεγάλες εταιρείες ενέργειας. Η Προσέγγιση της Ρωσίας προσπαθεί να υπονομεύσει μια κοινή ευρωπαϊκή πολιτική για την Κεντρική Ασία. Η Μόσχα αυτή τη στιγμή προσπαθεί να τορπιλίσει το έργο του αγωγού Nabucco, το οποίο είναι ζωτικής σημασίας για την ευρωπαϊκή ενεργειακή αυτονομία και τη διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού.⁶¹ Η Ρωσία, παραμένει το πιο σοβαρό πρόβλημα για την προβλεπόμενη κοινή ευρωπαϊκή προσέγγιση. Ωστόσο, από το 2003, η ενεργειακή ασφάλεια έχει ήδη γίνει αναπόσπαστο μέρος της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ). Έχει ενσωματωθεί στην πρώτη «Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας» της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας της ΕΕ. Οι πολιτικές της Γερμανίας όμως ήταν σε αντίφαση με αυτές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η Γαλλία και η Μεγάλη Βρετανία εξέφρασαν κριτικές και ανησυχίες για τη συνεχώς αυξανόμενη

---

⁵⁹ Sanam S Haghghi "Energy Security The External Legal Relations of the European Union with Major Oil- and Gas-Supplying Countries", 2007, 6. EU Relations with Russia, the Mediterranean and the Persian Gulf Countries: The Missing Elements, pp.378

⁶⁰ Antonio Marquina "Energy Security Visions from Asia and Europe" Edited by Antonio Marquina Chair in International Security and Cooperation, Complutense University of Madrid, Spain, 2008, 1. German Debates on Energy Security and Impacts on Germany's 2007 EU Presidency Frank Umbach, pp.5

⁶¹ Antonio Marquina "Energy Security Visions from Asia and Europe" Edited by Antonio Marquina Chair in International Security and Cooperation, Complutense University of Madrid, Spain, 2008, 1. German Debates on Energy Security and Impacts on Germany's 2007 EU Presidency Frank Umbach, pp.18

ενεργειακή εξάρτηση της Γερμανίας από τη Ρωσία το 2004 και 2005 καθώς φοβόντουσαν τις ανεπιθύμητες συνέπειες για τη δική τους ενεργειακή, εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας.⁶²

Το Υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας ανακάλυψε την ανάγκη για μια εθνική και ευρωπαϊκή πολιτική ενέργειας και ενεργειακής εξωτερικής πολιτικής, μόνο μετά την ρωσοουκρανική διένεξη φυσικού αερίου τον Ιανουάριο του 2006.⁶³ Ωστόσο, η Γερμανία είναι ήδη ο δεύτερος μεγαλύτερος εισαγωγέας στον κόσμο του φυσικού αερίου και καθίσταται ακόμη πιο εξαρτημένη από τις εισαγωγές ενέργειας. Έτσι, η ενεργειακή ασφάλεια έχει γίνει ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας στην ατζέντα του Υπουργείου Εξωτερικών. Εξ ου και η ασφάλεια του εφοδιασμού και η ενεργειακή εξωτερική πολιτική είχαν τεθεί για τη Γερμανία⁶⁴ το υψηλότερο ζήτημα εξωτερικής πολιτικής. Η κυβέρνηση της Γερμανίας έχει τονίσει την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης ως κορυφαία προτεραιότητα σε μια νέα πολιτική ενεργειακής ασφάλειας και τη διαφοροποίηση των εισαγωγών της, σε ενέργεια, συμπεριλαμβανομένων του φυσικού αερίου, με την κατασκευή νέων αγωγών και ενός τερματικού σταθμού υγροποιημένου φυσικού αερίου στο Wilhelmshaven.

5.2 ΕΕ και ανάγκη διαφοροποίησης πηγών

Η ΕΕ βρίσκεται σε πολύ ευνοϊκή θέση. Σε αντίθεση με οποιαδήποτε άλλη περιοχή του κόσμου, η Ευρώπη γεωγραφικά περιβάλλεται από πολλές χώρες που εξαγουν αέριο. Ογδόντα τοις εκατό των παγκόσμιων αποθεμάτων φυσικού αερίου βρίσκονται σε μια περιοχή 4.500 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Τα περισσότερα από τα εν λόγω αποθεματικά μπορούν να συνδεθούν με την ΕΕ από τους πετρελαιοαγωγούς. Ωστόσο, οι περισσότερες από αυτές τις χώρες εξαγωγής του φυσικού αερίου θεωρούνται πολιτικά ασταθείς.

Μέσα στα «έργα προτεραιότητας του ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος» ενεργειακού εφοδιασμού περιλαμβάνεται ο αγωγός Nabucco, ο οποίος μεταφέρει φυσικό αέριο από την Κασπία στην κεντρική Ευρώπη, και είναι το μόνο έργο που έχει την υποστήριξη και των 27 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό σημαίνει πιθανόν όμως, ότι ο

---

⁶² Antonio Marquina "Energy Security Visions from Asia and Europe" Edited by Antonio Marquina Chair in International Security and Cooperation, Complutense University of Madrid, Spain, 2008, 1.German Debates on Energy Security and Impacts on Germany's 2007 EU Presidency Frank Umbach, pp.7

⁶³ Antonio Marquina "Energy Security Visions from Asia and Europe" Edited by Antonio Marquina Chair in International Security and Cooperation, Complutense University of Madrid, Spain, 2008, 1.German Debates on Energy Security and Impacts on Germany's 2007 EU Presidency Frank Umbach, pp.7

⁶⁴ Η Γερμανία έχει προγραμματίσει τη σταδιακή κατάργηση της πυρηνικής ενέργειας μέχρι το 2021. Παράλληλα, έχει ζητήσει την αύξηση των επενδύσεων σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

σχεδιαζόμενος Nord-Stream αγωγός φυσικού αερίου στη Βαλτική Θάλασσα δεν περιλαμβάνεται μεταξύ αυτών των έργων προτεραιότητας.⁶⁵

Η ΕΕ δεν μπορεί να παραιτηθεί από τη διαφοροποίηση των εισαγωγών της σε φυσικό αέριο από την περιοχή της Κασπίας διότι: πρώτον, η Ρωσία χρησιμοποιεί την ενέργεια ως μέσο για την εξωτερική της πολιτική και, δεύτερον, από μόνη της δεν μπορεί να ανταποκριθεί στην προβλεπόμενη ζήτηση φυσικού αερίου της ΕΕ μέχρι το 2030. Επιπλέον, η ΕΕ, υπό το πρίσμα της ευρύτερης εξωτερικής πολιτικής των ενεργειακών συμφερόντων και της ασφάλειας, δεν έχει άλλη επιλογή από το να διευρύνει και να εμβαθύνει τις σχέσεις της με τις περιοχές της κεντρικής Ασίας.

Επίσης, η ΕΕ έχει προχωρήσει με μια σειρά από έργα αγωγών και LNG για την εισαγωγή μη ρωσικών πηγών φυσικού αερίου.⁶⁶

Εάν η ΕΕ είναι επιτυχής στη μείωση της συνολικής ευρωπαϊκής ζήτησης ενέργειας κατά 20 τοις εκατό μέχρι το 2020 και την απόκτηση 20 τοις εκατό από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, θα μειώσει σημαντικά τη συνολική ζήτηση ενέργειας της ΕΕ καθώς και τις εισαγωγές φυσικού αερίου από τη Ρωσία.

Η ΕΕ επίσης, πρέπει να διευρύνει και να εμβαθύνει την ενεργειακή ατζέντα της με την Κίνα και άλλες ασιατικές χώρες, προσφέροντας όχι μόνο τη μεταφορά τεχνολογίας και την υποστήριξη της ΕΕ για τον εκσυγχρονισμό της ενεργειακής υποδομής της, αλλά και αντίστοιχων στρατηγικών και πολιτικών.⁶⁷ Αλλά για να επιτευχθεί αυτό, η ΕΕ χρειάζεται μια κοινή ενεργειακή πολιτική για την εξασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας. Μέχρι τώρα, έχουν πολιτικές για την ενέργεια προς τα κράτη μέλη και την «ελεύθερη αγορά». Η Ρωσία έχει χρησιμοποιήσει αυτή την έλλειψη ενότητας για τη μεγιστοποίηση των πλεονεκτημάτων της ως προμηθευτή ενέργειας, προτιμώντας να υπογράψει διμερείς συμφωνίες με ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες. Όμως, η Ευρώπη χρειάζεται σταθερό και ασφαλή ενεργειακό εφοδιασμό.

Παρά το γεγονός ότι η ΕΕ και οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν τη μεγαλύτερη διαφοροποίηση μακριά από τη Ρωσία, η πραγματικότητα είναι ότι για το ορατό μέλλον,

---

⁶⁵ Antonio Marquina "Energy Security Visions from Asia and Europe" Edited by Antonio Marquina Chair in International Security and Cooperation, Complutense University of Madrid, Spain, 2008, 1.German Debates on Energy Security and Impacts on Germany's 2007 EU Presidency Frank Umbach, pp16-17

⁶⁶ Antonio Marquina "Energy Security Visions from Asia and Europe" Edited by Antonio Marquina Chair in International Security and Cooperation, Complutense University of Madrid, Spain, 2008, 1.German Debates on Energy Security and Impacts on Germany's 2007 EU Presidency Frank Umbach, pp.17

⁶⁷ Antonio Marquina "Energy Security Visions from Asia and Europe" Edited by Antonio Marquina Chair in International Security and Cooperation, Complutense University of Madrid, Spain, 2008, 1.German Debates on Energy Security and Impacts on Germany's 2007 EU Presidency Frank Umbach, pp.21

η Ρωσία (και της Gazprom) θα είναι απαραίτητη για την ευρωπαϊκή οικονομία.⁶⁸ Κατά συνέπεια, οι Βρυξέλλες πρέπει να αναζητήσουν τρόπους δεσμών με τη Μόσχα με μεγαλύτερη αποφασιστικότητα προς το νομικό και κανονιστικό πλαίσιο της ΕΕ πάνω απ' όλα στον τομέα του φυσικού αερίου. Εξάλλου, για την Ευρώπη, το εμπόριο ενέργειας με τη Ρωσία θεωρήθηκε αρχικά ως η κύρια εναλλακτική λύση σε προμήθειες από τη Μέση Ανατολή. Κατά συνέπεια, πρέπει να ενισχυθούν και εναλλακτικές πηγές εφοδιασμού, και όχι να παρεμποδιστεί η κατασκευή αγωγών που φέρνουν πιο κοντά τη ρωσική ενέργεια στους ευρωπαίους καταναλωτές και την εμβάθυνση της Ρώσο ευρωπαϊκής οικονομικής αλληλεξάρτησης.

Αν η πρώτη φάση της στρατηγικής ενσωμάτωσης της ΕΕ πρέπει να επικεντρωθεί στην ενδοκοινοτική εναρμόνιση και τη δημιουργία διεθνικών υποδομών, η δεύτερη φάση θα πρέπει να επικεντρωθεί στο ρόλο της Ρωσίας στις ευρωπαϊκές αγορές ενέργειας.⁶⁹

Ο Ευρωπαϊκός φόβος συνδέεται τόσο με την αδιαφανή φύση των περισσότερων ρωσικών εταιρειών ενέργειας καθώς και τις ανησυχίες ότι οι εταιρείες αυτές είναι στην πραγματικότητα πληρεξούσια για το Κρεμλίνο και την ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής του.

5.3 ενεργειακή ασφάλεια στο επίκεντρο της ΕΕ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το NATO έχουν δώσει ιδιαίτερη προσοχή στην ενεργειακή ασφάλεια από το 2005.

- Η αύξηση της εξάρτησης από τις εισαγωγές από ασταθείς περιφέρειες και προμηθευτές.
- Ορισμένοι μεγάλοι παραγωγοί και οι καταναλωτές που χρησιμοποιούν την ενέργεια ως πολιτικό μοχλό.
- Οι επιπτώσεις στην εσωτερική αγορά της ΕΕ των εξωτερικών παραγόντων που δεν λειτουργούν με τους ίδιους κανόνες της αγοράς, λόγω του ότι δεν υπόκεινται στις ίδιες ανταγωνιστικές πιέσεις στην εγχώρια αγορά, έφεραν την ενεργειακή ασφάλεια στις πρώτες προτεραιότητες της ΕΕ καθώς και του NATO.

Τα Κέντρα στρατηγικής της Ουάσιγκτον θέλουν τη δημιουργία ενός διαδρόμου ανατολής-δύσης ενέργειας από την Κασπία προς την Ευρώπη, παρακάμπτοντας τη Ρωσία και το Ιράν. Η ΕΕ στηρίζει επίσης αυτό που αποκαλεί νότιο διάδρομο αερίου ως

⁶⁸ Coby van der Linde "The geopolitics of EU security of gas supply" European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007 [2007] 5 EREM © European Energy Institute and contributors, Clingendael International Energy Programme (CIEP), The Hague, The Netherlands, pp.15-16

⁶⁹ Jeffrey Mankoff , "Eurasian Energy Security", Council Special Report No. 43February 2009, pp.30

ένα στοιχείο στην εκστρατεία της για την διαφοροποίηση των εισαγωγών της. Τον Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν (BTC) αγωγό πετρελαίου, που τέθηκε σε λειτουργία το 2006, και τον Μπακού-Τιφλίδα-Ερζουρούμ (BTE) αγωγό φυσικού αερίου.⁷⁰

Η διεθνής κοινότητα, συμπεριλαμβανομένης της ΕΕ, δεν θα πρέπει να προσφέρει μόνο τις νέες τεχνολογίες για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (όπως αιολική ενέργεια) και τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, αλλά και να στηρίζει πολυμερείς προσεγγίσεις και συγκεκριμένα μοντέλα συνεργασίας

Η ΕΕ μπορεί να εξασφαλίσει διαφάνεια μόνο ως μέρος μιας συλλογικής προσπάθειας, και θα πρέπει να υιοθετήσει και να εφαρμόζει τους αναγκαίους κανόνες στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Πρέπει να καταστήσει τη διαφάνεια ένα κεντρικό ζήτημα σε αυτές της, τις διαπραγματεύσεις. Όσον αφορά την Ουκρανία και άλλα κράτη διέλευσης, η ΕΕ θα πρέπει να επικροτήσει τη σταδιακή μετάβαση προς τις τιμές της αγοράς.⁷¹

Η ΕΕ χρειάζεται μια ευρύτερη προσέγγιση που βασίζεται στη διαφοροποίηση και να εστιάζει σε πιο ρεαλιστικούς προμηθευτές φυσικού αερίου, όπως τη Νορβηγία, το Κατάρ, το Ιράκ και την Αίγυπτο. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη θα πρέπει επίσης να καταβάλουν μια συντονισμένη ώθηση για την κατασκευή νέων υποδομών, με έμφαση σε στοιχεία ενεργητικού, όπως οι εγκαταστάσεις αποθήκευσης, τερματικών σταθμών LNG, και πυρηνικούς σταθμούς. Φυσικά, η ΕΕ επίσης χρειάζεται μια μεγαλύτερη ώθηση για τη διατήρηση και την ανάπτυξη των εναλλακτικών πηγών ενέργειας.

Πολλοί λένε ότι η αύξηση των εισαγωγών υγροποιημένου φυσικού αερίου θα μπορούσε να επιτρέψει στην Ευρώπη να μειώσει την εξάρτησή της από τη Ρωσία. Ωστόσο, μια άλλη ευρωπαϊκή γνώμη, επισημαίνει ότι οι τερματικοί σταθμοί LNG είναι πολύ ακριβοί και είναι αμφιλεγόμενη η επίδραση τους για πιθανές περιβαλλοντικές και άλλες επιπτώσεις. Έτσι, η διαφοροποίηση ως μια μακροπρόθεσμη στρατηγική είναι σημαντική, αλλά η εξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία και τα μονοπώλια ενέργειας είναι μια πραγματικότητα που δεν μπορεί να αποφευχθεί.

5.4.1 ενεργειακή ασφάλεια και κοινή ενεργειακή πολιτική

Στην ΕΕ και στο παρελθόν για αρκετές δεκαετίες η ενεργειακή πολιτική θεωρήθηκε μόνο ως υπόθεση της οικονομικής διαχείρισης του κράτους και των ιδιωτικών εταιρειών, και αφέθηκε να καθορίζεται από τις δυνάμεις της αγοράς. Το πρόβλημα είναι ότι τα συμφέροντα της βιομηχανίας λαμβάνουν υπόψη τα βραχυπρόθεσμα οικονομικά

⁷⁰ Jeffrey Mankoff "Eurasian Energy Security", Council Special Report No. 43 February 2009, Connecting Europe and Asia, pp.19

⁷¹ Jeffrey Mankoff "Eurasian Energy Security", Council Special Report No. 43 February 2009, pp.31

οφέλη, ενώ τα μέσο και μακροπρόθεσμα εθνικά συμφέροντα της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού συχνά παραμελούνται. Αυτός είναι ο λόγος όπου η ασφάλεια εφοδιασμού της ΕΕ δεν μπορεί να ανατεθεί μόνο στη βιομηχανία, όταν οι εθνικές στρατηγικές για την ενέργεια σε χώρες όπως η Κίνα, η Ινδία, η Ρωσία, τις χώρες του ΟΠΕΚ, καθορίζονται από γεωπολιτικούς παράγοντες.

Στην ΕΕ, όσον αφορά την εμπορική πτυχή της ενεργειακής πολιτικής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει αντίκτυπο μέσω της πολιτικής ανταγωνισμού, της νομοθεσίας για την ενιαία αγορά, αξιοποιώντας τις αρμοδιότητές της στην περιβαλλοντική πολιτική. Στον πολιτικό τομέα, οι αποφάσεις εξακολουθούν να λαμβάνονται με ομοφωνία και τη διακυβερνητική προσέγγιση, όπου κάθε κράτος διατηρεί το δικαίωμα να ασκεί βέτο. Όμως, λαμβάνοντας υπόψη την αυξανόμενη παγκόσμια ζήτηση για ενεργειακούς πόρους⁷², οι απειλές που προκύπτουν από την αμφίβολη αξιοπιστία των προμηθευτών ενέργειας, τα κράτη μέλη της ΕΕ συνειδητοποιούν ότι για να ενισχύσουν την ενεργειακή τους ασφάλεια, πρέπει να ενεργούν συλλογικά, για την αντιμετώπιση των νέων ενεργειακών προκλήσεων.

Ωστόσο, δεν υπάρχει ακόμη κοινή ενεργειακή πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁷³, αν και ο τομέας της ενέργειας υπήρχε στις δύο από τις τρεις αρχικές Συνθήκες, βάσει των οποίων η ΕΕ δημιουργήθηκε. Ταυτόχρονα, τα πυρηνικά προγράμματα των κρατών μελών παραμένουν υπό εθνικό έλεγχο.

Η πρώτη μεγάλη πρόκληση που αντιμετώπισε η ΕΕ ήταν η πετρελαϊκή κρίση του 1973-1974, όταν η διεθνής ζήτηση πετρελαίου άρχισε να υπερβαίνει την προσφορά και ο ΟΠΕΚ αποφάσισε για την τετραπλασίαση των τιμών του αργού πετρελαίου για περίπου 12 \$ το βαρέλι. Αυτό συνέβαλε στην σοβαρή οικονομική κρίση στην Ευρώπη με υψηλό πληθωρισμό και υψηλή ανεργία. Το αραβικό πετρελαϊκό εμπάργκο των αρχών της δεκαετίας του 1970 κατέστησε σαφές προς τους λαούς της Ευρώπης ότι υπάρχει ανάγκη για περισσότερη συνεργασία στην ενεργειακή πολιτική μεταξύ των εθνών της Ευρώπης και μεταξύ της Ευρώπης και των παραγωγών ενέργειας παγκοσμίως καθώς επίσης και για την ανάγκη να προετοιμαστούν στρατηγικές που να αποσκοπούν στην πρόληψη της ΕΕ από το να γίνει θύμα της μελλοντικής

---

⁷² Το ζήτημα της ανησυχίας για την Ευρώπη δεν είναι μόνο η αύξηση της ζήτησης για εισαγόμενη ενέργεια, αλλά και ο ανταγωνισμός που αντιμετωπίζει η Ευρώπη από άλλες περιοχές του κόσμου που εξαρτώνται από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Η Κατεύθυνση εξαγωγής μπορεί σταδιακά να μετατοπιστεί από την Ευρώπη προς αυτούς τους προορισμούς, όπως η Κίνα, η Ινδία και άλλες ασιατικές αγορές, όπου η ζήτηση ενέργειας είναι υψηλή, και σε άνοδο.

⁷³ Coby van der Linde, "The geopolitics of EU security of gas supply", *European Review of Energy Markets*- volume 2, issue 2, December 2007, pp.11

προσπάθειας να χρησιμοποιηθεί η ενέργεια ως πολιτικό ή οικονομικό όπλο από τα κράτη εξαγωγείς.

Η ΕΕ βρίσκεται αντιμέτωπη με όλο και περισσότερες προκλήσεις για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, η αύξηση των τιμών της ενέργειας, η εξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα, η αύξηση της εξάρτησης από τις εισαγωγές, προβλήματα με την αξιοπιστία των προμηθευτών ενέργειας, δυσκολίες στην εφαρμογή της εσωτερικής αγοράς.

Για να ενισχυθεί η ενεργειακή της ασφάλεια, είναι απαραίτητο τα κράτη μέλη της ΕΕ να λειτουργήσουν ως ενότητα στην πολιτική του ενεργειακού εφοδιασμού τους, η οποία να περιλαμβάνει μια κοινή εξωτερική ενεργειακή πολιτική. Οι επιμέρους χώρες έχουν πολύ αδύναμη θέση για να επιβληθούν ως παράγοντες στο διεθνή ενεργειακό τομέα. Μόνο αν ενοποιήσουν τα κοινά συμφέροντα τους και διαπραγματεύονται ως σύνολό, θα είναι σε θέση να προστατεύσουν τη θέση τους και να εξασφαλίσουν την ενεργειακή τους ασφάλεια.

Η πολιτική κατάσταση σε ένα μεγάλο μέρος των χωρών που παράγουν είναι ασταθής, η οποία θέτει απειλές για την ασφάλεια του εφοδιασμού. Μια άλλη πρόκληση είναι ότι οι τεράστιες επενδύσεις που θα απαιτηθούν για τη διατήρηση του ενεργειακού εφοδιασμού σε επίπεδο που να είναι σε θέση να ικανοποιήσουν τη ζήτηση ενέργειας. Μια από τις πιο σημαντικές προτεραιότητες για την ΕΕ τα επόμενα χρόνια θα είναι να αποφύγει να είναι εντελώς εξαρτημένη από έναν μόνο ή περισσότερους προμηθευτές, μέσω της διαφοροποίησης των προμηθευτών της και των οδών διαμετακόμισης του εν λόγω εφοδιασμού. Παρά το γεγονός ότι η Ευρώπη είναι γεωγραφικά σχετικά κοντά στους βασικούς προμηθευτές ενέργειας παγκοσμίως, αντιμετωπίζει το πρόβλημα της πολιτικής αστάθειας ή της έλλειψης αξιοπιστίας αυτών.

Η ΕΕ θα μπορούσε να αναλάβει δράση όπως κατασκευή αγωγών με πιο ασφαλή παραγωγούς ενέργειας, όπως και χώρες από την περιοχή της Κασπίας και την Κεντρική Ασία, ή να αναπτύξει περισσότερο τις εγκαταστάσεις για την εισαγωγή υδροποιημένου φυσικού αερίου από μακρινό προμηθευτές.

Λαμβάνοντας υπόψη την αύξηση της ζήτησης ενέργειας στις αναπτυσσόμενες χώρες, την Κίνα και την Ινδία, αυξάνεται διαρκώς ο ανταγωνισμός για την απόκτηση πρόσβασης σε ενεργειακούς πόρους.⁷⁴

---

⁷⁴ Sanam S Haghighi, Energy Security The External Legal Relations of the European Union with Major Oil- and Gas-Supplying Countries, 2007, 1. Security of Energy Supply in Europe: An Analysis, pp.11

5.4.2 Εμπόδια προς μια κοινή ενεργειακή πολιτική

Τα τελευταία χρόνια, υπήρξαν ενδείξεις ότι η τάση για παγκοσμιοποίηση των αγορών ενέργειας έχει αντιστραφεί και υπάρχει μια αυξανόμενη εκ νέου πολιτικοποίηση των ενεργειακών ροών μεταξύ χωρών εξαγωγής και εισαγωγής. Τα σημεία αυτά είναι η επανεθνικοποίηση της βιομηχανίας της ενέργειας στη Ρωσία, όλες οι κατευθύνσεις της ενεργειακής στρατηγικής της Κίνας, τη δύσκολη πορεία της απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας στην Ευρώπη, η ατελής διαδικασία επικύρωσης του πρωτοκόλλου του Κιότο. Αυτή η προτίμηση για μια εθνική προσέγγιση, παρά την ανάπτυξη της διεθνοποιημένης παγκόσμιας αγοράς ενέργειας θα έχει αντίκτυπο στην ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ΕΕ θα πρέπει να χρησιμοποιήσει ενεργά την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας για την επίτευξη της ασφάλειας του εφοδιασμού.

Ένα πρόβλημα που εμποδίζει την κοινή εξωτερική ενεργειακή πολιτική είναι το γεγονός ότι για πολύ η ενεργειακή πολιτική, θεωρήθηκε ένα οικονομικό ζήτημα, στο καλύτερο με κάποιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις .... Η Ενέργεια άρχισε να θεωρείται ως ένα ζήτημα εξωτερικής πολιτικής, όταν έγινε φανερό ότι οι αγορές ενέργειας δεν λειτουργούν πλήρως με ανταγωνιστικό τρόπο και ότι οι ενεργειακοί πόροι μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τις χώρες παραγωγής ως πολιτικό όπλο. Τα περισσότερα από τα κράτη μέλη της ΕΕ πάντα πίστευαν ότι η ενεργειακή πολιτική είναι εθνική υπόθεση .... αλλά μετά από τις πρόσφατες ρωσικές ενέργειες σχετικά με τη ροή της ενέργειας σε χώρες όπως η Ουκρανία και η Λευκορωσία έχουν τα ευρωπαϊκά κράτη να επανεξετάσουν την ενέργεια ως ένα στοιχείο όχι μόνο εθνικής ασφάλειας, αλλά και κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας.

Τα κράτη μέλη κατ'επανάληψη ήταν απρόθυμα για την κοινή ενεργειακή πολιτική καθώς η ενεργειακή πολιτική έχει θεωρηθεί πάντα ένα θέμα που σχετίζεται με την εθνική ασφάλεια και ως εκ τούτου τα κράτη δεν ήθελαν να χάσουν μέρος της κυριαρχίας τους. Παρά το γεγονός ότι τα κράτη μέλη της ΕΕ επιδιώκουν μια σειρά κοινών στόχων σε διεθνές επίπεδο, όπως για παράδειγμα στις διαπραγματεύσεις του πρωτοκόλλου του Κιότο ή τις διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο του ΠΟΕ, η εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας αποτελούν τομείς στους οποίους οι στόχοι και οι πολιτικές των επιμέρους χωρών διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό. Γι' αυτό μερικές φορές τα κράτη μέλη της ΕΕ επιδιώκουν τα στρατηγικά τους συμφέροντα και προτιμούν τις διμερείς σχέσεις από τις πολυμερείς.

Μια κοινή προσέγγιση είναι πραγματικά δύσκολο να επιτευχθεί για πολλούς λόγους. Μετά την τελευταία διεύρυνση, η εναρμόνιση των πολιτικών έγινε ακόμα πιο δύσκολη, καθώς προστέθηκαν περισσότερες χώρες με διαφορετικές πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες, διαφορετικό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης και λειτουργία των θεσμών. Ένας άλλος παράγοντας εμποδίζει την κοινή προσέγγιση στον τομέα της ενέργειας είναι ότι υπάρχει αντίθεση στις διπλωματικές σχέσεις ορισμένων κρατών μελών με τους μεγαλύτερους προμηθευτές ενέργειας. Μερικά από τα νέα κράτη μέλη, όπως η Πολωνία, είναι περισσότερο προσανατολισμένη στον Ατλαντικό και θέλουν να πάρουν αποστάσεις από τη Ρωσία, ενώ άλλα, όπως η Γερμανία, έχουν χλιαρές σχέσεις με τις ΗΠΑ και προσπαθούν να διατηρήσουν καλές σχέσεις με τη Ρωσία. Η Πολωνία και οι Βαλτικές χώρες θεωρούν ουσιαστικής σημασίας για την ενεργειακή τους ασφάλεια να μειώσουν την εξάρτησή τους από τη Ρωσία μέσω της διαφοροποίησης και μέσα από μια συλλογική σκληρότερη στάση προς αυτή. Η Γερμανία και η Γαλλία δεν είναι πρόθυμες να απομονώσουν τη Ρωσία και θέλουν να αναπτύξουν μια μακροπρόθεσμη ενεργειακή σχέση με αυτή. Αυτές οι διαφορετικές θέσεις μπορούν μερικές φορές να οδηγήσουν σε εσωτερικές συγκρούσεις μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η πρακτική αυτή των μεμονωμένων αποφάσεων που σχετίζονται με την ενέργεια των κρατών μελών, χωρίς να συμβουλευτούν ή να αξιολογήσουν την επίπτωσή τους σε άλλα κράτη μέλη παρεμποδίζει τον συντονισμό της ενεργειακής πολιτικής και τον καθορισμό κοινών στόχων για την Ένωση στο σύνολό της. Επιπλέον, υπάρχουν μεγάλες διαφορές στο ενεργειακό μείγμα των κρατών μελών⁷⁵ ... Η Γερμανία εισάγει πετρέλαιο και φυσικό αέριο, χρησιμοποιεί εγχώριο άνθρακα και έχει αποφασίσει να μειώσει το μερίδιό της πυρηνικής ενέργειας της. Μερικές από τις χώρες της ΕΕ είναι χώρες παραγωγών, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ολλανδία, ενώ η πλειοψηφία είναι χώρες εισαγωγής ενέργειας. Φυσικά, οι χώρες παραγωγοί θέλουν να διατηρήσουν την κυριαρχία τους πάνω στους ενεργειακούς πόρους τους. Ως εκ τούτου, υπάρχει μεγάλη διαφορά στο επίπεδο της εξάρτησης από τις εισαγωγές μεταξύ των χωρών. Η πλειοψηφία των νέων κρατών μελών, που προσχώρησαν στην Ένωση το 2004 και το 2007 εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό για τις εισαγωγές τους από τη Ρωσία, για ιστορικούς και γεωγραφικούς λόγους. Χώρες όπως η Βουλγαρία, η Φινλανδία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ρουμανία, η Σλοβακία λαμβάνουν το σύνολο των εισαγωγών φυσικού αερίου τους και το μεγαλύτερο μέρος των εισαγωγών τους σε πετρέλαιο από τη Ρωσία. Άλλες χώρες, όπως η Γαλλία και η Ιταλία, κατάφεραν να επιτύχουν ένα επαρκές επίπεδο διαφοροποίησης των προμηθευτών τους. Άλλος κύριος λόγος που εμποδίζει

---

⁷⁵ Coby van der Linde "The geopolitics of EU security of gas supply" European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007, pp.23

την κοινή προσέγγιση στην ενεργειακή πολιτική είναι η διαφορετική διάρθρωση των εθνικών κλάδων της ενέργειας.

Ωστόσο, όλα τα κράτη μέλη έχουν κάτι κοινό, και αυτό είναι η εξάρτησή τους από τα ορυκτά καύσιμα και την εξάρτηση από τις εισαγωγές τους για το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο. Και καθώς αυτή η εξάρτηση είναι απειλητική για την ενεργειακή ασφάλεια, τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν αποφασίσει να προχωρήσουν προς μια συντονισμένη εξωτερική ενεργειακή πολιτική. Μόνο ενωμένοι, θα είναι ισχυρότεροι και θα είναι σε θέση να ασκήσουν μεγαλύτερη επιρροή και να υλοποιήσουν τα σχέδια που είναι προς το συμφέρον τους .... Από τώρα και στο εξής θα είναι περισσότερο εξαρτημένοι για την ενέργειά τους από τη Ρωσία και τη Μέση Ανατολή, όπου οι προμηθευτές ενέργειας είναι κρατικές εταιρείες, και σε επίπεδο κράτους, οι συζητήσεις γίνονται πιο σχετικές. Γι' αυτό, μετά την αναγνώριση της ανάγκης για μια κοινή ενεργειακή πολιτική, η ΕΕ επιδιώκει να μιλήσει με μία φωνή για τα θέματα ενέργειας.

5.5 Σύνοψη

Στο κεφάλαιο 5 μελετήθηκε η ενεργειακή πολιτική της Ευρώπης. Σε αυτό τον τομέα η Ευρώπη φαίνεται ότι είναι διχασμένη, μεταξύ μιας κοινής ενεργειακής πολιτικής των κρατών-μελών της ΕΕ ή διμερών σχέσεων των χωρών της ξεχωριστά, με τις χώρες-προμηθευτές ενέργειας.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θεωρούσαν ότι η ενεργειακή πολιτική είναι εθνική υπόθεση αλλά μετά από τις πρόσφατες ρωσικές ενέργειες σχετικά με τη ροή της ενέργειας σε χώρες όπως η Ουκρανία και η Λευκορωσία τα ευρωπαϊκά κράτη άρχισαν να επανεξετάσουν την ενέργεια ως ένα στοιχείο όχι μόνο εθνικής ασφάλειας, αλλά και κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας.

Η έλλειψη συνοχής της εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής των κρατών-μελών, επιτρέπει στη Ρωσία να ακολουθεί μια σχέση σε διμερές επίπεδο μεταξύ των κρατών της Ευρώπης, που δείχνει ότι οικονομικά και πολιτικά την ωφελεί περισσότερο. Αντίθετα όμως μια τέτοια ενεργειακή ευρωπαϊκή προσέγγιση αφήνει ανοχύρωτα, τα κράτη μέλη της ΕΕ σε μια ξαφνική μείωση της παραγωγής ή σε άλλες διαταραχές, λόγω απρόβλεπτων αιτιών και πιθανό το ενδεχόμενο η ΕΕ να μείνει με μικρή ή καθόλου ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού.

Η ασφάλεια εφοδιασμού της ΕΕ δεν μπορεί να ανατίθεται μόνο στη βιομηχανία, όταν οι εθνικές στρατηγικές για την ενέργεια σε χώρες όπως η Κίνα, η Ινδία, η Ρωσία, τις χώρες του ΟΠΕΚ, καθορίζονται από γεωπολιτικούς παράγοντες

Λαμβάνοντας υπόψη την αυξανόμενη παγκόσμια ζήτηση για ενεργειακούς πόρους, τις απειλές που προκύπτουν από την αμφίβολη αξιοπιστία των προμηθευτών ενέργειας, τα κράτη μέλη της ΕΕ οφείλουν να συνειδητοποιήσουν ότι για να ενισχύσουν την ενεργειακή τους ασφάλεια, πρέπει να ενεργούν συλλογικά, για την αντιμετώπιση των νέων ενεργειακών προκλήσεων. Βέβαια, η εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας αποτελούν τομείς στους οποίους οι στόχοι και οι πολιτικές των επιμέρους χωρών διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό, όμως όλα τα κράτη μέλη έχουν κάτι κοινό, και αυτό είναι η εξάρτησή τους από τα ορυκτά καύσιμα και την εξάρτηση από τις εισαγωγές τους για το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο.

6.Ρωσία

6.1 Η Ρωσική ενεργειακή πολιτική

Η Ρωσία είναι ένας σημαντικός παίκτης στον τομέα της παγκόσμιας ενεργειακής ασφάλειας.⁷⁶ Ένας γιγάντιος παραγωγός ενέργειας και μια σημαντική χώρα διέλευσης ενέργειας. Η χώρα έχει τα μεγαλύτερα αποδεδειγμένα αποθέματα φυσικού αερίου⁷⁷ και είναι η 8^η σε μέγεθος σε αποθέματα πετρελαίου⁷⁸ στον κόσμο. Είναι το νούμερο ένα παραγωγός φυσικού αερίου και εξαγωγέας στον κόσμο και παράγει περίπου την ίδια ποσότητα ενέργειας όπως η Σαουδική Αραβία.⁷⁹

Ο τομέας της Ενέργειας είναι στο επίκεντρο της ρωσικής διπλωματίας. Όπως σημείωσε ο Πρόεδρος Πούτιν σε μια από τις ομιλίες του, «η θέση της Ρωσίας που παίρνει στην παγκόσμια ενεργειακή συνεργασία έχει άμεσες επιπτώσεις στην τρέχουσα και μελλοντική ευημερία της.» Η Ρωσική στρατηγική στον τομέα της ενέργειας έχει ως στόχο να μεγιστοποιηθούν τα οικονομικά και γεωστρατηγικά συμφέροντα της ως ένας σημαντικός παραγωγός ενέργειας με τεράστια αποθέματα υδρογονανθράκων.⁸⁰

Η Ρωσία ωθεί τη διατήρηση του ελέγχου των οδών μεταφοράς της ενέργειας και αντιτίθεται σε οποιαδήποτε σχέδια που θα μπορούσαν να επιτρέψουν να αποκτήσει η Ευρώπη εναλλακτικές πηγές ενέργειας. Η Μόσχα προτιμά να ασχοληθεί με τα κράτη

---

⁷⁶ Sanam S Haghighi “Energy Security The External Legal Relations of the European Union with Major Oil- and Gas- Supplying Countries”, 2007, 6.EU Relations with Russia, the Mediterranean and the Persian Gulf Countries: The Missing Elements, pp.341-342

⁷⁷ 1.688 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια

⁷⁸ 60 δισεκατομμύρια βαρέλια

⁷⁹ Gal Luft and Anne Korin, Editors “Energy Security Challenges for the 21st Century”, A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues PRAEGER SECURITY INTERNATIONAL, An Imprint of ABC-CLIO LLC, 2009, CHAPTER 7 Russia: The Flawed Energy Superpower, Ariel Cohen, pp.91

⁸⁰ Gal Luft and Anne Korin, Editors “Energy Security Challenges for the 21st Century”, A Reference Handbook Gal Luft and Anne Korin, Editors Contemporary Military, Strategic, and Security Issues PRAEGER SECURITY INTERNATIONAL An Imprint of ABC-CLIO LLC, 2009, CHAPTER 7 Russia: The Flawed Energy Superpower, Ariel Cohen, pp.93

μέλη της ΕΕ χωριστά και όχι ως ομάδα. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να ασκήσει πολιτική διάκρισης τιμών μεταξύ των πελατών της. Άλλος ένας στόχος της στρατηγικής της Ρωσίας είναι ο έλεγχος του εφοδιασμού των στρατηγικών ενεργειακών υποδομών σε όλη την Ευρώπη και την Ευρασία. Η Ρωσία επιδιώκει να αποκτήσει σημαντικό μερίδιο των εξαγωγών σε φυσικό αέριο από την Κεντρική Ασία. Η πρόσβαση σε φυσικό αέριο του Τουρκμενιστάν είναι στρατηγικής σημασίας για τη Ρωσία ώστε να είναι σε θέση να τηρήσει τις διεθνείς δεσμεύσεις της. Η κυβέρνηση Πούτιν προσπαθεί την παράκαμψη των προβληματικών χωρών διέλευσης, όπως η Ουκρανία και η Γεωργία, σταθεροποιώντας τον έλεγχο της Ρωσίας σχετικά με τον εφοδιασμό της Ευρώπης⁸¹. Συγκεκριμένα, η Μόσχα στρέφεται κατά του πετρελαιοαγωγού Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν (BTC), καθώς και του αγωγού φυσικού αερίου ΒΤΕ. Μάλιστα, το Νοέμβριο του 2007, η Ρωσία συμφώνησε υψηλότερη τιμή για το φυσικό αέριο του Τουρκμενιστάν μιας και η διαφωνία τιμής, ήταν ένα σημαντικό εμπόδιο για την επικείμενη συμφωνία τους. Τελικά, το Τουρκμενιστάν και το Καζακστάν κατέληξαν σε προκαταρκτική συμφωνία για την αναβάθμιση του Prikaspiisky αγωγού φυσικού αερίου για τη μεταφορά αερίου από το Τουρκμενιστάν, μέσω του Καζακστάν, για τη Ρωσία. Η επέκταση Prikaspiisky ανατρέπει τα σχέδια των ΗΠΑ. Ο αγωγός South Stream θα αυξήσει την εξάρτηση της ΕΕ από το ρωσικό ενεργειακό εφοδιασμό και ανταγωνίζεται άμεσα τον Ναμπουκο, έργο υποστηριζόμενο από τις ΗΠΑ και την ΕΕ. Επίσης, τον Αύγουστο του 2007 στη συνόδο κορυφής του Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης (SCO), οι πρόεδροι του Καζακστάν και της Ρωσίας ζήτησαν την ίδρυση ενός "ασιατικού club ενέργειας".⁸²

Η Ρωσία⁸³ έχει διαδραματίσει έναν αμφιλεγόμενο ρόλο όσον αφορά την ενεργειακή ασφάλεια των γειτόνων της και των εμπορικών εταίρων της καθώς οι Ρώσο-Ουκρανική⁸⁴ και Ρώσο-Λευκορωσική κρίση φυσικού αερίου και πετρελαίου,

---

⁸¹ Ωστόσο, η ΕΕ και οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν πολλά μεγάλα έργα για τη διαφοροποίηση των οδών ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρώπης. Το Κρεμλίνο, όμως, αντιτίθεται κατηγορηματικά στους Δυτικούς για ελεγχόμενα έργα κατασκευής αγωγών που συνδέουν άμεσα χώρες της Ευρασίας με τις ευρωπαϊκές αγορές. D.C. Carlos Pascual Jonathan Elkind editors, "ENERGY SECURITY Economics, Politics, Strategies, and Implications" brookings institution press Washington, Copyright © 2010, CHAPTER SIX Energy Security Call for a Broader Agenda, JONATHAN ELKIND pp.137-141

⁸² Gal Luft and Anne Korin, Editors "Energy Security Challenges for the 21st Century" A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues P RAEGER S SECURITY INTERNATIONAL An Imprint of ABC-CLIO LLC, 2009, CHAPTER 7. Russia: The Flawed Energy Superpower, Ariel Cohen, pp.93-98

⁸³ εκτός από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει σε ενεργειακή ασφάλεια εντός των συνόρων της

⁸⁴ Η περίπτωση των Ρώσο-ουκρανικών σχέσεων αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που περιλαμβάνει το σύνολο των πτυχών της ενεργειακής ασφάλειας αλλά και του τρόπου με τον οποίο τα ενεργειακά δεδομένα και οι οικονομικές αλληλεπιδράσεις που αυτά συνεπάγονται, επηρεάζουν την ποιότητα και κατεύθυνση των διακρατικών σχέσεων.

καταδεικνύουν την προθυμία της Μόσχας να χρησιμοποιήσει τη δύναμή της ενέργειας ως πολιτικό όπλο.⁸⁵

Πολλοί υποστηρίζουν ότι η διεθνής ενεργειακή συμπεριφορά της Μόσχας αφήνει τους εταίρους της, ανασφαλείς. Καθώς η Ρωσία όχι μόνο παλεύει για να εξασφαλίσει τη δική της εγχώρια ενεργειακή ασφάλεια, αλλά όπως φαίνεται, και να χειραγωγεί την ενεργειακή ασφάλεια άλλων χωρών, όπως έδειξε η Ρώσο-ουκρανική κρίση φυσικού αερίου του 2006 και του 2009.⁸⁶

Η Ρωσία πράγματι, έχει προσανατολιστεί σταδιακά να γίνει μια «ενεργειακή υπερδύναμη», ως ο μεγαλύτερος εξαγωγέας φυσικού αερίου στον κόσμο και ο δεύτερος μεγαλύτερος εξαγωγέας πετρελαίου. Αυτό είναι ένα πεδίο όπου έχει συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με άλλες παγκόσμιες δυνάμεις, διατηρώντας το ρόλο της ως βασικός προμηθευτής της Ευρώπης, ενώ αναπτύσσει εμπορικές σχέσεις ενέργειας με τις χώρες της Ασίας. Ωστόσο, αυτή η εξάρτηση των εξαγωγών της από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο είναι και μια αιτία ευπάθειας για τη Ρωσία, η οποία εξαρτάται από τις παγκόσμιες τιμές ενέργειας και τη διαθεσιμότητα των πελατών, των διαδρομών μεταφορών και τα αποθεματικά, για την οικονομική της ανάπτυξη. Η Gazprom, έτσι, κινείται στο να κρατήσει τα επίπεδα των εξαγωγών ψηλά και τη χρήση εισαγόμενου φυσικού αερίου σε χαμηλές τιμές στην εγχώρια αγορά. Αυτό με τη σειρά του απαιτεί περιορισμό των χωρών της κεντρικής Ασίας στην πρόσβαση τους στις αγορές (αλλιώς θα μπορούσαν να απαιτούν υψηλότερες τιμές).

Παρόλα αυτά, το αυξανόμενο ενδιαφέρον της Κίνας για Φυσικό αέριο της Κεντρικής Ασίας μπορεί να αμφισβητήσει όλο και περισσότερο την ικανότητα αυτή, της Gazprom, να διατηρήσει αυτό το μοντέλο!

Επειδή όμως, η Ενεργειακή ασφάλεια είναι το πιο σημαντικό στοιχείο για την εθνική ασφάλεια της Ρωσίας, καλεί το κράτος να αναλάβει ενεργό ρόλο στον τομέα της ενέργειας με σκοπό την προστασία της Ρωσίας από τις εσωτερικές και τις εξωτερικές απειλές. Όμως η ανάδυση της Ρωσίας ως κυρίαρχο παίκτη στην Ευρασία, έχει αρχίσει να ανυσηχεί την Ευρώπη καθώς έχει κάνει την εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τα κράτη της πρώην σοβιετικής ένωσης, για ενεργειακή ασφάλεια όλο και πιο προβληματική. Διότι, περιπλέκει σημαντικά την προσπάθεια της Ευρώπης να

---

⁸⁵ Gal Luft and Anne Korin, Editors "Energy Security Challenges for the 21st Century", A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues PRAEGER SECURITY INTERNATIONAL, An Imprint of ABC-CLIO LLC, 2009, CHAPTER 11 The European Union: On Energy, Disunity, Kevin Rosner, pp.167

⁸⁶ Carlos Pascual, Jonathan Elkind editors "*energy security Economics, Politics, Strategies, and Implications*", brookings institution press Washington, D.C., CHAPTER SIX. Energy Security Call for a Broader Agenda, JONATHAN ELKIND, pp.133-137

αποκτήσει άμεση πρόσβαση στις πλούσιες σε ενέργεια περιοχές της Κασπίας. Η Ρωσία θα μπορούσε να απομονώσει χώρες από την Ευρώπη για τη διατήρηση σχεδόν μονοπωλιακού ελέγχου των αγωγών της, μεταξύ της Κασπίας και της Ευρώπης.

Για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η αυξανόμενη εξάρτηση από την ενέργεια που παρέχεται από μία και μόνη εταιρεία μιας ξένης κυβέρνησης, αυξάνει τα προβλήματα που σχετίζονται με την ασφάλεια του εφοδιασμού, τη διαφάνεια, και τις δυνατότητες πολιτικής χειραγώγησης. Για τις Ηνωμένες Πολιτείες η ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας είναι ένα ζήτημα που αφορά, κατά κύριο λόγο της μεγάλης σημασίας κράτη της Κεντρικής Ασίας και τους ευρωπαϊούς συμμάχους τους.

6.2.1 Ρωσία- Ευρώπη

Η Εξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία για την ενέργεια δημιουργεί σοβαρές ανησυχίες για την ενεργειακή της ασφάλεια⁸⁷, εν μέρει λόγω της αβεβαιότητας σχετικά με τη μακροπρόθεσμη ικανότητα της Ρωσίας να παράγει αρκετό πετρέλαιο και φυσικό αέριο για την κάλυψη των υποχρεώσεων της ζήτησης, στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Η Ρωσική παραγωγή ενέργειας παραμένει σε κίνδυνο λόγω της αναποτελεσματικότητας, των ανεπαρκών επενδύσεων, την πολιτικοποίηση, τους υψηλούς φόρους, και την πτώση των τιμών. Για τη Δύση, αυτή η αβεβαιότητα δείχνει την ανάγκη τόσο για την εμφάνιση εναλλακτικών προμηθευτών ενέργειας, κυρίως φυσικού αερίου, όσο και την ανάγκη αντιμετώπισης ορισμένων από τα συστημικά εμπόδια στην αύξηση της παραγωγής εντός της Ρωσίας.

Μια δεύτερη πηγή ανησυχίας για την Ευρώπη είναι η ικανότητα της Ρωσίας να χρησιμοποιήσει τον άμεσο έλεγχο του πετρελαίου και του αερίου κυρίως, καθώς και τα δίκτυα διανομής, για να ασκήσει πίεση σε υφιστάμενους και δυνητικούς πελάτες της. Χαρακτηριστικά, ο Πούτιν έχει χρησιμοποιήσει την Gazprom, ως πολιτικό εργαλείο εναντίον της Ουκρανίας μετά την «Πορτοκαλί Επανάσταση»

«Η Ρωσία είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παραγωγούς ενέργειας στον κόσμο, και η πιο σημαντική χώρα για την ασφάλεια εφοδιασμού της Ευρώπης με ενέργεια. Όμως και η Ευρώπη είναι επίσης ο κύριος προορισμός των εξαγωγών ενέργειας της Ρωσίας και αυτή η οικονομική αλληλεξάρτηση έχει δημιουργήσει μια ισχυρή σχέση μεταξύ των δύο. Η ΕΕ έχει δηλώσει ότι υπάρχει ένα σημαντικό ενδιαφέρον για την διατήρηση και ενίσχυση του ρόλου της Ρωσίας ως προμηθευτή φυσικού αερίου και

⁸⁷ Οι μεγαλύτερες χώρες καταναλωτές του ρωσικού αερίου, δηλαδή η Γαλλία, η Γερμανία και η Ιταλία, δεν αντιμετώπισαν κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα. Ο εκνευρισμός όμως του Ιανουαρίου είχε μετατραπεί σε έντονη καχυποψία έναντι της Ρωσίας και αντιστρόφως έως τον Μάρτιο του ίδιου έτους, όταν οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έδωσαν σε δημόσια διαβούλευση μία νέα δέσμη ιδεών αναφορικά με την αναγκαιότητα ύπαρξης μιας κοινής ενεργειακής πολιτικής για την Ευρώπη των τότε 25 κρατών-μελών.

πετρελαίου με ευνοϊκούς εμπορικούς όρους στην αγορά της ΕΕ και την ενίσχυση της Ρωσίας ως ασφαλή και αξιόπιστο προμηθευτή, μέσω της μεταφοράς τεχνολογίας και των επενδύσεων προς τη χώρα αυτή και την αναβάθμιση της ενεργειακής υποδομής της. Και οι δύο ενδιαφέρονται περισσότερο για τις εγχώριες δομές και τα οικονομικά συμφέροντα και όχι για στρατιωτικές απειλές ούτε εδαφικό έλεγχο». Η συμφωνία για μια εταιρική σχέση και συνεργασία με τη Ρωσία τέθηκε σε ισχύ το 1997.⁸⁸

Η Ρωσία και η Ευρωπαϊκή Ένωση επίσης, συμμερίζονται τις ίδιες ανησυχίες όσον αφορά τη σταθερότητα των ενεργειακών αγορών, την αξιοπιστία και την αύξηση των εισαγωγών και των εξαγωγών, την ανάγκη για τον εκσυγχρονισμό του ρωσικού ενεργειακού τομέα, την βελτίωση εξοικονόμησης ενέργειας και τη μείωση των εκπομπών αερίου από την παραγωγή και χρήση ενέργειας. Η Ρωσία, αναγνωρίζει επίσης ότι η εσωτερική αγορά της ΕΕ είναι η μεγαλύτερη και πιο ολοκληρωμένη αγορά ενέργειας στον κόσμο, σε άμεση γειτνίαση με αυτή. Για το λόγο αυτό, ο ενεργειακός διάλογος μεταξύ των δύο μερών εξετάζεται και πρέπει να εξετάζεται όχι μόνο υπό το πρίσμα της δημιουργίας μιας ενεργειακής εταιρικής σχέσης, αλλά και ως συμβολή στην επίτευξη της έννοιας του κοινού οικονομικού χώρου.⁸⁹

Η κρίση του 2009 οδήγησε στην πολιτική στήριξη του Nord Stream και του South Stream, στην ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης. Καθώς εάν και όταν κατασκευαστούν οι αγωγοί, η Γερμανία και άλλοι καταναλωτές στη δυτική και κεντρική Ευρώπη θα μπορούσαν να διαχωρισθούν από μελλοντικές Ρώσο-ουκρανικές ή Ρώσο-Λευκορωσικές διαφορές αερίου. Η Ευρώπη και οι Ηνωμένες Πολιτείες⁹⁰ ανησυχούν για τις δυνατότητες των αγωγών, Nord και South Stream γιατί ενισχύουν τη ρωσική επιρροή στην Ευρώπη. Η λύση των προβλημάτων αυτών έγκειται στη βελτίωση της λειτουργίας της ενεργειακής αγοράς στην Ευρώπη (πάνω απ' όλα, μέσω της ολοκλήρωσης της αγοράς) και στην αναζήτηση, σε μακροπρόθεσμη βάση, εναλλακτικών πηγών εφοδιασμού, και όχι στην παρεμπόδιση της κατασκευής αγωγών που θα φέρουν περισσότερη Ρωσική ενέργεια στους ευρωπαίους καταναλωτές και εμβάθυνση της Ρώσο-Ευρωπαϊκής, οικονομικής αλληλεξάρτησης.!

---

⁸⁸ Sanam S Haghighi "Energy Security The External Legal Relations of the European Union with Major Oil and Gas-Supplying Countries", 2007, 6.EU Relations with Russia, the Mediterranean and the Persian Gulf Countries: The Missing Elements, pp.345

⁸⁹ Sanam S Haghighi "Energy Security The External Legal Relations of the European Union with Major Oil and Gas-Supplying Countries", 2007, 6.EU Relations with Russia, the Mediterranean and the Persian Gulf Countries: The Missing Elements, pp 343-347

⁹⁰ Η ίδια η αμερικανική διπλωματία επαυξάνει τόσο το επίπεδο της έντασης στις Ρώσο-ουκρανικές σχέσεις, μέσω της ενθάρρυνσης της υποψηφιότητας για ένταξη της Ουκρανίας στο NATO, όσο και το βαθμό δυσχέρειας της ευρωπαϊκής προσπάθειας να διαφοροποιήσει τις εισαγωγές της από το Ιράν, δηλαδή τη μοναδική χώρα μαζί με το Κατάρ που θα μπορούσε μεσοπρόθεσμα να εξισορροπήσει την κυρίαρχη επιρροή της Gazprom επί της ευρωπαϊκής αγοράς αερίου.

Παρόλα αυτά η ενεργειακή επιρροή της Ρωσίας έναντι της Ευρώπης μπορεί να εξασθενήσει εάν η Μόσχα κάνει πάρα πολλά λάθη⁹¹ εξωτερικής πολιτικής στην αντιμετώπιση της με την Ευρωπαϊκή Ένωση στο σύνολό της ή με τους παίκτες κλειδιά της.

6.2.2 Ρωσία- ΗΠΑ

Σε αντίθεση με τις χώρες της Ευρώπης, οι ΗΠΑ και η κυβέρνηση Μπους δεν θεωρούσαν τις σχέσεις με τη Μόσχα ως σημαντική προτεραιότητα, όπως ο Bill Clinton. Ως εκ τούτου, ανακοίνωσαν την πρόθεσή τους να προχωρήσουν τα σχέδιά τους για την αντιπυραυλική άμυνα και τη διεύρυνση του NATO παρά τις ρωσικές αντιρρήσεις.

Βέβαια, δύο απρόβλεπτα γεγονότα έδωσαν στη Ρωσία την ευκαιρία να αναστρέψει αυτή την τάση και να αυξήσει τον ρόλο της στην παγκόσμια πολιτική σκηνή. Το πρώτο ήταν η 9 / 11 τρομοκρατική επίθεση και ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας»

Και το δεύτερο, είναι η μεταπολεμική αστάθεια στη Μέση Ανατολή μετά τον πόλεμο του Ιράκ, με τη συνακόλουθη αύξηση των παγκόσμιων τιμών της ενέργειας.

Η Αντίθεσή του Προέδρου Πούτιν στις ΗΠΑ να σχεδιάζει και να αναπτύξει συστήματα αντιπυραυλικής άμυνας στην Πολωνία και την Τσεχική Δημοκρατία, αντικατοπτρίζει την άποψη ότι παρά την ένταξη των δύο χωρών στο NATO και την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι υλοποιήσεις αυτές επηρεάζουν σημαντικά τα ρωσικά συμφέροντα και θα είναι δύσκολο να προχωρήσουν χωρίς ρωσική συναίνεση.

Ιδίως οι Ευρωπαίοι πιστεύουν ότι η επίλυση βασικών διεθνών θεμάτων, θα πρέπει να απαιτούν και τη ρωσική συναίνεση. Πράγμα ξένο για τους Δυτικούς κυρίως τους Αμερικανούς καθώς είχαν συνηθίσει, η Ρωσία να έχει μια πιο συνεργάσιμη συμπεριφορά, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Παρόλα αυτά οι Δυτικοί καταλαβαίνουν πλέον όλο και περισσότερο ότι αν και η Ρωσία δεν είναι πλέον μια στρατιωτική υπερδύναμη στο ίδιο επίπεδο με τις Ηνωμένες Πολιτείες, θα μπορούσε να γίνει μια ενεργειακή υπερδύναμη.⁹²

---

⁹¹ Αύξηση υπερβολική των τιμών του φυσικού αερίου, χρήση της ενέργειας ως διπλωματικό όπλο Paul J. Saunders 'RUSSIAN ENERGY AND EUROPEAN SECURITY A TRANSATLANTIC DIALOGUE' The Nixon Center February, 2008

⁹² Antonio Marquina "Energy Security Visions from Asia and Europe", Edited by Antonio Marquina Chair in International Security and Cooperation, Complutense University of Madrid, Spain, 2008, 2. Russia as an Energy Great Power: Consequences for EU Energy Security, Javier Morales, pp.24-28

6.2.3.1 Ρωσία-Κεντρική Ασία- Εγγύς Εξωτερικό⁹³

Σύμφωνα με τον Daniel Drezner. «η ονομαστική ανεξαρτησία των νεοορυσταθέντων κρατών συνέφερε τη Ρωσία από κάθε άποψη. Της έδινε τη δυνατότητα να αφαιμάξει αυτά τα κράτη από τις πολύτιμες πρώτες ύλες τους διασφαλίζοντας διάφορες (πολιτικές, ενεργειακές, στρατιωτικές) παραχωρήσεις, χωρίς παράλληλα να επωμίζεται το κόστος επιδότησης αυτών των καθεστώτων και των οικονομιών τους».

Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Raja Menon, «η οποιαδήποτε ρωσική κυβέρνηση θα επιδιώξει να επιβεβαιώσει και να ισχυροποιήσει την πρωτοκαθεδρία της στην περιοχή του Εγγύς Εξωτερικού, ακολουθώντας τη λογική του κατά Θουκυδίδη Διαλόγου των Μιλίων⁹⁴, όπως ακριβώς και οι Μεγάλες Δυνάμεις, έχουν κάνει σε περιοχές που εκείνες θεωρούσαν ως ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντα τους, δηλαδή οι ΗΠΑ, στην Κεντρική και Νότια Αμερική και η Γαλλία στις πρώην αφρικανικές αποικίες». Η Ρωσία διαθέτει ειδικά συμφέροντα στην περιοχή του Εγγύς Εξωτερικού, τα οποία απαγορεύουν την επέκταση ανταγωνιστικών επιρροών από ξένες δυνάμεις.

Η Ρωσία θέλει τον συντονισμό των ενεργειακών πολιτικών των κρατών της Κεντρικής Ασίας αλλά και τον έλεγχο των κρίσιμων υποδομών μεταφοράς υδρογονανθράκων από τις χώρες της περιοχής και συγκεκριμένα τη Λευκορωσία, τη Γεωργία και την Ουκρανία προς τις αγορές της Δυτικής Ευρώπης, προκειμένου να διατηρηθεί ο έλεγχος των οικονομιών των μετασοβιετικών κρατών από τη Ρωσία και να χρησιμοποιηθεί αυτή η ενεργειακή εξάρτηση ως μέσο καταναγκαστικής διπλωματίας εναντίον τους σε περίπτωση μη-συμμόρφωσης τους με το δόγμα του «εγγύς εξωτερικού⁹⁵».

Η Ουκρανία αποτελούσε και εξακολουθεί να αποτελεί το ζωτικότερο κομβικό πεδίο εφαρμογής του ρωσικού δόγματος του «εγγύς εξωτερικού», κάτι που έχει επιταθεί καταφανώς από την επέκταση του ΝΑΤΟ ακόμη και εντός του χώρου της πρώην ΕΣΣΔ. Ο Brzezinski υπογράμμισε ότι «η εδραίωση ενός γεωπολιτικού πλουραλισμού εντός του χώρου της πρώην ΕΣΣΔ αποτελεί μια απαραίτητη προϋπόθεση για την τελική ανάδυση μιας σταθερής και δημοκρατικής Ρωσίας». Για τον Brzezinski, «χωρίς την Ουκρανία, η Ρωσία παύει να αποτελεί μια αυτοκρατορία, αλλά με την Ουκρανία δωροδοκημένη και μετά υποταγμένη, η Ρωσία καθίσταται αυτομάτως μία αυτοκρατορία». Ενώ για τα αμερικανικά συμφέροντα σύμφωνα με τον Νίξον, «η

⁹³ Δρ. Θεόδωρος Γ.Ρ. Τσακίρης «Οι Ρωσο- Ουκρανικές κρίσεις φυσικού αερίου και οι επιπτώσεις τους στην Ευρωπαϊκή ενεργειακή στρατηγική», 1.1. «Το Ρωσικό Δόγμα του Εγγύς Εξωτερικού και η Γεωστρατηγική Σπουδαιότητα της Ουκρανίας για τη μετασοβιετική Ρωσία», σελ20

⁹⁴ Αθανάσιος Πλατιάς, «Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη», 5^η έκδοση 2009, σελ.44-46

⁹⁵ επικεντρώθηκε στην εξουδετέρωση των αρνητικών επιπτώσεων που είχε για την επιβολή του δόγματος «εγγύς εξωτερικού» η δυναμική εμπλοκή της Τουρκίας και των ΗΠΑ στο «Νέο Μεγάλο Παιχνίδι» και η επιτυχής ενεργοποίηση μέσα στο 2006 και αντιστοίχως το 2007 των σχεδίων εξαγωγής του αζέριου πετρελαίου BTC και φυσικού αερίου BTE μέσω αγωγών που παρακάμπτουν το ρωσικό έδαφος.

ανεξαρτησία της Ουκρανίας είναι απολύτως αναγκαία και εξυπηρετεί τα στρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ».

Η Ουκρανία αποτελεί το σημαντικότερο, μαζί με το Καζακστάν, γεωπολιτικό «οικόπεδο» του πρώην Σοβιετικού χώρου. Από αυτήν εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό η έξοδος της Ρωσίας στη Μαύρη Θάλασσα.⁹⁶

6.2.3.2 Ρωσία-Ευρώπη-Κεντρική Ασία⁹⁷

Η εναλλακτική πηγή των χωρών της κεντρικής Ασίας, αντιμάχεται τις πλέον θεμελιώδεις πτυχές του δόγματος του Εγγύς Εξωτερικού, καθώς η διαφοροποίηση των ευρωπαϊκών εισαγωγών από την περιοχή της Κασπίας/ Κεντρικής Ασίας θα συνεπάγεται τη μερική έστω απώλεια του ρωσικού μονοπωλίου επί των εξαγωγών αερίου των συγκεκριμένων κρατών.

Με απουσία ουσιαστικών εξαγωγών αερίου από το Τουρκμενιστάν, το Καζακστάν και το Ουζμπεκιστάν, η Κεντρική Ασία μπορεί να αποκλειστεί ως δυνητική πηγή διαφοροποίησης για τις ευρωπαϊκές εισαγωγές αερίου. Μια ουσιαστική μεταστροφή του εξαγωγικού τους προσανατολισμού από τη Ρωσία προς την Ευρώπη καθίσταται ιδιαιτέρως αμφίβολη. Στην πραγματικότητα η στρατηγική σχέση της Μόσχας με αυτά τα Κεντρασιατικά κράτη προηγείται κατά πολύ της αρχικής ιδέας πίσω από την προώθηση του Nabucco και του ITGI⁹⁸.

Αν και έχουν 'παίξει' με την ιδέα μιας προσέγγισης με τις ΗΠΑ προκειμένου να εξισορροπήσουν τη ρωσική περιφερειακή ηγεμονία, και μολονότι το Ουζμπεκιστάν αρχικά καλωσόρισε την στρατιωτική παρουσία της Ουάσιγκτον στην περιοχή το 2001, τα εν λόγω καθεστώτα αντιδρούν έντονα στην προώθηση δημοκρατικών αρχών στο εσωτερικό τους. Σχεδόν το 100% των συνδουασμένων εξαγωγών των Τουρκμενιστάν, Καζακστάν και Ουζμπεκιστάν θα απορροφηθούν από τη ρωσική αγορά τουλάχιστον ως τις αρχές της επόμενης δεκαετίας.

Μόνο το Ιράν μπορεί να αποτελέσει μακροπρόθεσμα την πλέον αξιόπιστη έξω-ευρωπαϊκή πηγή διαφοροποίησης για την ΕΕ. Η Ευρώπη όμως, αποστρέφεται τις όποιες εξαγωγικές δυνατότητες του Ιράν ενώ το Τουρκμενιστάν παραμένει σε σταθερή

---

⁹⁶ S.B. Cohen * "The 2002 Annual Political Geography Lecture "Geopolitical realities and United States foreignPolicy"

⁹⁷ Δρ. Θεόδωρος Γ.Ρ.Τσακίρης «Οι Ρωσο- Ουκρανικές κρίσεις φυσικού αερίου και οι επιπτώσεις τους στην Ευρωπαϊκή ενεργειακή στρατηγική», 2.2. Η χαμηλή επισφάλεια της Ευρώ- Ρωσικής Συνεξάρτησης Φυσικού Αερίου: Η Αξιολόγηση της Ευρωπαϊκής Τρωτότητας και η Στρατηγική Αναγκαιότητα των Ουκρανικών Παρακαπητηρίων σελ.157-168.

⁹⁸ Δυστυχώς ένα τμήμα εκείνων που λαμβάνουν τις αποφάσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο αντιλαμβάνονται ως ανταγωνιστικούς τόσο τον Nabucco με τον South Stream όσο και τον Nabucco με τον ITGI.

ρωσική και δευτερευόντως κινεζική και ιρανική τροχιά. Έτσι το Αζερμπαϊτζάν από μόνο του δεν μπορεί να αποτελέσει αξιόπιστη λύση διαφοροποίησης⁹⁹, ακόμη κι αν γεμίσει είτε τον ITGI είτε τον Nabucco¹⁰⁰.

Ενδεχόμενη απώλεια από τον ρωσικό έλεγχο των κεντρασιατικών εξαγωγών αερίου θα αποτελέσει, παράγοντα γεωστρατηγικής χειραφέτησης των εν λόγω κρατών από τη ρωσική σφαίρα επιρροής, κάτι που η Μόσχα θα αντιπαλέψει σθεναρά.

6.3 Σύνοψη

Στο έκτο κεφάλαιο μελετάται η ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας και φαίνεται άμεση η αλληλεξάρτηση αυτής με την ρωσική εξωτερική πολιτική. Η Ρωσία είναι ένας σημαντικός παίκτης στον τομέα της παγκόσμιας ενεργειακής ασφάλειας, ως παραγωγός και ως χώρα διέλευσης ενεργειακών πόρων και χρησιμοποιεί την ενέργεια ως πολιτικό όπλο¹⁰¹ στην διπλωματική σκηνή.

Η Ρωσία ωθεί τη διατήρηση του ελέγχου των οδών μεταφοράς της ενέργειας και αντιτίθεται σε οποιαδήποτε σχέδια που θα μπορούσαν να επιτρέψουν να αποκτήσει η Ευρώπη εναλλακτικές πηγές ενέργειας. Και προσπαθεί να διατηρήσει τον έλεγχο του εφοδιασμού των στρατηγικών ενεργειακών υποδομών σε όλη την Ευρώπη και την Ευρασία. Ο συντονισμός των ενεργειακών πολιτικών των κρατών της Κεντρικής Ασίας αλλά και ο έλεγχος των κρίσιμων υποδομών μεταφοράς υδρογονανθράκων από τις χώρες της περιοχής και συγκεκριμένα τη Λευκορωσία, τη Γεωργία και την Ουκρανία προς τις αγορές της Δυτικής Ευρώπης, είναι καίριος, προκειμένου να διατηρηθεί ο έλεγχος των οικονομιών των μετασοβιετικών κρατών από τη Ρωσία.

Ο Brzezinski υπογράμμισε ότι «η εδραίωση ενός γεωπολιτικού πλουραλισμού εντός του χώρου της πρώην ΕΣΣΔ αποτελεί μια απαραίτητη προϋπόθεση για την τελική ανάδυση μιας σταθερής και δημοκρατικής Ρωσίας». Και η Ρωσία το γνωρίζει και αντιμάχεται σθεναρά στις πολιτικές της Ευρώπης και των ΗΠΑ που αντιτίθενται στα δικά της συμφέροντα στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας και θέτουν σε κίνδυνο την θέση της ως ενεργειακή υπερδύναμη.

⁹⁹ προβλήματα που δημιουργεί η Τουρκία με τις παράλογες απαιτήσεις της.

¹⁰⁰ Δεν έχει υπάρξει η παραμικρή δέσμευση μεσανατολικού αερίου προς οποιοδήποτε ευρωπαϊκό σχέδιο εισαγωγικής διαφοροποίησης είτε πρόκειται για τον Nabucco, είτε για τον ITGI είτε για τον TAP.

¹⁰¹ οι Ρωσο-Ουκρανική και Ρωσο-Λευκορωσική κρίση φυσικού αερίου και πετρελαίου, καταδεικνύουν την προθυμία της Μόσχας να χρησιμοποιήσει τη δύναμή της ενέργειας ως πολιτικό όπλο

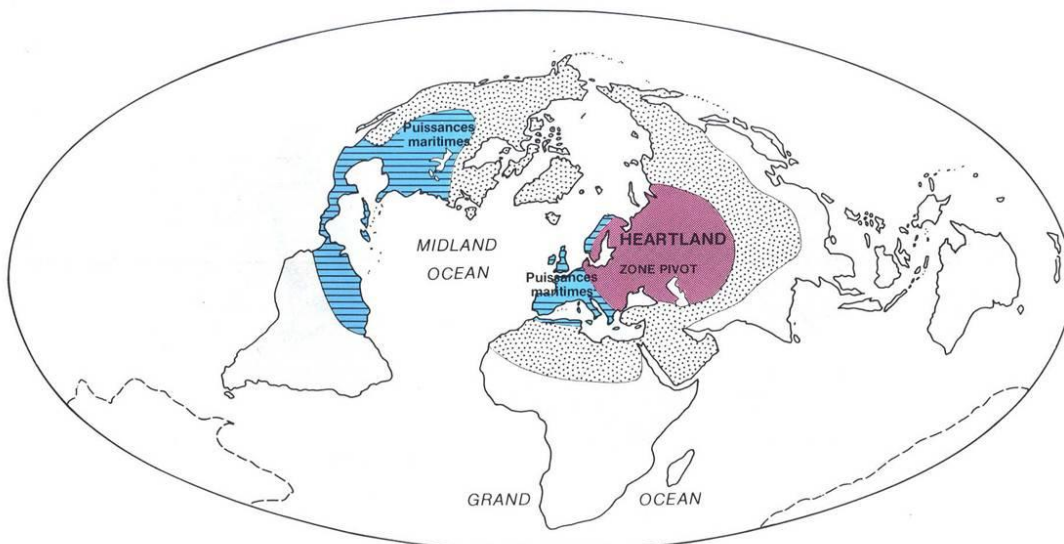
7. ΗΠΑ

7.1.1 Ο Mackinder και η πολιτική των ΗΠΑ

Η πολιτική της Ουάσιγκτον ήταν και είναι κλασικά γεωπολιτική. Ο Mackinder είχε προειδοποιήσει τη βρετανική ελίτ ότι μια συμμαχία των μεγάλων δυνάμεων της Ευρασίας, συμπεριλαμβανομένης της Γερμανίας, της Ρωσίας και της Κεντρικής Ασίας, θα έδινε τη δυνατότητα σε αυτή να γίνει η κυρίαρχη παγκόσμια δύναμη, δεδομένου ότι θα ήταν γεωγραφικά συνεκτική και θα διέθετε όλες τις αναγκαίες οικονομικές πρώτες ύλες και επαρκή πληθυσμό να προσβάλει κάθε αντίπαλο. Ο Mackinder πίστευε ότι, «Όποιος κυβερνά την Κεντρική Ευρώπη, εξουσιάζει την Heartland. Και όποιος εξουσιάζει τη Heartland, εποπτεύει το Παγκόσμιο νησί. Όποιος διοικεί το Παγκόσμιο νησί, εξουσιάζει τον κόσμο». Με άλλα λόγια, εάν τα έθνη γύρω από τη Γερμανία και την Γαλλία στην Ευρώπη, κυριαρχήσουν το ρωσικό κέντρο της Ευρασίας «Heartland», όπως το ονόμαζε ο Mackinder, αυτός ο συνδυασμός θα μπορούσε δυνητικά να έχει το πλεονέκτημα να κυριαρχεί στους πόρους και γεωγραφικά και τελικά να κυριαρχήσει σε ολόκληρο τον κόσμο.

Ο Zbigniew Brzezinski, μαζί με τον Henry Kissinger, διαβίβασαν στον πρόεδρο Μπους ανοιχτά την σημασία του ρόλου της γεωπολιτικής σκέψης του Mackinder σχετικά με την πολιτική των ΗΠΑ στρατηγικά.¹⁰²

Le monde selon Mackinder (1943)

¹⁰² William Engdahl "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition Copyright © William Engdahl 1992, 2004, 12. From the Evil Empire to the Axis of Evil, WASHINGTON REVISITS HALFORD MACKINDER pp 231-233

7.1.2 Νίξον- Κάρτερ- Μπους - Ομπάμα

Ο Πρόεδρος Ρίτσαρντ Νίξον απευθύνθηκε στο αμερικανικό έθνος, λέγοντας: «Ας είναι αυτός ο εθνικός μας στόχος: Στο τέλος αυτής της δεκαετίας, κατά το έτος 1980, οι Ηνωμένες Πολιτείες να μην εξαρτώνται από οποιαδήποτε άλλη χώρα για ενέργεια»¹⁰³
Στις 15 Ιουλίου 1979, ο Πρόεδρος Τζίμι Κάρτερ έκανε μια παρόμοια υπόσχεση: «σαφής στόχος για την ενέργεια των Ηνωμένων Πολιτειών, είναι η χώρα να μην χρησιμοποιήσει περισσότερο ξένο πετρέλαιο από ό, τι το 1977».

Τα τελευταία χρόνια στην οικονομία και την εξωτερικής πολιτικής της Αμερικής, ήρθε ως εθνική προτεραιότητα η ενεργειακή ασφάλεια και η εξάρτηση από το πετρέλαιο. Ο Πρόεδρος Τζορτζ Μπους, ο οποίος 'κατάγεται' από βιομηχανία πετρελαίου, δήλωσε το 2006 ότι : «Υπάρχει ένα σοβαρό πρόβλημα: Η Αμερική είναι εθισμένη στο πετρέλαιο», ενώ ο διάδοχός του, ο Πρόεδρος Barack Obama τον Ιανουάριο 2009, αναγνώρισε το θέμα της ενέργειας ως το μόνο θεμελιώδες για το μέλλον της Αμερικής.¹⁰⁴

7.2 Μετά την πτώση της ΕΣΣΔ

Η κατάρρευση της Σοβιετικής οικονομικής δομής επιτρέπει την επέκταση της Ουάσιγκτον και την παρουσία του NATO σε αυτό που ο Μπρεζίνσκι ονομάζει «καρδιά», μέχρι την πόρτα της Ρωσίας. Από τη μια μεριά αυτής της στρατηγικής, στόχος είναι η εξασφάλιση περισσότερου πετρελαίου, από την άλλη, είναι η ενίσχυση της ικανότητας της Αμερικής να παρεμβαίνει στις περιοχές αυτές όπως ακριβώς και οι τοπικοί.

Άμεσα οι νέες δημοκρατίες έγιναν πιόνια σε ένα νέο πολιτικό σκάκι που παιζόταν από τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Ρωσία, το Ιράν και την Κίνα. Ήταν, στην πραγματικότητα, μια νέα εκδοχή του «Μεγάλου Παιχνιδιού», του 19^{ου} αιώνα, αγώνα μεταξύ της Βρετανίας και της Ρωσίας για τον έλεγχο της Κεντρικής Ασίας. Το πρώτο μεγάλο παιχνίδι ήταν μια μάχη για τον έλεγχο της πρόσβασης στα πλούτη της Ινδίας. Η νέα έκδοση, όμως, είναι η διεκδίκηση των τεράστιων αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου της περιοχής της κεντρικής Ασίας.

Η εσωτερική λογική της πολιτικής των ΗΠΑ προς το εμπόριο ενέργειας παγκοσμίως είναι να διατηρήσει τη θέση της ως τον μοναδικό εγγυητή της παγκόσμιας

¹⁰³ Gal Luft and Anne Korin, Editors, "Energy Security Challenges for the 21st Century" A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues P RAEGER SECURITY INTERNATIONAL, An Imprint of ABC-CLIO LLC, 2009, CHAPTER 10 United States: A Shackled Superpower, Gal Luft, pp.145

¹⁰⁴ Gal Luft and Anne Korin, Editors «Energy Security Challenges for the 21st Century» A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues P RAEGER SECURITY INTERNATIONAL, An Imprint of ABC-CLIO LLC, 2009, CHAPTER 10 United States: A Shackled Superpower, Gal Luft, pp.145-146

διαμετακόμισης ενέργειας, και να φέρει όλες τις οδούς ενεργειακού εφοδιασμού τελικά κάτω από την ομπρέλα της ασφάλειας της. Η άλλη, κρίσιμη πτυχή της αμερικανικής ενεργειακής πολιτικής για την ασφάλεια είναι να επεκτείνει τους όρους της θαλάσσιας κυριαρχίας της ναυσιπλοΐας στην Δυτική Ασία.

Για τις Ηνωμένες Πολιτείες, η ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας είναι ένα ζήτημα που αφορά θεμελιωδώς τα κράτη της Κεντρικής Ασίας και τους ευρωπαϊούς συμμάχους της Ουάσιγκτον. Η Μέση Ανατολή έχει πάψει να αποτελεί το αποκλειστικό επίκεντρο της στρατηγικής σκέψης των ΗΠΑ. Έπειτα από την ήττα της ΕΣΣΔ στον Ψυχρό Πόλεμο η Κασπία και η Μαύρη θάλασσα, ο Καύκασος και τα Βαλκάνια έχουν αποκτήσει μια νέα γεωστρατηγική σημασία για την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Ο βασικός¹⁰⁵ σκοπός των ΗΠΑ μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου δεν είναι μόνο το να έχουν τη δυνατότητα να αγοράζουν φθινό πετρέλαιο, αλλά και να ελέγχουν την παραγωγή και τη μεταφορά του εξουδετερώνοντας σημαντικούς ανταγωνιστές, όπως την Κίνα και τη Ρωσία, καθώς και μεσανατολικούς παίκτες, όπως το Ιράν¹⁰⁶

«Τον Φεβρουάριο του 1998, πριν από την αμερικανική επέμβαση, Ο εκπρόσωπος της επιτροπής για τις διεθνείς σχέσεις “a U.S. House of Representatives committee on international relations, a Unocal vice president, John Maresca”, δήλωσε ότι, «μια διαδρομή μέσα από το Αφγανιστάν φαίνεται να είναι η καλύτερη επιλογή ... αυτή θα φέρει το πετρέλαιο της Κεντρικής Ασίας πλησιέστερα προς τις ασιατικές αγορές. "Θα προχωρήσει βόρεια του Τουρκμενιστάν, μέσω του Αφγανιστάν, στο Πακιστάν και στον Ινδικό Ωκεανό¹⁰⁷. Από εκεί θα μπορούσε να εξυπηρετήσει τις τεράστιες αγορές πετρελαίου και φυσικού αερίου της Ινδίας, της Κίνας και της Ιαπωνίας. «Το έδαφος που πέρναγε ο αγωγός ελεγχόταν από τους Ταλιμπάν ». Μετά Φεβρουάριο του 2002, οι Ταλιμπάν, προσπάθησαν οι Αμερικανοί, να μην είναι πλέον εμπόδιο για αυτούς» Όμως αυτό μέχρι τώρα δεν έχει επιτευχθεί¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ S.B. Cohen * “Geopolitical realities and United States foreign policy” Political Geography 22 (2003) 1–33, www.politicalgeography.com, The 2002 Annual Political Geography Lecture Department of Geography, Hunter College, City University of New York, 695 Park Avenue, New York, NY 10021, USA, pp.3

¹⁰⁶ Βασίλης Φούσκας, «Ζώνες πολέμου- Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή», 2003, 2. Η νέα γεωπολιτική του φυσικού αερίου και του πετρελαίου, σελ.106& 7. Συμπέρασμα, σελ.299

¹⁰⁷ ο αγωγός Τουρκμενιστάν-Αφγανιστάν-Πακιστάν-Ινδίας, ο οποίος είναι ακόμα στα χαρτιά και θεωρείται πολύ δύσκολο να υλοποιηθεί λόγω της κατάστασης στο Αφγανιστάν και της αντιπαλότητας Πακιστάν-Ινδίας., http://www.energia.gr/article.asp?art_id=55865

¹⁰⁸ William Engdahl “A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order” Revised Edition William Engdahl 1992,2004, 13.A New Millennium for Oil Geopolitics, FROM KABUL TO BAGHDAD: WAR ON TERROR OR WAR ON OIL? pp 252-255

7.3 Οι παρεμβάσεις των ΗΠΑ και Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου

Η πετρελαική πολιτική των ΗΠΑ δεν υπάρχει ποτέ στο κενό. Είναι άρρηκτα συνυφασμένη με την εφαρμογή σχεδίου των ΗΠΑ, για **παγκόσμιο νεοφιλελευθερισμό** και από τις 9 / 11, με τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας. Η Crude interventions εξετάζει το πώς η αμερικανική ενεργειακή πολιτική έχει οδηγηθεί σε παρεμβάσεις σε διάφορες πλούσιες σε πετρέλαιο περιοχές του κόσμου. Ειδικότερα, επικεντρώνεται σε τρεις τύπους παρέμβασης: στρατιωτικές, οικονομικές και εταιρικές. Οι αμερικανικές στρατιωτικές επεμβάσεις έχουν παίξει σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση της πρόσβασης στα παγκόσμια αποθέματα πετρελαίου για τις πολυεθνικές εταιρείες και την εξυπηρέτηση των ενεργειακών αναγκών των ΗΠΑ.¹⁰⁹

Σύμφωνα με τον Cheney υπάρχει αυξανόμενη εξάρτηση της οικονομίας των ΗΠΑ από τις εισαγωγές πετρελαίου. Πολλές από τις περιοχές στον κόσμο, που κατέχουν τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου είναι στα χέρια εθνικών κυβερνήσεων των οποίων τα συμφέροντα δεν είναι πάντα ίδια με αυτά της ατζέντα των ΗΠΑ. Όπως χαρακτηριστικά είπε «οι ξένες δυνάμεις δεν έχουν πάντα τα συμφέροντα της Αμερικής στην καρδιά.»

Οκτώ μήνες πριν τον Οσάμα μπιν Λάντεν και τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, ο Μπους και ο **Cheney**¹¹⁰ και το υπουργικό συμβούλιο έψαχναν στρατιωτικές επιλογές για την απομάκρυνση του Σαντάμ Χουσεΐν¹¹¹ από την κυβέρνηση του Ιράκ.

Το γεγονός ότι ο Cheney είδε ως ένα πρόβλημα, το ότι οι κυβερνήσεις ελέγχουν το πετρέλαιο τους, ήταν ιδιαίτερα σημαντικό. Οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν για δεκαετίες προσπαθήσει να διαδραματίσουν έναν πιο μόνιμο ρόλο στην περιφέρεια του Κόλπου. Η ανάγκη για μια ουσιαστική Αμερικανική παρουσία στον Κόλπο υπερέβαινε το ζήτημα του καθεστώτος του Σαντάμ Χουσεΐν.

Η κυβέρνηση Μπους, επίσης, υποστήριξε ότι «ήταν προς τα στρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ να χτίσει τους ισχυρότερους πιθανούς οικονομικούς, πολιτιστικούς και πολιτικούς δεσμούς με τη Γεωργία, «μια χώρα μεταξύ του πετρελαίου της Κασπίας και τις Δυτικές αγορές. Φαίνεται ότι ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό ως μια εικονική κάλυψη για την επίτευξη της ευρύτερης στρατηγικής των ΗΠΑ και των γεωπολιτικών τους στόχους.

¹⁰⁹ Garry Leech, "Crude interventions The US, oil and the new world (dis)order" Zed Books london | new york University of KwaZulu-Natal Press pietermaritzburg SIRD kuala lumpur, pp.1-4

¹¹⁰ William Engdahl "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition William Engdahl 1992,2004, 13.A New Millennium for Oil Geopolitics, 'WHERE THE PRIZE ULTIMATELY LIES' pp248-251

¹¹¹ Alexandre Defay "Η Γεωπολιτική της Εγγύς Ανατολής", 2004, σελ.79-120

Στον απόηχο του πολέμου του Ιράκ, οι αμερικανικές βάσεις είχαν επεκταθεί στο Ουζμπεκιστάν, στο Κυργιστάν και στο Αφγανιστάν. Από στρατιωτική θέση στο Αφγανιστάν, οι αμερικανικές δυνάμεις μπορούσαν να ελέγχουν το μεγαλύτερο μέρος της νότιας Ασίας. Το Πακιστάν ήταν εξαρτημένο από την αμερικανική στρατιωτική πίεση. Το σύνολο του Κόλπου ήταν πλέον ένα προτεκτοράτο του στρατού των ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ, έτσι, θα ήλεγχαν πλέον το πιο απαραίτητο αγαθό για την παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη, το πετρέλαιο. Και αυτό δεν θα ελέγχεται έμμεσα, μέσα από την υποστήριξη των διαφόρων καθεστώτων σε περιοχές του πετρελαίου, αλλά άμεσα, στρατιωτικά.¹¹²

Οι Ηνωμένες Πολιτείες, είτε απευθείας είτε μέσω της Ουάσιγκτον-με βάση τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, όπως το (ΔΝΤ) και η Παγκόσμια Τράπεζα, έχουν παρέμβει οικονομικά στο Νότο μέσω της εφαρμογής των νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων που ανοίγουν τις οικονομίες, και τους πόρους τους, σε πολυεθνικές εταιρείες¹¹³. Η αμερικανική οικονομική παρέμβαση ήταν ιδιαίτερα εμφανής στα πλούσια σε πετρέλαιο έθνη του Καζακστάν, το Αζερμπαϊτζάν, το Ιράκ και την Κολομβία, και στη Βενεζουέλα μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Όμως, δεν ήταν παρά μετά την 9 / 11, όπου οι ΗΠΑ δημιούργησαν και μια σημαντική στρατιωτική παρουσία στην περιοχή. Η κυβέρνηση Μπους, όχι μόνο ανέπτυξε στρατεύματα στο Αφγανιστάν στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, αλλά επίσης δημιούργησε βάσεις στο Ουζμπεκιστάν, το Κυργιστάν και τη Γεωργία, καθώς επίσης, ανέπτυσαν στρατιωτικούς δεσμούς με το Καζακστάν και το Αζερμπαϊτζάν, δύο από τις μεγαλύτερες σε παραγωγή πετρελαίου περιοχές. Η Ουάσιγκτον ακόμη, πίεσε τα Νέα Ανεξάρτητα κράτη για την εφαρμογή νεοφιλελεύθερων οικονομικών πολιτικών κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 και στη συνέχεια, με αφορμή τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας και τη δραματικά αυξημένη στρατιωτική παρουσία αμερικανικών στρατευμάτων στην περιοχή¹¹⁴.¹¹⁵¹¹⁶

---

¹¹² Το ΔΝΤ επίσης, διαδραμάτισε έναν κεντρικό ρόλο, κάνοντας αυτή την ψευδαίσθηση να είναι δυνατή. Ποιος θα τολμούσε μια πρόκληση εναντίον του δολαρίου;

William Engdahl "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition William Engdahl 1992,2004, 12.From the Evil Empire to the Axis of Evil, RUSSIA GETS THE IMF THIRD WORLD CURE, pp 233-237

¹¹³ Από την πλευρά τους, οι πολυεθνικές εταιρείες πετρελαίου δεν βασίστηκαν αποκλειστικά στις αμερικανικές στρατιωτικές επεμβάσεις και το νεοφιλελευθερισμό για τη δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών σε χώρες πλούσιες σε πετρέλαιο, έχουν αναπτύξει τις δικές τους στενούς δεσμούς με διεφθαρμένα και καταπιεστικά καθεστώτα στην Κεντρική Ασία και τη Δυτική Αφρική.

¹¹⁴ ως ουσιαστικό, σκοπό την προστασία και την άνθηση των οικονομικών συμφερόντων των ΗΠΑ, ιδιαίτερα εκείνων που σχετίζονταν με το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο.

¹¹⁵ Garry Leech, "Crude interventions The US, oil and the new world (dis)order" Zed Books london | new york University of KwaZulu-Natal Press pietermaritzburg SIRD kuala lumpur, 2 | Central Asia: the Silk Road strategy, pp.52-56

Ο στόχος των «μεταρρυθμίσεων της αγοράς» του ΔΝΤ της Ουάσιγκτον στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης ήταν να προσπαθήσει να καταστρέψει τους οικονομικούς δεσμούς με τη Μόσχα σε κάθε μέρος της Σοβιετικής Ένωσης, από το Ουζμπεκιστάν¹¹⁷ στο Καζακστάν, από τη Γεωργία προς το Αζερμπαϊτζάν, από την Εσθονία στην Πολωνία, την Βουλγαρία ή την Ουγγαρία!¹¹⁸ Καθώς στα μάτια των 'σχεδιαστών' της Ουάσιγκτον, μια σύγχρονη, ευημερούσα ρωσική βιομηχανική οικονομία, αποτελεί εμπόδιο σε τέτοια 'λεία' πρώτων υλών.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν την αποφασιστικότητα να διαμορφώσουν ένα νέο αιώνα, ευνοϊκό για τις αμερικανικές αρχές και συμφέροντα. Η υψηλή στρατηγική της Αμερικής αποσκοπεί στη διατήρηση και επέκταση αυτής της πλεονεκτικής θέσης και στο μέλλον. Υπάρχουν, ωστόσο, δυνητικά 'ισχυρά κράτη' δυσαρεστημένα από την τρέχουσα κατάσταση και πρόθυμα να την αλλάξουν, εάν αυτό είναι εφικτό.¹¹⁹

Οι Ρώσοι ισχυρίζονται ότι, «Από τη στιγμή που η οικονομία μας ανακτά τη δύναμή της, θα αποκαταστήσει παλιές σχέσεις με την Κεντρική Ασία και τον Νότιο Καύκασο, και την επαναβεβαίωση της σφαίρα επιρροής της στην περιοχή» Ο Πρεσβευτής της Ρωσίας στο Ιράν, Αλέξανδρο Maryason, δήλωσε ότι η μετά-9/11 ανάπτυξη αμερικανικών στρατευμάτων στην περιοχή, είχε λίγο να κάνει με τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας.¹²⁰

Παρά το γεγονός ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είναι το ίδιο μεγάλος καταναλωτής της ρωσικής ενέργειας, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην προώθηση της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης και ενίσχυση της μόχλευσης της ΕΕ με τη Μόσχα. Μια επιτυχημένη στρατηγική για τη νέα πραγματικότητα της ενέργειας στην Ευρασία αποσκοπεί στον περιορισμό της Ρωσίας να αντλεί μονομερές πολιτικό όφελος και τη διασφάλιση σε ασφαλή πρόσβαση στην ενέργεια για όλα τα μέλη της ΕΕ.

---

¹¹⁶ Garry Leech, "Crude interventions The US, oil and the new world (dis)order" Zed Books london | new york University of KwaZulu-Natal Press pietermaritzburg SIRD kuala lumpur, 2 | Central Asia: the Silk Road strategy, pp.64-68

¹¹⁷ Στην Κεντρική Ασία, σχετικά μικρά αποθέματα πετρελαίου του Ουζμπεκιστάν δεν είναι οικονομικά ζωτικής σημασίας για τις Ηνωμένες Πολιτείες, αλλά η χώρα έχει στρατιωτική σημασία για την κυβέρνηση Μπους.

με το Ουζμπεκιστάν, η κυβέρνηση Μπους έγινε συνεργάζεται με ένα από τα πιο καταπιεστικά καθεστώτα του κόσμου.

¹¹⁸ William Engdahl "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition William Engdahl 1992,2004, 12.From the Evil Empire to the Axis of Evil, WASHINGTON REVISITS HALFORD MACKINDER pp.231-245

¹¹⁹ William Engdahl "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition William Engdahl 1992,2004, 13.A New Millennium for Oil Geopolitics, BUSH BRINGS BIG OIL BACK TO WASHINGTON pp.246-255

¹²⁰ Garry Leech, "Crude interventions The US, oil and the new world (dis)order" Zed Books london | new york University of KwaZulu-Natal Press pietermaritzburg SIRD kuala lumpur, 2 | Central Asia: the Silk Road strategy, pp.55

Ο Στρατηγικός στόχος των Ηνωμένων Πολιτειών στη Δυτική Ασία είναι λιγότερο η κατοχή των ενεργειακών πόρων της περιοχής για την ίδια, και περισσότερο το να εμποδίσει αποσταθεροποιητικές τάσεις ανταγωνισμού στην περιοχή μεταξύ των άλλων μεγάλων δυνάμεων!¹²¹!! Βέβαια, πρέπει να προσέξουν οι ΗΠΑ ότι δεν είναι πιθανό να είναι μια ευρεία ευρωπαϊκή στήριξη για μία ευρέως σκληρή πολιτική γραμμή έναντι της Μόσχας.

7.4 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και το ζήτημα της ενέργειας

Οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι η μόνη υπερδύναμη στον κόσμο. Προς το παρόν οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν αντιμετωπίζουν παγκόσμιο αντίπαλο. Η στρατηγική των ΗΠΑ θα πρέπει να στοχεύει στη διατήρηση και επέκταση αυτής της πλεονεκτικής θέσης. Υπάρχουν, ωστόσο, δυνητικά ισχυρά κράτη δυσαρεστημένα με την τρέχουσα κατάσταση και πρόθυμα για αλλαγή αυτής, εάν μπορούν.¹²²

Πολιτικά συμφέροντα της Αμερικής στην Ευρώπη περιλαμβάνουν ενοποιημένα συμφέροντα στο NATO, τη διατήρηση της στενής συνεργασίας και σχέσεις μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και των ευρωπαϊκών χωρών, ατομικά και συλλογικά, καθώς και τη διατήρηση της αμερικανικής επιρροής στην Ευρώπη. Η Εξωτερική ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας μπορεί να έχει αντίκτυπο για θέματα που έχουν σημασία για τη συμμαχία. Δεν υπάρχουν ενδείξεις όμως, ότι η Μόσχα έχει επαρκή δύναμη για την επίτευξη αυτή σήμερα και φαίνεται μάλλον απίθανο η Ρωσία να αναπτύξει τέτοια επιρροή σύντομα.

Η εξωτερική ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας και η ευρύτερη εξωτερική πολιτική της, δεν απειλούν ιδιαίτερα τη στρατιωτική ασφάλεια της Ευρώπης, διατήρηση της οποίας είναι πολύ σημαντική για τις ΗΠΑ, λόγω της συμμαχίας του NATO, κατά την παρούσα στιγμή. Η ρωσική κυβέρνηση δεν έχει προβεί σε σοβαρές στρατιωτικές απειλές εναντίον μελών του NATO και δεν φαίνεται πιθανό να το πράξει στο άμεσο μέλλον.

Η Οικονομική ανάπτυξη της Κίνας δείχνει ότι μπορεί σύντομα να γίνει η επόμενη υπερδύναμη για να αμφισβητήσει σοβαρά την ηγεμονία των ΗΠΑ, πιθανώς εγκαινιάζοντας ένα νέο ψυχρό πόλεμο, κίνητρο όχι από ιδεολογία - αλλά μάλλον από επιθυμία για τον έλεγχο των πόρων του πλανήτη, ιδιαίτερα του πετρελαίου και άλλων ορυκτών. Για να εξασφαλιστεί η πρόσβαση σε μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου στον

---

¹²¹ Jeffrey Mankoff, "Eurasian Energy Security", Council Special Report No. 43 February 2009, pp.5 & Βασίλης Φούσκας, «Ζώνες πολέμου- Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή», 2003

¹²² William Engdahl "A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order" Revised Edition William Engdahl 1992,2004, 13.A New Millennium for Oil Geopolitics, 'THE NEW AMERICAN CENTURY' pp.251

κόσμο, η Ουάσιγκτον διατηρεί στενούς δεσμούς με τα μέλη του ΟΠΕΚ που ελέγχουν περίπου το 40% της παραγωγής πετρελαίου στον κόσμο. Παρόλα αυτά στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο ΟΠΕΚ συχνά απεικονίζεται ως ένα επικίνδυνο καρτέλ με μια αδικαιολόγητη επιρροή στην οικονομία των ΗΠΑ.¹²³

Οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να συνεργαστούν με το ΝΑΤΟ, την ΕΕ, καθώς και με επιμέρους ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ώστε να αναπτύξουν νέες προτάσεις με την Μόσχα, φροντίζοντας να τις καθορίσουν με θετικό τρόπο αποφεύγοντας αλλοιώσεις σε σημαντικά συμφέροντα.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες, ως ο μεγαλύτερος συμμετέχων στο παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα, έχει συμφέρον στην ενίσχυση της παγκόσμιας ενεργειακής ασφάλειας. Αυτό απαιτεί από τις Ηνωμένες Πολιτείες τη δημιουργία πολυμερών, περιφερειακών και διμερών ρυθμίσεων ασφαλείας και την παροχή πετρελαίου που παράγουν τα έθνη με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την κατάρτιση της τεχνολογίας ώστε να μπορούν να προστατευθούν καλύτερα οι προμηθευτές πετρελαίου.

7.5 Σύνοψη

Στο έβδομο κεφάλαιο μελετάται η εξωτερική πολιτική και μέσω αυτής η ενεργειακή πολιτικής της μίας παγκόσμιας δύναμης του 20^{ου} αιώνα, των ΗΠΑ.

Η ενέργεια είναι ένα εργαλείο υψηλής στρατηγικής και σχετίζεται άμεσα με την στρατιωτική ισχύ ενός κράτους. Έτσι ένα τέτοιο εργαλείο δε θα έμνε εκτός του οπτικού πεδίου των ΗΠΑ.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν την αποφασιστικότητα να διαμορφώσουν ένα νέο αιώνα, ευνοϊκό για τις αμερικανικές αρχές και συμφέροντα. Η υψηλή στρατηγική της Αμερικής αποσκοπεί στη διατήρηση και την επέκταση της πλεονεκτικής θέσης που κατέχει για τον 21^ο αιώνα.

Οι ΗΠΑ αποσκοπούν στη διατήρηση της θέσης τους ως τον μοναδικό εγγυητή της παγκόσμιας διαμετακόμισης ενέργειας, και επιδιώκει να φέρει όλες τις οδούς ενεργειακού εφοδιασμού τελικά κάτω από την ομπρέλα της ασφάλειας της.

Μια επιτυχημένη στρατηγική για τη νέα πραγματικότητα της ενέργειας στην Ευρασία αποσκοπεί στον περιορισμό της Ρωσίας στην περιοχή και τη διασφάλιση πρόσβασης σε ενεργειακούς πόρους για όλα τα μέλη της ΕΕ.

---

¹²³ Garry Leech, "Crude interventions The US, oil and the new world (dis)order" Zed Books london | new york University of KwaZulu-Natal Press pietermaritzburg SIRD kuala lumpur, pp.3

Ο Στρατηγικός στόχος των Ηνωμένων Πολιτειών στη Δυτική Ασία είναι λιγότερο η κατοχή των ενεργειακών πόρων της περιοχής για την ίδια, και περισσότερο το να εμποδίσει αποσταθεροποιητικές τάσεις ανταγωνισμού στην περιοχή μεταξύ των άλλων μεγάλων δυνάμεων. Η οικονομική ανάπτυξη της Κίνας δείχνει ότι μπορεί σύντομα να γίνει η επόμενη υπερδύναμη για να αμφισβητήσει σοβαρά την ηγεμονία των ΗΠΑ, και οι ΗΠΑ θα προσπαθήσουν με κάθε τρόπο, να αποτρέψουν αυτό το ενδεχόμενο.

8. Κίνα

8.1 Κινεζική ενεργειακή πολιτική

Ξεκινώντας το 1991 η Κίνα έχει αναδειχθεί ως ένας δυναμικός παράγοντας στην κεντρική Ασία. Η Κίνα έχει μια αποδοτική οικονομία και είναι σήμερα ο τρίτος μεγαλύτερος καταναλωτής πετρελαίου στον κόσμο. Λόγω της μεγάλης διαφοράς που υπάρχει μεταξύ της εγχώριας παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου και της ζήτησης, η Κίνα θα καταστεί όλο και περισσότερο εξαρτωμένη από την εισαγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου. Η Κίνα βλέπει τους ενεργειακούς πόρους της Κασπίας ως πηγή των μελλοντικών προμηθειών της. Μέχρι πρόσφατα η Κίνα θεωρείται η ίδια να είναι ένας παθητικός παρατηρητής του Μεγάλου παιχνιδιού στην κεντρική Ασία, ωστόσο, τώρα βρίσκεται στο επίκεντρο της ενεργειακής πολιτικής της περιοχής αποκτώντας αρκετές συμμετοχές στις αγοραπωλησίες του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Το 1997 η Κίνα και το Καζακστάν υπέγραψαν μια σειρά συμφωνιών για την εκμετάλλευση των αποθεμάτων πετρελαίου του Καζακστάν¹²⁴.

Το περιβάλλον ασφαλείας μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, έχει προσφέρει την ευκαιρία στην Κίνα να επικεντρωθεί στην οικονομική της ανάπτυξη. Η Κίνα είναι ο νεότερος παίκτης στο παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα. Η επέκταση της κινεζικής οικονομίας εξαρτάται άμεσα από την πρόσβαση σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Η επέκταση της επιρροής των ΗΠΑ στη κεντρική Ασία συνιστά άμεση απειλή για την Κίνα. Η Κίνα έχει μεγάλο ενδιαφέρον για την κατασκευή των αγωγών προς τα ανατολικά στο έδαφός της¹²⁵. Σύμφωνα με την κινεζική ρητορική, η παγκόσμια πολιτική είναι σε μεταβατικό στάδιο από ένα διπολικό σε έναν πολυπολικό κόσμο. Παρ'όλα αυτά, Κινέζοι αναλυτές φοβούνται ότι οι ΗΠΑ ως μια εξέχουσα οικονομική, πολιτική και στρατιωτική δύναμη θα μπορούσε να αποτελέσει απειλή για τα συμφέροντα της Κίνας. Οι Κινέζοι έχουν την τάση να βλέπουν τις Ηνωμένες Πολιτείες, ως χώρα ικανή να χειριστεί την παγκόσμια αγορά ενέργειας, υπέρ της, ενάντια στα συμφέροντα της Κίνας.

¹²⁴ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) "Study on energy supply security and Geopolitics", Final Report, January 2004, pp.164-165

¹²⁵ Πρότεινε την Πανασιατική Παγκόσμια Γέφυρα Ενέργειας.

Η Αφρική έχει χαρακτηριστεί ως το «σύνορο του ανταγωνισμού» μεταξύ Κίνας και Ηνωμένων Πολιτειών στους τομείς του πετρελαίου.¹²⁶

Η θεσμοθέτηση των κινεζικών-ρωσικών σχέσεων λειτουργεί καλά και αυτές οι σχέσεις είναι βαθιές με την υποστήριξη της Ρωσίας στις κινεζικές ένοπλες δυνάμεις σε σημαντικό εξοπλισμό εκσυγχρονισμένο. Η Κίνα και η Ρωσία θεωρούν τη διεύρυνση του NATO, την επέκταση των συμφωνιών ασφαλείας με την Ιαπωνία, και τις δραστηριότητες στην κεντρική Ασία, ως προγραμματισμένο κλοιό στη Ευρω-Ασιατική γη, κατά των ρωσικών και κινεζικών συμφερόντων. Αυτό έχει οδηγήσει αυτές σε συνεργασία, τουλάχιστον σε μεσοπρόθεσμη βάση ενάντια στα δυτικά συμφέροντα. Η Κίνα ενδιαφέρεται για τη Ρωσία, ως κύριο παίκτη στην κεντρική Ασία. Σε μια μακροπρόθεσμη προοπτική, όμως, η Κίνα θα μπορούσε να γίνει ένας αντίπαλος με τα ρωσικά συμφέροντα στην κεντρική Ασία CEA¹²⁷, γιατί δεν της είναι ευχάριστη μια ρωσική κυριαρχία.¹²⁸

8.2 Ρεαλιστική και φιλελεύθερη θεωρία- Κίνα

Σύμφωνα με τη ρεαλιστική θεωρία, η αυξανόμενη οικονομική ισχύς της Κίνας αναπόφευκτα θα μετατραπεί σε στρατιωτική δύναμη που, όταν συνδυάζεται με τη δίψα της για πετρέλαιο, θα οδηγήσει σε τάση επέκτασης, και ίσως ακόμη και σε σύγκρουση με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Σύμφωνα με αυτές τις προβλέψεις, η Κίνα θα επιδιώξει να μεγιστοποιήσει τη δύναμη και την επιρροή της σε ολόκληρο τον επόμενο αιώνα, και θα το κάνει με στρατιωτικά μέσα όπου χρειάζεται. Η άνοδος της Κίνας μπορεί να συνοδεύεται από εξισορρόπηση, ίσως από διλήμματα ασφάλειας και αστάθεια. Η αυξανόμενη ζήτηση πετρελαίου της Κίνας, προσθέτει προβλήματα, όπως τον ανταγωνισμό των κρατών της Κεντρικής Ασίας για τον έλεγχο των ενεργειακών πηγών¹²⁹.

Η αυξανόμενη δίψα της Κίνας για πετρέλαιο την θέτει σε διαμάχη με τις Ηνωμένες Πολιτείες στον τρέχοντα αιώνα. Όλες οι προβολές, υποδεικνύουν ότι τόσο η Ινδία όσο και η Κίνα θα χρειαστούν όλο και περισσότερο πετρέλαιο για να τροφοδοτήσουν την άνθηση των οικονομιών τους. Εφιαλτικά φαντάζουν τα σενάρια για τις ΗΠΑ πως θα

¹²⁶ Antonio Marquina "Energy Security Visions from Asia and Europe", Edited by Antonio Marquina Chair in International Security and Cooperation, Complutense University of Madrid, Spain, 2008, 8. Does China Have an 'Energy Diplomacy'? Reflections on China's Energy Security and its International Dimensions, , pp.121-130

¹²⁷ επειδή δεν της αρέσει η ρωσική κυριαρχία σε γενικές γραμμές, και επειδή οι χώρες της κεντρικής Ασίας επιδιώκουν να αποφύγουν την επιρροή της Ρωσίας και θα μπορούσαν να νιώθουν πιο άνετα να κλίνουν προς την Κίνα, η οποία δεν έχει καμία εμφανή πρόθεση μονομερούς κυριαρχίας.

¹²⁸ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) "Study on energy supply security and Geopolitics", Final Report, January 2004, pp.165-166

¹²⁹ Οι χώρες της Κεντρικής Ασίας διεκδικούν πλεονεκτική θέση στην εξαγωγή ενέργειας προς την Κίνα, γιατί αυτό σημαίνει για αυτές αύξηση των εσόδων τους. Οπότε ο ανταγωνισμός για το ποια θα έχει τελικά το μεγαλύτερο κομμάτι της 'πίτας' και τον έλεγχο, είναι έντονος.

υπάρξει έντονη η αύξηση της κινεζικής παρουσίας στον Περσικό Κόλπο και σε άλλες πλούσιες σε φυσικούς πόρους περιοχές, πυροδοτώντας τον ανταγωνισμό και ίσως ακόμη και τη σύγκρουση με τα άλλα κράτη καταναλωτές.¹³⁰

Πολλοί θεωρούν την αύξηση της ζήτησης ενέργειας της Κίνας ως κύριο λόγο για να ανταγωνιστεί με τις υφιστάμενες δυνάμεις για παγκόσμια κυριαρχία, όπως ακριβώς έκανε η Ιαπωνία, όταν ανταγωνιζόταν τις ΗΠΑ για ενέργεια και πόρους, στις αρχές του 1930.¹³¹

Η Αύξηση της ζήτησης ενέργειας στην Κίνα θεωρείται απειλή για την παγκόσμια ειρήνη περισσότερο από τους Αμερικανούς κυρίως, παρά από τους Ευρωπαίους. Οι μεγάλες δυνάμεις που είναι και οι πιο αδηφάγοι καταναλωτές πετρελαίου είναι δύσκολο να συνυπάρξουν ενώ ανταγωνίζονται για πόρους που σπανίζουν.

Ωστόσο, σύμφωνα με τη φιλελεύθερη θεωρία, τα συμφέροντα των καταναλωτών στο θέμα της ενέργειας, δηλώνουν «ευθυγράμμιση πολύ περισσότερο από ό, τι σύγκρουση. Κατά τη διάρκεια της εποχής του μερκαντισμού, τα κράτη συνήθως προσπαθούσαν να ελέγξουν το έδαφος και να κρατήσουν της ζωτικής σημασίας πόρους, μακριά από τα χέρια των δυνητικών εχθρών τους. Σήμερα, υπάρχει το εμπόριο μεταξύ τους για να πάρουν αυτό που θέλουν. Όλα τα κράτη καταναλωτές θέλουν το πετρέλαιο φθηνό. Σε κάθε διαφωνία σε αναφορά με το πετρέλαιο_ είναι πιο πιθανό οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Κίνα να βρεθούν στην ίδια πλευρά αντί να είναι αντικρουόμενες μεταξύ τους. Επιπρόσθετα, από την 9 / 11, οι κινεζικές σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη ASEAN έχουν βελτιωθεί δραματικά. Οι Περιφερειακές τάσεις δείχνουν ότι ο κίνδυνος ενός πολέμου φαίνεται να μειώνεται όσο περνάει ο καιρός.¹³²

Όμως σύμφωνα με την ρεαλιστική άποψη, η αλληλεξάρτηση, δεν εγγυάται πάντα τη συνεργασία, και την παροχή περισσότερων ευκαιριών και κίνητρων για συνεργασία από ότι για σύγκρουση.

Η Κίνα αντιμετωπίζει σοβαρές ανησυχίες για την ενεργειακή της ασφάλεια, τουλάχιστον με την έννοια ότι αντιμετωπίζει και θα αντιμετωπίζει σοβαρές ελλείψεις σε ενέργεια τα επόμενα χρόνια, εκτός αν κάποια αποτελεσματικά μέτρα ληφθούν για να μειώσουν την

---

¹³⁰ Gal Luft and Anne Korin, Editors, "Energy Security Challenges for the 21st Century", A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues, P RAEGER SECURITY INTERNATIONAL, An Imprint of ABC-CLIO LLC, 2009, No Blood for Oil: Why Resource Wars Are Obsolete, Christopher J. Fettweis, pp.73-74

¹³¹ Edited by Michael Wesley "Energy Security in Asia", 2007, 4.China's energy security, Xu Yi-chong pp.42

¹³² Gal Luft and Anne Korin, Editors, "Energy Security Challenges for the 21st Century", A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues, P RAEGER SECURITY INTERNATIONAL, An Imprint of ABC-CLIO LLC, 2009, No Blood for Oil: Why Resource Wars Are Obsolete, Christopher J. Fettweis, pp.73-74

ένταση για ενέργεια, ή βελτιώσουν την οικονομική απόδοση στον τομέα της ενέργειας.¹³³

Οι Κινέζοι ηγέτες αντιλαμβάνονται ότι «η ενέργεια αποτελεί σημαντικό στρατηγικό ζήτημα που αφορά την οικονομική ανάπτυξη της Κίνας, την κοινωνική σταθερότητα και την εθνική ασφάλεια» Έτσι, δίνεται ιδιαίτερη προσοχή τον τελευταίο καιρό από τους Κινέζους στο θέμα της ενέργειας, καθώς η συνεχιζόμενη οικονομική ανάπτυξη μπορεί να απειληθεί από μια ενδεχόμενη έλλειψη ενεργειακού εφοδιασμού.

Η Κίνα, ωστόσο, δεν φαίνεται διατεθειμένη, τουλάχιστον όχι τώρα, να θυσιάσει την εσωτερική της σταθερότητα και το ειρηνικό εξωτερικό της περιβάλλον για να αμφισβητήσει τις μεγαλύτερες εταιρίες ενέργειας, προκειμένου να εξασφαλίσει τον ενεργειακό εφοδιασμό της.

Ό,τι αφορά την ενέργεια και μόνο είναι απίθανο να προκαλέσει διπλωματική ή στρατιωτική αντιπαράθεση. Καθώς, η ενέργεια είναι μόνο ένας από τους πολλούς τομείς στους οποίους η Κίνα δίνει βαρύτητα μέσα στη διαμόρφωση των διεθνών κανόνων. Βέβαια, δεν παύει να είναι μια βασική ανησυχία το εάν και πώς η αύξηση της ενεργειακής ζήτησης στις ανερχόμενες δυνάμεις θα επηρεάσει γεωπολιτικά.¹³⁴

Τελικά, είναι η Κίνα απειλή για την περιφερειακή διεθνή σταθερότητα λόγω της αύξησης της ενεργειακής της ζήτησης; Επιπλέον, βρίσκεται σε άμεσο ανταγωνισμό με τις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου θα μπορούσε να πυροδοτήσει μια σύγκρουση;-

Πράγματι, οι ΗΠΑ με την Κίνα έχουν κάποια αντικρουόμενα συμφέροντα όπως, σχετικά με την ασφάλεια των θαλασσιών διαδρόμων, για τη μεταφορά πετρελαίου, καθώς και αντικρουόμενες εδαφικές διεκδικήσεις στη Θάλασσα της Νότιας και Ανατολικής Κίνας. Επίσης ακολουθούν αντίθετη πολιτική με τις χώρες της Μέσης Ανατολής. Η Κίνα κάνει μια νέα προσέγγιση και οι ΗΠΑ δηλώνουν ότι οι Κινέζοι υποστηρίζουν αδίστακτα κράτη. Τέλος και η σχέση της Κίνας με την Κεντρική Ασία και τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες, προβληματίζουν τις ΗΠΑ. Παρόλα αυτά, θεωρείται μάλλον απίθανο η Κίνα να βρεθεί σε άμεση σύγκρουση με τις μεγάλες δυνάμεις μόνο και μόνο για το θέμα της ενέργειας.

Ο Μετασχηματισμός της στρατιωτικής εστίασής της Κίνας από μια «ηπειρωτική» άμυνα σε μια «περιφερειακή» παράκτιων και θαλάσσιων περιοχών, είναι αποτέλεσμα ενός μεταβαλλόμενου και αβέβαιου στρατηγικού περιβάλλοντος ασφάλειας στην Ασία, και

¹³³ Edited by Michael Wesley "Energy Security in Asia", 2007, 4.China's energy security, Xu Yi-chong pp.42-48

¹³⁴ Edited by Michael Wesley "Energy Security in Asia", 2007, 4.China's energy security, Xu Yi-chong pp.42-47

όχι μια εσωτερική καθοδήγηση για την εξασφάλιση εισαγωγών πετρελαίου ή για περιφερειακή κυριαρχία

Οι Κινέζοι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής έχουν συνειδητοποιήσει ότι υπάρχει πολύς δρόμος να διανύσει η Κίνα για να γίνει ένας σημαντικός παίκτης στο θέμα της ενέργειας και ως εκ τούτου η διατήρηση ενός ειρηνικού εγχώριου και διεθνούς περιβάλλοντος είναι απαραίτητο για την ανάπτυξή της. Έτσι, είναι μάλλον απίθανο η Κίνα να έρθει σε αντιπαράθεση με οποιαδήποτε σημαντική δύναμη για τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων.¹³⁵

8.3 Ενέργεια ως εσωτερικό ζήτημα

Οι Κινέζοι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής δεν δρουν μόνο με βάση την προσαρμογή των πολιτικών στις μεταβαλλόμενες διεθνείς συνθήκες, αλλά και βάση της εξέλιξης των αναγκών της χώρας. Αυτή είναι μια φυσική συνέπεια του αυξανόμενου οικονομικού πολιτικού και στρατιωτικού βάρους της Κίνας, σε παγκόσμια κλίμακα. Η δραματική αύξηση της απαίτησης των Κινεζών για πλούσιες σε ενέργεια ή και σε πόρους, χώρες, είναι μια μόνο διάσταση του νέου παγκόσμιου ακτιβισμού της Κίνας. Ως εκ τούτου υπάρχει ανάγκη να επανεξετάσει τις διπλωματικές της προσπάθειες σε ενεργειακά πλούσιες χώρες ως απλά ένα μέρος της εξελισσόμενης εξωτερικής πολιτικής της Κίνας.

Η ενεργειακή ασφάλεια ωστόσο, τουλάχιστον σήμερα, αποτελεί περισσότερο ένα εσωτερικό πολιτικό πρόβλημα παρά ένα θέμα εξωτερικής πολιτικής για την Κίνα.

Η δημιουργία μιας αποτελεσματικής ολοκληρωμένης κεντρικής αρχής είναι κεντρικής σημασίας για τη μετατροπή των ενεργειακών στρατηγικών σε πολιτικές. Η Κίνα είναι μία από τις λίγες χώρες στον κόσμο που δεν έχει μια εθνική κρατική υπηρεσία συντονισμού της ανάπτυξης της ενέργειας. Στις περισσότερες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, μια εθνική κρατική υπηρεσία είναι υπεύθυνη για την ανάπτυξη εθνικής στρατηγικής για την ενέργεια, την προστασία ενεργειακής ασφάλειας, και την υποστήριξη και το συντονισμό της έρευνας της ενέργειας και της ανάπτυξης.¹³⁶

---

¹³⁵ Edited by Michael Wesley "Energy Security in Asia", 2007, 4.China's energy security, Xu Yi-chong pp.50-55

¹³⁶ Edited by Michael Wesley "Energy Security in Asia", 2007, 4.China's energy security, Xu Yi-chong pp.50

8.4 Σύνοψη

Το όγδοο κεφάλαιο, αφορά την αύξηση των ενεργειακών αναγκών της Κίνας λόγω της ταχείας οικονομικής ανάπτυξης της Κίνας, και πως αυτές της τις ανάγκες θα τις μεταφράσει σε εξωτερική πολιτική.

Η Κίνα είναι ο τρίτος μεγαλύτερος καταναλωτής πετρελαίου στον κόσμο. Η ενέργεια αποτελεί σημαντικό στρατηγικό ζήτημα που αφορά την οικονομική ανάπτυξη της Κίνας, την κοινωνική σταθερότητα και την εθνική ασφάλεια».

Έτσι τίθεται το ερώτημα κατά πόσο η Κίνα θα συστήσει απειλή για τα συμφέροντα των ΗΠΑ και των άλλων μεγάλων δυνάμεων, μέσω της ενεργειακής της πολιτικής και πως θα αντιδράσει αυτή στην προσπάθεια ελέγχου της κεντρικής Ασίας και των πηγών της, από τις ΗΠΑ.

Οι ΗΠΑ και η Κίνα έχουν κάποια αντικρουόμενα συμφέροντα, αλλά θεωρείται μάλλον απίθανο η Κίνα να βρεθεί σε άμεση σύγκρουση με τις μεγάλες δυνάμεις μόνο και μόνο για το θέμα της ενέργειας. Οι Κινέζοι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής δρουν αρκετά με βάση τις εξελίξεις των αναγκών της χώρας και όχι τόσο με βάση την προσαρμογή των πολιτικών τους στις μεταβαλλόμενες διεθνείς συνθήκες, Προς το παρόν για την Κίνα, η ενεργειακή ασφάλεια, αποτελεί περισσότερο ένα εσωτερικό πολιτικό πρόβλημα παρά ένα θέμα εξωτερικής πολιτικής.

9. Μέση Ανατολή- Κεντρική Ασία- Κασπία

9.1.1 Περσικός κόλπος

Η περιοχή του Περσικού Κόλπου κατέχει τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, στο φθηνότερο κόστος παραγωγής, με άμεση πρόσβαση στις παγκόσμιες αγορές. Σε γενικές γραμμές καλά ανεπτυγμένες υποδομές ενέργειας, και πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα. Πράγματι όμως, το μερίδιο του Κόλπου στην παγκόσμια παραγωγή πετρελαίου είναι πολύ χαμηλότερο από το μερίδιο του, σε αποθέματα πετρελαίου στον κόσμο. Με άλλα λόγια, στον Περσικό Κόλπο η περιοχή είναι ελάχιστα αξιοποιημένη¹³⁷, ενώ οι περισσότερες άλλες περιφέρειες, ειδικότερα η Ρωσία, η Βόρεια Θάλασσα, και οι Ηνωμένες Πολιτείες, υφίστανται υπερ εκμετάλλευση.

¹³⁷ η περιοχή της Μέσης Ανατολής αποτελεί μια «κινούμενη άμμο», όπου η αστάθεια, η ανασφάλεια και οι ευκαιριακές συμμαχίες ανάμεσα στα κράτη προκύπτουν για την προώθηση των συγκλιόμενων συμφερόντων τους

Έτσι, ευρέως αναμένεται ότι η παραγωγή πετρελαίου από τον Κόλπο θα αυξηθεί και ο κόσμος θα εξαρτάται περισσότερο από τις προμήθειες πετρελαίου από την περιοχή.¹³⁸

Οι πρώτες δραστηριότητες εξερεύνησης του Περσικού Κόλπου είχαν ως επί το πλείστον επικεντρωθεί στην αναζήτηση για αργό πετρέλαιο και όχι για φυσικό αέριο. Το φυσικό αέριο θεωρήθηκε όχι και τόσο ευπρόσδεκτο υποπροϊόν της παραγωγής αργού πετρελαίου και δεν χρησιμοποιήθηκε. Αυτή η στάση έχει αλλάξει ριζικά από τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Όλοι οι παραγωγοί του Κόλπου έχουν αποδυθεί σε τεράστιες επενδύσεις για την ανάπτυξη του φυσικού αερίου τους. Η περιοχή του Περσικού Κόλπου αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις παγκόσμιες αγορές φυσικού αερίου στο άμεσο μέλλον.¹³⁹

Λαμβάνοντας υπόψη τα γεωλογικά χαρακτηριστικά της, η περιοχή του Περσικού Κόλπου θα συνεχίσει να είναι η κινητήρια δύναμη στην παγκόσμια αγορά πετρελαίου και στην εξασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας.

Η Μέση Ανατολή, χρησιμοποιεί το πετρέλαιο υποστηρίζοντας τη θέση της ως στρατηγική, όχι μόνο επειδή είναι το καύσιμο για την οικονομική ανάπτυξη στον κόσμο, αλλά επίσης επειδή η πρόσβαση και η χρήση του γίνονται όλο και πιο στενά συνδεδεμένα με την εθνική ασφάλεια και την ισχύ.¹⁴⁰ Είναι εμφανής η γεωπολιτική ανάγκη να σφυρηλατηθεί μια πολιτική και εμπορική συνεργασία με τους τρεις μεγαλύτερους κολοσσούς του εφοδιασμού σε αργό πετρέλαιο-τη Σαουδική Αραβία, το Ιράκ και το Ιράν. Το Πετρέλαιο από τη Μέση Ανατολή είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη και της Κίνας. Οι φιλοδοξίες της για τη διπλωματική- κατάσταση της ως υπερδύναμη εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πετρέλαιο της Μέσης Ανατολής. Ωστόσο, η πολιτική αναταραχή στη Μέση Ανατολή είναι ένας ανασταλτικός παράγοντας στη στρατηγική της σκέψης. Παρόλα αυτά, η κυρίαρχη τάση στην περιοχή της Ασίας-Ειρηνικού είναι, μια αυξανόμενη εξάρτηση από το πετρέλαιο της Μέσης Ανατολής.

Ο Περσικός Κόλπος είναι επίσης ένα καλό σημείο εξόδου από το οποίο θα μπορούσε να εξυπηρετηθεί η αγορά της Ασίας. Η διαδρομή αυξάνει την παγκόσμια εμπιστοσύνη εξαιτίας των στενών του Ορμούζ.¹⁴¹

---

¹³⁸ Edited by Michael Wesley, "Energy Security in Asia", 2007, 7. Energy security: Pacific Asia and the Middle East, Gawdat Bahgat, pp.125-127

¹³⁹ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) "Study on energy supply security and Geopolitics", Final Report, January 2004, pp.167

¹⁴⁰ Οι κρατικές εταιρείες πετρελαίου ελέγχουν το σημαντικότερο ποσοστό των μετοχών.

¹⁴¹ Η μεγαλύτερη ποσότητα του παγκόσμιου εμπορίου πετρελαίου μεταφέρεται διεθνώς μέσω πετρελαιοφόρων και αγωγών. Περίπου τα δύο τρίτα του παγκόσμιου εμπορίου πετρελαίου, μεταφέρεται με πλοία, κυρίως από δύο διαδρομές πολύ σημαντικές. Τα στενά του Όρμουζ και τα στενά του Μάλακα, που

Οι Ασιάτες επενδύουν σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο στη Μέση Ανατολή, ενώ στη Μέση Ανατολή εξαγωγείς επενδύουν σε ασιατικές δραστηριότητες.

Βέβαια, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τον Πόλεμο του Κόλπου, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν αναδειχθεί ως η κατ'εξοχήν εξωτερική δύναμη στην περιοχή του Κόλπου. Αυτό έχει βοηθήσει τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους G-7 να αυξήσουν σε σημαντικό βαθμό την ασφάλεια του πετρελαίου. Η θέση των ΗΠΑ στον Κόλπο βοηθά επίσης να αποτραπεί η άνοδος άλλου παγκόσμιου αντίπαλου. Όπως, της Κίνας ή της Ιαπωνίας. Έτσι, σε μια μελλοντική κατάσταση κρίσης μεταξύ των ΗΠΑ και της Κίνας σχετικά με την Ταϊβάν, οι ΗΠΑ μπορούν να ενορχηστρώσουν εμπάργκο εφοδιασμού στην Κίνα από τον Κόλπο, ενώ αυτό θα ήταν απίθανο σε μια παρόμοια κατάσταση που θα προέκυπτε με την Ιαπωνία. Το πετρέλαιο έχει την τάση να διαψεύδει τις προσδοκίες. Το 1940, η ενεργειακή ασφάλεια οδήγησε την Ιαπωνία να καταλάβει τις Ολλανδικές Ανατολικές Ινδίες και να αναλάβει τον έλεγχο των πετρελαιοπηγών. Πράγματι, το εμπάργκο πετρελαίου στις ΗΠΑ ήταν ένας σημαντικός παράγοντας που οδήγησε την Ιαπωνία να επιτεθεί στο Περλ Χάρμπορ, φέρνοντας τις ΗΠΑ στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Κι έτσι κάποιοι αναλυτές βλέπουν στην Κίνα, μια ανερχόμενη δύναμη με μια νέα- εξάρτηση από το πετρέλαιο, που θυμίζει επανάληψη των παλιών εμπειριών, στον 21^ο αιώνα.

Οι αναδυόμενες οικονομικές σχέσεις μεταξύ της Μέσης Ανατολής και της περιοχής της Ασίας-Ειρηνικού έχουν αναδειχθεί σε κεντρική πραγματικότητα στις αγορές ενέργειας παγκοσμίως, κάτι που πράγματι προβληματίζει τις ΗΠΑ και επηρεάζει τις πολιτικές της.¹⁴²

9.1.2 Ιράν¹⁴³

Ο ρόλος του Ιράν στο μέλλον της περιοχής είναι κεντρικός. Η μοναδική γεωγραφική θέση του Ιράν που συνδέει τις χώρες της Κασπίας προς τον Περσικό Κόλπο το καθιστούν μια ελκυστική χώρα διέλευσης για τους αγωγούς στην παγκόσμια αγορά. Η κατασκευή των αγωγών από το έδαφός του θα δώσει δυνατότητες, το Ιράν να αποκτήσει μεγαλύτερη πολιτική επιρροή στην κεντρική Ασία. Μέχρι τώρα η συνεργασία

μεταφέρει πετρέλαιο από τον περσικό κόλπο προς τις Ασιατικές αγορές. Τα στενά του Όρμουζ είναι τα πιο απασχολημένα διεθνώς. Διαχωρίζουν τον περσικό κόλπο δυτικά και τον κόλπο του Ομάν και την Αραβική θάλασσα, ανατολικά. Εφάπτεται με το Ιράν στα βόρεια και με το Ομάν στα νότια. Είναι η μόνη θαλάσσια διαδρομή όπου το πετρέλαιο από το Κουβέιτ, το Ιράκ, το Ιράν, τη Σαουδική Αραβία, το Μπαχρέιν, το Κατάρ και των ΗΑΕ, μπορεί να μεταφερθεί. Vrushal Ghoble 'maritime energy security and hormuz & malacca straits', pp.96-99

¹⁴² Mamdouh G. Salameh* "Quest for Middle East oil: the US versus the Asia-Pacific region"

Energy Policy 31 (2003) 1085–1091

¹⁴³ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) "Study on energy supply security and Geopolitics", Final Report, January 2004, pp.166-169& Paul K. Kerr, "Iran's Nuclear Program: Status", Congressional Research Service, September 18, 2009

στο πλαίσιο του ECO ήταν μάλλον περιορισμένη, λόγω αλληλοσυγκρούσεων με τις σχέσεις του με τις ΗΠΑ, τα οικονομικά προβλήματα, την εσωτερική πολιτική πάλη του και την αποτυχία της διαδικασίας εκδημοκρατισμού. Εάν η πολιτική πίεση στο Ιράν μειωθεί και γίνει πιο ολοκληρωμένη στην παγκόσμια πολιτική δομή, θα γίνει ένας δυναμικός ανταγωνιστής για τη Ρωσία στην CEA. Πράγμα βέβαια που με τα σημερινά δεδομένα, μοιάζει μακρινό.

Ορισμένοι θεωρούν το Ιράν ως την πιο ελκυστική διαδρομή για την εξαγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου από την Κασπία. Το Ιράν είναι η δεύτερη μεγαλύτερη δύναμη στον κόσμο σε αποδεδειγμένα αποθέματα φυσικού αερίου μετά τη Ρωσία και κατατάσσεται πέμπτη σε αποδεδειγμένα αποθέματα πετρελαίου. Είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος παραγωγός πετρελαίου του ΟΠΕΚ. Οι περισσότεροι ΤΝΟC υποστηρίζουν ότι η κατασκευή αγωγών μέσω του Ιράν ή η σύνδεσή με τους ήδη υπάρχοντες αγωγούς στον Περσικό Κόλπο θα ήταν πολύ φθηνότερη από τους προτεινόμενους αγωγούς για διαδρόμους ανατολής-δύσης.

Ο Ενεργός ρόλος του Ιράν στην αγορά πετρελαίου και φυσικού αερίου και το να γίνει ένας ενεργός παίκτης στις διεθνείς υποθέσεις παρεμποδίζεται από μια σειρά προβλημάτων, π.χ. τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν στο Ιράν από τις ΗΠΑ.¹⁴⁴ Η Πολιτική των ευρωπαϊκών χωρών απέναντι στο Ιράν διαφέρει από αυτή των ΗΠΑ. Η Ρωσία, το Αζερμπαϊτζάν, το Καζακστάν και το Τουρκμενιστάν συμφώνησαν ότι η Κασπία Θάλασσα θα πρέπει να διαιρεθεί σε εθνικούς τομείς σε διμερή βάση. Το Ιράν στέκεται μόνο στη θέση του για την οριοθέτηση της Κασπίας Θάλασσας. Βέβαια, το Ιράν και η Ρωσία βλέπουν κοινά συμφέροντα για συνεργασία. Η Ρώσο-ιρανική συμμαχία μπορεί να θεωρηθεί όμως, ως ένα από τα πιο σημαντικά γεωπολιτικά επεισόδια της εποχής μετά του Ψυχρού Πολέμου. Από τον πόλεμο στο Ιράκ, το Ιράν είναι αντιμέτωπο με δύο βασικές περιοχές συγκρούσεων. Η αστάθεια στο Ιράν έχει αποσταθεροποιητικές συνέπειες σε ολόκληρη την περιοχή του Περσικού Κόλπου.¹⁴⁵

9.1.3 Σύνοψη

Η περιοχή του Περσικού Κόλπου κατέχει τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, στο φθηνότερο κόστος παραγωγής, με άμεση πρόσβαση στις

¹⁴⁴ Mamdouh G. Salameh* "Quest for Middle East oil: the US versus the Asia-Pacific region" Energy Policy 31 (2003) 1085–1091&

http://www.nytimes.com/2010/07/15/world/europe/15russia.html?_r=1&

<http://www.trtgreek.com/trtworld/gr/newsDetail.aspx?HaberKodu=781c4b85-8267-4f1c-a690-290878817366&> <http://www.trtgreek.com/trtworld/gr/newsDetail.aspx?HaberKodu=2f5d3b29-ba06-4236-b0e5-7ffd236804ac>

¹⁴⁵ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP), "Study on energy supply security and Geopolitics, Final Report", January 2004, pp. 166-169&

http://www.nytimes.com/2010/07/15/world/europe/15russia.html?_r=1

παγκόσμιες αγορές. Θα συνεχίσει να είναι η κινητήρια δύναμη στην παγκόσμια αγορά πετρελαίου και στην εξασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας.

Η Μέση Ανατολή, χρησιμοποιεί το πετρέλαιο υποστηρίζοντας τη θέση της ως στρατηγική, κι ο λόγος είναι κυρίως, ότι η πρόσβαση και η χρήση του συνδέονται άμεσα με την εθνική ασφάλεια και την ισχύ. Όμως η πολιτική αναταραχή στη Μέση Ανατολή είναι ένας ανασταλτικός παράγοντας στη στρατηγική της συμπεριφορά.

Ο Περσικός Κόλπος είναι επίμαχη περιοχή μεταξύ των κυρίαρχων περιφερειακών δυνάμεων του κόσμου, όπως οι ΗΠΑ¹⁴⁶, ΕΕ, Κίνα, Ιαπωνία. Όμως τα διεθνή προβλήματα όπως η συνεχιζόμενη σύγκρουση του Ισραήλ και των Παλαιστινίων και οι εσωτερικές αναταραχές, προκαλούμενες από εντάσεις μεταξύ των κυβερνήσεων και των αντιφρονούντων κοινωνικών ομάδων, εξακολουθούν να αποσταθεροποιούν την περιοχή και να χαρακτηρίζεται ως «ένθερμη». Ανάλογα με την μελλοντική ισορροπία δυνάμεων εντός και μεταξύ των κυριότερων χωρών της περιοχής, τη Σαουδική Αραβία, το Ιράν και το Ιράκ, η περιφέρεια θα μπορούσε να είναι περισσότερο ή λιγότερο σταθερή.

9.2 Κεντρική Ασία¹⁴⁷

Η ύπαρξη πετρελαίου στην περιοχή της Κασπίας Θάλασσας έχει γίνει γνωστή εδώ και πάνω από χίλια χρόνια. Η πρώτη μεγάλη έκρηξη πετρελαίου, ωστόσο, δεν εμφανίστηκε μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, όταν οι οικογένειες Rothschild και Νόμπελ εγκαταστάθηκαν στην πρωτεύουσα του Αζερμπαϊτζάν, το Μπακού. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, το Αζερμπαϊτζάν ήταν υπεύθυνο για το 50% της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου, εκτοπίζοντας την εταιρεία Standard Oil ως τον μεγαλύτερο παραγωγό ενέργειας στον κόσμο. Αλλά το πετρέλαιο της Κασπίας δεν κυριάρχησε στην παγκόσμια αγορά για καιρό.

Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, οι δημοκρατίες στην περιοχή, που μέχρι τότε ήταν υπό τον έλεγχο της κομμουνιστικής κυβέρνησης της Μόσχας, βρέθηκαν ξαφνικά να είναι ανεξάρτητα έθνη. Οι νέες δημοκρατίες αποτελούνται από το Καζακστάν, το Ουζμπεκιστάν, το Τουρκμενιστάν, το Τατζικιστάν και το Κιργιζιστάν στην Κεντρική Ασία και το Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία και την Αρμενία στον Νότιο Καύκασο.

---

¹⁴⁶ Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τον Πόλεμο του Κόλπου, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν αναδειχθεί ως η κατ'εξοχήν εξωτερική δύναμη στην περιοχή του Κόλπου. Η θέση των ΗΠΑ στον Κόλπο την βοηθά να αποτρέψει την άνοδο άλλου παγκόσμιου αντίπαλου. Όπως, της Κίνας ή της Ιαπωνίας.

¹⁴⁷ Mehdi Parvizi Amineh "Globalization, Geopolitics and energy security in central Eurasia and the Caspian region", hand out of lecture held on June 19 2003, pp.3

Τα Παράκτια κράτη της Κασπίας αποτελούνται από τη Ρωσία, το Καζακστάν, το Τουρκμενιστάν, το Αζερμπαϊτζάν και το Ιράν, τα οποία διεκδικούν περίπου 200 δισεκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου που βρίσκονται κάτω από τη θάλασσα και κατά μήκος των ακτών της.

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, έγινε άμεσα προφανές ότι οι νέες δημοκρατίες είχαν γίνει πιόνια σε ένα νέο πολιτικό παιχνίδι που παίζεται από τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Ρωσία, το Ιράν και την Κίνα. Στην πραγματικότητα, είναι μια νέα εκδοχή του «Μεγάλου Παιχνιδιού», του 19^{ου} αιώνα, έναν αγώνα που διεξάχθηκε μεταξύ της Βρετανίας και της Ρωσίας για τον έλεγχο της πρόσβασης στα πλούτη της Ινδίας. Η νέα εκδοχή, είναι ένα γεωπολιτικό παιχνίδι, για τα τεράστια αποθέματα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου στην Κεντρική Ασία.

Στο νέο μεγάλο παιχνίδι, η περιοχή του Νότιου Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας θα μπορούσαν να παράγουν πετρέλαιο και φυσικό αέριο σε επαρκείς ποσότητες για να μειωθεί η εξάρτηση των ΗΠΑ για ενέργεια, από την περιοχή του Περσικού. Το κίνητρο πίσω από τη νέα αυτή στρατηγική, είναι η μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου από την Κεντρική Ασία και τον Νότιο Καύκασο στις δυτικές αγορές.¹⁴⁸

9.3 Κασπία

Η έντονη διεθνής εστίαση στην περιοχή της Κασπίας προέρχεται από τη γεωπολιτική σημασία της και τη μοναδική της θέση. Η περιοχή της Κασπίας Θάλασσας είναι τοποθετημένη δίπλα στη Ρωσία και την Κίνα και βρίσκεται σε ένα σημαντικό κόμβο μεταξύ της Ευρώπης και της Ασίας. Ο εναέριος χώρος πάνω από την περιοχή χρησιμεύει επίσης ως μια μεγάλη οδός, τόσο για στρατιωτικές όσο και για εμπορικές κινήσεις μεταξύ αυτών των ηπείρων. Όμως, λόγω της περικλειστής φύσης της, οι εξαγωγείς της Κασπίας εξαρτώνται για την κίνηση των ενεργειακών προϊόντων τους από άλλα κράτη. Ο έλεγχος των οδών εξαγωγής των ενεργειακών έργων παρέχει σημαντική επιρροή επί των αποτελεσμάτων της ασφάλειας και της πολιτικής των κρατών της Κασπίας, και ως εκ τούτου γεωστρατηγική δύναμη (Shaffer, 2005). Έτσι, το έντονο ενδιαφέρον για την περιοχή της Κασπίας σε όλη τη δεκαετία του 1990 και η μάχη που έλαβε χώρα για τις διαδρομές των εξαγωγών ήταν περισσότερο για τον καθορισμό του γεωστρατηγικού προσανατολισμού της περιοχής παρά για τον έλεγχο του μικρού όγκου του πετρελαίου και του φυσικού αερίου των μελών της Κασπίας.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Garry Leech, *Crude interventions "The US, oil and the new world (dis)order"*, 2006, 2 | *Central Asia: the Silk Road strategy*, pp.52-89

¹⁴⁹ Brenda Shaffer, *"Caspian energy phase II: Beyond 2005"*, *Energy Policy* 38 (2010) 7209–7215, pp.7209-7210

9.3.1 Από τη σοβιετική διάλυση έως το 2005

Η σοβιετική διάλυση και η επακόλουθη δημιουργία των νέων κρατών δημιούργησε ευκαιρίες και προκάλεσε διεθνή εμπορικό και πολιτικό ενδιαφέρον για την ανάπτυξη του πετρελαίου και του φυσικού αερίου της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Οι χώρες της Κασπίας –το Καζακστάν, το Αζερμπαϊτζάν και το Τουρκμενιστάν, έγιναν εστίες αυτής της προσοχής, λόγω των κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου. Κατά τη σοβιετική περίοδο, οι πόροι πετρελαίου στην περιοχή ήταν σχετικά σε χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης, με τη Μόσχα να δίνει έμφαση στις επενδύσεις σε έργα στην ίδια τη Ρωσία. Στον τομέα του φυσικού αερίου, η Σοβιετική Ένωση επικεντρώθηκε στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής της Κασπίας σε πόρους του Τουρκμενιστάν και του Ουζμπεκιστάν. Εάν χωρίζαμε την πολιτική των χωρών της Κασπίας σε δύο φάσεις, αυτές θα ήταν από την διάλυση της ΕΣΣΔ έως το 2005 και από το 2005 και μετά.

Στην πρώτη φάση η Κασπία διακρίνεται από μια σειρά εξελίξεων, όπως, οι ξένοι επενδυτές διοχέτευσαν τα κεφάλαια τους κυρίως στο Αζερμπαϊτζάν και το Καζακστάν. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των άμεσων επενδύσεων προήλθε από αμερικανικές και ευρωπαϊκές εταιρείες πετρελαίου. Κινεζικές, ρωσικές και άλλες μη δυτικές πετρελαϊκές εταιρείες είχαν τη σαφή μειοψηφία των επενδυτών και των φορέων εκμετάλλευσης των έργων. Οι χώρες της Κασπίας ήταν ιδιαίτερα ελκυστικές για τους επενδυτές. Μια σειρά από παράγοντες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση αυτής της φάσης στην περιοχή της Κασπίας στις ενεργειακές εξελίξεις.

Πρώτον, η περικλειστή γεωγραφία των χωρών-εξαγωγής της Κασπίας, ήταν ένας ιδιαίτερος παράγοντας. Ακόμα οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν πολύ δραστήριες στην περιοχή της Κασπίας και είχαν δεσμευτεί για την προώθηση της ανεξαρτησίας και της ασφάλειας των νέων μετα-σοβιετικών κρατών. Η Ουάσιγκτον θεωρούσε τη δημιουργία νέων έργων ως το μέσο για τη δημιουργία του ανεξάρτητου προσανατολισμού για την ασφάλεια των νέων κρατών μελών και τους δεσμούς με τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη. Η Ρωσία ήταν σχετικά αδύναμη κατά την πρώτη δεκαετία μετά τη σοβιετική διάλυση και διέθετε σχετικά περιορισμένα μέσα και εκείνη τη στιγμή δεν μπορούσε να ματαιώσει τη δημιουργία των νέων έργων. Τα νέα κράτη μέλη είχαν απόλυτη ανάγκη των άμεσων ξένων επενδύσεων, και ως εκ τούτου ήταν πρόθυμα να παράσχουν ευνοϊκούς όρους για τους επενδυτές.

Η περικλειστή γεωγραφία των παραγωγών ενέργειας είχε σημαντικό αντίκτυπο στην εξέλιξη της παραγωγής και των εξαγωγών στην 1η φάση. Τα περικλειστά κράτη τείνουν να έχουν πολύ διαφορετικά πρότυπα παραγωγής και εξαγωγών από αυτά που συνορεύουν με τη θάλασσα, σε τομείς όπως οι διαδρομές των εξαγωγών, την τιμή και

τη διεθνή συμμετοχή. Σε αντίθεση με τα κράτη που συνορεύουν με τη θάλασσα, τα περικλειστά κράτη με τη δημιουργία αγωγών για την εξαγωγή τους εξαρτώνται από τα κράτη διέλευσης για την εξαγωγή των πόρων τους. Έτσι, τα έργα ενέργειας που περιλαμβάνουν εξαγωγείς περικλειστά κράτη, επηρεάζονται πολύ περισσότερο από πολιτικούς παράγοντες και τις σχέσεις τους με τα γειτονικά κράτη και τους στρατηγικούς προσανατολισμούς των περιφερειακών κρατών, από ότι οι ομόλογοί τους δια θαλάσσης. Επιπλέον, το γεγονός ότι για κάθε εξαγωγή, αναγκαία είναι η διαμετακόμιση μέσω άλλων κρατών εισάγει πρόσθετους κινδύνους που καταστούν την επένδυση σε τέτοια έργα λιγότερο ελκυστική. Η εξαγωγή πετρελαίου από περικλειστούς παραγωγούς είναι επίσης πολύ πιο ακριβή από ό, τι από τα κράτη με πρόσβαση στη θάλασσα. Προκειμένου να μετριαστεί η ευάλωτη διαμετακόμιση, τα περικλειστά κράτη ακολουθούν μια πολύπλευρη “multiple pipeline” πολιτική για την παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου της Κασπίας. Κατά τη σοβιετική περίοδο, οι υποδομές της περιοχής συνέδεαν το πετρέλαιο της περιοχής και την παραγωγή φυσικού αερίου ως επί το πλείστον σε ρωσικό έδαφος. Στα πρώτα χρόνια μετά την ανεξαρτησία, τα κράτη της Κασπίας ξεκίνησαν τις εξαγωγές τους μέσω του υφιστάμενου συστήματος, με τη ρωσική επικράτεια. Ωστόσο, τα νέα έργα υποδομής που χτίστηκαν στην Κασπία εξήγαγαν προς ποικίλες κατευθύνσεις, έληξε την αποκλειστικότητα της διαμετακόμισης μέσω της Ρωσίας. Η πολιτική αυτή ήταν πολύ δαπανηρή, αλλά με στόχο να καταστούν τα κράτη λιγότερο ευάλωτα στις ιδιοτροπίες ή αστάθειες ενός και μόνο κράτους διέλευσης.¹⁵⁰

9.3.1.α Καζακστάν

Γεωγραφικά, το Καζακστάν είναι μια ηπειρωτική χώρα. Στο πλαίσιο της πολιτικής “multiple pipeline”, το Καζακστάν στην περίοδο μετά την ανεξαρτησία έκανε την Κοινοπραξία Αγωγού της Κασπίας (CPC). Ο CPC χτίστηκε από το Καζακστάν μέσω του ρωσικού εδάφους, με την έντονη ενθάρρυνση της κυβέρνησης των ΗΠΑ και μεγάλων επενδύσεων από αμερικανικές εταιρείες πετρελαίου. Εγκαινιάστηκε το 2001 με διαμετακόμιση από το ρωσικό έδαφος, καταλήγοντας στο λιμάνι της Μαύρης Θάλασσας της Ρωσίας το Νοβοροσίσκ. Το Καζακστάν εξάγει επίσης πετρέλαιο προς τη Ρωσία με απευθείας αγωγό σύνδεσης με το ρωσικό αγωγό (Atyrau-Samara). Όμως, έχτισε επίσης έναν μικρότερο προς την Κίνα (Atasu Alashankou) που άρχισε να λειτουργεί στα τέλη του 2005. Επιπλέον, το Καζακστάν έχει προμηθεύσει πετρέλαιο στις επαρχίες βόρεια του Ιράν. Μεταφέρει πετρέλαιο και, μέσω του αγωγού Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν (BTC). Εξάγει επίσης πετρέλαιο από το λιμάνι Μπατούμι της

¹⁵⁰ Brenda Shaffer, “Caspian energy phase II: Beyond 2005”, Energy Policy 38 (2010) 7209–7215, pp.7209-7212

Γεωργίας, σε όλη την Κασπία και στη συνέχεια, με τρένο σε όλη την περιοχή του Καυκάσου.¹⁵¹

9.3.1.β Αζερμπαϊτζάν

Το Αζερμπαϊτζάν έχει επίσης προωθήσει μια "πολλαπλών αγωγών" πολιτική στη μετασοβιετική περίοδο. Όπως δήλωσε ο υπουργός Εξωτερικών του Αζερμπαϊτζάν κ. Elmar Mammadyarov το 2009, "το κύριο χαρακτηριστικό των εξαγωγών ενέργειας μας είναι η διαφοροποίηση". Εξήγησε ότι για τη μεταφορά τόσο μεγάλων ποσοτήτων πετρελαίου, θα ήταν επικίνδυνο να χρησιμοποιηθεί μόνο μία διαδρομή, αφού ακόμη και κάτω από ιδανικές συνθήκες, είναι δύσκολο να αποκλείσει οποιοδήποτε απρόοπτο. Ως εκ τούτου χρειάζονται εναλλακτικές διαδρομές.

Στις αρχές του 1990 αποφάσισε για την κατασκευή αγωγού Ανατολής-Δύσης, τον κεντρικό αγωγό εξαγωγής πετρελαίου Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν που άρχισε να λειτουργεί το 2005. Η επιλογή αυτής της διαδρομής ήταν έντονα επηρεασμένη από την αντίληψη του Μπακού ότι η Γεωργία και η Τουρκία θα είναι τα πιο αξιόπιστα κράτη διέλευσης που θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει. Στο πλαίσιο της πολιτικής των πολλαπλών αγωγών, το Μπακού συνεχίζει επίσης να διατηρεί και να εξάγει μέρος του πετρελαίου από τη Ρωσία μέσω μιας βόρειας διαδρομής (Μπακού-Νοβοροσίσκ). Επιπλέον, διατηρεί αγωγό προς το γεωργιανό λιμάνι της Μαύρης Θάλασσας της Supsa (Δυτική πετρελαιαγωγό εξαγωγής διαδρομής) και εξαγωγές μικρών ποσοτήτων πετρελαίου μεταφέρονται σιδηροδρομικώς μέσω του γεωργιανού λιμανιού του Μπατούμι. Κατά τη διάρκεια του Ρωσό-Γεωργίνου πολέμου, το 2008, ο BTC δεν λειτουργούσε, και το Μπακού αύξησε σημαντικά την ποσότητα του πετρελαίου που εξαγόταν μέσω του Ιράν. Το 2005, άρχισε να λειτουργεί το πρώτο μεγάλο έργο του Αζερμπαϊτζάν. Ο αγωγός φυσικού αερίου (SCP), είναι γνωστός ως το Μπακού-Τιφλίδα-Ερζουρούμ και τρέχει παράλληλα με τον BTC. Στο Ερζουρούμ, το φυσικό αέριο τροφοδοτεί το τουρκικό δίκτυο διανομής φυσικού αερίου. Πριν το Καζακστάν και το Αζερμπαϊτζάν αποφασίσουν την κύρια εξαγωγική τους πολιτική για τις διαδρομές των αγωγών, πολλά ενδιαφερόμενα μέρη απασχόλησαν, όπως: η Ρωσία, το Ιράν, η Τουρκία και οι Ηνωμένες Πολιτείες. Το ενδιαφέρον των χωρών αυτών προήλθε περισσότερο από στρατηγικούς παρά από οικονομικούς λόγους. Κατά την περίοδο αυτή, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν πολύ δραστήριες στην περιοχή της Κασπίας. Η Ουάσιγκτον θεωρεί την περιοχή σημαντικής στρατηγικής σημασίας και ήθελε να θέσει όρους που θα εδραιώσει τη σύνδεσή της με τα νέα κράτη της περιοχής. Ομοίως, η

¹⁵¹ Garry Leech, Crude interventions "The US, oil and the new world (dis)order", 2006, 2 | Central Asia: the Silk Road strategy, pp.52-89 & Energy Policy 38 (2010) 7209-7215, "Caspian energy phase II: Beyond 2005", Brenda Shaffer, pp.7211

Ρωσία και το Ιράν προσπάθησαν να χρησιμεύσουν ως κράτη διέλευσης, προκειμένου να έχουν ένα μοχλό για να επηρεάσουν τον στρατηγικό προσανατολισμό της περιοχής.

Ο Πρόεδρος του Αζερμπαϊτζάν Heydar Aliyev δήλωσε ρητά ότι στρατηγικοί, και εμπορικοί παράγοντες θα καθορίσουν τη διαδρομή των αγωγών της χώρας του (Aliyev, 1995). Εκτός από την εξαγωγή μέσα από τη Γεωργία και την Τουρκία ως το πιο σταθερό διάδρομο διέλευσης, το Μπακού πιστεύει ότι με την επιλογή του διαδρόμου Ανατολής-Δύσης, θα μπορούσε να βελτιώσει τους δεσμούς του με τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη. Επιπλέον, η ηγεσία του Αζερμπαϊτζάν πίστευε ότι μέσω της δημιουργίας έργων εντός των οποίων οι δυτικές εταιρείες πετρελαίου θα διατηρούν τη δεσπόζουσα θέση και στην οποία οι πόροι ενέργειας θα ρέουν προς τις δυτικές αγορές, η Ουάσιγκτον και οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις θα δώσουν κίνητρα για να επιτευχθεί σταθερότητα στην περιοχή του Καυκάσου και έτσι θα βοηθήσουν για την επίλυση της σύγκρουσης Ναγκόρνο-Karabagh¹⁵².

9.3.2 Μετά το 2005

Η έμφαση κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης δόθηκε στην παραγωγή και εξαγωγή του πετρελαίου, ενώ στην επόμενη, επικεντρώθηκε στο φυσικό αέριο.

Υπήρξαν μια σειρά από σημαντικές αλλαγές στους παράγοντες που επηρέασαν την πολιτική των κρατών της περιοχής μετά το 2005. Πρώτα απ' όλα, η δραστηριότητα και το ενδιαφέρον για την περιοχή των διαφόρων παγκόσμιων και περιφερειακών δυνάμεων-οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ρωσία, η Κίνα, το Ιράν και η Τουρκία-έχει αλλάξει σημαντικά από την πρώτη φάση.

Η κυβέρνηση Ομπάμα δεν είχε δείξει μεγάλο ενδιαφέρον για την περιοχή της Κασπίας, με εξαίρεση το στρατιωτικό ζήτημα, και τα δικαιώματα πτήσης στο Αφγανιστάν, καθώς και την προώθηση του ανοίγματος των συνόρων μεταξύ Τουρκίας και Αρμενίας. Επιπρόσθετα, η Ουάσιγκτον άφησε την πρεσβεία της στο Μπακού, χωρίς πρεσβευτή για περισσότερο από το πρώτο εξάμηνο της διοίκησης Ομπάμα. Επιπλέον, η Ουάσιγκτον επικέντρωσε τις προσπάθειές της στη βελτίωση των σχέσεων της με τη Μόσχα και θέλησε να αποτρέψει πολιτικές αντιπαραθέσεις με τη Ρωσία στην περιοχή της Κασπίας. Σε αντίθεση με την προηγούμενη φάση, στη φάση αυτή τα κράτη της περιοχής είναι πολύ πιο επιφυλακτικά σχετικά με το επίπεδο εμπλοκής της Ουάσιγκτον

¹⁵² Από την ανεξαρτησία του, το Αζερμπαϊτζάν έχει εμπλακεί σε μια σύγκρουση με την Αρμενία, με επίκεντρο τον έλεγχο της περιοχής Ναγκόρνο-Karabagh, και η επίλυση αυτής της σύγκρουσης έχει αποτελέσει σημαντικό χαρακτηριστικό της εθνικής ασφάλειας του κράτους και της εξωτερικής πολιτικής αυτού από την ανεξαρτησία του. Garry Leech, *Crude interventions "The US, oil and the new world (dis)order"*, 2006, 2 | *Central Asia: the Silk Road strategy*, pp.52-89 & *Energy Policy* 38 (2010) 7209-7215, "Caspian energy phase II: Beyond 2005", Brenda Shaffer, pp.7211-7212

μακροπρόθεσμα στην περιοχή. Και η Ρωσία είναι πολύ πιο δυνατή και πολύ πιο δυναμική στην προώθηση των συμφερόντων της στην περιοχή της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και συγκεκριμένα την περιοχή της Κασπίας. Τέλος, η Κίνα είναι πλέον, έτοιμη να διαδραματίσει έναν πιο ενεργό ρόλο στην περιοχή.

Κατά την πρώτη φάση, η Ουάσιγκτον μπλόκαρε τη συμμετοχή των κινεζικών εταιρειών σε μια σειρά μεγάλων έργων της περιοχής. Στη δεύτερη φάση, δεν είναι πιθανό ότι η Ουάσιγκτον έχει τη θέληση ή την ικανότητα να μπλοκάρει κινεζικές εταιρείες. Επίσης οι Κινέζοι είναι πρόθυμοι να πληρώσουν υψηλές τιμές για να πάρουν μια ουσιαστική συμμετοχή στην παραγωγή και την εξαγωγή της ενέργειας της Κασπίας. Το Ιράν έχει λιγότερους μοχλούς για να επηρεάσει τις εξελίξεις στην περιοχή. Και η Τουρκία δεν θεωρείται πλέον από τα κράτη της περιοχής, ως μια χώρα άμεσα συγχρονισμένη με την Ουάσιγκτον. Επιπλέον, το Μπακού και η Τιφλίδα είναι πολύ πιο επιφυλακτικές στις απόψεις τους σχετικά με τον καταμερισμό της στρατηγικής εταιρικής σχέσης με την Άγκυρα στην περιοχή. Σε αντίθεση με την πρώτη φάση, η Ευρωπαϊκή Ένωση και μια σειρά από κράτη μέλη της ενδιαφέρονται πολύ περισσότερο για την περιοχή της Κασπίας και την προώθηση των εισαγωγών φυσικού αερίου της Κασπίας. Ως μέρος της εγκρίθηκε πρόσφατα πακέτο τόνωσης των οικονομιών της, και η ΕΕ προέβη σε δέσμευση για τη χρηματοδότηση του προτεινόμενου έργου Nabucco, προκειμένου να αυξήσει τις πιθανότητες υλοποίησης του (Ευρωπαϊκή Ένωση, Μάρτιος 2010). Μια δεύτερη αλλαγή από την πρώτη φάση είναι ότι τα κράτη της περιοχής δεν έχουν πλέον απόλυτη ανάγκη των άμεσων ξένων επενδύσεων. Έτσι, στη δεύτερη φάση των εξαγωγέων μπορεί να αναμένεται να επιλέξουν νέα έργα πολύ πιο επιλεκτικά και θα προσπαθήσουν για ένα μεγαλύτερο μερίδιο των αποδόσεων για τις κυβερνήσεις τους. Συγκεκριμένα, η οικονομία του Αζερμπαϊτζάν μπορεί σήμερα να απορροφήσει επιπλέον έσοδα από τις εξαγωγές ενέργειας και, συνεπώς, το Μπακού θα περιμένει για τις βέλτιστες συνθήκες πριν από τη σύναψη νέων συμφωνιών. Έτσι, το Αζερμπαϊτζάν μπορεί να καθυστερήσει την ανάπτυξη ορισμένων έργων παραγωγής, όπως αυτό του φυσικού αερίου, Σαχ-Ντενίζ δύο.

Τον Αύγουστο του 2008, ο πόλεμος μεταξύ Ρωσίας και Γεωργίας ήταν ένα σημαντικό ορόσημο για την περιοχή που επηρέασε τα αποτελέσματα της νέας φάσης της ανάπτυξης της ενέργειας στην Κασπία. Από τον πόλεμο, πολλά από τα κράτη της περιοχής και πιθανοί εμπορικοί επενδυτές βλέπουν τη διαμετακόμιση ενέργειας μέσω της Γεωργίας ως άκρως επικίνδυνη και αντιλαμβάνονται ότι η Ρωσία μπορεί να αποσταθεροποιήσει εύκολα το γεωργιανό έδαφος. Τέλος, η μελλοντική ζήτηση και οι τάσεις των τιμών του φυσικού αερίου της περιοχής είναι αρκετά αβέβαιες και θα επηρεάσουν το ρυθμό της ανάπτυξης και το εμπορικό ενδιαφέρον για τα νέα έργα

φυσικού αερίου. Η αβεβαιότητα αυτή απορρέει ειδικά από την έλλειψη σαφήνειας σχετικά με τις μελλοντικές οικονομικές τάσεις στις κύριες αγορές κατανάλωσης για το φυσικό αέριο της Κασπίας-Ευρώπης και την Κίνα.¹⁵³

Έτσι από το 2005 εμφανίζονται οι εξής τάσεις:(1) η μοναδική περικλειστη γεωγραφία της περιοχής της Κασπίας θα συνεχίσει να ασκεί σημαντική επιρροή επί των εξελίξεων στην περιοχή και κατά συνέπεια οι εξαγωγείς θα συνεχίσουν να προωθούν πολιτικές 'πολλαπλών αγωγών'.(2) πολιτικά κριτήρια θα συνεχίσουν να επηρεάζουν τις αποφάσεις για την παραγωγή ενέργειας και τα έργα των εξαγωγών της Κασπίας. Ωστόσο, σε δεύτερη φάση, αυτές οι πολιτικές σκοπιμότητες θα παράγουν διαφορετικά αποτελέσματα από την πρώτη φάση.(3) Η Ρωσία και η Τουρκία φαίνεται να μην είναι πλέον διατεθειμένες να χρησιμεύσουν ως τα κράτη διέλευσης, αλλά επιδιώκουν να αγοράζουν και να μεταπωλούν τους ενεργειακούς πόρους της Κασπίας οι ίδιοι για τους καταναλωτές.(4) οι παραγωγοί της Κασπίας θα απαιτήσουν μεγαλύτερο μερίδιο και πιο σημαντικό ρόλο για τις τοπικές εταιρείες και το λαό τους.

Κατά τη συνεδρίαση του 2010 του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ στο Νταβός, ο Πρόεδρος του Αζερμπαϊτζάν Ιλχάμ Αλίεφ δήλωσε ότι "το Αζερμπαϊτζάν μπορεί να εξάγει αέριο σε τέσσερις κατευθύνσεις: την Τουρκία, τη Γεωργία, το Ιράν και τη Ρωσία". Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής, το Αζερμπαϊτζάν έχει υπογράψει μια συμφωνία προμήθειας φυσικού αερίου με την Gazprom της Ρωσίας έτσι, ανοίγει την πόρτα για να επεκτείνει τις εξαγωγές προς τη Ρωσία. (Mammadyarov, 2010). Αν οι ποσότητες φυσικού αερίου είναι επαρκείς, το Μπακού, θα προσπαθήσει να αυξήσει τις εξαγωγές του σε πολλαπλές κατευθύνσεις. Έτσι, εκτός από την αύξηση των πωλήσεων στη Ρωσία, το Μπακού θα προσπαθήσει να αυξήσει τις εξαγωγές του σε άλλες αγορές, όπως την Γεωργία-την Τουρκία και μετά σε νέες αγορές στην Ευρώπη, όπως είχε οραματιστεί από το έργο Τουρκία-Ελλάδα-Ιταλία και το προτεινόμενο σχέδιο Nabucco.

Στη δεύτερη φάση της Κασπίας, το Καζακστάν θα προσπαθήσει να ενισχύσει τις εξαγωγές του προς τα δυτικά με το Αζερμπαϊτζάν, καθώς και προς νότο με την Κίνα, προκειμένου να ενισχυθεί η πολιτική πολλαπλών αγωγών. Σε πρώτη φάση, το Καζακστάν δεν προώθησε σημαντικά την ανάπτυξη ή την εξαγωγή φυσικού αερίου, αλλά στη δεύτερη φάση το κάνει. Την ίδια στιγμή, αποδεδειγμένα αποθέματα πετρελαίου του Καζακστάν αυξάνονται με γοργούς ρυθμούς και θα αυξήσει σημαντικά τις εξαγωγές του σε πετρέλαιο τα επόμενα χρόνια.

---

¹⁵³ Brenda Shaffer, , "Caspian energy phase II: Beyond 2005", Energy Policy 38 (2010) 7209–7215, pp.7212-7213

Σε αντίθεση με το Αζερμπαϊτζάν και το Καζακστάν, το Τουρκμενιστάν δεν κατάφερε στο πρώτο στάδιο την οικοδόμηση ριζικά νέων μεγάλων έργων παραγωγής και συνέχισε την εξαγωγή φυσικού αερίου, κυρίως στη Ρωσία, με μικρότερες ποσότητες να κινούνται προς το νότο για το Ιράν. Η Εξαγωγή προς τη Ρωσία ήταν προβληματική για το Τουρκμενιστάν από την άποψη τόσο των τιμών όσο και των προσπαθειών της Ρωσίας για τον έλεγχο των πολιτικών του Ashkhabad¹⁵⁴. Πλέον, το Τουρκμενιστάν χτίζει μια σημαντική εξαγωγή μέσω αγωγού της Κεντρικής Ασίας και τους γείτονές του στην Κίνα. Ωστόσο, δεν είναι σαφές ότι όταν φτάσουν στα όρια, η Μόσχα θα επιτρέψει την διεξαγωγή αυτής της πολιτικής.

Ωστόσο, εγκαινιάστηκε τον Δεκέμβριο του 2009 ο αγωγός φυσικού αερίου Τουρκμενιστάν-Κίνας. Ο αγωγός αυτός έχει οριστεί για την παροχή 30 έως 40 bcm ετησίως φυσικού αερίου. Ο αγωγός αυτός περνάει το Ουζμπεκιστάν και το Καζακστάν και προορίζεται για εξαγωγή φυσικού αερίου από αυτά τα κράτη. Στα τρέχοντα επίπεδα παραγωγής, το Τουρκμενιστάν μπορεί να μην είναι σε θέση να ανταποκριθεί στα προηγούμενα επίπεδα της προσφοράς του προς τη Ρωσία και τις νέες δεσμεύσεις των εξαγωγών προς την Κίνα. Η Ρωσία εξαρτάται από την προμήθεια του Τουρκμενιστάν, προκειμένου να ανταποκριθεί στις δεσμεύσεις των εξαγωγών της προς την Ευρώπη και έχει ως στόχο να αποτρέψει το Τουρκμενιστάν από τη διαφοροποίηση των εξαγωγών του μειώνοντας την εξάρτησή του από τη Ρωσία.¹⁵⁵

9.3.3 Συμπερασματικά

Μέσα από τις πολιτικές των κρατών της Κασπίας γίνεται ορατό ότι τα διεθνή σχέδια των εξαγωγών ενέργειας σπάνια οδηγούνται από αμιγώς εμπορικές εκτιμήσεις. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για σχέδια που αφορούν τα κράτη διέλευσης. Ακόμη και οι ίδιες οι εμπορικές εκτιμήσεις σε μεγάλο βαθμό επηρεάζονται από τις πολιτικές σχέσεις και τους προσανατολισμούς, επειδή επηρεάζουν το επίπεδο κινδύνου ενός έργου. Έτσι, είναι απαραίτητη η μελέτη των πολιτικών στόχων των διαφόρων εμπλεκόμενων παραγόντων, ώστε να αξιολογείται σωστά ότι οι πιθανότητες μιας συγκεκριμένης επιλογής έργου θα υλοποιηθεί.

Ταυτόχρονα, οι αγωγοί ενέργειας έχουν πολύ περιορισμένη ικανότητά να επιτύχουν πολιτικούς στόχους. Μέχρι σήμερα, δεν υπάρχουν αγωγοί ειρήνης (Shaffer, 2009), παρά τις προσπάθειες από διάφορες κυβερνήσεις για την προώθησή τους. Επιπλέον,

¹⁵⁴ Το σημερινό πολιτικό περιβάλλον στο Τουρκμενιστάν, χαρακτηρίζεται από την μετα-Turkmenbashi κυβέρνηση υπό την προεδρία Berdimuhamedov, ο οποίος είναι πιστός στη Ρωσία, αλλά και πρόθυμος για μια πιο ανοιχτή πολιτική στις ΑΞΕ.

¹⁵⁵ Brenda Shaffer, "Caspian energy phase II: Beyond 2005", Energy Policy 38 (2010) 7209–7215, pp.7213-7214

το Αζερμπαϊτζάν στην Κασπία έμαθε στην πρώτη φάση ότι η δημιουργία των μεγάλων εξαγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου από το έδαφός της, πολλών από τους οποίους παρέχονται στις ευρωπαϊκές αγορές, δεν κατόρθωσαν την επίτευξη μιας ισχυρής σχέσης με τα δυτικά συμφέροντα ή δυνατότητες για την επίλυση στο πρόβλημα Ναγκόρνο-Καραμπάχ, καθώς και ούτε μια ισχυρή δέσμευση για την ασφάλεια του Αζερμπαϊτζάν και της Γεωργίας, ως κράτη κράτη διέλευσης των αγωγών. Έτσι στη δεύτερη φάση, διάφορα σχέδια που προωθούνται για την εξαγωγή του πλούτου της ενέργειας από την περιοχή, όπως το έργο του αγωγού Nabucco, είναι ακόμα μόνο στα χαρτιά και πολύ πριν από το να πραγματοποιηθούν. Ακόμα και τα έργα που είναι υπό κατασκευή και έχουν εγκαινιαστεί, όπως ο αγωγός φυσικού αερίου, Τουρκμενιστάν-Κίνας, φέρουν μαζί τους μια σειρά από ερωτήματα σχετικά με τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά του εφοδιασμού τους.

Η παραγωγή και εξαγωγή ενέργειας από την Κασπία είναι σχετικά ακριβή και πολιτικά και νομικά περίπλοκη. Ένας αριθμός λόγων μπορεί να ανατρέψει την κατεύθυνση της ανάπτυξης του επόμενου σταδίου της ενεργειακής ανάπτυξης της Κασπίας. Πρώτον, η επιβεβαίωση μεγάλων ποσοτήτων αερίου στην Ευρώπη και την Κίνα θα μειώσει ουσιαστικά το επίπεδο της ζήτησης για την εισαγωγή του φυσικού αερίου της Κασπίας. Δεύτερον, ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης στις δύο αυτές αγορές θα επηρεάσουν σημαντικά τη ζήτηση για φυσικό αέριο της Κασπίας. Τρίτον, η γενική κατάσταση της παγκόσμιας οικονομίας θα επηρεάσει την κατάσταση των επενδύσεων σε νέα παραγωγή και εξαγωγή έργων. Τέταρτων, σοβαρές προσπάθειες σε παγκόσμιο επίπεδο για το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής θα οδηγήσει σε αύξηση της ζήτησης για φυσικό αέριο, το οποίο μπορεί να επηρεάσει τη ζήτηση για το Αέριο της Κασπίας και, ενδεχομένως, τη μείωση της ζήτησης για πετρέλαιο. Επιπλέον, το σχετικό επίπεδο ισχύος και το ενδιαφέρον μιας σειράς συμφερόντων επηρεάζουν την περιοχή της Κασπίας όπως τις ΗΠΑ, την Τουρκία, το Ιράν και τη Ρωσία. Για παράδειγμα, η Ρωσία είναι σαφώς πολύ πιο ισχυρή και δυναμική στην τρέχουσα περίοδο. Ωστόσο, εάν οι τιμές του πετρελαίου εξακολουθούν να είναι μέτριες, η Μόσχα θα έχει και πάλι μια πιο περιορισμένη οικονομική βάση για μια δυναμική εξωτερική πολιτική στην περιοχή και μπορεί να ακολουθήσει μέτριες πολιτικές για άλλη μια φορά. Επιπλέον, οι συμμαχίες της Τουρκίας στην περιοχή, είναι σε μετάβαση. Επιπλέον, ένα σημαντικό ερωτηματικό στέκεται πάνω από την αστάθεια του Ιράν και τις πολιτικές του. Αν υπήρχε μια σημαντική αλλαγή στο καθεστώς του Ιράν, αυτό θα μπορούσε να ανοίξει το Ιράν στις ξένες επενδύσεις και τον ανταγωνισμό στην Κασπία. Η μελλοντική σχετική ισχύς αυτών των κρατών, οι μεταξύ τους σχέσεις και η εσωτερική σταθερότητα αυτών, θα έχει

σημαντικό αντίκτυπο στα αποτελέσματα της δεύτερης φάσης των εξαγωγών ενέργειας της Κασπίας.¹⁵⁶

---

¹⁵⁶ Brenda Shaffer, "Caspian energy phase II: Beyond 2005", *Energy Policy* 38 (2010) 7209–7215", pp.7215

10 ΑΓΩΓΟΙ – CASE STUDIES

10.1 Προβλήματα που προκύπτουν επί των αγωγών

Περιπτωσιολογικά 3 αγωγοί¹⁵⁷

Στο ζήτημα της ενέργειας, γεωπολιτικοί¹⁵⁸ παράγοντες αποκτούν μεγαλύτερη σημασία, απ' ό,τι στο παρελθόν, κυρίως στον κόσμο του πετρελαίου. Μάλιστα η ιστορία δείχνει ότι πολλοί πόλεμοι προκλήθηκαν στην αναζήτηση πετρελαϊκών πόρων.

Η μεταφορά πετρελαίου και φυσικού αερίου γίνεται ως επί το πλείστον με αγωγούς ή πλοία. Το φυσικό αέριο προσφέρει ένα καλό υποκατάστατο του πετρελαίου καθώς σχεδόν το 70% των διασυνοριακών συναλλαγών γίνεται μέσω δικτύου αγωγών. Επίσης, ο όγκος του φυσικού αερίου που διακινείται με τη μορφή υγροποιημένου φυσικού αερίου αυξάνεται συνεχώς. Ενώ η μεταφορά μέσω θαλάσσης παρουσιάζει προβλήματα ασφάλειας¹⁵⁹.

Μεταφορές από έναν διασυνοριακό αγωγό¹⁶⁰ Ένας διασυνοριακός αγωγός βρίσκεται αντιμέτωπος με μια σειρά από προβλήματα πολύ πιο περίπλοκα από ό,τι οι θαλάσσιες μεταφορές.(1) Η διαθεσιμότητα πετρελαίου ή φυσικού αερίου για να δικαιολογηθεί η κατασκευή ενός αγωγού(2) Η διαθεσιμότητα ζήτησης πετρελαίου ή φυσικού αερίου για να δικαιολογήσει την κατασκευή ενός αγωγού(3) Η ισχυρή πολιτική βούληση για την προώθηση της κατασκευής του αγωγού,(4) Υποστήριξη από τις χώρες διαμετακόμισης και τις τοπικές αρχές / κοινότητες,(5) Η διαθεσιμότητα κεφαλαίου και χρηματοδότησης για τη στήριξη επενδύσεων,(6) Η προϋπόθεση

¹⁵⁷ Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines", European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007

¹⁵⁸ Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική- παρελθόν, παρόν και μέλλον», 2002

¹⁵⁹ Τα στενά του Ορμούζ έχουν τη μεγαλύτερη ροή πετρελαίου από τον Περσικό Κόλπο στη διεθνή αγορά και τα δεξαμενόπλοια είναι αδύνατον να μπλοκάρουν να περάσουν μέσω αυτής της διαδρομής. Ανησυχία ασφάλειας είναι ιδιαίτερα σοβαρή στα Στενά του Μάλακα, όπου τα περισσότερα από τα πετρελαιοφόρα και τα πλοία μεταφοράς LNG από τη Μέση Ανατολή και την Αφρική περνούν, για να περάσουν από την Ανατολική Ασία. Για παράδειγμα, σχεδόν το 90% των ιαπωνικών εισαγωγών πετρελαίου και περίπου το 80% των κινεζικών εισαγωγών πετρελαίου μεταφέρονται μέσα από αυτό το στενό. Έτσι υπάρχει συμφόρηση με τη διέλευση περίπου 180 πλοίων (πάνω από 300 τόνοι) ανά ημέρα. Πειρατείες, ένοπλες ληστείες και τρομοκρατικές επιθέσεις είναι κάποια από τα πρόσθετα καθημερινά προβλήματα. Αν και υπάρχουν εναλλακτικές διαδρομές, όπως Τα Στενά του Sunda και Lombok), η χρήση των εν λόγω διαδρομών απαιτεί επιπλέον ημέρες για ένα ταξίδι και οι εγκαταστάσεις χρειάζονται αναβάθμιση ώστε να επιτρέπεται η διέλευση από περισσότερα πλοία.

¹⁶⁰ Το ιστορικά δεδομένα καταλήγουν ότι το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο που μεταφέρεται από έναν αγωγό είναι πραγματικά, ασφαλής. Εκτός από την ιδιαίτερη κατάσταση στο Ιράκ, δεν υπάρχει ουσιαστικά καμία σοβαρή ζημιά σε αγωγούς. Επίσης, οι αγωγοί πετρελαίου και αερίου δεν αποτελούν ιδανικό στόχο τρομοκρατικών επιθέσεων. Καθώς η εικόνα του βομβαρδισμού ενός αγωγού δεν είναι ελκυστική ή συγκλονιστική για τα μάτια του ευρύτερου κοινού. Επίσης, όλο και περισσότεροι αγωγοί που κατασκευάζονται σήμερα τείνουν να είναι θαμμένοι στο έδαφος. Για παράδειγμα, ο πετρελαιοαγωγός Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν (BTC), που ολοκληρώθηκε το Μάιο του 2005, είναι υπό το έδαφος. Ως εκ τούτου, οι αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου είναι σχετικά ασφαλείς από φυσικές επιθέσεις.

οικονομικού οφέλους για να είναι η επιχείρησή του αγωγού βιώσιμη,(7) πολιτική και κοινωνική σταθερότητα των χωρών διαμετακόμισης και των γειτονικών περιοχών και(8) Η σωστή διαχείριση των γεωπολιτικών κινδύνων, όπως τα πολιτικά μηνύματα που μπορεί να προκύπτουν μέσα από ένα αγωγό.

Η μεταφορά μέσω αγωγού αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τις περίκλειστες χώρες. Η διεθνής κοινότητα, κυρίως τα Ηνωμένα Έθνη, έχουν συζητήσει το θέμα των περίκλειστων χωρών επί σειρά ετών. Υπάρχουν περίπου 30 χώρες αυτής της κατηγορίας, η πλειοψηφία των οποίων είναι είτε λιγότερο ανεπτυγμένες ή οικονομίες σε μεταβατικό στάδιο. Το μειονέκτημα είναι ότι πρέπει να εξαρτώνται από τις χώρες διέλευσης για να έχουν πρόσβαση στη θάλασσα και τη διεθνή αγορά. Ιδιαίτερη προσοχή, προκύπτει στα νέα γιγαντιαία κοιτάσματα πετρελαίου που ανακαλύφθηκαν στην περιοχή της Κασπίας, κυρίως στο Αζερμπαϊτζάν και στο Καζακστάν. Οι αγωγοί παρέχουν ένα αποδοτικό μέσο μεταφοράς τόσο για το πετρέλαιο όσο και για το φυσικό αέριο. Ο σχεδιασμός και η κατασκευή αγωγών απαιτούν στενή συνεργασία μεταξύ των περίκλειστων χωρών και των χωρών διέλευσης. Καθώς και την στήριξη του ιδιωτικού τομέα. Οι περίκλειστες χώρες και οι χώρες διέλευσης θα πρέπει να συνεργάζονται και να συντονίζουν την κατασκευή των πιο αποδοτικών αγωγών, λαμβάνοντας υπόψη και τα συμφέροντα των ενδιαφερομένων μερών.¹⁶¹

Οι τέσσερις φάσεις των διασυνοριακών αγωγών¹⁶²Υπάρχουν τέσσερις φάσεις προτού ένας διασυνοριακός αγωγός τεθεί σε πραγματική λειτουργία. Πρόκειται για την «εννοιολογική φάση», την «φάση πολιτικοποίησης», την «φάση εμπορευματοποίησης» και την «φάση κατασκευής».

1. Η εννοιολογική φάση

Θα πρέπει να υπάρχει αρκετό πετρέλαιο ή φυσικό αέριο στο ένα άκρο του αγωγού και επαρκής ζήτηση στο άλλο άκρο. Μερικά από τα έργα μπορεί να διακοπούν σε αυτό το πρώτο στάδιο, ιδιαίτερα όταν δεν είναι οικονομικά βιώσιμα.

2. Η φάση πολιτικοποίησης

Αυτή η φάση είναι συνήθως αναπόφευκτη για έναν διασυνοριακό αγωγό. Κατά μία έννοια, αυτή η διαδικασία είναι αναγκαία για να αξιολογηθεί η εμβέλεια και η έκταση της γεωπολιτικής πολυπλοκότητας που σχετίζεται με το έργο. Και πάλι, και σε αυτή τη φάση μετράει αν το έργο είναι οικονομικά βιώσιμο. Η διαδρομή του αγωγού

¹⁶¹ Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines", European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007, pp.3-7

¹⁶² Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines", European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007, pp.9-10

μπορεί να αλλάξει για να φιλοξενήσει τα αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ των ενδιαφερομένων φορέων. Η Υποστήριξη από τις χώρες διέλευσης και τις τοπικές αρχές έχει κρίσιμη σημασία. Ένας αγωγός μεταφέρει όχι μόνο το πετρέλαιο ή το φυσικό αέριο αλλά και πολιτικά μηνύματα. Αλλάζει συχνά την ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή και παγιώνει την αλληλεξάρτηση μεταξύ των χωρών που συνδέονται με τον αγωγό.

3. Η φάση εμπορευματοποίησης

Ένα κατάλληλο οικονομικό καθεστώς θα πρέπει να συμπεριλάβει, τα τέλη του αγωγού, τα τέλη διαμετακόμισης, την απόδοση της επένδυσης, καθώς και τον τύπο τιμολόγησης του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Pipeline business μοντέλο θα πρέπει να σχεδιαστεί προσεκτικά για να διατηρηθεί τις επόμενες δεκαετίες. Αυτή είναι μια μακροπρόθεσμη δραστηριότητα.

4. Η φάση κατασκευής

Αφού ένας αγωγός περάσει και εγκριθεί από τις άλλες τρεις φάσεις, τότε περνάει στην τέταρτη φάση της κατασκευής.

Περιπτωσιολογική μελέτη τριών αγωγών

Η Ευρασία είναι σαν μια βιτρίνα αγωγών πετρελαίου και αερίου σε διάφορες φάσεις. Μερικοί από αυτούς έχουν τεθεί σε λειτουργία εδώ και δεκαετίες. Μερικοί μόλις ολοκληρώθηκαν. Άλλοι είναι υπό κατασκευή ή πρόκειται να κατασκευαστούν. Τρεις αγωγοί επιλεχθήκαν, ως μελέτη περιπτώσεων. (1) Ο Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν (BTC) πετρελαιαγωγός προσφέρει ένα ενδιαφέρον παράδειγμα, σχετικά με τα συμφέροντα των υπερδυνάμεων, των περικλειστων χωρών και των χωρών διέλευσης. (2) Ο Ανατολικός Σιβηρία-Ειρηνικός Ωκεανός (ESPO) αγωγός πετρελαίου παρουσιάζει μια μοναδική περίπτωση του συνεχιζόμενου τριμερούς παιχνιδιού εξουσίας ανάμεσα σε Κίνα, Ιαπωνία και Ρωσία. (3) Ο Ιράν-Πακιστάν-Ινδίας (IPI) αγωγός φυσικού αερίου ανέρχεται σήμερα σε λεπτή θέση μεταξύ του σταδίου της πολιτικοποίησης και την εμπορική φάση.

10.1.1. Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν (BTC)¹⁶³ Η αντιπαλότητα και η στρατηγική σύγκρουσης μεταξύ της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και της Ρωσικής Αυτοκρατορίας για την κυριαρχία στην Κεντρική Ασία διήρκησε από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Στο τέλος του 19 ου αιώνα, το Μπακού ήταν ο μεγαλύτερος παραγωγός πετρελαίου στον κόσμο, και πρόσβασης σε φυσικούς πόρους και το πετρέλαιο ήταν ένας από τους οδηγούς πυρήνες του μεγάλου παιχνιδιού.

Η εννοιολογική φάση

Η έννοια του αγωγού έγινε ορατή τον Οκτώβριο του 1992, όταν η Συμφωνία για αγωγό υπεγράφη από τον Πρόεδρο του Αζερμπαϊτζάν και τον Πρόεδρο της Τουρκίας στη Σύνοδο Κορυφής που πραγματοποιήθηκε στην Άγκυρα. Οι μελέτες περίπτωσης πραγματοποιήθηκαν με προορισμό τον αγωγό στο Τσεϊχάν, ένα μεσογειακό λιμάνι της Τουρκίας. Ο τερματικός σταθμός ήταν το Τσεϊχάν, το σημείο εκκίνησης το Μπακού, όμως, η δυσκολία υπήρχε στην επιλογή των χωρών διέλευσης. Το Ιράν, την Αρμενία ή τη Γεωργία.

Μπακού-Ιράν (Ναχitseβάν)-ανατολική Τουρκία-Τσεϊχάν

Η διαδρομή αυτή ήταν η συντομότερη και η πιο εύκολη και από οικονομική πλευρά, αυτή ήταν η πιο ελκυστική επιλογή. Ωστόσο, υπήρξε μια έντονη αντίδραση από τις ΗΠΑ κατά τη διέλευση από το Ιράν για προφανείς λόγους.

Μπακού-Αρμενίας-Ιράν (Ναχitseβάν)--Τσεϊχάν

Αυτή ήταν άλλη μια διαδρομή από το Μπακού στο Τσεϊχάν, και επίσης θεωρήθηκε ως ένα μέσο για να φέρει την ειρήνη στο Ναγκόρνο-Καραμπάχ. Ωστόσο, το ζήτημα Ναγκόρνο-Καραμπάχ ήταν σε εξέλιξη και η κυβέρνηση των ΗΠΑ σε μεγάλη αντίθεση με αυτή την επιλογή.

Μπακού-Γεωργία (Τιφλίδα)—Τσεϊχάν

Η διαδρομή αυτή ήταν απαλλαγμένη από τα εμπόδια που αντιμετώπιζαν οι δύο παραπάνω επιλογές. Ωστόσο, η μεγαλύτερη απόσταση σήμαινε την αύξηση του κόστους κατασκευής.

---

¹⁶³ Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines" European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007, pp.12-17& S. Frederick Starr and Svante E. Cornell, "The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West" 2005 Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program – A Joint Transatlantic Research and Policy Center& Gare Smith, Foley Hoag LLC, "The BTC Pipeline Case Study: Following through on Global Compact Commitments" &<http://enver-guseynov.suite101.com/oil-politics-in-the-caspian-us-azeri-alliance-and-isolating-iran-a395587>

Η φάση της πολιτικοποίησης¹⁶⁴

Μέχρι τον Οκτώβριο του 1998 οι τιμές του πετρελαίου ήταν πολύ χαμηλές (γύρω στα \$ 12-14 το βαρέλι) και εξακολουθούσαν να μειώνονται λόγω της ασιατικής οικονομικής κρίσης από τα μέσα του 1997. Οι πετρελαϊκές εταιρείες, μεγάλες και μικρές, εθνικές και διεθνείς, ήταν ιδιαίτερα προσεκτικές από την πτώση των τιμών όσον αφορά την υλοποίηση αγωγών. Λόγω της επιλογής της γεωργιανής διαδρομής, το κόστος κατασκευής του αγωγού αναρριχήθηκε στα 3,5 δισεκατομμύρια δολάρια. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ υποστήριξε σθεναρά αυτή τη διαδρομή, κυρίως για δύο λόγους. Πρώτον, ο αγωγός αυτός επέτρεψε σε περικλειστές χώρες όπως το Αζερμπαϊτζάν να έχουν μια νέα διαδρομή εξαγωγής πετρελαίου, εκτός εκείνων μέσω της Ρωσίας. Τελικά, ακόμα και το πετρέλαιο από το Καζακστάν θα μπορούσε να εξαχθεί από αυτόν τον αγωγό. Η επιρροή της Ρωσίας στην περιοχή της Κασπίας θα μειωνόταν. Πράγματι, τα πολιτικά μηνύματα μέσω του αγωγού αυτού ήταν σημαντικά πριν ακόμα χτιστεί. Αυτό είναι μέρος του Νέου Μεγάλου Παιχνιδιού. Δεύτερον, αυτή η διαδρομή παράκαμπτε το Ιράν και την Αρμενία.

Ωστόσο, ο πιο σοβαρός παίκτης ήταν η Τουρκία. Η μεγαλύτερη ανησυχία της τουρκικής κυβέρνησης ήταν τα πιθανά ατυχήματα των δεξαμενόπλοιων στα Στενά του Βοσπόρου. Το στενό που συνδέει τη Μαύρη Θάλασσα και τη Μεσόγειο ήταν ήδη πολύ κορεσμένο, και ένα ατύχημα ενός φορτωμένου πετρελαιοφόρου θα μπορούσε να προκαλέσει σοβαρές περιβαλλοντικές ζημιές. Αυτός ήταν εφιάλης για την τουρκική γνώμη, και ήθελαν να μετριάσουν τη συμφόρηση της κυκλοφορίας μέσα από το στενό, κι έτσι ένας αγωγός πετρελαίου όπως ο BTC είναι πολύ σημαντικός.

Η φάση της εμπορευματοποίησης

Ο διευθύνων σύμβουλος της BP, απεύθυνε επίσημα το ενδιαφέρον της BP στον αγωγό BTC, τον Οκτώβριο του 1999. Η συμφωνία υπεγράφη από τους προέδρους των τριών χωρών κατά τη Σύνοδο Κορυφής του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) στην Κωνσταντινούπολη το Νοέμβριο του 1999. Η BTC Εταιρεία ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 2002 με την BP ως το βασικό μέτοχο (38,21%) και τις SOCAR, Statoil, Unocal, TPAO, ENI, η Itochu και Amerada Hess ως τις άλλες μετόχους.

---

¹⁶⁴ ¹⁶⁴ S. Frederick Starr and Svante E. Cornell, “*The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West*” 2005 Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program – A Joint Transatlantic Research and Policy Center, 2. Svante E. Cornell, Mamuka Tsereteli and Vladimir Socor “*Geostrategic Implications of the Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline*”, pp.17-27

Σημαντικές προσπάθειες καταβλήθηκαν για την εξασφάλιση εξωτερικής χρηματοδότησης του έργου από το International Finance Corporation, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (ΕΤΑΑ) και μια ομάδα εμπορικών τραπεζών. Οι τιμές του πετρελαίου από χαμηλά συνέχισαν να αυξάνονται, με αποτέλεσμα το επενδυτικό κλίμα να είναι ευνοϊκό για την ανάπτυξη των υποδομών.

Η φάση της κατασκευής

Τον Απρίλιο του 2003, η κατασκευή του αγωγού BTC ξεκίνησε. Οι κατασκευαστικές εργασίες ήταν ομαλές και τα επίσημα εγκαίνια του αγωγού έγιναν το Μάιο του 2005 στο Αζερμπαϊτζάν. Χρειάστηκε σχεδόν ένα χρόνο το πετρέλαιο να γεμίσει τον αγωγό μέχρι το Τσεϊχάν. Το Βρετανικό πλοίο "Hawthorn" φόρτωσε το πρώτο φορτίο του από τον BTC τον Ιούνιο του 2006. Ο Πρόεδρος του Καζακστάν και των Αζέρων συμφώνησε να εξάγει καζακστανό πετρέλαιο από τον αγωγό σε όλο αυτό το διάστημα. Αν και η αρχική δυναμικότητα του αγωγού ήταν 1m b / d, δεν υπάρχει καμία τεχνική δυσκολία στην επέκταση της παραγωγικής ικανότητας του στο 1,5 mb / d.

Η γεωπολιτική του αγωγού BTC

Υπάρχουν τρεις μεγάλοι παίκτες (ή της ομάδας των παικτών) με παγιωμένα συμφέροντα για τον αγωγό BTC. Οι τρεις χώρες (Αζερμπαϊτζάν, τη Γεωργία και την Τουρκία) είναι οι άμεσοι δικαιούχοι με διαφορετικά συμφέροντα. Θίγονται τα ρωσικά συμφέροντα τα οποία είναι σε αντίθεση με εκείνα των ΗΠΑ και της Ευρώπης.

Ρωσία
Το τέλος μιας
μονοπωλιακής διαδρομής
εξαγωγών
Κίνδυνος να μειωθεί η
επιρροή της στην Κασπία

Οι τρεις χώρες
Ανεξάρτητη διαδρομή από
τη Ρωσία (μέσω του
Αζερμπαϊτζάν)
Αγωγός μεταφοράς μέσω
Γεωργίας
Προσπερνά τον Βόσπορο
Τουρκία ενεργειακός
κόμβος & Μεγαλύτερη
γεωπολιτική σημασία της

ΗΠΑ, Ευρώπη
Εξοδος προσπερνώντας
τη Ρωσία
Και το Ιράν
Μειώνεται η επιρροή της
Ρωσίας

10.1.2. Η Ανατολική Σιβηρία-Ειρηνικός Ωκεανός (ESPO)¹⁶⁵

Από γεωπολιτικές προοπτικές, ο Ανατολικό-Σιβηριακό-Ειρηνικός (ESPO) αγωγός παρουσιάζει μια μοναδική περίπτωση τριμερούς παιχνιδιού εξουσίας ανάμεσα στις Κίνα, Ιαπωνία¹⁶⁶ και Ρωσία. Αρχικά, ήταν η Ρωσία και η Κίνα που συζήτησαν την κατασκευή ενός αγωγού πετρελαίου από την Ανατολική Σιβηρία προς την Κίνα. Όμως, η Ρωσία πλησίασε επίσης, την Ιαπωνία για ένα νέο σχέδιο αγωγού από την Ανατολική Σιβηρία και φάνηκε στην Ιαπωνία πολύ ενδιαφέρον.

Η προ-ESPO φάση

Από το 1996 έως το 1998, η Yukos (η μεγαλύτερη ιδιωτική εταιρεία πετρελαίου στη Ρωσία) και η CNPC (η μεγαλύτερη κινεζική εθνική εταιρεία πετρελαίου) συζήτησαν την οικοδόμηση ενός αγωγού πετρελαίου από την Ανατολική Σιβηρία (Angarusk) στην Κίνα (Daqing) με χωρητικότητας 600, 000 b / d. Τα συμφέροντα αυτών των δύο χωρών φάνηκε να έχουν συναντηθεί. Για την πλούσια σε πετρέλαιο Ρωσία, αυτό θα ήταν θετικό για τη διαφοροποίηση της αγοράς των εξαγωγών της, προς την Ανατολή, καθώς και για την διψασμένη σε πετρέλαιο Κίνα. Τον Ιούλιο του 2001, μια συμφωνία έγινε για τον αγωγό, μεταξύ του Προέδρου Jiang Zemin και τον Πρόεδρο Πούτιν. 9 Δεκεμβρίου 2002, οι δύο Πρόεδροι υπέγραψαν να αρχίσει η κατασκευή του αγωγού από το 2003 όπως είχε προγραμματιστεί.

Η εννοιολογική φάση

Ενώ η Κίνα και η Ρωσία μιλούσαν για τον αγωγό, υπήρξε μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση από την Transneft (η κρατική εταιρεία του αγωγού πετρελαίου από τη Ρωσία) για την Ιαπωνία. Κύριοι καταναλωτές του πετρελαίου στην περιοχή της Ασίας-Ειρηνικού είναι, η Ιαπωνία, η Κίνα, η Νότια Κορέα και η Ταϊβάν.

---

¹⁶⁵ Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines", European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007, pp.18-23&Shoichi Itoh, Foreword Andrew C. Kuchins, "Russia Looks East: energy markets and geopolitics in northeast Asia", A report of the CSIS Russia and Eurasia program, July 2011&
<http://en.rian.ru/business/20120215/171326659.html>&<http://eng.transneft.ru/press/pubs/10382/>

¹⁶⁶ Η ενεργειακή ασφάλεια είναι ένα θέμα εθνικής ασφάλειας για την Ιαπωνία και την άμυνα του Τόκιο. Η Αμυντική συνεργασία με τις ΗΠΑ είναι ζωτικής σημασίας για την ενεργειακή ασφάλεια της Ιαπωνίας. Η Μέση Ανατολή και τη Νοτιοανατολική Ασία είναι οι πιο σημαντικές πηγές της Ιαπωνίας, της ενέργειας. • Η ασφάλεια των θαλάσσιων οδών επικοινωνίας - του Περσικού Κόλπου-Ινδικό Ωκεανό-Στενά του Μάλακα, τη Θάλασσα της Νότιο-Ανατολικής Θάλασσας της Κίνας - είναι μια σημαντική για το Τόκιο. • Το Τόκιο αντιμετωπίζει ανταγωνισμό ασφάλειας με το Πεκίνο στον τομέα της ναυτιλίας. Οι πολιτικές άμυνας της Ιαπωνίας συνδέονται στενά με το θέμα της ενέργειας.
Manjeet Singh Pardesi, Amitav Acharya, Premarani Somasundram, Young Ho Chang, Joey Long Shi Ruy, Tang Shiping, Hiro Katsumata, Vladimir I. Ivanov, "Energy and Security The Geopolitics of Energy in the Asia-Pacific", Institute of Defence and Strategic Studies Nanyang Technological University , October 2006

Η φάση της πολιτικοποίησης¹⁶⁷

Η ιαπωνική κυβέρνηση άρχισε να λαμβάνει σοβαρά υπόψη τον εν λόγω αγωγό στα μέσα του 2002, και έδρασε σχετικά γρήγορα. Μετά από αρκετούς γύρους διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο κυβερνήσεων, της ρωσικής και της γιαπωνέζικης, ο πρωθυπουργός Κοιζούμι επισκέφθηκε τον Πρόεδρο Πούτιν τον Ιανουάριο του 2003, και συμφώνησαν για την προώθηση του αγωγού ESPO. Τον Μάιο του 2003, η ρωσική κυβέρνηση ανακοίνωσε σχέδιο κατασκευής του αγωγού.

Υπήρχε ανταγωνισμός ανάμεσα στην Κίνα και την Ιαπωνία για το ποια θα πάρει τον αγωγό πρώτα. Τον Δεκέμβριο του 2004, η ρωσική κυβέρνηση αποφάσισε να χτίσει τη διαδρομή Nakhodka πρώτα. Αυτό δεν ήταν παρά ένα τριμερές παιχνίδι εξουσίας.

Μεταξύ της Κίνας και της Ρωσίας υπήρχε στρατηγικής και στρατιωτικής σημασίας συνεργασία από το 2003. Τον Δεκέμβριο του 2003, υπέγραψαν ένα πρωτόκολλο αμυντικής συνεργασίας για την πώληση 2 δισεκατομμυρίων δολαρίων εξοπλισμών και τεχνολογίας από τη Ρωσία προς την Κίνα. Τον Οκτώβριο του 2004, συμφώνησαν να επιλύσουν τη σύγκρουση των συνόρων στην ανατολική Σιβηρία. Τον Αύγουστο του 2005, ο Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός και ο ρωσικός στρατός είχαν μια μεγάλη κοινή στρατιωτική άσκηση. Αυτή ήταν η πρώτη φορά για την Κίνα που επέτρεψε σε ξένα στρατεύματα να λειτουργούν στην κινεζική επικράτεια μετά την κομμουνιστική επανάσταση. Αυτές οι στρατηγικές και στρατιωτικές σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και της Κίνας επηρέασαν τις ρωσικές αποφάσεις σχετικά με τον αγωγό ESPO. Έτσι φαίνεται μια άλλη πτυχή της γεωπολιτικής αυτού του αγωγού.

Η φάση της εμπορευματοποίησης¹⁶⁸

Η ρωσική απόφαση τον Απρίλιο του 2005 σηματοδότησε την στροφή από τη φάση της πολιτικοποίησης στη φάση της εμπορευματοποίησης.

Η απόφαση για την κατασκευή του αγωγού σε δύο φάσεις ήταν ως εξής

Στάδιο 1: Από Tayshet στο Skovorodino κοντα στα κινεζικά σύνορα

Στάδιο 2: Από Skovorodino στο Perevoznaya (λιμάνι κοντά Nakhodka)

Όπως ήταν αναμενόμενο, ο Πρόεδρος Πούτιν ανακοίνωσε την κατασκευή του πρώτου σταδίου πρώτα, τον Ιούλιο του 2005. Όταν επισκέφθηκε το Τόκιο, το

¹⁶⁷ Shoichi Itoh, Foreword Andrew C. Kuchins, “Russia Looks East: energy markets and geopolitics in northeast Asia”, A report of the CSIS Russia and Eurasia program, July 2011, pp.1-5

¹⁶⁸ Shoichi Itoh, Foreword Andrew C. Kuchins, “Russia Looks East: energy markets and geopolitics in northeast Asia”, A report of the CSIS Russia and Eurasia program, July 2011, pp.5-10

Νοέμβριο του 2005, ο πρωθυπουργός Κοϊζούμι συμφώνησε με τον Πρόεδρο Πούτιν για την κατασκευή και των δύο σταδίων του αγωγού ESPO.

Η φάση της κατασκευής (το στάδιο 1)

Η Transneft, η ρωσική κρατική εταιρεία αγωγών πετρελαίου, άρχισε να χτίζει το πρώτο στάδιο του αγωγού στα μέσα του 2006. Το συνολικό κόστος του πρώτου σταδίου ήταν 11 δισεκατομμυρίων δολαρίων, συμπεριλαμβανομένων ενός τερματικού σταθμού στο Kozumino Bay (κοντά Nakhodka). Η περιφερειακή κατανομή των επενδυτών ήταν η εξής ΗΠΑ 46%, Ηνωμένο Βασίλειο 17%, την Ασία (εκτός Ιαπωνίας) 7%, την Ελβετία 6%, και άλλα.

Η φάση της κατασκευής (δεύτερο στάδιο)¹⁶⁹

Η διαθεσιμότητα του πετρελαίου είναι η μεγαλύτερη πρόκληση για την κατασκευή αυτού του σταδίου.

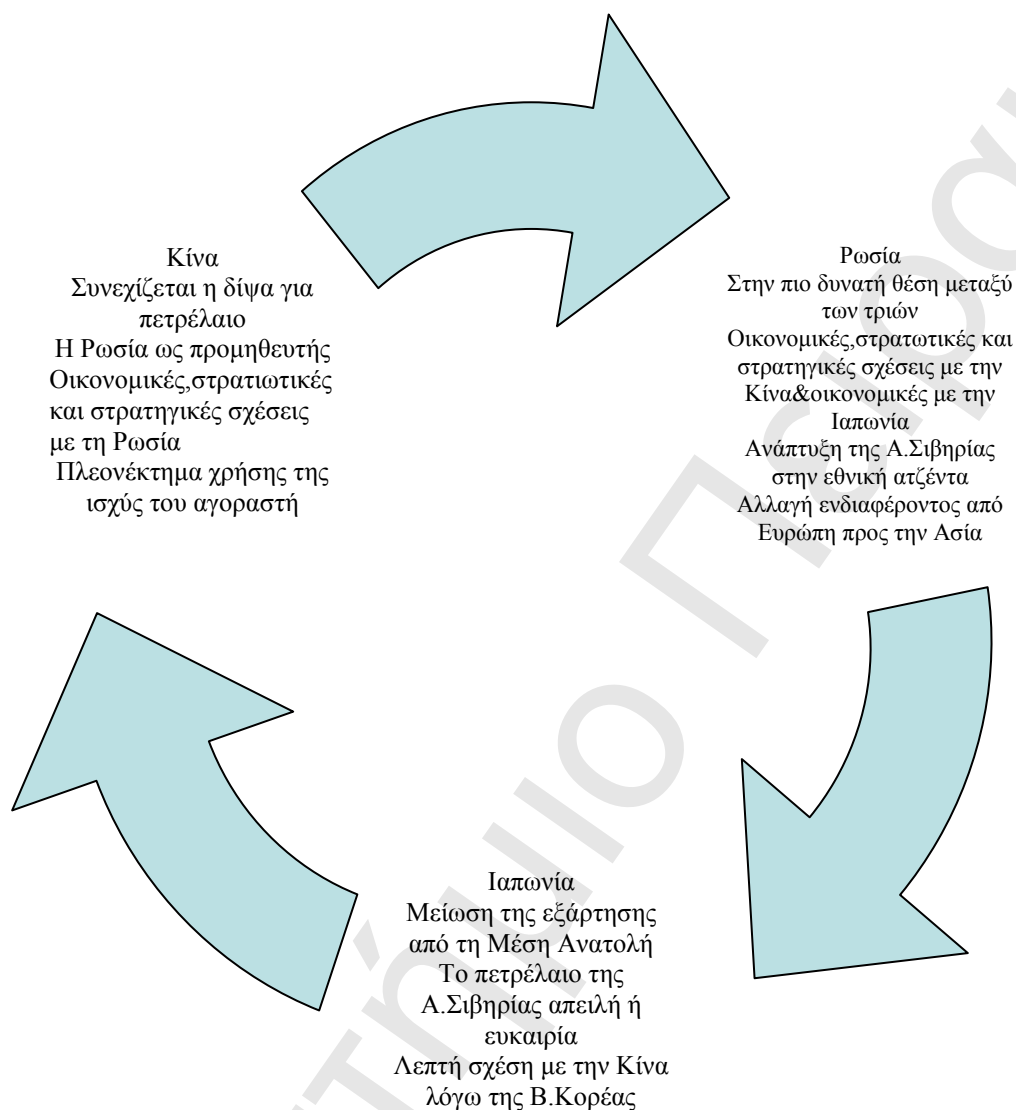
Το πρώτο στάδιο ολοκληρώθηκε το 2008 (με την αρχική χωρητικότητα των 0,6 mb / d), και το δεύτερο στάδιο αναμένεται να ολοκληρωθεί μέχρι το 2014 (με τη συνολική χωρητικότητα των 1,6 mb / d). Η παραγωγή πετρελαίου θα φθάσει το 1,0 mb / d το 2015, και αύξηση στο 1,6 mb / d το 2020 για να γεμίσει τον αγωγό.

Η γεωπολιτική του αγωγού ESPO

Μεταξύ των τριών χωρών που εμπλέκονται σε αυτόν τον αγωγό, η Ρωσία διατηρεί μακράν την ισχυρή θέση της ως ο κάτοχος των αποθεμάτων πετρελαίου. Η Ρωσία και η Κίνα έχουν οικονομικά, στρατιωτικά και στρατηγικά συμφέροντα κοινά ενώ η Ρωσία και η Ιαπωνία μοιράζονται μόνο οικονομικά συμφέροντα. Ο παρακάτω κύκλος μπορεί να εξηγήσει γεωπολιτικό παιχνίδι εξουσίας μεταξύ τους.

---

¹⁶⁹ Russian crude oil exports to the Far East – ESPO starts flowing, platts, December 2009

10.1.3 Ο αγωγός Ιράν- Ινδία- Πακιστάν (IPI)¹⁷⁰

Η εννοιολογική φάση

Το 1988, το Ιράν ανακάλυψε το South Pars κοίτασμα φυσικού αερίου στον Περσικό Κόλπο, το οποίο έχει τα μεγαλύτερα αποθέματα φυσικού αερίου στον κόσμο σε συνδυασμό με το Κατάρ. Ως ο δεύτερος μεγαλύτερος κάτοχος αποδεδειγμένων

¹⁷⁰ Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines", European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007 , pp.23-28 & Shiv Kumar Verma, "Energy geopolitics and Iran-Pakistan-India gas pipeline", Energy Policy 35 (2007) & http://www.geopoliticalmonitor.com/india-china-the-ipi-pipeline-1/&http://news.xinhuanet.com/english/world/2012-01/30/c_131383090.htm

αποθεμάτων φυσικού αερίου δίπλα στη Ρωσία, το Ιράν πιέζεται να βρει διαφοροποιημένες αγορές για το φυσικό του αέριο.

Μια προκαταρκτική συμφωνία που επιτεύχθη μεταξύ του Ιράν και του Πακιστάν για την κατασκευή ενός διασυνοριακού αγωγού στο Πακιστάν ήταν το 1995. Τότε, το Ιράν πρότεινε, την επέκταση του αγωγού στην Ινδία, όπου αναμενόταν ταχεία αύξηση της ζήτησης φυσικού αερίου. Το Φεβρουάριο του 1999, το Ιράν και η Ινδία υπέγραψαν προκαταρκτική συμφωνία για τη διμερή συνεργασία για τον αγωγό. Η ινδική κυβέρνηση δεν αισθάνθηκε άνετα με την ιδέα ενός αγωγού μέσα από το Πακιστάν. Υπάρχει εξάλλου μια μακρά ιστορία εντάσεων μεταξύ των δύο χωρών που δεν περιορίζεται στις γνωστές εδαφικές διαμάχες για το Κασμίρ. Ως εκ τούτου, η Ινδία μελέτησε ακόμη και το ενδεχόμενο δημιουργίας ενός υποθαλάσσιου αγωγού από το Ιράν, προκειμένου να παρακάμψει το Πακιστάν. Αυτή η επιλογή ήταν όμως πολύ ακριβή για να δικαιολογήσει την κατασκευή, και τελικά εγκαταλείφθηκε.

Δύσκολα η Ινδία και το Πακιστάν δέχονται ο ένας τον άλλον ως αξιόπιστοι εταίροι. Η ασφαλής διέλευση από το Πακιστάν είναι ένα σοβαρό πρόβλημα. Η πακιστανική κυβέρνηση εγγυήθηκε, ωστόσο, την ασφάλεια της διέλευσης αγωγού IPI μέσω του Πακιστάν, τον Ιούλιο του 2000.

Αυτό είναι ένα τυπικό παράδειγμα για να φανεί η σημασία της ασφάλειας της χώρας διέλευσης.

Η φάση της πολιτικοποίησης

Δεδομένου ότι η συμφωνία είχε τελικά προκύψει μεταξύ των χωρών αυτών, η πολιτική προσοχή άρχισε να αυξάνεται, λόγω του Ιράν. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ έχει επιβάλει κυρώσεις κατά του Ιράν κατά τη διάρκεια των δεκαετιών. Ειδικά μετά την συμπερίληψη του Ιράν ως μέρος του «άξονα του κακού» από την κυβέρνηση Μπους τον Ιανουάριο του 2002, η αντίθεση των ΗΠΑ στον αγωγό έγινε πιο σκληρή.

Μετά τη συνάντηση με τον Ιρανό πρόεδρο Χαταμί, ο Πρόεδρος Μουσάραφ εξέφρασε στη Νέα Υόρκη την προθυμία του Πακιστάν να συμμετάσχει σε αυτό το έργο το Σεπτέμβριο του 2000. Από την άλλη πλευρά, η αντιπολίτευση των ΗΠΑ συνέχισε να είναι ισχυρή. Ο Λευκός Οίκος επανέλαβε την αντίθεσή του με τον αγωγό λόγω της ανησυχίας για πυρηνικές δραστηριότητες του Ιράν, της υποστήριξης της τρομοκρατίας, και τις σοβαρές παραλήψεις στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Οι πρώτες Κυβερνητικές συνομιλίες πραγματοποιήθηκαν στην Τεχεράνη το Μάρτιο του 2006, σηματοδοτώντας τη σταδιακή μετατόπιση προς τη φάση της εμπορικής εκμετάλλευσης.

Η φάση της εμπορευματοποίησης

Ενώ οι ΗΠΑ, και ακόμη και η Ρωσία και η Κίνα, έδειχναν τη δική τους στάση για το έργο IPI αντικατοπτρίζοντας συγκεκριμένα το ενδιαφέρον τους, η διαβούλευση μεταξύ του Ιράν, του Πακιστάν και της Ινδίας επιταχυνόταν.

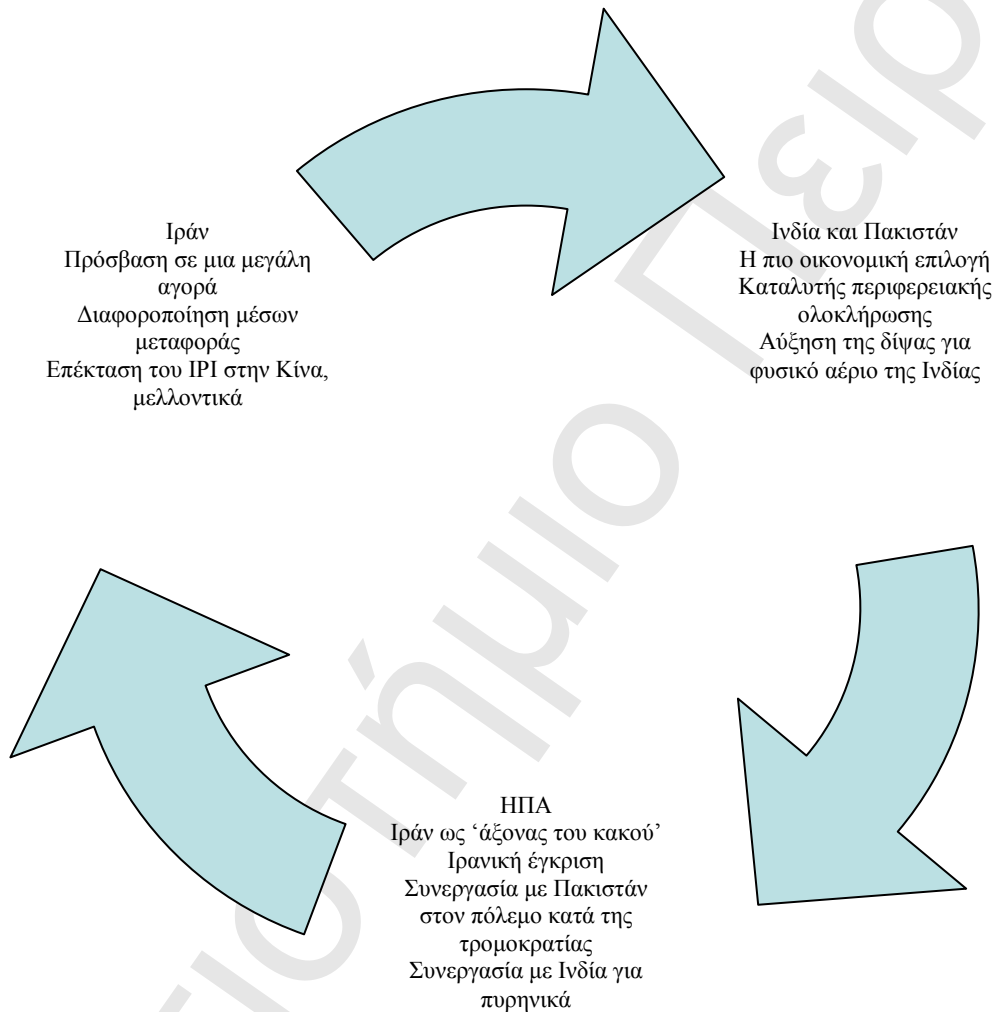
Πιθανές εξελίξεις

Είναι εξαιρετικά δύσκολο να προβλεφθεί το πώς αυτό το έργο μπορεί να εξελιχθεί. (1) η ένταση μεταξύ του Ιράν και της Ινδίας / Πακιστάν θα συνεχίσουν να υπάρχουν πάνω στις τιμές. Ακόμα και σε αυτό το στάδιο, σύμφωνα με πληροφορίες, παραμένουν οι διαφορές μεταξύ τους αν και έχουν καταλήξει σε συμφωνία σχετικά με το επίπεδο των τιμών. Το Ιράν απαιτήσε την αναθεώρηση των τιμών κάθε τρία χρόνια, ενώ η Ινδία / Πακιστάν, επέμεινε στην επανεξέταση αυτών κάθε επτά χρόνια. (2) Η ανακάλυψη και η ανάπτυξη των κοιτασμάτων φυσικού αερίου στον Κόλπο της Βεγγάλης μπορεί να δώσει στην Ινδία μια ανάσα. Ως εκ τούτου, προς το παρόν, η Ινδία μπορεί να αισθάνεται λιγότερο διψασμένη για ιρανικό φυσικό αέριο από ό, τι πριν και είναι σε θέση να δώσει μεγαλύτερη προσοχή στην σχέση της με τις ΗΠΑ. (3) Λόγω των κυρώσεων των ΗΠΑ και, πιο πρόσφατα, τις κυρώσεις του ΟΗΕ κατά του Ιράν, θα είναι εξαιρετικά δύσκολο να προσελκύσουν χρηματοδότηση για την κατασκευή του αγωγού από τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Αν η Ινδία μπορεί να αποχωρήσει από αυτό το παιχνίδι, είναι πιθανό ο αγωγός να κατασκευαστεί από το Πακιστάν, ως IP (όχι το IPI) αγωγός, για τους εξής λόγους. Πρώτον, το ιρανικό φυσικό αέριο θα είναι πιο ελκυστικό για το Πακιστάν από την Ινδία λόγω της διαφοράς στην απόσταση της μεταφοράς. Για το Πακιστάν, αυτό θα είναι η πιο οικονομική λύση για την εξασφάλιση του εφοδιασμού με φυσικό αέριο από το εξωτερικό, το οποίο το Πακιστάν θα χρειαστεί αργά ή γρήγορα. Και επίσης, το μέγεθος του αγωγού στο Πακιστάν θα είναι μικρότερο από εκείνο για την επέκταση στην Ινδία, με αποτέλεσμα το κόστος κατασκευής του αγωγού IP να είναι μικρότερο.

Η γεωπολιτική του αγωγού IPI

Υπάρχουν κυρίως τρεις μεγάλες επιχειρήσεις (ή της ομάδας των παικτών) με παγιωμένα συμφέροντα για τον αγωγό IPI. Αυτή είναι μία από τις πιο ευαίσθητα γεωπολιτικά περιπτώσεις λόγω του ιρανικού πυρηνικού ζητήματος. Η επιρροή των ΗΠΑ θα έχει επιπτώσεις στην Ινδία και, σε μικρότερο βαθμό, στο Πακιστάν. Ο παρακάτω κύκλος μπορεί να εξηγήσει γεωπολιτικό παιχνίδι εξουσίας μεταξύ τους.

10.1.4 Σύνοψη

Παρατηρείται, ότι οι τρεις αγωγοί βρίσκονται στην Ευρασία σε διαφορετικά αναπτυξιακά στάδια. Ήδη σε λειτουργία ο BTC, υπό κατασκευή ο ESPO και δεν έχει ακόμη κατασκευασθεί ο IPI. Αυτό σημαίνει ότι οι διαθέσιμες πληροφορίες είναι κάπως περιορισμένες για τον αγωγό ESPO και, ιδίως, τον αγωγό IPI. Ωστόσο, θα ήταν ίσως χρήσιμο να διατυπωθούν ορισμένες προκαταρκτικές παρατηρήσεις από κάποια χαρακτηριστικά αυτών των περιπτώσεων. Η διαθεσιμότητα των πόρων (πετρέλαιο ή φυσικό αέριο) και η ζήτηση για τον αγωγό είναι η βάση οικονομικά του αγωγού. Από εκεί και πέρα, το δεύτερο στάδιο του αγωγού ESPO αξίζει συνέχειας.

Η Ισχυρή πολιτική βούληση για την προώθηση ενός έργου κάνει τη διαφορά.

Αυτός ήταν ο σημαντικότερος παράγοντας, που έχει οδηγήσει τον αγωγό BTC στην υλοποίηση, παρά το δυσμενές περιβάλλον στα τέλη του 1990. Χωρίς την ισχυρή αποφασιστικότητα της τουρκικής ηγεσίας, δεν θα υπήρχε ο αγωγός BTC σήμερα.

Οι αλλαγές στο παγκόσμιο επιχειρηματικό περιβάλλον του πετρελαίου και του φυσικού αερίου επηρεάζει επίσης οικονομικά τους αγωγούς. Για παράδειγμα, η διαρκής άνοδος των διεθνών τιμών του πετρελαίου και του φυσικού αερίου τείνει να επιταχύνει τις επενδύσεις στον τομέα και των υποδομών. Αυτό ισχύει για την περίπτωση του αγωγού BTC.

Γεωπολιτικοί παράγοντες τείνουν να επιμηκύνουν τον χρόνο για έναν διασυνοριακό αγωγό. Ωστόσο, αυτός είναι ένας απαραίτητος χρόνος για την αξιολόγηση, την αφομοίωση, την προσαρμογή και τη διαχείριση των γεωπολιτικών κινδύνων πριν από την εμπορευματοποίηση.¹⁷¹

Η σχετική σημασία των οικονομικών και γεωπολιτικών παραγόντων¹⁷²

Μια λεπτή ισορροπία μεταξύ των οικονομικών και γεωπολιτικών παραγόντων που θα μπορούσαν να προσδιορίζονται σε κάθε περίπτωση εξίσου, αλλά με διαφορετικό τρόπο. (1) Στην περίπτωση του αγωγού BTC, μια παράκαμψη του Ιράν έκανε δυσμενή οικονομικά τον αγωγό. Ο αγωγός αυτός δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί χωρίς ισχυρή πολιτική βούληση από την τουρκική ηγεσία. (2) Ο αγωγός ESPO προσφέρει μια περίπτωση κατά την οποία οικονομικοί και γεωπολιτικοί παράγοντες είναι σχετικά καλά ισορροπημένοι. Από τη ρωσική πλευρά, οικονομικά καθώς και

¹⁷¹ Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines", European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007, pp.28-29

¹⁷² Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines", European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007, pp.29-31 & Russian crude oil exports to the Far East – ESPO starts flowing, platts, December 2009 & Shiv Kumar Verma, "Energy geopolitics and Iran–Pakistan–India gas pipeline", Energy Policy 35 (2007), pp.3298-3300

γεωπολιτικά έχει νόημα να αναζητήσει μια εξαγωγική αγορά του πετρελαίου της, εκτός από την Ευρώπη. Στην ίδια λογική, η Κίνα και η Ιαπωνία για οικονομικούς και γεωπολιτικούς λόγους ζητούν την διαφοροποίηση των πηγών εισαγωγής τους από το πετρέλαιο. (3) Θα είναι μάλλον πρόωρο να ειπωθεί οτιδήποτε σχετικά με τον IPI, ωστόσο, φαίνεται πιο οικονομικά προσανατολισμένος από τους άλλους δύο. Το Ιράν είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος κάτοχος αποθεμάτων φυσικού αερίου δίπλα στη Ρωσία, και η Ινδία είναι μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες αγορές του φυσικού αερίου με τεράστιες δυνατότητες. Το Πακιστάν, θα ωφεληθεί διπλά: από τη διέλευση, καθώς η χώρα διαμετακόμισης και με το φτηνότερο κόστος μεταφοράς από την Ινδία ως χώρα εισαγωγής. Εάν δεν υπήρχαν σοβαροί γεωπολιτικοί περιορισμοί, θα ήταν τέλεια από οικονομική άποψη, να δημιουργηθεί μια σύνδεση μεταξύ αυτών των τριών χωρών που σχηματίζουν μια φυσική αγορά του φυσικού αερίου. Ωστόσο, η ανάπτυξη πυρηνικών από το Ιράν θα εξακολουθήσει να αποτελεί σοβαρό γεωπολιτικό παράγοντα που επηρεάζει αρνητικά την πρόοδο του αγωγού IPI, το οποίο θα μπορούσε να ωθήσει το έργο αυτό πίσω στη φάση πολιτικοποίησης και πάλι.

πρώτη περίπτωση

Ο αγωγός BTC επιτρέπει χερσαία μεταφορά πετρελαίου της Κασπίας, παρακάμπτοντας τη Ρωσία, το οποίο ενισχύει την ασφάλεια εφοδιασμού στην Ευρώπη. Το πετρέλαιο από την Κασπία, τώρα που ρέει μέσω του αγωγού BTC, είναι δυνατόν να εξαχθεί από το σύστημα αγωγών μέσω και της Ρωσίας. Ωστόσο, αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει την Ευρώπη σε μια σχετικά μειονεκτική θέση λόγω της συνεχιζόμενης έντασης μεταξύ της Ευρώπης και της Ρωσίας πάνω στον εφοδιασμό φυσικού αερίου. Η παράκαμψη των στενών του Βοσπόρου είναι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας. Η ασφάλεια εφοδιασμού με πετρέλαιο στην Ευρώπη, κατά συνέπεια, έχει βελτιωθεί διπλά λόγω του αγωγού BTC.¹⁷³

δεύτερη περίπτωση

Ο ESPO μπορεί να έχει ελαφρώς αρνητικές επιπτώσεις στην ασφάλεια εφοδιασμού με πετρέλαιο στην Ευρώπη. Οι σημερινές προβλέψεις δείχνουν ότι το πετρέλαιο στην Ανατολική Σιβηρία μπορεί να μην είναι αρκετό για να γεμίσει τον αγωγό. Ως εκ τούτου, ένα μέρος του πετρελαίου που παράγεται στη Δυτική Σιβηρία πρέπει να εκτραπεί προς την Ανατολή για να εκπληρωθεί η δέσμευση με τους πελάτες στην

---

¹⁷³ Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines", European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007, pp.30

Ασία. Η Ρωσία θα μπορούσε να αξιοποιήσει την κατάσταση αυτή για την ενίσχυση της διαπραγματευτικής ισχύος της, πάνω στην Ευρώπη.¹⁷⁴

Τρίτη περίπτωση

Ο αγωγός IPI μπορεί επίσης να έχει επιπτώσεις στην προμήθεια ιρανικού φυσικού αερίου προς την Ευρώπη. Η ιρανική κυβέρνηση προτίθεται να εξάγει όσο το δυνατόν πετρέλαιο. Για το σκοπό αυτό, οι τιμές του φυσικού αερίου είναι χαμηλές, και η κατανάλωσή του αυξάνεται με ταχείς ρυθμούς. Εκτός αυτού, η ανάπτυξη του φυσικού αερίου πάσχει από σοβαρή καθυστέρηση, πόσο μάλλον τις επιπτώσεις των κυρώσεων των ΗΠΑ¹⁷⁵ και του ΟΗΕ.¹⁷⁶

Συμπερασματικά, αν και οικονομικοί λόγοι μπορούν να δικαιολογήσουν έναν διασυνοριακό αγωγό, **τα γεωπολιτικά συμφέροντα θα μπορούσαν να θέσουν σε αναμονή ή ακόμα και να παγώσουν ένα έργο**. Ωστόσο γεωπολιτικά συμφέροντα μόνα τους δεν μπορούν να υλοποιήσουν έναν διασυνοριακό αγωγό χωρίς οικονομική λογική. Η ισχυρή πολιτική βούληση κάνει μια μεγάλη διαφορά στην υλοποίηση ενός διασυνοριακού αγωγού, έτσι οι οικονομικοί και γεωπολιτικοί παράγοντες είναι στενά συνδεδεμένοι. Η φάση πολιτικοποίησης ενός διασυνοριακού αγωγού καθίσταται απαραίτητη στη διαδικασία για τον έλεγχο, την ανάλυση και τον εξορθολογισμό μιας περίπλοκης κατάστασης πριν από την εμπορευματοποίηση και την φάση υλοποίησης.¹⁷⁷

10.2 Ευρωπαϊκή ενεργειακή διαφοροποίηση- δυτικός ενεργειακός διαμέσων της Τουρκίας

Η πρόθεση της ΕΕ να διαφοροποιήσει τους προμηθευτές φυσικού αερίου της είναι κάτι περισσότερο από ένα απλό οικονομικό θέμα και διασταυρώνεται με ζωτικής σημασίας γεωπολιτικές ανησυχίες της Ρωσίας, του Ιράν, της Κίνας και των ΗΠΑ. Η ΕΕ για την ασφαλή διαφοροποίηση της από τη Ρωσία, πρέπει να προσθέσει τουλάχιστον δύο χώρες από το Αζερμπαϊτζάν, το Τουρκμενιστάν, το Ιράν και το Ιράκ στο πλαίσιο του συστήματος προμήθειας φυσικού αερίου. Η πρόθεση της ΕΕ να

¹⁷⁴ Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines", European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007, pp.31

¹⁷⁵ Στην προσπάθειά διευθέτησης της σχέσης μεταξύ Πακιστάν και Ινδίας, είναι σημαντικό για την Ουάσιγκτον, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής να λαμβάνουν υπόψη την πιθανή ανάδυση της Ινδίας ως παγκόσμια δύναμη. Αυτή η σφαίρα θα μπορούσε να ενεργήσει ως ένα αντίβαρο στις κινεζικές πιέσεις ενάντια στα νότια τμήματα Ασίας-Ειρηνικού, από την Ταϊλάνδη, τη Μαλαισία και τη Σιγκαπούρη, στην Ινδονησία. S.B. Cohen * "The 2002 Annual Political Geography Lecture "Geopolitical realities and United States foreign policy"

¹⁷⁶ Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines", European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007, pp.31

¹⁷⁷ Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines" European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007, pp.31-32

αγοράζει φυσικό αέριο από την Κασπία ή τη Μέση Ανατολή έχει επιπτώσεις για την περιφερειακή γεωπολιτική. Για παράδειγμα, ο αγωγός φυσικού αερίου ΒΤΕ, ο οποίος παρακάμπτει τη Ρωσία, όχι μόνο υποστηρίζει την ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική του Αζερμπαϊτζάν, αλλά επίσης βοηθά τη Γεωργία, ως χώρα διέλευσης και μειώνει την διπλωματική ισχύ της Ρωσίας.

10.2.1 Εμπόδια στους αγωγούς της Κασπίας

Αγωγοί από την περιοχή της Κασπίας, που έχουν ως στόχο να μεταφέρουν φυσικό αέριο και πετρέλαιο του Τουρκμενιστάν και του Καζακστάν στις ευρωπαϊκές αγορές, έχουν παραμείνει ανεπίτευκτοι(με μερική εξαίρεση του πετρελαιαγωγού Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν (BTC), και του Μπακού-Τιφλίδα-Ερζουρούμ (BTE) φυσικού αερίου). Αυτό λόγω τεσσάρων παραγόντων: (1) η Κασπία βρίσκεται μεταξύ δύο γιγαντιαίων κόμβων, της Ρωσίας και της Μέσης Ανατολής και παραμένει εκτός από το άμεσο οπτικό πεδίο της Ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής, ακόμη και στην περίπτωση του φυσικού αερίου. (2) Η εξάρτηση των παραγωγών της Κασπίας από τις ρωσικές επιλογές αγωγών μεταφοράς περιορίζει τις κινήσεις στο Αζερμπαϊτζάν και το Καζακστάν και το Τουρκμενιστάν. (3) Οι πρωτοβουλίες της Ρωσίας να μην χάσει το μονοπώλιο της στις Ευρασιατικές αγορές ενέργειας είναι άλλος ένας σημαντικός λόγος. (4) Το Αζερμπαϊτζάν, το Τουρκμενιστάν και η Τουρκία απέτυχαν στην επίτευξη ενός κοινού εδάφους. Και τέλος, 5) η πολιτική του πρώην προέδρου του Τουρκμενιστάν, Turkmenbashi, δημιούργησε επιπρόσθετα εμπόδια..¹⁷⁸

10.2.2 Διαφοροποίηση εφοδιασμού μέσω Κασπίας ή/και μέσω Μέσης Ανατολής

Η διαφοροποίηση του εφοδιασμού με αέριο έγινε κεντρικό θέμα και η περιοχή της Κασπίας εμφανίστηκε ως μία από τις πιο ελκυστικές εναλλακτικές λύσεις. Το κόστος παραγωγής του πετρελαίου φαίνεται αρχικά σχετικά υψηλό στις χώρες της Κασπίας σε σύγκριση με εκείνο της Μέσης Ανατολή. Παρ'όλα αυτά, οι τεχνολογικές καινοτομίες, που ασκούνται από τις πολυεθνικές, μειώνουν το κόστος στην περίπτωση της λειτουργίας του Tengiz TCO.

Ωστόσο, ο εφοδιασμός με φυσικό αέριο από την Κασπία και τη Μέση Ανατολή είναι οικονομικώς αποδοτικός σε σχέση με τις υπάρχουσες ευκαιρίες στην Ευρώπη. Το φυσικό αέριο του Αζερμπαϊτζάν είναι πιο αποδοτικό από ό, τι αυτό της Ρωσίας που μεταφέρεται μέσω του αγωγού Blue Stream.

¹⁷⁸ Mert Bilgin, "New prospects in the political economy of inner-Caspian hydrocarbons and western energy corridor through Turkey", Energy Policy 35 (2007) 6383–6394 pp.6383-6384

Οι περιοχές της Κασπίας μπορούν να θεωρηθούν ως συνεπής προμηθευτές υδρογονανθράκων για τις ευρωπαϊκές αγορές και όχι ως μια απλή εναλλακτική λύση φυσικού αερίου. Στους αγωγούς της Κασπίας αξίζει να αποδοθεί προτεραιότητα όχι μόνο λόγω του κόστους και των πλεονεκτημάτων ασφάλειας, αλλά και λόγω του σημερινού πολιτικού περιβάλλοντος στο Τουρκμενιστάν, που χαρακτηρίζεται από την μετα-Turkmenbashi κυβέρνηση υπό την προεδρία Berdimuhamedov, ο οποίος δήλωσε ότι είναι πιστός στη Ρωσία, αλλά και πρόθυμος να βρει εναλλακτικούς διαδρόμους.¹⁷⁹

Το φυσικό αέριο του Τουρκμενιστάν, δεν είναι απλώς θέμα ποσού και σκοπιμότητας για έναν ευρωπαϊκό¹⁸⁰ αγωγό, αλλά είναι στρατηγική σημασίας καθώς θα επηρεάσει δραστικά τη θέση της Ρωσίας στην Ευρώπη και γύρω. Ούτε η ΕΕ ούτε η Τουρκία είναι πρόθυμες να βασιστούν πλήρως στο ρωσικό σύστημα. Αυτός είναι ο λόγος που θέλουν να αναπτύξουν εναλλακτικούς τρόπους, όπως ο Nabucco. Στην πραγματικότητα, οι διάδρομοι της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής μπορούν να θεωρηθούν ως εναλλακτική λύση για να ισορροπήσει το μονοπώλιο της Gazprom. Οι πρόσφατες εξελίξεις, όπως η άνοδος της σιιτικής ιδεολογίας, του εξτρεμισμού και του πυρηνικού προγράμματος, καθώς και η πολιτική αστάθεια και οι γεωπολιτικές πιέσεις των ΗΠΑ, θέτουν σε κίνδυνο την ευκαιρία να χρησιμοποιηθεί το Ιράν ως μία εναλλακτική διαδρομή.

Παρ' όλα αυτά, φαίνεται ότι είτε το Αζερμπαϊτζάν, το Καζακστάν ή το Τουρκμενιστάν από την Κασπία από τη μία πλευρά, είτε το Ιράν, το Ιράκ και η Αίγυπτος από τη Μέση Ανατολή, από την άλλη, είναι το καλύτερο για την ΕΕ να περιλαμβάνει τουλάχιστον δύο χώρες από το Αζερμπαϊτζάν, το Τουρκμενιστάν, το Ιράκ και το Ιράν στο ενεργειακό δίκτυο της.¹⁸¹

10.3 NABUCCO¹⁸²

Ο αγωγός Nabucco έχει προγραμματιστεί να παραδώσει φυσικό αέριο από την Κασπία και τη Μέση Ανατολή στην ευρωπαϊκή αγορά.

¹⁷⁹ Mert Bilgin, "New prospects in the political economy of inner-Caspian hydrocarbons and western energy corridor through Turkey", Energy Policy 35 (2007) 6383–6394, pp.6387-6389

¹⁸⁰ Nabucco

¹⁸¹ Mert Bilgin, "New prospects in the political economy of inner-Caspian hydrocarbons and western energy corridor through Turkey", Energy Policy 35 (2007) 6383–6394., pp.6392-6394 & Mert Bilgin, "Geopolitics of European natural gas demand: Supplies from Russia, Caspian and the Middle East", Energy Policy 37 (2009) 4482–4492

¹⁸² Erkan Erdogan, "Bypassing Russia: Nabucco project and its implications for the European gas security, Renewable and Sustainable" Energy Reviews 14 (2010) 2936–2945 & Mert Bilgin "Geopolitics of European natural gas demand: Supplies from Russia, Caspian and the Middle East", Energy Policy 37 (2009) 4482–4492, & Daniel Freifeld, "nabucco: pipeline politics And the u.s.-turkey strategic partnership", turkish policy quarterly, 2009

Το Σχέδιο Nabucco προσφέρει μια νέα διαδρομή των εξαγωγών στις αγορές της ΕΕ με παραγωγούς από την Κασπία (το Αζερμπαϊτζάν, το Τουρκμενιστάν και το Καζακστάν), καθώς και το Ιράν και, εν καιρώ, το Ιράκ. Το έργο υποστηρίζεται από την ΕΕ και υποστηρίχθηκε σθεναρά από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Ίσως το πιο σημαντικό επίτευγμα του , Nabucco είναι ότι θα παρακάμπτει εντελώς τη Ρωσία.

Η ασφάλεια του εφοδιασμού με φυσικό αέριο είναι ένα από τα κύρια θέματα της ενεργειακής στρατηγικής της ΕΕ που πρέπει να ακολουθηθεί στο μέλλον. Το φυσικό αέριο, ως πηγή καθαρότερης καύσης των ορυκτών καυσίμων από το πετρέλαιο ή τον άνθρακα, είναι πλέον κοινή πεποίθηση ότι προσφέρει μέρος της λύσης για την κλιματική αλλαγή. Ως εκ τούτου, η κατανάλωση φυσικού αερίου στην ΕΕ αυξάνεται σταθερά και είναι πιθανό να γίνει η πιο σημαντική πηγή ενέργειας σε όλη την Ευρώπη τις επόμενες δύο δεκαετίες.

Η Ρωσία ήταν μακράν ο μεγαλύτερος προμηθευτής φυσικού αερίου για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ΕΕ εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εισαγωγές φυσικού αερίου και ειδικά από τη Ρωσία (23% της συνολικής ζήτησης), τη Νορβηγία (17% της συνολικής ζήτησης) και την Αλγερία (10% της συνολικής ζήτησης).

Είναι προφανές ότι η ΕΕ χρειάζεται να αυξήσει την εισαγωγή του φυσικού αερίου της σημαντικά, καθώς οδηγείται από ένα συνδυασμό ταχείας αύξησης της ζήτησης και συρρίκνωση της παραγωγής ενέργειας. Έτσι, θα υπάρχει αυξημένη εξάρτηση από τις εισαγωγές που θα επηρεάσει την ασφάλεια του εφοδιασμού με αέριο, όχι μόνο στον τομέα του φυσικού αερίου, αλλά και στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας.

Το έργο Nabucco αποτελεί ένα νέο αγωγό φυσικού αερίου που συνδέει την περιοχή της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής (μέσω Τουρκίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Ουγγαρίας), με την Αυστρία και περαιτέρω με τις Δυτικές ευρωπαϊκές αγορές φυσικού αερίου.

Ο αγωγός έχει σχεδιαστεί για να μεταφέρει ένα μέγιστο ποσό 31 bcm / έτος. Το εκτιμώμενο κόστος αυτού ανέρχεται σε περίπου 7,9 δισεκατομμύρια ευρώ. Πρόκειται για μια πολιτική συμφωνία μεταξύ των κυβερνήσεων των χωρών διέλευσης του Nabucco, δηλαδή την Αυστρία, την Ουγγαρία, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία και την Τουρκία.

Η σημαντικότερη δύναμη του έργου Nabucco προέρχεται από το γεγονός ότι η ζήτηση φυσικού αερίου στην ΕΕ αυξάνεται σε μεγάλο βαθμό, ενώ η παραγωγή

μειώνεται και η ΕΕ αποσκοπεί συνεπώς στην εξασφάλιση νέων πηγών φυσικού αερίου, χωρίς την αύξηση της ήδη υψηλής εξάρτησής της από τη Ρωσία.

Ωστόσο ο Ναμπούκο δεν είναι εγγυημένος. Μακροχρόνια τα εμπόδια παραμένουν. Πρώτα απ' όλα, δεν είναι σαφές από που θα προέρχεται το αέριο για να γεμίσει τον αγωγό και η Ρωσία έχει υπογράψει συμβάσεις για να αποκτήσει μεγαλύτερο μέρος του αερίου που εξάγεται από τα κράτη της Κασπίας.

Για να είναι αρχικά βιώσιμο το σχέδιο Nabucco, το αέριο θα πρέπει να προέρχεται από το Shah Deniz 2. Στην πραγματικότητα, χωρίς το Αζερμπαϊτζάν και τις μεγάλες προμήθειες του σε φυσικό αέριο, ο Nabucco δεν μπορεί να ξεκινήσει. Ωστόσο, ο Nabucco χρειάζεται επιπλέον προμηθευτές, επειδή το Αζερμπαϊτζάν μπορεί να παρέχει μόνο το μισό του ποσού που απαιτείται για τη σκοπιμότητα του. Το Τουρκμενιστάν και το Ιράν έχουν τη δυνατότητα να προμηθεύσουν με φυσικό αέριο τον σχεδιαζόμενο αγωγό. Το Τουρκμενιστάν δείχνει σημάδια δέσμευσης για παροχή στον αγωγό, και αν υπάρξει βελτίωση στις Δυτικό-ιρανικές σχέσεις, το Ιράν θα θεωρείται βιώσιμη λύση από πλευράς εφοδιασμού σε μακροπρόθεσμη βάση. Έτσι, ο Nabucco έχει άμεσα ανάγκη από φυσικό αέριο από τις δύο αυτές χώρες για να παραμείνει εφικτός. Χωρίς τη συμμετοχή του Ιράν ή του Τουρκμενιστάν, το έργο θα περιοριστεί.

Το έργο επίσης, προκαλεί το ρωσικό ανταγωνισμό. Το αντίπαλο έργο του αγωγού, είναι ο South Stream. Το Μάιο του 2007, η Gazprom πέτυχε να δημιουργήσει εκ νέου μια ισχυρή συμμαχία με τους παραγωγούς φυσικού αερίου της Κεντρικής Ασίας. Επίσης ένα σημαντικό ζήτημα που πρέπει να οριοθετηθεί είναι η χρηματοδότηση του έργου. Χωρίς επαρκή μακροπρόθεσμο αέριο, μέσω δεσμεύσεων, το έργο δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσει την αναγκαία χρηματοδότηση.

Το πρόγραμμα επίσης υποφέρει από επανειλημμένες καθυστερήσεις και τον τεράστιο αριθμό των εμπλεκόμενων κυβερνήσεων και κομμάτων όπου καθιστά τη σύνταξη μιας ικανοποιητικής σύμβασης για όλα τα μέρη, ένα νομικό και διπλωματικό εφιάλτη.

Ακόμη, προκύπτουν προβλήματα λόγω επενδυτικών κινδύνων και οι κίνδυνοι αυτοί δεν περιορίζονται στο Ιράκ. Η εγγενής αστάθεια της περιοχής μεταξύ της νότιας Κασπίας και ανατολικής Τουρκίας προσφέρει μια πιθανή απειλή κατά των δυνητικών προμηθευτών του Ναμπούκο. Πράγματι, τα τελευταία δύο χρόνια έχουν υπάρξει αρκετές επιθέσεις Κούρδων αυτονομιστών στο φυσικό αέριο και τις γραμμές του

πετρελαίου τόσο στην Τουρκία όσο και στο βόρειο Ιράν¹⁸³, ενώ τόσο η Γεωργία και το Αζερμπαϊτζάν πρέπει επίσης να αντιμετωπίσουν τα δικά τους σοβαρά προβλήματα ασφαλείας, τα οποία μπορεί να πείσουν ακόμη τους επενδυτές ότι οι επενδύσεις στο Nabucco είναι πολύ επικίνδυνο να συνεχίσουν. Και οι τουρκικές απαιτήσεις είναι επίσης ανασταλτικός παράγοντας για την υλοποίηση του έργου. Η Τουρκία¹⁸⁴ ήθελε να εγγυηθεί ένα είδος φόρου που επιβάλλεται από τις χώρες διαμετακόμισης

Σε απάντηση προς το έργο του αγωγού αερίου που θα παρακάμπτει τη Ρωσία, η Gazprom ξεκίνησε ένα έργο για τη δημιουργία ενός νέου διαδρόμου μεταφοράς, που ονομάζεται South Stream. Ο South Stream προβλέπεται να έχει ετήσια δυναμικότητα των 63 bcm και το κόστος υπολογίζεται σε περίπου 19 - 24.000.000.000 ευρώ. Ο αγωγός South Stream, καλύπτει 3.200 χιλιόμετρα, από τα οποία, 900 χιλιόμετρα στη Μαύρη Θάλασσα, θα δώσει τη δυνατότητα να συνδέει τη Ρωσία με τη Βουλγαρία μέσω της Μαύρης Θάλασσας μέχρι το 2015. Στις 23 Ιουνίου 2007, η Gazprom (Ρωσία) και η ENI (Ιταλία) υπέγραψαν μνημόνιο για την κατασκευή του αγωγού South Stream, που μεταφέρει αέριο από τη Μαύρη Θάλασσα της Ρωσίας στη Βουλγαρία και στη συνέχεια στην κεντρική Ευρώπη. Για να υπονομεύσει το Nabucco, η Gazprom υπέγραψε επίσης συμφωνίες αγοράς φυσικού αερίου με τις χώρες της Κεντρικής Ασίας στα τέλη του 2007, όπου παραχωρεί σημαντικές αυξήσεις τιμών (μέχρι και \$ 150 / 1000 κυβικά μέτρα) σε αντάλλαγμα τον έλεγχο της πλειονότητας των ποσοτήτων φυσικού αερίου που εξάγουν.

Η θέση της ΕΕ σε σχέση με τον Nabucco αποδυναμώνεται από τα διαφορετικά επίπεδα για την υποστήριξη του έργου μεταξύ των μελών της, και, γενικότερα, λόγω απουσίας μιας συνεκτικής ενεργειακής πολιτικής. Στην πραγματικότητα, ούτε η Γερμανία ούτε η Ιταλία είναι πρόθυμες να επενδύσουν σε έργα ενεργειακής διαφοροποίησης, έχοντας εξασφαλίσει διμερείς συνθήκες ενέργειας με τη Ρωσία.

Η Ρωσία είναι ο πιο σημαντικός ενεργειακός εταίρος της ΕΕ και είναι έτοιμη να κάνει ό, τι είναι απαραίτητο για να διατηρήσει την τρέχουσα θέση της.

Η Ρωσία προσπαθεί να υπονομεύσει το Nabucco, με τον αντίπαλό του τον South Stream, παρά το γεγονός ότι θα κοστίζει τουλάχιστον τα διπλάσια από τον Nabucco.

---

¹⁸³ Erkan Erdogdu, "Bypassing Russia: Nabucco project and its implications for the European gas security, Renewable and Sustainable" Energy Reviews 14 (2010) 2936-2945

¹⁸⁴ Από τη μία πλευρά, η Τουρκία υποστηρίζει πραγματικά το έργο Ναμπούκο, καθώς όχι μόνο ενδυναμώνει την γεωπολιτική σημασία της και προσφέρει τεράστια έσοδα διαμετακόμισης, αλλά επίσης βελτιώνει τη θέση της ως ενεργειακό διάδρομο που γεφυρώνει την περιοχή της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής προς την Ευρώπη. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία έχει έως τώρα θεωρηθεί ως ένα εμπόδιο, διότι επιμένει στο δικαίωμα να καταναλώνει το 15% του φυσικού αερίου από κάθε αγωγό που κατασκευάστηκε στο έδαφός της, και να είναι αγορασμένο σε "λογική" τιμή.

Επίσης, προσπάθησε να ενισχύσει το μονοπώλιο φυσικού αερίου, όχι μόνο από την Κεντρική Ασία (Τουρκμενιστάν, το Καζακιστάν, Αζερμπαϊτζάν), αλλά και από όλους τους άλλους πραγματικούς και δυνητικούς προμηθευτές φυσικού αερίου προς την ΕΕ, όπως τα κράτη μέλη (όπως το Ιράν, το Κατάρ και τη Βόρεια-αφρικανικά κράτη) προσφέροντας να αγοράσει το σύνολο του φυσικού αερίου τους για τις εξαγωγές προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Γεωργία είναι το κλειδί κράτος διέλευσης. Φιλοξενεί δύο αγωγούς που φέρνουν πετρέλαιο και φυσικό αέριο από την Κασπία προς την Τουρκία. Με την επίθεση της, η Ρωσία προειδοποίησε αποτελεσματικά όχι μόνο τη Γεωργία αλλά και ολόκληρη τη γειτονιά της.

Το Αζερμπαϊτζάν επιβεβαίωσε την επιθυμία του να προμηθεύσει φυσικό αέριο, αλλά αναγνώρισε ότι οι πόροι του δεν επαρκούν για να γεμίσει τον αγωγό σε μακροπρόθεσμη βάση. Προς το παρόν, το Τουρκμενιστάν δεν έχει πραγματικά πολλές επιλογές καθώς είναι μια ηπειρωτική χώρα και μπορεί μόνο να διακομίσει αέριο μέσω της Ρωσίας.

Το Τουρκμενιστάν θέλει την προμήθεια του αγωγού Ναμπούκο για τρεις λόγους. Πρώτα απ' όλα, ο Nabucco προσφέρει μια εναλλακτική λύση για να μειώσει την εξάρτησή του από τους ρωσικούς αγωγούς. Δεύτερον, ο Nabucco είναι η συντομότερη διαδρομή από το Τουρκμενιστάν προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τρίτον, η ΕΕ θα συνεχίσει να καταβάλλει τις υψηλότερες τιμές, καθιστώντας την πιο ελκυστική αγορά φυσικού αερίου για το Τουρκμενιστάν.

Από τους υποψήφιους προμηθευτές, το Ιράν φαίνεται να είναι η καλύτερη θέση καθώς εξαγει φυσικό αέριο στην Τουρκία από το 2001. Τα πρόγραμμα όμως πυρηνικών όπλων, είναι ένα τεράστιο εμπόδιο για το καθεστώς του Ιράν ως προμηθευτή φυσικού αερίου για τον αγωγό Nabucco.

Από την πλευρά της Ευρώπης, η Ουγγαρία έχει συμφέροντα και στους δύο αγωγούς, Nabucco και South Stream και είναι πιθανό να στραφεί προς τον South Stream

Η χρόνια έλλειψη επενδύσεων σε φυσικό αέριο της Ρωσίας αποτελεί μια άλλη πηγή κινδύνου. Η Ρωσία στηρίζεται στη Ευρώπη για την ασφάλεια της ζήτησης, αλλά η κακή διαχείριση της βιομηχανίας σημαίνει ότι η Ρωσία μπορεί να μην είναι σε θέση να ανταποκριθεί στη ζήτηση της ΕΕ μέχρι το 2020. Το γεγονός αυτό συμβάλλει στους λόγους για τους οποίους ο Nabucco είναι απαραίτητος για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αν ο Nabucco επιτύχει, η Τουρκία θα είναι ένας από τους μεγαλύτερους νικητές τόσο οικονομικά όσο και γεωπολιτικά.

Μέχρι στιγμής όμως, δεν έχουν δοθεί εγγυήσεις για την πλήρωση του αγωγού με τις πραγματικές ποσότητες φυσικού αερίου. Κανείς δεν έχει ισχυριστεί ότι ο Nabucco είναι ένα εύκολο έργο να πραγματοποιηθεί.

Βέβαια, ο South Stream και ο Nabucco στην πραγματικότητα, δεν είναι ούτε ανταγωνιστές ούτε αλληλοαποκλείονται. Οι προβλέψεις δείχνουν ότι η Ευρώπη θα χρειαστεί περισσότερους από αυτούς τους δύο αγωγούς και επιπλέον φυσικό αέριο για τις ανάγκες της. Μαζί, τα δύο έργα προμηθεύουν μόνο το 15-20% της κατανάλωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, όλα αυτά δεν σημαίνουν ότι η Ρωσία θα σταματήσει να υπονομεύει τον αγωγό Nabucco. Ως κύριο μέλημά της δεν είναι η ασφάλεια του φυσικού αερίου της ΕΕ, αλλά η διατήρηση της θέσης της ως μονοπώλιο στην ΕΕ και μονοψώνιο στην Κεντρική Ασία.

Στο πλαίσιο αυτό, η μοίρα του Nabucco εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το αν ή όχι τα κράτη μέλη της ΕΕ και άλλων φορέων (Τουρκία, Αζερμπαϊτζάν, Τουρκμενιστάν, Ιράν και ούτω καθεξής) είναι έτοιμα να ενεργήσουν με βάση τα μακροπρόθεσμα συμφέροντά τους. Αν δεν περιοριστεί η ρωσική μονοπωλιακή ισχύ, αργά ή γρήγορα, όλοι οι φορείς θα υποφέρουν από αυτή είτε με τη μορφή των υπερβολικά υψηλών τιμών του φυσικού αερίου ή με τη μορφή διαταραχών του εφοδιασμού.

10.4 Τουρκία¹⁸⁵

Η στρατηγική θέση της Τουρκίας, την καθιστά μια φυσική γέφυρα της ενέργειας μεταξύ των μεγάλων παραγωγών ενέργειας στις περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Κασπίας Θάλασσας στην Ανατολή από τη μία, καθώς και στις μεγάλες καταναλωτικές αγορές της Ευρώπης και την περαιτέρω Δύση από την άλλη.

Ένας από τους πυλώνες της ενεργειακής στρατηγικής της Τουρκίας είναι να γίνει ένας ενεργειακός διάδρομος. Η συνεχιζόμενη διαδικασία απελευθέρωσης της τουρκικής αγοράς ενέργειας, δίνει στην Τουρκία έναν κεντρικό ρόλο στους τομείς της ενέργειας ιδίως στον τομέα του φυσικού αερίου και την κάνει ένα σημαντικό καταναλωτή και ταυτόχρονα χώρα διέλευσης αγωγών ενέργειας.

---

¹⁸⁵ Gal Luft and Anne Korin, Editors, "Energy Security Challenges for the 21st Century" A Reference Handbook, 2009, CHAPTER 16 "Turkey: A Case of a Transit State", Necdet Pamir, pp.250-260 & Tamer C- etin, Fuat Oguz, "The reform in the Turkish natural gas market: A critical evaluation" Energy Policy 35 (2007) 3856-3867 & A.M. Kilic, "Turkey's natural gas necessity, consumption and future perspectives", Energy Policy 34 (2006) 1928-1934

Ένα ολοένα και μεγαλύτερο ποσοστό του πετρελαίου περνά μέσα από το τουρκικό έδαφος. Πράγματι, το 73% των αποδεδειγμένων αποθεμάτων πετρελαίου στον κόσμο και το 72% των αποδεδειγμένων αποθεμάτων φυσικού αερίου στον κόσμο βρίσκονται στις γύρω περιοχές της Τουρκίας, στη Μέση Ανατολή, την περιοχή της Κασπίας και της Ρωσίας. Αυτό καθιστά την Τουρκία κεντρική γέφυρα μεταξύ των πλούσιων περιοχών σε ενεργειακά αποθέματα, και τις περιοχές της Ευρώπης για την εισαγωγή πηγών ενέργειας. Για το λόγο αυτό σήμερα η Τουρκία είναι ευρέως γνωστή ως «Η Γέφυρα ενέργειας μεταξύ της Ανατολής και της Δύσης». Έτσι, ο ρόλος της Τουρκίας στην ενεργειακή ασφάλεια καθίσταται ολοένα και πιο εμφανής σε ένα σύστημα αγωγών πετρελαίου και αερίου, γνωστό ως "East West Διάδρομο", όπου αναπτύσσεται σταδιακά για τη διαμετακόμιση πρόσθετων πόρων ενέργειας από τη Ρωσία και την Κεντρική Ασία μέσω της Τουρκίας στις δυτικές αγορές. Αυτό περιλαμβάνει τον ήδη σε λειτουργία αγωγό Blue stream¹⁸⁶ αερίου από τη Ρωσία τον αγωγό BTC, τον αγωγό πετρελαίου Ιράκ-Τουρκία, έναν αγωγό φυσικού αερίου που μεταφέρει ιρανικό αέριο (10 bcm ετησίως), έναν που μεταφέρει φυσικό αέριο του Αζερμπαϊτζάν, έναν «Βορρά-Νότου», καθώς και αρκετά έργα κατασκευής αγωγών που τελούν υπό εξέταση. Επί του παρόντος, το μεσογειακό λιμάνι της Τουρκίας, Τσεϊχάν¹⁸⁷, είναι ήδη ένας από τους σημαντικότερους ενεργειακούς κόμβους του κόσμου και ζωτικής σημασίας διέξοδος τόσο για τις τρέχουσες ιρακινές εξαγωγές πετρελαίου όσο και για τις τρέχουσες καθώς και τις ενδεχόμενες μελλοντικές εξαγωγές πετρελαίου της Κασπίας. Από αυτό το στοιχείο η Τουρκία, αύξησε τη γεωπολιτική σημασία της, καθώς και ενίσχυσε την τουρκική οικονομία.

Μια άλλη επιλογή για τη μεταφορά φυσικού αερίου, είναι μέσω του Βοσπόρου. Ωστόσο, η ασφάλεια και η περιβαλλοντική διάσταση αποδυναμώνουν τη σκοπιμότητα αυτής της εναλλακτικής λύσης. Η Τουρκία απορρίπτει αυτή τη διαδρομή, λόγω της κυκλοφοριακής συμφόρησης. Ο BTC και ο blue stream βρίσκουν περισσότερη υποστήριξη από τους Τούρκους.

Φιλοδοξία της Τουρκίας είναι να είναι ο ενεργειακός διάδρομος της Ευρασίας.

¹⁸⁶ μέγιστη χωρητικότητα: 16 bcm ετησίως

¹⁸⁷ Σύμφωνα με σταθερές περιφερειακές γεωπολιτικές συνθήκες και μαζί με τον BTC, η περιοχή Τσεϊχάν αναμένεται να αποτελέσει ένα πολύ σημαντικό τερματικό σταθμό πετρελαίου και περιφερειακή αγορά (για "Νέα Ρότερνταμ ") για την παροχή και την διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού στην Ευρώπη. Με αρκετές νέες προτάσεις έργων αγωγών η σημασία αυτού του λιμανιού θα αυξηθεί περαιτέρω. Τα νέα διυλιστήρια, επίσης, αναμένεται να είναι χτισμένα κοντά στην Τσεϊχάν, καθιστώντας αυτή την περιοχή ένα ενεργειακό κόμβο. Η κυβέρνηση εξετάζει επίσης ένα νέο τερματικό σταθμό υγροποιημένου φυσικού αερίου LNG (αρχικά με στόχο την ισραηλινή αγορά) και εξετάζονται οι δυνατότητες κατασκευής ενός νέου πετροχημικού εργοστάσιου κοντά στο Τσεϊχάν.

Ενδεχόμενα μειονεκτήματα όμως, προβληματίζουν για τη θέση της ως ενεργειακό κόμβο. Αυτά περιλαμβάνουν κυρίως τον ανταγωνισμό από άλλες χώρες, ιδιαίτερα τη Ρωσία, καθώς και τον αυξανόμενο κίνδυνο για τρομοκρατικές επιθέσεις.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

11 ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ Η ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ¹⁸⁸

11.1. Υπό την ρεαλιστική πολιτική των κρατών

Σύμφωνα με τη ρεαλιστική πολιτική, και με την μέχρι τώρα ανάλυσή μας, φαίνεται ότι πολιτικά, στρατιωτικά και στρατηγικά μονομερώς/ διμερώς και περιφερειακά μοίρασαν τον κόσμο σε αμερικανική, ευρωπαϊκή και ασιατική σφαίρα επιρροής. Οι εθνικές και διεθνείς ανησυχίες για την ασφάλεια και οι συγκρούσεις εμποδίζουν τη διεθνή οικονομική ολοκλήρωση, μέσω του ελέγχου των δραστηριοτήτων και των ροών αγαθών, προσώπων και κεφαλαίων. Η απουσία των παγκόσμιων αγορών για τα στρατηγικά προϊόντα τονώνει περαιτέρω την εγκαθίδρυση των διμερών σχέσεων και συνθηκών, ενισχύοντας έτσι το σχηματισμό αποκλειστικών ειδικών κυριαρχιών.

Η διεθνής αγορά πετρελαίου¹⁸⁹ είναι πιο περιφερειοποιημένη και πάλι, αν και οι εμπορικές ροές με διάφορα μπλοκ εξακολουθούν να είναι δυνατές. Το φυσικό αέριο ανήκει ακόμα στην περιφερειακή αγορά. Αδύναμες χώρες παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου που δεν είναι αυτόνομες ή μέρος μιας αυτοκρατορίας ή περιφερειακής αγοράς γίνονται επίμαχες μεταξύ των ανταγωνιζόμενων αυτοκρατοριών που πρέπει να ικανοποιήσουν τις ενεργειακές ανάγκες τους. Η έλλειψη διεθνούς νομιμότητας, κάνουν τους διεθνείς οργανισμούς, όπως τον ΟΗΕ, τον ΠΟΕ, το ΔΝΤ, τον ΟΠΕΚ και την ΕΕ σε γενικές γραμμές αδύναμους. Οι συγκρούσεις για τους φυσικούς πόρους είναι πραγματικότητα και η έλλειψη συλλογικών συμφερόντων των υφιστάμενων διεθνών οργανισμών διευκολύνει την προσφυγή σε στρατιωτική επέμβαση από τις μεγάλες δυνάμεις.

Στην **Ευρώπη** των περιφερειών και των αυτοκρατοριών, υπό τη ρεαλιστική προσέγγιση δηλαδή, επιτρέπεται μια μέτρια επέκταση σε μια ασταθή Ανατολική Ευρώπη. Η Ευρώπη έχει δυσκολίες να καθορίσει σταθερή πολιτική γραμμή με σεβασμό στις διεθνείς σχέσεις, με τις ΗΠΑ, τη Ρωσία και άλλες περιοχές. Η ολοκλήρωση της πανευρωπαϊκής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας θα εξαφανιστεί

¹⁸⁸ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) “*Study on energy supply security and Geopolitics*”, Final Report, January 2004, 5. Two storylines and the Security of Energy Supply Strategies, pp.81-107& Aad Correlje, Coby van der Linde, “*Energy supply security and geopolitics: A European perspective*” Energy Policy 34 (2006) 532–543

¹⁸⁹ Οι κίνδυνοι και ο προσανατολισμός είναι διαφορετικός για το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα και από άποψη γεωπολιτικών κινδύνων.

γρήγορα, λόγω των αυξανόμενων εθνικών επιδιώξεων. Τα μεγάλα κράτη μέλη της ΕΕ ατομικά προσπαθούν να εξασφαλίσουν το δικό τους συμφέρον για ενεργειακό εφοδιασμό, με τη Νορβηγία, τη Ρωσία, την Αλγερία, το Ιράν και το Ιράκ. Η ΕΕ εξακολουθεί να είναι αποδέκτης των τιμών της ενέργειας. Η αδυναμία των διεθνών οργανισμών αυξάνει τον κίνδυνο και την έκθεση σε μια διαταραχή εφοδιασμού σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο και υποχρεώνει τα κράτη μέλη της ΕΕ να αυξήσουν τα εθνικά στρατηγικά αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου πάνω από το σημερινό επίπεδο.

Στις **ΗΠΑ** η πολιτική μονομέρεια προς το παρόν επικρατεί με σεβασμό στους τρέχοντες εταίρους της. Η ενεργειακή πολιτική όλο και περισσότερο συνδέεται με την πολιτική άμυνας και την εξωτερική πολιτική. Όσον αφορά τη Ρωσία, οι ΗΠΑ προσπαθεί να αποτρέψει μια στρατηγική συμμαχία της Ρωσίας με την ΕΕ. Καθώς μια ισχυρή συμμαχία μεταξύ της Ρωσίας και της ΕΕ θα μπορούσε να δημιουργήσει σε πιο μακροπρόθεσμη βάση ισχυρό διεκδικητή για την κυριαρχία.

Η **Ρωσία** προσπαθεί να επαναφέρει την κυριαρχία της πάνω στις χώρες της κεντρικής Ασίας και ιδίως στις χώρες γύρω από την Κασπία Θάλασσα. Ο εκ νέου προσανατολισμός στις χώρες της Κεντρικής Ασίας βασίζεται αρχικά στην οικοδόμηση συμμαχιών και την ενίσχυση των οικονομικών σχέσεων, αλλά η χρήση στρατιωτικής δύναμης είναι επίσης δυνατή. Όσον αφορά το πετρέλαιο, οι Ρώσοι θα εξασφαλίσουν διμερείς σχέσεις με τις ΗΠΑ, την ΕΕ και τις Ασιατικές χώρες. Η Ρωσία μπορεί να είναι σε θέση να ενισχύσει τη μελλοντική ανάπτυξη των πόρων της Κασπίας και των πόρων της Ανατολικής Σιβηρίας. Μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να φέρει τη Ρωσία σε άμεσο ανταγωνισμό με τις χώρες παραγωγούς του περσικού Κόλπου.

Σε αυτή την προσέγγιση ο Περσικός Κόλπος είναι επίμαχη περιοχή μεταξύ των κυρίαρχων περιφερειακών δυνάμεων του κόσμου, όπως οι ΗΠΑ, ΕΕ, Κίνα, Ιαπωνία. Κανένα από τα παγκόσμια μπλοκ δεν είναι σε θέση να κυριαρχήσει πλήρως και να φέρει την ειρήνευση της περιοχής. Τα διεθνή προβλήματα γύρω από τη συνεχιζόμενη σύγκρουση μεταξύ του Ισραήλ και των Παλαιστινίων εξακολουθούν επίσης να αποσταθεροποιούν την περιοχή. Εσωτερικές αναταραχές, προκαλούμενες από εντάσεις μεταξύ των κυβερνήσεων και των αντιφρονούντων κοινωνικών ομάδων, η δημοσιονομική κρίση που σχετίζεται με τη διανομή εισοδήματος από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, οι περιφερειακές διαφορές σχετικά με το νερό, χαρακτηρίζουν περαιτέρω την περιοχή ως μια «ένθερμη» περιοχή. Ανάλογα με την ισορροπία δυνάμεων εντός και μεταξύ των κυριότερων χωρών της περιοχής, τη Σαουδική Αραβία, το Ιράν και το Ιράκ, η περιφέρεια θα μπορούσε να είναι

περισσότερο ή λιγότερο σταθερή... Ανάλογα με το χάσμα μεταξύ ζήτησης και προσφοράς για το πετρέλαιο του Περσικού Κόλπου και του φυσικού αερίου, οι κυρίαρχες εξουσίες/μεγάλες δυνάμεις είναι πιθανόν να αποφασίσουν ή μη, να παρέμβουν με στρατιωτικά μέσα για να εξασφαλίσουν τις προμήθειές τους. Κάτι που πολλές φορές έχει συμβεί.

Στον κόσμο όπου ο ρεαλισμός θα συνεχίσει να επικρατεί, ο ανταγωνισμός μεταξύ της Κίνας και της Ιαπωνίας, αλλά και της Ινδίας θα είναι η κινητήρια δύναμη των περιφερειακών σχέσεων της Ασίας και θα δημιουργήσει πολιτική και οικονομική αστάθεια στην περιοχή. Η αυξανόμενη ανάγκη για την εισαγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου στις περισσότερες από τις ασιατικές χώρες θα προωθήσει την ένταση του ανταγωνισμού στον Περσικό Κόλπο και την περιοχή της Κασπίας Θάλασσας, παρά την τόνωση της ενεργειακής συνεργασίας. Η Ιαπωνία και η Κίνα επίσης, ανταγωνίζονται για το ρωσικό πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Αυτός ο ανταγωνισμός επιβεβαιώνει περαιτέρω την ισχυρή θέση της Ρωσίας στις ενεργειακές αγορές παγκοσμίως. Η ικανότητα ορισμένων χωρών όπως η Κίνα, η Ιαπωνία και η Ινδία να ανταγωνίζονται για την κυριαρχία στον Περσικό Κόλπο είναι μικρή και μια στρατηγική συμμαχία με τις ΗΠΑ ή τη Ρωσία φαίνεται να είναι η καλύτερη επιλογή για την ασφάλεια του εφοδιασμού.

11.2 Υπό την φιλελεύθερη πολιτική των κρατών

Οι υποστηρικτές της φιλελεύθερης επικράτησης ισχυρίζονται ότι ιδεολογικές, θρησκευτικές και πολιτικές συγκρούσεις συνεχίζουν να συμβαίνουν σε διεθνές, εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, αλλά και αποτελεσματικά διεθνή και εθνικά θεσμικά όργανα καταφέρνουν να αντιμετωπίσουν τις περισσότερες από αυτές τις συγκρούσεις. Η περαιτέρω ελευθέρωση των αγορών επιτρέπει τη ροή εμπορευμάτων προσώπων και κεφαλαίων να αναπτυχθούν. Η βελτίωση της οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των εθνών και των διεθνών οργανισμών υποστηρίζει την οικονομική ανάπτυξη σε ευρεία κλίμακα και τις ισορροπημένες δυνάμεις της αγοράς. Δυνητικά αποσταθεροποιητικά τοπικά ζητήματα εξουδετερώνονται μέσα από διεθνείς ειρηνευτικές δυνάμεις και την ανάπτυξη της συνεργασίας, περιορίζοντας έτσι τον αντίκτυπο της τοπικής πολιτικής αστάθειας, τις κοινωνικές εντάσεις, την τρομοκρατία και το διεθνές έγκλημα, ακόμη και στην περιφέρεια.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Ωστόσο, οι εντάσεις μπορεί να προκύψουν λόγω του κόστους των περιβαλλοντικών πολιτικών. Υπάρχει μια σαφής διάκριση μεταξύ της εκτεταμένης υποστήριξης της 'προσέγγισης του Κιότο' και εκείνων που είναι κατά του Κιότο, παγκοσμίως

Στην φιλελεύθερη πολιτική, η Gazprom θα διαλυθεί ως κρατικό μονοπώλιο. Η προμήθεια επιπλέον ποσοτήτων φυσικού αερίου προς την Ευρώπη θα εξελίσσεται με αργούς ρυθμούς και η Ρωσία θα πρέπει να δεχτεί ότι παραγωγή από τη Μέση Ανατολή θα αρχίσουν να παίρνουν μέρος στο Ευρωπαϊκό μερίδιο αγοράς της, μέσω του LNG. Η Ρωσία είναι ένας σημαντικός παραγωγός φυσικού αερίου στην ΕΕ, αλλά όλο και περισσότερο εξαγωγές πετρελαίου της Ρωσίας και της Κασπίας κερδίζουν μερίδιο στην αγορά ως μια καλοδεχούμενη διαφοροποίηση μακριά από τον Περσικό Κόλπο και το πετρέλαιο του ΟΠΕΚ. Ωστόσο, το φυσικό αέριο, του Περσικού Κόλπου και της Κασπίας Θάλασσας θεωρούνται ως πηγή νέων προμηθειών φυσικού αερίου και θεωρούνται ως μια καλοδεχούμενη διαφοροποίηση μακριά από το ρωσικό φυσικό αέριο.

Οι οικονομίες με πραγματικά απότομες αντιπαραθέσεις που δημιουργούν την τρέχουσα αστάθεια στις οικονομίες του Περσικού Κόλπου μπορούν να αντικατασταθούν. Λιγότερο ριζοσπαστικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις των κυβερνήσεων και οικονομική ανάπτυξη, θα μειώσουν το ρόλο του Ισλάμ ως κινητήρια δύναμη πίσω από τη διακυβέρνηση της περιοχής. Κύριες χώρες της περιοχής όπως η Σαουδική Αραβία, το Ιράν και το Ιράκ έχουν αποδυθεί σε μια διαδικασία οικονομικής μεταρρύθμισης και πολιτικού εκσυγχρονισμού, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει μεγάλος κίνδυνος να επιστρέψουν στην αστάθεια, ανάλογα με τη δύναμη των συντηρητικών ισλαμικών δυνάμεων και την επιτυχία της κοινωνικής οικονομικής μεταρρύθμισης. Σύμφωνα με τη φιλελεύθερη πολιτική, ο ΟΠΕΚ παίζει σημαντικό ρόλο στη διαχείριση της ροής του πετρελαίου στην αγορά.¹⁹¹

11.3 Ποια πολιτική χρησιμοποιούν τα κράτη

Το φιλελεύθερο σενάριο αποτελεί συνέχιση και εντατικοποίηση του διεθνούς συστήματος βασιζόμενου σε πολυμερείς σχέσεις και την παγκοσμιοποίηση των αγορών. Το ρεαλιστικό/επεκτατικό αντιπροσωπεύει την διάλυση του διεθνούς συστήματος σε ανταγωνιστικά μπλοκ, τα οποία μπορούν να ασκούν ανταγωνισμό για τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων και των αγορών.

Η ρεαλιστική επεκτατική πολιτική των κρατών, εκπονεί μια πιο απαισιόδοξη άποψη για το διεθνές πολιτικό και οικονομικό σύστημα. Πρόκειται, κατ' ουσίαν για μια διαίρεση του κόσμου σε χώρες και περιοχές, στη βάση της ιδεολογίας, της θρησκείας

Aad Correlje, Coby van der Linde, "Energy supply security and geopolitics: A European perspective", Energy Policy 34 (2006) 532–543, pp.535

¹⁹¹ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP), "Study on energy supply security and Geopolitics", Final Report, January 2004, 5. Two storylines and the Security of Energy Supply Strategies, 5. Two Storylines and the Security of Energy Supply Strategies, pp.95-101

και των πολιτικών επιχειρήσεων. Χωρίζει τον κόσμο σε ανταγωνιστικές σφαίρες επιρροής, των ΗΠΑ, της ΕΕ, της Ρωσίας και της Ασίας. Η απουσία αποτελεσματικών παγκόσμιων αγορών στρατηγικών προϊόντων, τονώνει περαιτέρω την εγκαθίδρυση των διμερών εμπορικών σχέσεων και συνθηκών, ενισχύοντας έτσι το σχηματισμό των λιγότερο ή περισσότερο ολοκληρωμένων συγκροτημάτων με δορυφορικές περιοχές που ανταγωνίζονται για αγορές και ενεργειακές πόρους.¹⁹²

Αυτή η θεώρηση όμως κέρδισε γρήγορα την αξιοπιστία. Παράγοντες όπως το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, η λήψη αποφάσεων για το Ιράκ, η έλλειψη προόδου στις διαπραγματεύσεις του ΠΟΕ, η δύσκολη διαδικασία επικύρωσης της συμφωνίας του Κιότο, η δύσκολη πορεία της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, η μονομερής προσέγγιση των εξωτερικών σχέσεων των ΗΠΑ μετά τις επιθέσεις στη Νέα Υόρκη και την Ουάσιγκτον, η ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ της Κίνας και του υπόλοιπου κόσμου, όλα δείχνουν ότι η εξέλιξη του πραγματικού κόσμου είναι πολύ περισσότερο σύμφωνη με τη ρεαλιστική προσέγγιση παρά με την φιλελεύθερη.

Η Ρωσία, ως παραγωγός ενέργειας, θεωρείται ως πολύ ισχυρή, διότι είναι η μόνη «αυτοκρατορία» που είναι σε θέση να εξάγει πετρέλαιο και φυσικό αέριο σε σημαντικές ποσότητες.

Σε μία τυχόν φιλελεύθερη πολιτική της Ρωσίας, η χώρα θα είχε μια ευρύτερη και βαθύτερη ενσωμάτωση στην αγορά της ΕΕ, ενώ στην επί του παρόντος ρεαλιστική πολιτική της, η Ρωσία προσπαθεί να αναπτύξει τη δική της «αυτοκρατορία». Ωστόσο, η ικανότητα για τη Ρωσία να προωθήσει στρατηγικές συμμαχίες με τους καταναλωτές της στην ΕΕ, την Ασία και τη Βόρεια Αμερική ακόμα, είναι μεγάλη και στις δύο πολιτικές. Σύμφωνα με τη ρεαλιστική προσέγγιση, σε περίπτωση σύγκρουσης στον Περσικό Κόλπο, η Ρωσία θα θελήσει να εξασφαλίσει τη σταθερότητα των συνόρων της και των γειτονικών χωρών με την ενσωμάτωση της περιοχής. Ενώ στην φιλελεύθερη προσέγγιση, θα είναι η χειραφέτηση της Ρωσίας και της οικονομικής ανάκαμψης που θα οδηγήσουν την επανένταξη της περιοχής της Κασπίας.

Παραδοσιακά, οι πολιτικές ασφάλειας του εφοδιασμού από τις κύριες χώρες της Ασίας, όπως η Ιαπωνία και η Κίνα ταιριάζει στην ρεαλιστική προσέγγιση. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στην Ιαπωνία, την Κίνα και άλλες χώρες, για το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο στην κεντρική Ασία και τον Περσικό Κόλπο καθώς και τη Ρωσία, θα είναι σκληρός. Εξάλλου, η Ιαπωνία και η Κίνα θέλουν να εξασφαλίσουν τον εφοδιασμό τους στις θαλάσσιες οδούς, όπως τα στενά Μαλάκα, και χρησιμοποιούν

---

¹⁹² Aad Correlje, Coby van der Linde, "Energy supply security and geopolitics: A European perspective", Energy Policy 34 (2006) 532–543

ναυτικές δυνάμεις για να το πράξουν. Η Ινδία επίσης ανταγωνίζεται για τους πόρους και απασχολεί στρατιωτικά την περιοχή.

Στην φιλελεύθερη θεώρηση, οι ΗΠΑ θα πρέπει να έχουν την πρωτοβουλία για να ενισχύσουν την επίδραση των διεθνών οργανισμών και να υποστηρίξουν τρίτες χώρες στην καθιέρωση σταθερών πολιτικών και οικονομικών θεσμών. Επιπλέον, θα είναι καθοριστική για τη δημιουργία και τη διατήρηση ανοικτών αγορών. Κάτι που όντως συμβαίνει όμως για την εξυπηρέτηση των δικών της συμφερόντων στο χώρο της ενέργειας και γενικότερα, ως η πρώτη και μόνη υπερδύναμη, πολλές φορές η πολιτική της αντιτίθεται στα συμφέροντα των άλλων μεγάλων δυνάμεων και των υπολοίπων χωρών.

Η προοπτική ασφάλειας εφοδιασμού της ΕΕ για πετρέλαιο και φυσικό αέριο διαφέρει μεταξύ των δύο προσεγγίσεων, ενώ και η χρησιμότητα των εργαλείων πολιτικής ποικίλλει επίσης σημαντικά.

11.4 Τι συμβαίνει στην πραγματικότητα

Το γεγονός ότι δεν υπάρχει διεθνής αγορά για το φυσικό αέριο με την ίδια ρευστότητα όπως στη διεθνή αγορά πετρελαίου θεωρείται ως μία ζωτικής σημασίας διαφορά. Οι περισσότερες χώρες παραγωγής πετρελαίου έχουν μάλλον κεντρικές κυβερνήσεις και σχετικά μεγάλες γραφειοκρατίες. Η συνεχιζόμενη στασιμότητα στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη στη Μέση Ανατολή και σε άλλες χώρες παραγωγούς δημιουργεί αβεβαιότητες όσον αφορά την πολιτική βιωσιμότητα. Η ασφάλεια του εφοδιασμού σε πετρέλαιο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη σταθερότητα του Περσικού Κόλπου. Η συνεργασία μεταξύ παραγωγών και καταναλωτριών χωρών θα μπορούσε να διευκολύνει την αξιοπιστία της διαχείρισης της αγοράς πετρελαίου.

Επειδή όμως, το διεθνές σύστημα έχει αποδειχθεί ιστορικά ότι δρα σύμφωνα με τη ρεαλιστική προσέγγιση, και λόγω του ότι η ενέργεια είναι ζωτικής σημασίας για την ισχύ ενός κράτους, η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού είναι εξίσου σημαντική, όσο και η επιβίωση του κράτους.

11.5 Μέσα εξασφάλισης του ενεργειακού εφοδιασμού¹⁹³

Υπάρχουν κάποια μέσα που βοηθούν στην μείωση του ρίσκου όσον αφορά την τυχόν έλλειψη του ενεργειακού εφοδιασμού.

¹⁹³ Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP), Study on energy supply security and Geopolitics, Final Report, January 2004, 5. Two storylines and the Security of Energy Supply Strategies, 6. Two Storylines and the Management of EU security of Oil and Gas Supply, pp.111-122

Μέσα εξασφάλισης του ενεργειακού εφοδιασμού : η πρόληψη, η αποτροπή, ο περιορισμός και η διαχείριση κρίσεων.

πρόληψη

Η ποιότητα του εργαλείου πολιτικής της πρόληψης λειτουργεί καλύτερα στη φιλελεύθερη θεώρηση, επειδή η διακυβέρνηση του διεθνούς πολιτικού και οικονομικού συστήματος, συμπεριλαμβανομένων των θεμάτων της ενέργειας, εξαρτάται από τη διεθνή συνεργασία και την ενίσχυση των διεθνών θεσμών.

Στην φιλελεύθερη θεώρηση, υπάρχει υψηλός βαθμός ολοκλήρωσης των ΕΕ-Ρωσίας και ΕΕ-Αλγερίας δικτύων φυσικού αερίου και οι σχέσεις είναι καλές. Η διαδικασία ενσωμάτωσης προς τα ανατολικά συνεχίζεται. Η Τουρκία ως κύρια χώρα διέλευσης εισέρχεται στην ΕΕ, ενώ η Ρωσία γίνεται μέρος του Κοινού Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΚΕΟΧ).

Αντίθετα, στην ρεαλιστική θεώρηση η βιομηχανία πετρελαίου και φυσικού αερίου δεν συντονίζεται από τη διεθνή αγορά, αλλά με τη βοήθεια στρατηγικών διμερών συμφωνιών και μακροπρόθεσμων συμβάσεων μεταξύ των κυριότερων εταιριών στην ΕΕ, τη Ρωσία και την Αλγερία.

Από στρατηγική άποψη, ένας υψηλός βαθμός οριζόντιας και κάθετης ολοκλήρωσης, των διεθνών ενεργειακών εταιρειών θεωρείται ως ένα βασικό εργαλείο για την απόκτηση πρόσβασης σε πόρους.

Η Εγχώρια παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου, ωστόσο, θα πρέπει να τονωθεί, ενώ ο άνθρακας και η πυρηνική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας να συνεχίσει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο ενεργειακό μίγμα, για να αντισταθμιστεί η εξάρτηση από το εισαγόμενο φυσικό αέριο.

αποτροπή έλλειψης εφοδιασμού

Η επιλογή αποτροπής είναι πολύ λιγότερο σημαντική στη φιλελεύθερη προσέγγιση από ό, τι στη ρεαλιστική. Στη ρεαλιστική πολιτική, η μονομερής πολιτική ασφάλειας παίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο. Η ικανότητα να παρέμβει ένα κράτος σε βασικές περιοχές παραγωγής εξαρτάται τόσο από την δύναμη των στρατιωτικών δυνάμεων του και το επίπεδο της αποτροπής που οι χώρες παραγωγής οι ίδιες έχουν ή μπορούν να ρυθμίσουν από τις ανταγωνιζόμενες «αυτοκρατορίες». Για παράδειγμα, η Μέση Ανατολή και η Βόρεια Αφρική δεν έχουν αναπτύξει ακόμη ένα επαρκές

επίπεδο αποτροπής για να μειώσουν τον κίνδυνο των παρεμβάσεων ... και μπορεί εύκολα να γίνουν πολιτικά ασταθείς.

Η Ρωσία έχει ήδη μια ισχυρή πολιτική αποτροπής, παρά τα τρέχοντα οικονομικά της. Η στρατηγική θέση της Ρωσίας ενισχύει τη ρεαλιστική προσέγγιση. Στη ρεαλιστική πολιτική το επίπεδο της δομικής εξάρτησης από τις εισαγωγές είναι καθοριστικό για τη δύναμη αυτού του εργαλείου. Ένα άλλο σημαντικό εργαλείο αποτροπής στη ρεαλιστική πολιτική είναι η ικανότητα μονομερούς πολιτικών και οικονομικών κυρώσεων. Στη ρεαλιστική προσέγγιση η εξάρτηση από τους σχετικούς προμηθευτές αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη δύναμη αυτού του εργαλείου. Επίσης οι διμερείς συμμαχίες μεταξύ χωρών, περιφερειών και αυτοκρατοριών, σε συνδυασμό με συστήματα αποθήκευσης είναι σημαντικά εργαλεία αποτροπής έναντι των αντιπάλων τους. Στη φιλελεύθερη πολιτική το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ είναι το μόνο αρμόδιο εργαλείο. Οι κυρώσεις και η διατήρηση της ειρήνης θα εφαρμόζεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ με τη λήψη αποφάσεων.

Περιορισμός κινδύνων ενεργειακής ασφάλειας

Ο περιορισμός είναι ένα θεμελιώδες εργαλείο ρεαλιστικής πολιτικής. Στην προσέγγιση αυτή, οι πολιτικές περιορισμού είναι ζωτικής σημασίας, δεδομένου ότι χρησιμοποιούνται για να μειωθεί ο πιθανός αντίκτυπος των διαταραχών του εφοδιασμού και των ελλείψεων στην εγχώρια οικονομία. Η διαφοροποίηση σε πηγές και προέλευση καθώς και η αποθήκευση, η ευελιξία του συστήματος, η εξοικονόμηση ενέργειας και η τόνωση της εγχώριας παραγωγής, περιορίζουν τον κίνδυνο έλλειψης εφοδιασμού και δεν επηρεάζει μόνο την προστασία από κάθε είδους κίνδυνο ασφάλειας του εφοδιασμού, αλλά μπορεί επίσης να είναι ορθολογική από οικονομική / ανταγωνιστική οπτική.

Για την υλοποίηση της ασφάλειας του εφοδιασμού σε πετρέλαιο, πολλά θα εξαρτηθούν από τη σταθερότητα του Περσικού Κόλπου. Η περιοχή έχει μακρά παράδοση αστάθειας. Τα σημερινά πολιτικά και οικονομικά προβλήματα και η αναμενόμενη εντατικοποίηση του ανταγωνισμού των καταναλωτριών χωρών για τον έλεγχο της ροής του πετρελαίου καθιστούν την προοπτική σταθερότητας μικρή.

Λόγω της αυξανόμενης εξάρτησης από τις εισαγωγές ενέργειας από άλλες κύριες καταναλώτριες περιοχές, οι σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ, Ινδίας, Κίνας και άλλων ασιατικών χωρών, θα γίνουν όλο και πιο πολιτικοποιημένες. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των καταναλωτριών χωρών για την παροχή ενέργειας είναι πιθανό να γίνει πιο έντονος από ό, τι στις προηγούμενες δύο δεκαετίες.

Η διαχείριση των κρίσεων

Η διαχείριση των κρίσεων δεν εξαρτάται από τις πολιτικές, και τα στοιχεία είναι βασικά ίδια: η χρήση των στρατηγικών αποθεμάτων, η διαχείριση της ζήτησης, της ενέργειας, τα συστήματα κατανομής και των στρατηγικών τιμολόγησης. Η κύρια διαφορά είναι ότι, σύμφωνα με τη ρεαλιστική προσέγγιση, τα στρατηγικά αποθέματα δημιουργούνται και εφαρμόζονται από ένα εσωτερικό καθεστώς ή «αυτοκρατορία», και όχι υπό την ευρύτερη αιγίδα διεθνών οργανισμών.

Στο πιο αβέβαιο κόσμο των Περιφερειών και των αυτοκρατοριών, του ρεαλισμού, η έλλειψη αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών, μπορεί να συνεπάγεται ότι η ΕΕ παραδείγματος χάρη, πρέπει να αυξήσει την ένταση των στρατηγικών αποθεμάτων της σε πετρέλαιο για να αντισταθμίσει τη μειωμένη αποτελεσματικότητα.

Στη φιλελεύθερη θεώρηση, η εξάρτηση από τις εισαγωγές δεν θεωρείται ως ένας σημαντικός γεωπολιτικός ή οικονομικός κίνδυνος για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού. Ενώ στη ρεαλιστική προσέγγιση, οι διμερές στρατηγικές συμμαχίες μεταξύ των χώρων παραγωγής και κατανάλωσης είναι σημαντικά εργαλεία για την ασφάλεια του εφοδιασμού. Η εξάρτηση από τις εισαγωγές θεωρείται σημαντικός κίνδυνος για την ασφάλεια του εφοδιασμού και η εγχώρια παραγωγή είναι προτιμότερη από την υπερβολική εισαγωγή ενέργειας.

11.6 Συμπέρασμα

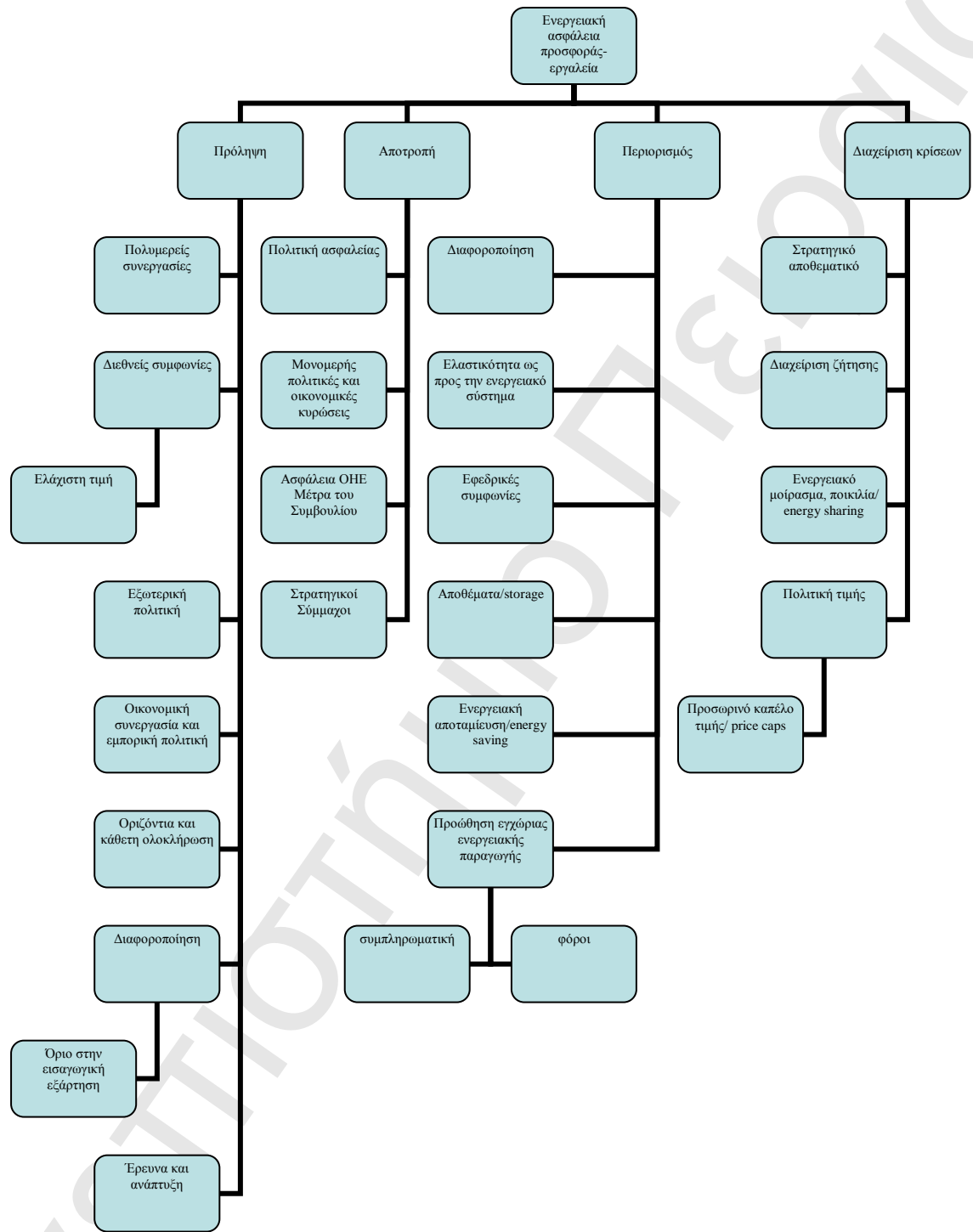
Στο εντέκατο κεφάλαιο το οποίο είναι και το τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας, επανέρχεται το αρχικό ερώτημα για το ποια πολιτική τελικά ερμηνεύει τις πολιτικές των μεγάλων δυνάμεων. Η ρεαλιστική ή η φιλελεύθερη.

Ο βαθμός πολυμέρειας στον κόσμο, η σταθερότητα των θεσμών, η επίδραση και η αξιοπιστία των συστημάτων πληροφοριών, η δύναμη της εμπιστοσύνης σε διεθνείς συμφωνίες και η συλλογική δράση, το επενδυτικό κλίμα και ο βαθμός της οικονομικής και τεχνικής ευελιξίας των ενεργειακών συστημάτων, διαφέρει πολύ μεταξύ της εφαρμογής των δύο πολιτικών. Η αποτελεσματικότητα των εργαλείων πολιτικής δεν εξαρτάται μόνο από τη δυνατότητα εγχώριων παραγόντων ή επιχειρησιακών, τη μεταφορά και τις εγκαταστάσεις των εισαγωγών, το επενδυτικό κλίμα και τη διαθεσιμότητα σε ξένο πετρέλαιο και φυσικό αέριο, αλλά κυρίως από τον γεωπολιτικό χώρο στον οποίο οι πολιτικές αυτές πρέπει να εκτελεστούν. Έτσι η ρεαλιστική προσέγγιση και η πολιτική των διμερών και περιφερειακών σχέσεων μεταφράζει

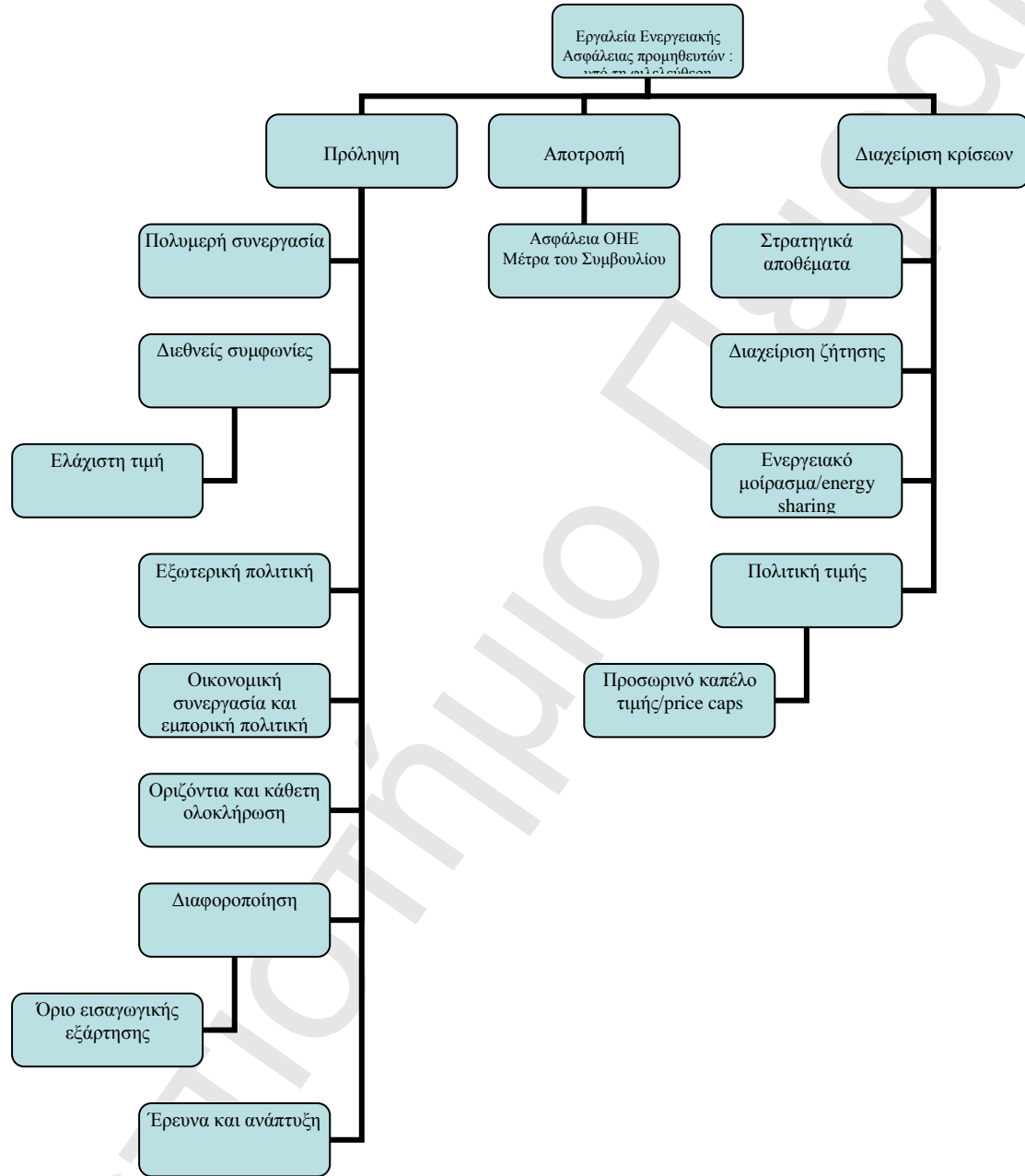
καλύτερα τα γεωπολιτικά συμφέροντα και τις στρατηγικές των κρατών που λαμβάνουν χώρα σε αυτό το γεωπολιτικό παιχνίδι.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

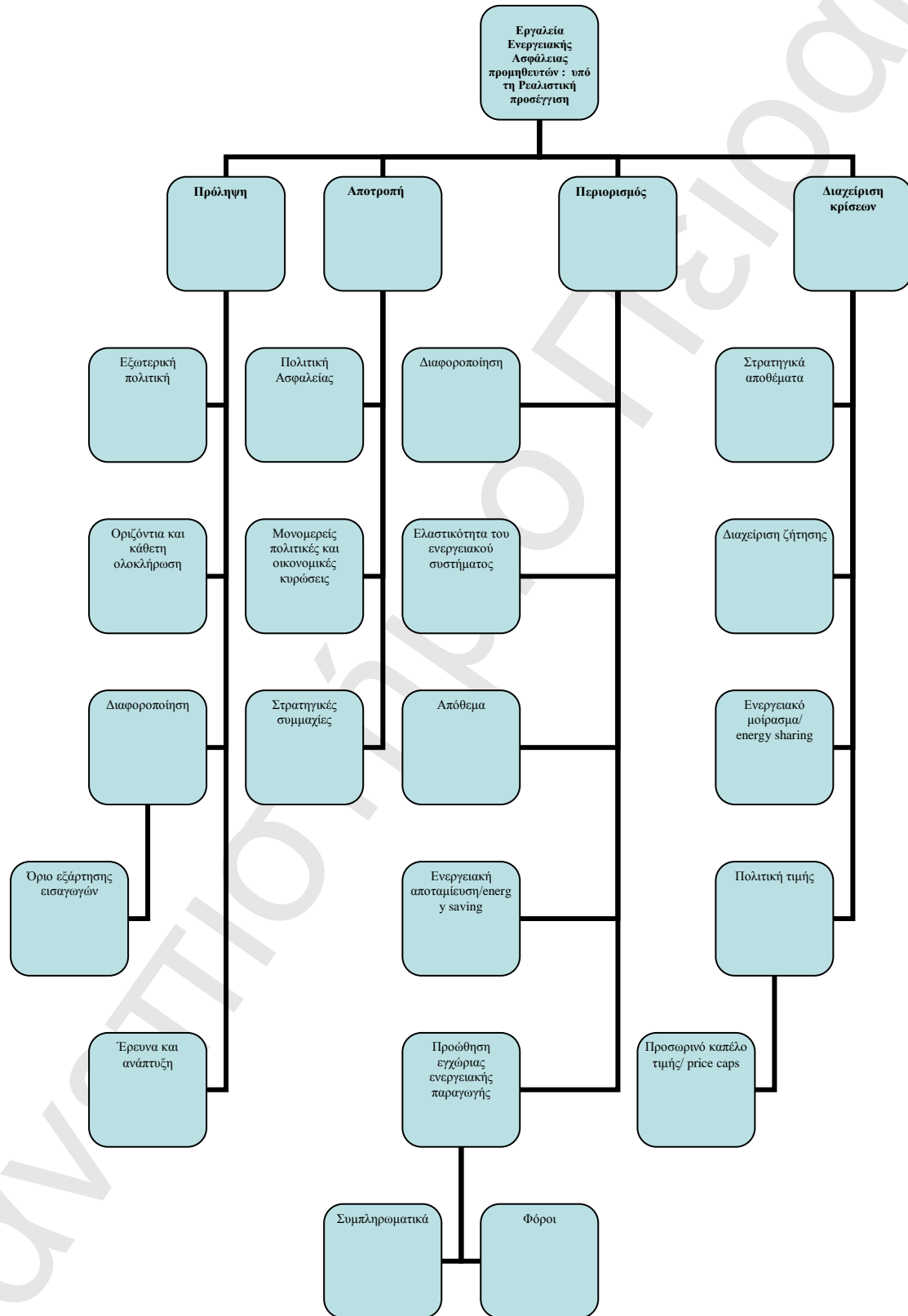
Εργαλεία ενεργειακής ασφάλειας/ Security of supply : και υπό τη ρεαλιστική και υπό τη φιλελεύθερη προσέγγιση

Εργαλεία Ενεργειακής Ασφάλειας προμηθευτών : υπό τη φιλελεύθερη προσέγγιση

Εργαλεία Ενεργειακής Ασφάλειας προμηθευτών : υπό τη Ρεαλιστική προσέγγιση

Επίλογος

Μέσα από την έρευνα για την εκπόνηση αυτής της εργασίας, προκύπτει ότι τα κράτη που δρουν ως ορθολογικοί παίκτες, ενδιαφέρονται για την μεγιστοποίηση της ισχύος τους, ούτως ώστε να εξασφαλίσουν την υπάρχουσα θέση τους στο διεθνές παίγνιο ή να ανταγωνιστούν για μια ισχυρότερη θέση τις άλλες μεγάλες δυνάμεις. Στο παιχνίδι αυτό ανταγωνισμού, η ενέργεια και ο έλεγχος της, είναι ύψιστης σημασίας καθώς μεταφράζεται και σε οικονομική αλλά και σε στρατιωτική ισχύ. Οπότε στο νέο μεγάλο παιχνίδι, οι μεγάλες δυνάμεις ανταγωνίζονται για τον έλεγχο των πηγών ενέργειας, κυρίως στην περιοχή της κεντρικής Ασίας. Ιδίως οι ΗΠΑ, η μόνη παγκόσμια δύναμη μετά την πτώση της ΕΣΣΔ, προσπαθεί να πάρει θέση κι έλεγχο στην περιοχή της Ευρασίας με σκοπό να παραμείνει η πρώτη δύναμη και τον 21ο αιώνα.

Οι ΗΠΑ γνωρίζουν ότι ο έλεγχος της Ευρασίας και της ενέργειας είναι ζωτικής σημασίας για την πρωτοκαθεδρία της και θα παλέψει για να διατηρήσει ενεργό ρόλο στην περιοχή και τις πρώτες ύλες αυτής. Όμως όχι εύκολα. Καθώς το παιχνίδι της παγκόσμιας σκακιέρας είναι έντονα ανταγωνιστικό και νέες μεγάλες δυνάμεις, όπως η Κίνα και δυνάμεις από το παρελθόν, όπως η Ρωσία, διεκδικούν τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους και είτε μέσω συμμαχιών είτε μόνες, είναι πιθανό να παίξουν το ρόλο μιας άμεσης απειλής μελλοντικά, για τα αμερικανικά συμφέροντα και την ηγεμονία των ΗΠΑ.

Πιο συγκεκριμένα, το πετρέλαιο βρίσκεται εδώ και δύο αιώνες στο επίκεντρο της γεωπολιτικής, καθώς είναι στρατηγικής σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη και την στρατιωτική ισχύ ενός κράτους.

Σύμφωνα με τη φιλελεύθερη θεωρία οι πολυεθνικές και η παγκόσμια αγορά είναι οι κινητήριες δυνάμεις στη διεθνή σκηνή. Πράγμα το οποίο απορρίπτει η ρεαλιστική θεώρηση και τοποθετεί στο επίκεντρο των διεθνών δρώμενων, τα κράτη.

Ιστορικά η ρεαλιστική πολιτική ερμηνεύει καλύτερα την εξωτερική πολιτική των κρατών, όπου τα κράτη είναι οι κύριοι δρώντες στην παγκόσμια σκακιέρα.

Για την επιβίωση τους δρουν ορθολογικά, στοχεύοντας στην εξασφάλιση της ισχύος τους.

Στον αμυντικό ρεαλισμό, ο τελικός σκοπός μίας μεγάλης δύναμης είναι η διατήρηση της θέσης της σε σχέση με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις.

Όμως σύμφωνα με τον J.Mearsheimer και τον επιθετικό ρεαλισμό, τα κράτη όχι μόνο θέλουν να διατηρήσουν την ισχύ τους, αλλά και να την μεγιστοποιήσουν. Διότι, η

μέγιστη δύναμη είναι η μέγιστη παροχή ασφάλειας. Που αυτό συνεπάγεται, ότι μια μεγάλη δύναμη κινείται έτσι ώστε να εμποδίσει τους ανταγωνιστές της να αποκτήσουν ισχύ εις βάρος της. Έτσι, το διεθνές σύστημα στην ουσία του είναι ένας κόσμος διαρκούς ανταγωνισμού ασφάλειας.

Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, οι ΗΠΑ είναι η μόνη παγκόσμια δύναμη. Ακολουθούν, η Κίνα, η Ιαπωνία, η Γερμανία και η Ρωσία. Η ΗΠΑ για να διατηρήσει τη θέση της ηγέτιδας δύναμης, προσπαθεί να εμποδίσει τις ανταγωνίστριες της από το να αποκτήσουν ισχύ εις βάρος της.

Η ενέργεια είναι ζωτικής σημασίας για την ασφάλεια και την ισχύ ενός κράτους, κι αυτό διότι, καθορίζει την οικονομική και στρατιωτική του δύναμη.

Οι ΗΠΑ γνωρίζοντας ότι η ενέργεια είναι στρατηγικό εργαλείο, την τοποθέτησε στις προτεραιότητες της στην ατζέντα της εξωτερικής της πολιτικής.

Εξαιτίας της χρόνιας πολιτικής αστάθειας και της έντονης αναταραχής των κρατών της Μέσης Ανατολής και του κενού ισχύος στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας, λόγω της πτώσης της ΕΣΣΔ και της ανεξαρτητοποίησης των κρατών της περιοχής, οι ΗΠΑ στρέψαν την προσοχή τους, στην περιοχή, η οποία είναι πλούσια σε πηγές ενέργειας και στρατηγικής γεωπολιτικής ισχύος.

Αυτή η στροφή έγινε όχι τόσο για τη διασφάλιση της δικής της ενεργειακής ασφάλειας, αλλά κυρίως διότι η Ευρασία από το παρελθόν αποτελεί το πιο σημαντικό λάφυρο στην παγκόσμια γεωπολιτική σκηνή. Όποιος ελέγχει την Ευρασία, ελέγχει τον κόσμο, σύμφωνα με τον Mackinder.

Έτσι, οι ΗΠΑ ενδιαφέρονται για τον έλεγχο της περιοχής και των πηγών της, που αυτό θα της εξασφαλίσει την ηγεμονία της, κατά τους ρεαλιστές και θα αποτρέψει άλλες δυνάμεις να απειλήσουν την ισχύ της.

Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ προς την Κεντρική Ασία και την Κασπία, καθώς κι εκείνη των άλλων δυνάμεων, μοιάζει με εκείνη της Μ. Βρετανίας και της Ρωσίας στην Ινδία τον 19^ο αιώνα και μάλιστα σήμερα ο ανταγωνισμός διαφαίνεται ακόμη πιο έντονος.

Πολλοί ονομάζουν αυτόν τον ανταγωνισμό για κυριαρχία στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας και στις πηγές της ως το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι των Μεγάλων Δυνάμεων και ιδίως των ΗΠΑ.

Μέσα από την έρευνα για την εκπόνηση αυτής της εργασίας φαίνεται έντονα ότι τα κράτη κινούνται με βάση την επιβίωση και την αυτοδιάθεσή τους και το διεθνές σύστημα κινείται και ερμηνεύεται περισσότερο από έναν επιθετικό ρεαλισμό, όπου οι αγορές παίζουν έναν σημαντικό ρόλο, όμως αυτός σταματάει εκεί που αρχίζει να θίγεται, να κινδυνεύει, η εθνική κυριαρχία των κρατών.

Η ενέργεια έχει άμεση σχέση με την εξωτερική πολιτική και την εθνική ασφάλεια των κρατών. Οπότε το παιχνίδι για την απόκτηση ενεργειακής ασφάλειας μεταξύ αυτών και κυρίως το παιχνίδι για τον έλεγχο των πηγών ενέργειας, είναι πολύ έντονο.

Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι προωθεί ακόμη και την έννοια της παγκοσμιοποίησης και της ανοιχτής αγοράς, με σκοπό οι ΗΠΑ να μπορέσουν να προσελκύσουν τις χώρες-παραγωγούς ενέργειας και κυρίως τα κράτη της περιοχής της Κεντρικής Ασίας, ούτως ώστε να ελέγχουν και το μέτρο που η κάθε μεγάλη δύναμη και ανταγωνίστρια της, θα αυξήσει την ισχύ της.

Ξένη βιβλιογραφία

1. William Engdahl , “A Century of War Anglo-American Oil Politics and the New World Order” Revised Edition, Copyright © William Engdahl 1992, 2004
2. Garry Leech, “Crude interventions” The US, oil and the new world (dis)order, first published in 2006
3. Gal Luft and Anne Korin, Editors, “Energy Security Challenges for the 21st Century” A Reference Handbook Contemporary Military, Strategic, and Security Issues P RAEGER SECURITY INTERNATIONAL
4. Michael Wesley “Energy Security in Asia” 2007
5. D.C. Carlos Pascual Jonathan Elkind editors , “ENERGY SECURITY Economics, Politics, Strategies, and Implications” brookings institution press Washington, Copyright © 2010
6. Sanam S Haghghi “Energy Security The External Legal Relations of the European Union with Major Oil- and Gas-Supplying Countries”, 2007
7. Marquina “Energy Security Visions from Asia and Europe”, Spain, 2008
8. Jeffrey Mankoff “Eurasian Energy Security” Council Special Report No. 43 February 2009
9. Paul J. Saunders ‘RUSSIAN ENERGY AND EUROPEAN SECURITY A TRANSATLANTIC DIALOGUE’ The Nixon Center February, 2008
10. Daniel Yergin , “The Prize- The Epic Quest for Oil, Money& Power”, copyright 2009
11. Alexandre Defay “Η Γεωπολιτική της Εγγύς Ανατολής
12. John Mearsheimer, “Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων”, 2006
13. Zbigniew Brzezinski, «Η Μεγάλη Σκακιέρα», 1997
14. Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική- παρελθόν, παρόν και μέλλον», 2002

Ελληνική βιβλιογραφία

1. Δρ. Θεόδωρος Γ.Ρ. Τσακίρης «Οι Ρώσο- Ουκρανικές κρίσεις φυσικού αερίου και οι επιπτώσεις τους στην Ευρωπαϊκή ενεργειακή στρατηγική»
2. Αθανάσιος Πλατιάς, «Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη», 5^η έκδοση 2009
3. Βασίλης Φούσκας, «Ζώνες πολέμου- Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή», 2003

Αρθρα

1. Aglika Gavona "European Union: Energy supply policy: Diversified in Unity?", Nice, May 2007
2. S.B. Cohen * "The 2002 Annual Political Geography Lecture Geopolitical realities and United States foreign policy
3. Mehdi Parvizi Amineh , "Globalization, Geopolitics and energy security in central Eurasia and the Caspian region" , hand out of lecture held on June 19 2003
4. Tatsuo Masuda, "Security of energy supply and the geopolitics of oil and gas pipelines" European Review of Energy Markets- volume 2, issue 2, December 2007 European Energy Institute and contributors, Tokyo Institute of Technology
5. Aad Correlje´, Coby van der Linde , "Energy supply security and geopolitics: A European perspective", Energy Policy 34 (2006)
6. Manjeet Singh Pardesi, Amitav Acharya, Premarani Somasundram, Young Ho Chang, Joey Long Shi Ruey, Tang Shiping, Hiro Katsumata, Vladimir I. Ivanov, "Energy and Security The Geopolitics of Energy in the Asia-Pacific", Institute of Defence and Strategic Studies Nanyang Technological University, October 2006
7. Project Leader: Prof. dr. Coby van der Linde (CIEP) Study on energy supply security and geopolitics, final report, January 2004
8. A.M. Kilic, "Turkey's natural gas necessity, consumption and future perspectives", Energy Policy 34 (2006)
9. Aad Correlje´, Coby van der Linde , "Energy supply security and geopolitics: A European perspective", Energy Policy 34 (2006)
10. Mamdouh G. Salameh* "Quest for Middle East oil: the US versus the Asia-Pacific region" Energy Policy 31 (2003)
11. Mert Bilgin, "New prospects in the political economy of inner-Caspian hydrocarbons and western energy corridor through Turkey", Energy Policy 35 (2007)
12. Mert Bilgin, "Geopolitics of European natural gas demand: Supplies from Russia, Caspian and the Middle East", Energy Policy 37 (2009)
13. Brenda Shaffer, "Caspian energy phase II: Beyond 2005", Energy Policy 38 (2010)
14. Tamer C- etin, Fuat Oguz, "The reform in the Turkish natural gas market: A critical evaluation" Energy Policy 35 (2007)
15. Özgür Özdamar «Energy, Security, and Foreign Policy», *University of Economics and Technology, Ankara, 2009*

16. B. Cohen * "Geopolitical realities and United States foreign policy" Political Geography 22 (2003) 1–33, www.politicalgeography.com, The 2002 Annual Political Geography Lecture
17. Vrushal Ghoble 'maritime energy security and hormuz & malacca straits'
18. Paul K. Kerr, "Iran's Nuclear Program: Status", Congressional Research Service, September 18, 2009
19. S. Frederick Starr and Svante E. Cornell, "The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West" 2005
20. Silk Road Studies Program – A Joint Transatlantic Research and Policy Center
21. Gare Smith, Foley Hoag LLC, "The BTC Pipeline Case Study: Following through on Global Compact Commitments
22. Shoichi Itoh, Foreword Andrew C. Kuchins, "Russia Looks East: energy markets and geopolitics in northeast Asia", A report of the CSIS Russia and Eurasia program, July 2011
23. . Russian crude oil exports to the Far East – ESPO starts flowing, platts, December 2009
24. Shiv Kumar Verma, "Energy geopolitics and Iran–Pakistan–India gas pipeline", Energy Policy 35 (2007)
25. Daniel Freifeld, "nabucco: pipeline politics and the u.s.-turkey strategic partnership", turkish policy quarterly, 2009

Διαδίκτιο

1. http://en.wikipedia.org/wiki/John_Fisher,_1st_Baron_Fisher
2. http://www.energia.gr/article.asp?art_id=55865
3. http://www.nytimes.com/2010/07/15/world/europe/15russia.html?_r=1
4. <http://www.trtgreek.com/trtworld/gr/newsDetail.aspx?HaberKodu=781c4b85-8267-4f1c-a690-290878817366>
5. <http://www.trtgreek.com/trtworld/gr/newsDetail.aspx?HaberKodu=2f5d3b29-ba06-4236-b0e5-7ffd236804ac>
6. http://www.nytimes.com/2010/07/15/world/europe/15russia.html?_r=1
7. <http://enver-guseynov.suite101.com/oil-politics-in-the-caspian-us-azeri-alliance-and-isolating-iran-a395587>
8. <http://en.rian.ru/business/20120215/171326659.html>
9. <http://eng.transneft.ru/press/pubs/10382/>
10. <http://www.geopoliticalmonitor.com/india-china-the-ipi-pipeline-1/>
11. http://news.xinhuanet.com/english/world/2012-01/30/c_131383090.htm

Πρόσθετη βιβλιογραφία

βιβλιογραφία

1. Andreas Goldthau, Jan Martin Witte, 'Global Energy Governance: The New Rules of the Game' global public policy institute Berlin, Brookings Institution Press Washington, D.C., 2010
2. Jakub J. Grygiel, 'Great Powers and Geopolitical Change', 2006
3. Fiona Venn. 'The Oil Crisis', 2002

Άρθρα

1. James P. Dorian, 'Central Asia: A major emerging energy player in the 21st century', Energy Policy 34 (2006) 544–555
2. Mert Bilgin, 'Energy security and Russia's gas strategy: The symbiotic relationship between the state and firms', Department of Political Science & International Relations, Bahçeşehir University, Turkey, Elsevier, 2011
3. Randall Newnham. 'Oil, carrots, and sticks: Russia's energy resources as a foreign policy tool', Journal of Eurasian studies, 2010
4. Vlado Vivoda, 'Evaluating energy security in the Asia-Pacific region: A novel methodological approach', 2010, ENERGY POLICY
5. Igor Matutinovic, 'Oil and the political economy of energy', 2008, ENERGY POLICY
6. Ann Florini, Benjamin K. Sovacool 'Who governs energy? The challenges facing global energy governance', 2009, ENERGY POLICY
7. Malavika Jain Bambawale ↑, Benjamin K. Sovacool 'China's energy security: The perspective of energy users', 2010, APPLIED ENERGY
8. Ronald Grigor Suny 'The pawn of great powers: The East–West competition for Caucasia', 2009, Journal of Eurasian studies
9. Mark J. Kaiser, Allan G. Pulsipher, 'A review of the oil and gas sector in Kazakhstan', Energy Policy 35 (2007) 1300–1314
10. Marina Y. Recalde 'ENERGY POLICY IN DEVELOPING COUNTRIES: THE ARGENTINE CASE', 2006
11. Kornely K. Kakachia 'Challenges to the South Caucasus regional security aftermath of Russian–Georgian conflict: Hegemonic stability or new partnership?', 2002, Journal of Eurasian studies

12. Vlado Vivoda 'Diversification of oil import sources and energy security:

A key strategy or an elusive objective?', 2009, Energy policy

13. Farid Guliyev, Nozima Akhrarkhodjaeva 'The Trans-Caspian energy route:

Cronyism, competition and cooperation in Kazakh oil export', 2009, Energy policy

14. Tuncay Babali 'Prospects of export routes for Kashagan oil', 2009, energy policy

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου